ANTANAS MACEINA

DIDŽIOJI PADĖJĖJA

ŠV. MERGELĖS MARIJOS BŪTIES IR VEIKLOS
APMĄSTYMAS

1958 metai
Immaculata Press, Putnam, Connecticut

NIHIL OBSTAT:

Vaclovas Paulauskas
Censor Deputatus

IMPRIMATUR:

† Bernard J. Flanagan,
Episcopus Norvicensis
die 26 Junii, 1958

IŠLEIDO PREL. PR. M. JURAS

AUTORIAUS ŽODIS

1858 metų vasario mėnesio 11 dieną ant Massabielle uolos Liurde pasirodė keturiolikos metų mergaitei, *Bernadetei Soubirous*, šviesos apsupta Moteris. Ji sakė, esą reikia šioje vietoje pastatyti Viešpačiui Namus, reikia procesijomis keliauti į šiuos Namus ir melstis už nusidėjėlius. Reginys kartojosi. Žmonės skubėjo prie uolos, matė klūpančią rožančium rankoje mergaitę, girdėjo ją kalbančią, bet patys nieko neregėjo. Bažnyčia ilgai tylėjo šio įvykio akivaizdoje. Tik po 20 metų kardinolai ir vyskupai, miniomis vedini, pradėjo keliauti į Liurdą ir klupti prie Massabielle uolos, pašvęstos antgamtės prasiveržimu į liūdną mūsų istoriją. Po Bernadetės rankomis prasimušęs nuostabus šaltinis virto Naujojo Testamento Siloės tvenkiniu, kur sveikatos jieško tūkstančiai sergančiųjų.

Jau ištisas amžius praslinko po šių regėjimų. Tačiau krikščionija jų nepamiršo. Šimtmetę jų sukaktį ji rengiasi minėti ne tik požemine bazilika, bet kelionėmis ir maldomis, apmąstymais ir susikaupimais, gailestingais darbais ir aukomis. Liurdo apsireiškimai priartina aną Šviesiąją Ponią prie mūsų, ir mes, paliesti jos spindulių, prašome ją, kaip ir Bernadetė ją prašė pastarojo regėjimo metu: *"Pasakyk mums savo vardą"!*

Kas yra ši Moteris, sujudinusi visą krikščioniškąjį pasaulį savu švystelėjimu? Kas yra ši Naujoji Jieva, be kurios žmonija žemėje jaustųsi taip lygiai vieniša, kaip vienišas jautėsi Adomas rojuje (plg. Gen. 2, 18)? Kas yra ši *socia Christi* — Kristaus Padėjėja Jo atpirkimo žygyje?

Skaitytojo turima knyga ir yra mėginimas į šiuos klausimus atsakyti. Jos autorius, tačiau, prisipažįsta, kad

rašyti apie Mariją nėra lengva. Ne todėl, kad stigtų medžiagos ar kad patys klausimai būtų ypatingai painūs. Sunku yra todėl, kad kiekvieną, kuris imasi šios rūšies darbo, tyko vienas didelis pavojus: *aukštinant Mariją, nužeminti Kristų.* Krikščionybėje "vienas yra Dievas, vienas taip pat Tarpininkas tarp Dievo ir žmonių — Žmogus, Jėzus Kristus" (1 Tim. 2, 5). Tai pagrindinė tiesa, kurios negalima pamiršti arba aplenkti. Kiekvienas Marijos apmąstymas, kuriame Jėzus kaip vienintelis Tarpininkas sumenkėja arba net visiškai išnyksta, darosi neteisingas, net jeigu jis būtų lydimas ir kilnaus pasiryžimo pagarbinti Jo Motiną. "Jokios kitos pagarbos Marija labiau netrokšta ir jokia kita jai labiau nepatinka, kaip ta, kad mes Jėzų tikrai pažintume ir pamiltume".* Tuo tarpu nevienam marijologiniam veikalui galima prikišti, kad, jį skaitant, Marija auga, o Kristus eina mažyn.

Autorius žinojo šį pavojų, todėl savo knygoje stengėsi apmąstyti Mariją ne skyrium pačią vieną, bet įjungtą į visą išganymo tvarką: kaip pirmą atpirktąjį žmogų, kaip reiškėją žmogiškojo įnašo į pasaulio gelbėjimą, kaip patyrusiąją atpirkimo pilnatvės. Marija, toji Aušros Žvaigždė, spindi juk ne iš savęs: ji spindi Kristaus šviesa. Todėl ankštas jos įjungimas į Kristaus pašaukimą buvo pirmoji mintis, kuri vedė autoriaus plunksną. Iš kitos pusės, autorius mėgino suprasti Mariją ryšium su žmonija, kuriai ji atstovavo Nazarete angelo akivaizdoje, Jeruzalės šventykloje, Kalvarijos kalne po kryžiumi ir kuriai ji tebeatstovauja amžinojoje savo garbėje. Marija nėra vienas moteriškasis asmuo tarp dau-

*) Pop. Pijus X, encikl. Ad diem illum laetissimum, 1904 m. vas. 2 d.

gybės kitų: ji yra Viešpaties *Išrinktoji* eiti tam tikrai tarnybai; ji yra *viešoji Asmenybė*, veikianti vardu to, kurio reikalui yra paskirta, šiuo atveju — žmonijos. Viešasis ir visuotinis Marijos pobūdis buvo antroji mintis, apsprendusi autoriaus apmąstymų eigą.

Šis tad dvejopas Nazareto Mergaitės ryšys — su Kristumi bei su žmonija — ir yra padėtas į skaitytojo turimos knygos pagrindus. Marija esmingai yra *Naujoji Jieva*, vadinasi, *Padėjėja* tiek Kristui, kaip Motina Jo santykiuose su žmonija, tiek žmonijai kaip jos Atstovė Viešpaties akivaizdoje. Čia glūdi asmeninė jos didybė ir visuotinė jos reikšmė. Sykiu tačiau čia yra ir jos vaidmens ribos, nubrėžtos Naujojo Adomo — Kristaus kaip visos kūrinijos Pirmgimio (plg. Kolos. 1, 15). Autorius tiki, kad savo apmąstymuose šių ribų jis nėra peržengęs; ir kad jo knygoje esanti Marijos būties bei veiklos sklaida esmėje yra ne kas kita, kaip Dievo-Kūrėjo ir Dievo-Atpirkėjo didybės pabrėžimas. Vadindama Mariją "Kūrėjo plano įvykdymu", bizantiškoji liturgija kaip tik ir kreipia mūsų dėmesį pirmiausia į šio plano Autorių, kurio žodžiu Nazareto Mergaitė buvo pašaukta būti *Viešpaties Tarnaite*. Tai yra gairė kiekvienam marijologiniam svarstymui. Jos apspręstas buvo ir šios knygos autorius.

Būdami *Marijos žemės* augintiniai, mes garbiname Dievo Motiną jau nuo pat senovės. Aušrinės giedojimai, rožančiaus pamėgimas, gegužinių pamaldų išvystymas, Nekaltojo Pradėjimo minėjimai yra regimi ženklai gilios mūsų meilės Marijai. Užtat daros kiek nuostabu, kad lietuviškoji mintis nėra ėjusi lietuviškosios širdies keliu: religinėje savo literatūroje neturime nieko, kas liudytų, kad Nazareto Mergaitę mes ne tik garbiname, bet ją ir mąstome. Juk jeigu jau kiekvienas šventasis turi Bažnyčios kitų: ji yra Viešpaties *Išrinktoji* eiti tam tikrai tarnybai; ji yra *viešoji Asmenybė*, veikianti vardu to, kurio reikalui yra paskirta, šiuo atveju — žmonijos. Viešasis ir visuotinis Marijos pobūdis buvo antroji mintis, apsprendusi autoriaus apmąstymų eigą.

Šis tad dvejopas Nazareto Mergaitės ryšys — su Kristumi bei su žmonija — ir yra padėtas į skaitytojo turimos knygos pagrindus. Marija esmingai yra *Naujoji Jieva*, vadinasi, *Padėjėja* tiek Kristui, kaip Motina Jo santykiuose su žmonija, tiek žmonijai kaip jos Atstovė Viešpaties akivaizdoje. Čia glūdi asmeninė jos didybė ir visuotinė jos reikšmė. Sykiu tačiau čia yra ir jos vaidmens ribos, nubrėžtos Naujojo Adomo — Kristaus kaip visos kūrinijos Pirmgimio (plg. Kolos. 1, 15). Autorius tiki, kad savo apmąstymuose šių ribų jis nėra peržengęs; ir kad jo knygoje esanti Marijos būties bei veiklos sklaida esmėje yra ne kas kita, kaip Dievo-Kūrėjo ir Dievo-Atpirkėjo didybės pabrėžimas. Vadindama Mariją "Kūrėjo plano įvykdymu", bizantiškoji liturgija kaip tik ir kreipia mūsų dėmesį pirmiausia į šio plano Autorių, kurio žodžiu Nazareto Mergaitė buvo pašaukta būti *Viešpaties Tarnaite*. Tai yra gairė kiekvienam marijologiniam svarstymui. Jos apspręstas buvo ir šios knygos autorius.

Būdami *Marijos žemės* augintiniai, mes garbiname Dievo Motiną jau nuo pat senovės. Aušrinės giedojimai, rožančiaus pamėgimas, gegužinių pamaldų išvystymas, Nekaltojo Pradėjimo minėjimai yra regimi ženklai gilios mūsų meilės Marijai. Užtat daros kiek nuostabu, kad lietuviškoji mintis nėra ėjusi lietuviškosios širdies keliu: religinėje savo literatūroje neturime nieko, kas liudytų, kad Nazareto Mergaitę mes ne tik garbiname, bet ją ir mąstome. Juk jeigu jau kiekvienas šventasis turi Baž-

nyčioje tam tikrą misiją, pralaužiančią privatinės jo srities ribas, tai tuo labiau tokią misiją turi Marija. Bet jeigu taip, tuomet neužtenka krikščionims tik prieš ją nusilenkti; reikia ties ja ir susimąstyti. Liurdo apsireiškimų sukaktis kaip tik yra didelė paskata atkreipti mūsų mintį į tąją, kuri šv. Bernadetei atsakė: *"Aš esu Nekaltasis Prasidėjimas"*.

Autoriaus knyga tad ir yra lietuviškasis įnašas į šią gražią šimtametę sukaktį; įnašas mažutis savo apimtimi ir nedrąsus savo sprendimais. Tai mūsų minties skola Mergelei ir Motinai.

Vis dėlto, kad šis įnašas gali pasirodyti viešumoje, reikia dėkoti prelatui *Pr. M. Jurui*, atgaivinusiam didžiąsias mokslo bei meno mecenatų tradicijas ir savo auka nevieną kūrinį išleidusiam į pasaulį.

Šia proga autorius dėkoja *kun. Dr. J. Vaišnorai MIC* ir *kun. St. Ylai*, kurie mielai perskaitė rankraštį ir davė vertingų patarimų, padėjusių patobulinti šiuos apmąstymus.

Knygoje esantieji Šventojo Rašto tekstai yra lietuvinti paties autoriaus, pasinaudojant vokiškuoju vertimu iš originalo: *Die Heilige Schrift des Alten und des Neuen Bundes*, übersetzi von Paul Riessler und Rupert Storr, Mainz 1952.

Baigdamas savo žodį, autorius norėtų palydėti šiuos apmąstymus į lietuviškąją visuomenę Jėzaus Siracho knygos žodžiais, nuostabiai tinkančiais išreikšti Nazareto Mergaitės vaidmeniui žmonijos istorijoje:

"Palaistysiu, tariau, sodelį savo
Ir savo lysvę pašlakstysiu;
Bet štai, griovelis mano daros upė,
Ir mano upė virsta mariom" (24, 31).

A. Maceina

Velasquez

I. MARIJOS APMĄSTYMAS

Kas yra Toji, kuri žvelgia žemyn kaip aušra; graži kaip mėnulis; skaisti kaip saulė ir baisi kaip liūtai?

Giesmių Giesmė 6, 10

1. Marijos amžius

Marija išniro žemės kelyje kaip *Nekaltoji:* "apsaugota ir išimta iš bet kokio gimtosios nuodėmės sutepimo",[1] ir baigė šį kelią kaip *Perkeistoji:* "su kūnu ir siela paimta į dangiškąją garbę".[2] Tarp šių dviejų įvykių skleidėsi jos gyvenimas: ji tapo dieviškojo Logos Motina; ji pradėjo užtariamąją savo veiklą Galilėjos Kanoje; ji gavo savo globai žmonių giminę Kalvarijos kalne; ji laukė su apaštalais Jeruzalėje Šventosios Dvasios. Senesnieji amžiai buvo labiau įsižiūrėję kaip tik į šitą *vidurinį* tarpsnį. Marijos gyvenimo pradžia ir užbaiga buvo jiems lyg ir išsprūdusios iš akių. Nors Nekaltojo Pradėjimo šventė Rytuose buvo švenčiama jau nuo šeštojo, o Vakaruose nuo devintojo šimtmečio; nors žmonių tikėjimas į šią tiesą gali būti atsekamas ligi pat pirmųjų Krikščionybės amžių, tačiau *teologinis* šio didžio įvykio nušvietimas atėjo tik žymiai vėliau.[3] Maždaug tas pat buvo ir su Dangun Paėmimu. Liturginis jo minėjimas Rytuose randamas jau penktajame, o Vakaruose šeštajame (Galijoje) ir septintajame (Romoje) šimtmetyje. Bež-

nyčios Tėvai, ypač Šv. Jonas Damaskietis ir šv. Germanas Konstantinapolietis, aiškiai skelbė, kad toji, kuri gimdydama išlaikė nepažeistą savo nekaltybę, turėjo ir po mirties išvengti savo kūno suirimo.[4] Vis dėlto ir ši tiesa teologiškai nebuvo išvystyta. Jos turinys, jos prasmė, jos ryšys su kitomis mūsų religijos dogmomis pasiliko tamsūs ligi pat mūsų dienų.

Tuo tarpu Marija negali būti vaisingai apmąstoma be šių dviejų jos gyvenimo taškų. Amžinuosiuose Viešpaties sumanymuose jai buvo skirta būti Žodžio Motina, vadinasi, Dievo keliu į žmogų ir tuo būdu bendrininke pasaulio išganyme, turėjusiame eiti per Įsikūnijimą. Dievo Motinystė, kaip vėliau matysime, yra pats švenčiausiasis veiksmas, kokį tik žmogus gali atlikti. Bet kaip tik todėl jis ir reikalauja, kad jo autorė būtų tinkamai paruošta pačioje savo prigimtyje. Jau rojuje Dievas apreiškė Mariją kaip Gimdytoją Tojo, kuris sutrinsiąs žalčiui galvą (plg. Gen 3, 15); kaip slibino priešininkę, vadinasi, kaip *Naująją Jievą*, nes senoji Jieva buvo pasidariusi žalčio draugė. Šią tačiau paskirtį Marija galėjo vykdyti tik tuo atveju, jeigu ji pati nebuvo gundytojo galiai palenkta, vadinasi, neturinti gimtosios nuodėmės. *Marijos nekaltumas buvo jos pašaukimo pagrindimas.* Liurdo oloje šv. Bernadetei pasakyti žodžiai "Aš esu Nekaltasis Pradėjimas" išreiškia tokią Marijos prigimties savybę, kuri įgalino ją atskleisti savo įsčią Šventajai Dvasiai ir tuo būdu virsti Didžiąja Padėjėja pasaulio vadavime iš suvedžiotojo pinklių.

Iš kitos pusės, Dangun Paėmimas yra Marijos tarnybos užbaigimas. Apsaugojimas nuo gimtosios nuodėmės buvo atitiesimas jos būtybėje to, ką Adomas buvo pražudęs žmonių giminėje. Vis dėlto šis atitiesimas įvy-

ko tik Marijos buvimo gelmėse, bet ne kasdieninėse jo apraiškose. Savyje būdama rojaus nešėja, Marija gyveno prakeikimo paliestoje žemėje; savyje būdama be nuodėmės, ji dalinosi su kitais nuodėmės pasėkomis: kančia, vargu, baime, rūpesčiu, nežinojimu. Kitaip sakant, Nekaltuoju Pradėjimu Marija buvo atpirkta, bet dar neperkeista. Jos Motinystė, tasai didžiausias jos išaugštinimas, negalėjo žemėje apsireikšti visu tobulumu, nes buvo kliudomas mūsojo buvimo ydų ir blogybių. Reikėjo tad paimti Dievo Motiną į dangų, reikėjo ją perkeisti, išvaduoti iš žemiškojo buvimo varžtų ir tuo būdu iškelti ją į visos kūrinijos viršūnes, kad būtų visiškai užbaigta tiek jos būtis, tiek pats jos pašaukimas. Dievo Motinystė reikalauja Nekalto Pradėjimo ir Dangun Paėmimo; kol šios dvi tiesos nėra tikimos, tol ir Marija kaip Dievo Motina nėra pergyvenama taip giliai, kaip ši nuostabi jos garbė yra verta.

Šias tiesas visa pilnatve atskleisti ir pakelti jas į dogmų rangą buvo Viešpaties skirta pastarajam Bažnyčios istorijos šimtmečiui. 1854 m. popiežius Pijus IX paskelbė dogma Nekaltąjį Pradėjimą, o 1950 m. popiežius Pijus XII — Dangun Paėmimą. Tuo būdu Marijos gyvenimo pradžia ir pabaiga iškilo prieš mūsų akis kaip įvykiai, turį nuostabios reikšmės. Dabar Marijos Motinystę mes pergyvename ne kaip vieną iš daugybės veiksmų, bet kaip *vienintelę* Nazareto Mergaitės paskirtį, apsprendusią ją visą nuo pat jos buvimo pradžios tėvų įsčioje ligi pat jos apvainikavimo danguje Karalienės garbe. Nekaltoji ir Perkeistoji nušviečia Dievo Gimdytoją nuostabia šviesa. Todėl ir mūsų santykis su Marija dabar gali būti žymiai vaisingesnis, negu anksčiau. Popiežius Pijus XII sako, kad Nekaltojo Pradėjimo dog-

ma "davė nekaltosios Dievo Motinos garbinimui galingo polėkio, kuris, kaip ir buvo galima laukti, išskleidė naujų žiedų krikščionijos gyvenime".[5] Iš tikro, jeigu prisiminsime, kokių didingų formų yra įgijęs pamaldumas Marijai Prancūzijoje ir Portugalijoje ryšium su Liurdo ir Fatimos apsireiškimais; jeigu pažvelgsime, kaip Nekaltojo Pradėjimo, o dabar ir Dangun Paėmimo šventės vis labiau virsta visos tautos šventėmis, kurios nesibaigia bažnyčiose, bet esti pratęsiamos susirinkimų salėse, mokyklose, sueigose, šeimose; jeigu atkreipsime dėmesio į nepaprastai išaugusią pastarųjų dešimtmečių marijologinę literatūrą, — turėsime pripažinti, kad pastarasis šimtmetis, paskatintas anų dviejų tiesų išryškėjimo, Marijos ne tik nepamiršo, bet ypatingu būdu į ją atsigrįžo, ja susidomėjo, ja susižavėjo, nepaliaujamai ją keldamas iš paslapties tamsos į tikėjimo, dorovės ir kulto šviesą. Štai kodėl šį laikotarpį, kuris Mariją mums atskleidė jos pilnatvėje, teisingai galime vadinti *Marijos amžiumi,* o katalikiškojo pasaulio švęstus Marijos metus — šio amžiaus apvainikavimu. Mūsų maldos į Nekaltąją ir Perkeistąją, mūsų kelionės į jos apsireiškimų vietas, mūsų susimąstymai ties jos būtimi bei tarnyba yra tik bendruomeninis tęsinys ano didžio į Nazareto Mergaitę atsikreipimo, kuris vyksta jau ištisas šimtas metų.

Tačiau Marijos amžius yra būdingas ne tik tuo, kad jis mums parodė Dievo Motiną jos pašaukimo visumoje, bet ir tuo, kad atkreipė mūsų dėmesį į *žmogaus* vaidmens vertę išganyme. Marija juk yra žmogus: mūsų sesuo, mūsų giminės atžala, gražiausiasis jos žiedas. Ji nėra jokia moteriškoji dievybė, kaip nesykį katalikams prikaišioja netikintieji, nesuvokdami jos garbinimo pras-

mės. Marijos tarnyba esmėje yra *žmogaus* tarnyba, ir jos įnašas į Kristaus atpirkimą yra *žmogaus* įnašas. Šios tarnybos ir šio įnašo šviesoje mums todėl ir aiškėja, "kokios didžios vertės turi žmogaus gyvenimas, kai jis yra visiškai skiriamas vykdyti dangiškojo Tėvo valiai ir veikti artimo labui".[6] Pakviesdamas Mariją būti savo Sūnaus Motina, vadinasi, padėti prigimtąją atramą Jo įsikūnijimui, Dievas pakvietė joje kartu ir visą žmoniją bendradarbiauti su Juo pasaulio išganyme. Žmogiškasis įnašas į dieviškąjį atpirkimo žygį Marijos buvime yra labai ryškus. Tuo pačiu jis darosi ryškus ir kiekvieno žmogaus apsisprendime Kristaus atžvilgiu. *Apmąstyti Marijos paslaptį esmėje reiškia apmąstyti žmogaus reikšmę Dievui Išganytojui,* nes "Kristus yra reikalingas savo sąnarių pagalbos"; Jis "trokšta savo mistinio Kūno narių bendradarbiavimo išganymo darbe".[7] Marija yra augščiausia išraiška šitokios žmogiškosios pagalbos ir šitokio bendradarbiavimo. Sava tarnyba ji kaip tik vykdo tai, ko Išganytojas nori iš kiekvieno žmogaus skyrium ir iš visos žmonijos drauge. Ji todėl stovi priešais mus kaip mūsojo santykio su Atpirkėju pirmavaizdis. Tai, ką ji teikė Dievui Išganytojui, turi tam tikru būdu teikti ir kiekviena žmogiškoji siela. Kiekviena siela turi tarti savą "tebūnie" ir tuo būdu atsiskleisti apvaisinančiajai Šventosios Dvasios veikmei, nes be šitokio atsiskleidimo negali būti jokio išganymo — nei asmeninio, nei visuotinio. Štai kodėl Viešpaties angelo pasibeldimas į Nazareto namelio duris yra kartu pasibeldimas ir į visos istorinės žmonijos vartus.

Marijos amžius kaip tik ir pabrėžia reikalą atsakyti į šį pasibeldimą taip, kaip atsakė anoji Nazareto Mergaitė: "Štai aš Viešpaties tarnaitė; tebūnie man, kaip

sakai" (Luk. 1, 38). Po išdidaus nusigrįžimo ateina žmogiškojo *Fiat* tarpsnis; ateina laikas, kada turės būti užbaigta tai, kas taip gražiai prasidėjo dvyliktajame šimtmetyje šv. Domininko rožančiumi ir šv. Pranciškaus stigmomis. Jeigu ankstesniajame Vakarų krikščionies pergyvenime persvarą turėjo prisikėlusis ir todėl triumfuojantysis Kristus kaip Dievas, kaip visatos Valdovas, tai su dvyliktuoju šimtmečiu pamaldumas pradėjo pamažu persisverti *kenčiančiojo* Kristaus pusėn. Jo žmogystė, būdama išganymo įrankis, vis labiau patraukė į save tikinčiųjų dėmesį. Įvesdamas rožančių, vadinasi, išganymo paslapčių apmąstymą Marijos šviesoje, šv. Domininkas tuo pačiu pabrėžė *žmogaus* dalį atpirkime. Gavęs Kristaus žaizdų įspaudas savame kūne, šv. Pranciškus sutelkė garbinamuosius aktus aplinkui žmogiškąją Išganytojo prigimtį: paniekintą, sužeistą, mirštančią, bet kaip tik todėl vertą amžinos garbės ir viešpatavimo (plg. Apr. 5, 13).[8] Tai buvo tikrojo *krikščioniškojo* humanizmo pradžia, atremta į dvejopą žmogiškumo kelią, einantį per Kristų ir per Mariją. Kristuje Dievas pasilenkė prie žmogaus, pasidarydamas visu kuo į jį panašus, kad jį išvaduotų. Tai buvo Dievo nusileidimas žemyn. Marijoje žmogus buvo apsuptas ypatinga Viešpaties malone, padarytas Dievo keliu į pasaulį ir žmogiškosios Jo regimybės šaltiniu. Tai buvo žmogaus pakėlimas augštyn. Šv. Pranciškus pabrėžė pirmąjį, šv. Domininkas antrąjį kelią. Tačiau jų abiejų pergyvenime stovėjo *žmogus kaip Dievo paveikslas:* Kristuje paniekintas dėl mūsų nuodėmių prisiėmimo, Marijoje spindintis dėl apsaugojimo nuo pradinės mūsų kaltės.

Deja, renesansas pastūmė šalin šitokią žmogaus sampratą. Jis paliko žmogumi tapusį Dievą ir sudievintą

žmogų ir nuėjo angelo sukilėlio keliu. Krikščioniškasis humanizmas buvo pamirštas. Jo vietoje išaugo bedieviškasis humanizmas, ir šiojo centre atsistojo nebe Dievažmogis, bet *žmogdievis,* kaip Dievo paneigimo regimybė. Savo romane "Kipšai" Dostojevskis sakydina inžinierių Kirilovą: "Jis ateis, ir jo vardas bus Žmogdievis". — "Dievažmogis?" — mėgina jį patikslinti Stavroginas. — "Ne, Žmogdievis! Tai visai kas kita". Ir Kirilovas svajoja toliau, kas bus, kai ši Kristaus priešginybė pasaulyje pasirodys: tada "žmogus virs Dievu ir fiziškai pasikeis; viskas pasaulyje pasikeis, visi daiktai pasikeis, visos mintys ir visi jausmai". Nesunku nujausti, kad ši Kirilovo svajonė yra ne kas kita, kaip supasaulintas Bažnyčios kvietimas apsivilkti, *nauju žmogumi,* vadinasi, pakeisti savo mintis, žodžius ir darbus (plg. Efez. 4, 22-32; Rom. 13, 11-14). Bedieviškasis humanizmas taip pat teigia žmogų, tačiau ne kaip Dievo paveikslą, o kaip *Dievo vietininką* būtyje, kaip Jo vietos užgrobiką, bemėginantį savarankiškai įsitaisyti pasaulyje. Vis dėlto ypatingas mūsojo amžiaus atsigręžimas į Mariją žadina vilties, kad ateities istorija gal būt vėl susitelks aplink Dievažmogį, nes "nėra geresnio kelio Kristui pažinti ir tikresnio Jam pamilti kaip Marija".[9] Būdama žmogus, tačiau žmogus pagimdęs Dievą, ji savaime virsta mūsų giminės pasididžiavimu ir sykiu humanizmo pagrindu; tokio humanizmo, kuris, keldamas aikštėn žmogaus vertę bei reikšmę, neatitraukia jo nuo Dievo, bet, priešingai, sujungia jį su Kūrėju ir tuo būdu morališkai vykdo tai, kas Kristuje yra įvykę ontologiškai. Marijos amžius yra žmogaus kelias į Dievą, kaip pati Marija yra Dievo kelias į žmogų.

2. Marija kaip paslaptis

Bizantinėje Rytų Bažnyčios liturgijoje yra giedamas stovinčiųjų himnas (akathistos),[10] kuriame Marija yra sveikinama kaip "žmogaus minčiai neprieinama viršūnė", iškilusi "augščiau už išminčių protą" ir pralenkusi "kiekvieną pažinimą". Iš kitos pusės, tas pat himnas vadina Mariją tąja, kuri "nušviečia Trejybės paslaptį", veda mus "per tamsybes tarsi ugnies stulpas" ir gelbsti mus "iš nežinojimo bedugnės". Kitaip sakant, *krikščionies pergyvenime Marija yra kartu ir tamsi paslaptis ir šviesus atsiskleidimas.* Jeigu Mariją svarstysime tik pasauliškai, atsidaušime į neperskverbiamą tamsą. Istorinis jos gyvenimo tyrinėjimas nedaug ką mums pasakys, nes tiek Šventasis Raštas, tiek krikščioniškoji Tradicija tiekia mums per maža duomenų šiam reikalui. Kaip istorinė asmenybė Marija yra paslėpta po laiko uždanga. — Psichologinė jos sielos ir jos būdo sklaida irgi bus mažai vaisinga, nes Marijos atveju susiduriame su žmogumi, neturėjusiu, kaip G. Bernanos gražiai pastebi, "nuodėmės patyrimo", be kurio mūsoji psichologija darosi neįmanoma, kadangi ji visa yra atremta į *nuodėmingą* žmogų. — Moralinis Marijos svarstymas taip pat išsisems bendrybėmis, nes šios Moters dorybės stovi ne mūsų plotmėje. Visi šventieji yra šventi dieviškosios malonės ir žmogiškosios valios sąveika. Tuo tarpu Marijai šventumas yra atėjęs vieno tik Dievo sprendimu. Marijos prigimtis nebuvo suskilusi, kaip kiekvieno kito žmogaus. Jai nereikėjo kovoti savyje su šv. Povilo taip karčiai minimu "nuodėmės įstatymu" (Rom. 7, 18-24). Marijos akivaizdoje mes stebimės ne žmogiškosios pastan-

gos įtampa, grumiantis su kūno geismais ar su pasaulio tuštybe; ne ilgamečiu ištesėjimu, pasiryžus daryti gera; ne kietu žengimu per dvasinę naktį, kai Sužadėtinis nerandamai pradingsta būties šešėlyje; bet Marijoje stebimės pačiu Dievu, sukūrusiu būtybę, "visą gražią", besistiebiančią sunkioje mūsų žemėje tarsi Libano kėdras ir Siono kiparisas, tarsi Kadeso palmė ir Jericho rožė. Todėl ir jos nuopelnai, kurių ji tiek savo gyvenime laimėjo kęsdama, yra kitos rūšies, negu mūsieji. Kalbėti tad apie Marijos dorinę skaidrą *mūsosios* etikos sąvokomis reiškia šią skaidrą tik drumsti.

Vaisingiausiai apmąstyti Mariją galima *dogmatiškai*, nes ji ir yra ne kas kita, kaip ligi galo įvykdyta atpirkimo dogma. Mūsų religijoje ji stovi ne atsieta nuo visumos tarsi išimtis, ne atsidūrusi pakraštyje tarsi nereikšmybė, bet *Marija yra įjungta į patį Krikščionybės pagrindą, būtent: į Dievo tapimą žmogumi.* Vistiek, ar Logos būtų įsikūnijęs ir be žmogaus nuodėmės, kaip teigia Duns Scotas, ir tuo užbaigęs kuriamąjį aktą, visa sujungdamas su savimi; ar Jis įsikūnijo tik todėl, kad išganytų jau nupuolusią žmoniją, kaip moko šv. Tomas Akvinietis, — kiekvienu atveju tapimas žmogumi turėjo eiti per moterį; kiekvienu atveju Logos turėjo *gimti*, nes tik gimimas padaro žmogų mūsų giminės broliu. Be abejo, Kristus galėjo, kalbant grynai logiškai, ateiti kaip žmogus tiesiog iš dangaus. Tačiau tuomet Jis nebūtų buvęs *mūsų* giminės žmogus ir su *žemės* žmonija nebūtų turėjęs ryšio, kaip jo neturėtų žmonės, jeigu jų būtų ant Marso. Įsikūnijimas į jau esantį žmogiškąjį asmenį yra nesąmonė, nes tai būtų ne buvimas žmogumi, bet buvimas tiktai žmoguje, panašus į apsėdimą. Todėl gimimas yra vienintelis ir būtinas Dievo kelias į žmogiškąją pri-

gimtį. Jeigu tad Logos buvo skirtas tapti žmogumi, Jis turėjo būtinai turėti Motiną.

Marijos tad pašaukimas yra esmingai susietas su Logos įsikūnijimu. Marija buvo skirta būti *šaltiniu* žmogiškosios prigimties sąjungai su dieviškąja prigimtimi Logos asmenyje. Kitaip tariant, ji buvo skirta padėti *prigimtąją* atramą amžinai religijai, kuri jos Sūnuje, Jėzuje Kristuje, rado ontologinės išraiškos kaip atpirkimo aktas. Kaip tik tad šis Marijos pašaukimas ir patraukia mūsų dėmesį. Marija yra "Viešpaties tarnaitė" (Luk. 1, 38). Jai yra nurodyta ypatinga tarnyba dieviškajame visatos plane ir pagal šią tarnybą yra tinkamai paruošta visa jos būtybė. Apmąstyti tad Mariją reiškia apmąstyti ne privatinę mergaitę namų tyloje, bet Moterį — žmonijos Atstovę, Viešpaties sumanytą nuo amžių, apreikštą pačioje mūsų žemiškosios istorijos pradžioje, sukurtą Mirjam iš Nazareto asmenybėje, vestą kančios keliu pasaulyje ir apvainikuotą visų kūrinių Karaliene danguje. *Marijos buvimas buvo jos pašaukimo išsiskleidimas.* Todėl ir Marijos apmąstymas tegali vykti jos pašaukimo šviesoje. Žvilgis į Mariją esmėje yra žvilgis į žmogaus atpirkimą.

Tačiau kaip tik čia ir susiduriame su paslaptimi. Mums yra aiškus pats Marijos pašaukimas, kadangi jis yra Dievo apreikštas ir Bažnyčios vis labiau išskleidžiamas, bet tamsus mums pasilieka šio pašaukimo pagrindas. Kodėl išganymas turėjo eiti per įsikūnijimą ir todėl per moterį? Kodėl Dievas yra reikalingas žmogaus paramos atpirkime? Koks yra santykis tarp motinos ir sūnaus, jei šis sūnus yra ne tik savo motinos kūdikis, bet kartu jos Kūrėjas ir Atpirkėjas? Per Mariją įvyko Dievo troškimas būti ne tik tarp žmonių, kaip Senajame

Įstatyme (plg. 3 Kar. 9, 3), arba gyventi netoli jų visa palaikančios galybės pavidalu (plg. Apd. 17, 27), bet būti *žmogumi* ir tuo būdu gyventi tarp mūsų nebe ženkliškai ir nebe tik metafiziškai, bet *egzistenciškai*, kaip vienas iš mūsų (plg. Jon. 1, 14; Pilyp. 2, 7). Gimdamas iš moters, Dievas pagrindo visiškai naują santykį tarp savęs ir savo kūrinio: Jis tuo "save pažemino" (Pilyp. 2, 8), nes prisiėmė kūrinio būseną, nusilenkė jam, pakluso jam. Marija yra šio naujo santykio, šios naujos religijos *kelias*. Ji pagimdė Dievą ne perkelta, bet tiesiogine šio žodžio prasme; vadinasi, ji buvo toji, kurioje ir per kurią Dievas ir žmogus suėjo į ontologinę vienybę — mūsų protui neišsemiamą ir ligi gelmių nesuvokiamą. Todėl ir pati Marija kaip Dievažmogio Motina visados mums buvo ir bus "neišreiškiamos išminties paslaptis" (akathistos).

Antra vertus, būdama mūsų giminės sesuo, gyvenusi mūsų žemiškąjį gyvenimą, patyrusi visą jo kartelį, ji stovi priešais mus kaip šviesi Vadovė, kaip amžinų žmonijos lūkesčių įvykdymas, kaip "apvalytoji visata" ir "būsimosios dienos aušra" (akathistos). Tai, kas yra įvykę Marijoje, turi juk įvykti ir visoje Bažnyčioje, vadinasi, visoje už Dievą apsisprendusioje žmonijoje. Marijos kelias yra idealinis atpirktojo kosmos kelias. *Asmeninis Marijos buvimas yra pirmavaizdis visuotinio Bažnyčios pašaukimo laikų tėkmėje*. Nepaisant nesuvokiamų šios Moters gelmių, ji visais amžiais yra traukusi savęspi žmogaus mintį ir širdį. Nuo pat šv. Efremo (303-373), vadinusio Dievo Motiną "slaptingu tašku, jungiančiu žemę ir dangų", ligi pat pastarųjų dienų krikščionys vis atidžiau svarsto jos prasmę bei reikšmę pasaulio sąrangoje. Savo metu šv. Bernardas yra pasakęs: "De Maria

nunquam satis" — niekados nėra gana apie Mariją mąstyti, ja stebėtis, ją garbinti. Krikščionybės istorijoje Marija visados yra buvusi metafizinės minties, dorinių pastangų ir estetinės kūrybos įkvėpėja.[11] Marijos klausimas niekados nėra leidęs nurimti krikščioniškajai sielai. Tačiau juo ji uoliau jieškojo tinkamo atsakymo, juo labiau ji pabrėžė šią Palaimintąją tarp moterų. Marijos apmąstymas jos vaidmens mūsų religijoje ne tik nemažino, bet, priešingai, jį plėtė ir gilino, nes vis labiau atskleidė jo prasmę bei vertę.

3. Keliai į Mariją

Nazareto Mergaitę galima apmąstyti dviem atžvilgiais: pačioje jos *būtyje*, Viešpaties sukurtoje ir išpuoštoje, ir jos *tarnyboje*, kuriai ji buvo Dievo skirta ir kurią ji atliko žemėje ir atlieka visą žmogiškosios istorijos metą. Tai nėra tik metodinė galimybė, bet ir realus dvejopumas, įaustas jau ir į mūsų kasdien kalbamą "Angelo pasveikinimą".

Kai angelas Gabrielis "buvo Dievo siųstas į Galilėjos miestą, vadinamą Nazaretu, pas mergaitę, sužadėtą su vyru vardu Juozapas" (Luk. 1, 26-27), jis atėjęs tarė jai: "Sveika, malonės Pilnoji! Viešpats su tavimi! Tu palaiminta tarp moterų!" (1, 28). Šitaip sveikindamas, angelas atskleidė Marijos būseną ir apreiškė jos tarnybą. Marija yra pilna malonės; ji egzistuoja *šventai;* ji yra pašaukta duoti žmogiškąją gyvybę Aukščiausiojo Sūnui, vadinasi, atlikti tokį uždavinį, kuris ją padarys *palaimintą* tarp moterų. Savo žodžių Gabrielis nesiejo su jokiu

subjektyviniu reikalu: jis pasiliko grynai *objektyvinėje* Marijos būties plotmėje. Joje pasiliko ir Elzbieta, kurią Marija, netrukus po apreiškimo aplankė, patyrusi iš angelo, kad jos giminaitė taip pat "pradėjo sūnų savo senatvėje" (Luk. 1, 36). Išvydusi Mariją Elžbieta sušuko: "Tu palaiminta tarp moterų ir palaimintas tavo įsčios vaisius" (1, 42), tuo pakartodama ir pratęsdama angelo žodžius. Iš šių dviejų pasveikinimų ir yra sudaryta pirmoji mūsų maldos pusė, slepianti savyje grynai *dogmatinį* Marijos apibūdinimą.

Vis dėlto žemėje keliaujanti žmonija nepasitenkino tiktai šiuo objektyviniu Marijos prigimties išreiškimu. Mūsoji malda jau labai seniai (15 šimt.) yra įgijusi antrąją dalį: "Šventoji Marija, Dievo Motina, melsk už mus nusidėjėlius dabar ir mūsų mirties valandą". Tai jau visiškai kitoks kreipinys, negu angelo ir Elžbietos. Jį pridūręs žmogus žvelgė ne tiek į tai, kas Marija yra savyje ir savo santykiuose su Dievu, kiek į tai, kas ji yra *jam pačiam* žemiškojoje jo kelionėje. Visi esame nusidėjėliai, vadinasi, atkritėliai nuo Dievo, tačiau ne angelo sukilėlio prasme. Mes jaučiame savo kaltes, gailimės dėl jų, todėl prašome Viešpaties Motiną, kad ji užtartų mus pas savo Sūnų, kad padėtų mums grįžti atgalios, kad skaisčia savo širdimi melstų už mus ne tik dabar, bet ypač mūsų mirties valandą, aną didžio bei lemtingo apsisprendimo akimirką. Antrojoje mūsų kasdieninės maldos pusėje Mergelės esmės antgamtinis spindėjimas yra pasikeitęs į globojančiosios Motinos žemiškąjį pergyvenimą; angelo pasveikinimas yra virtęs žmogaus maldavimu.

Tai ir yra du keliai į Mariją. Savaime aišku, kad šiedu keliai nėra ir negali būti vienas nuo kito atskirti.

Marija juk stovi priešais nuodėmingą žmogų kaip jo Užtarytoja, kaip gailestingoji Motina bei viltis tik todėl, kad ji yra malonės Pilnoji, vadinasi, nesutepta jokia nuodėme, nebuvusi žalčio valdžioje. *Marijos veikla yra atremta į jos būtį* pagal visur galiojantį dėsnį, kad "agere sequitur esse — veikimas eina paskui buvimą". Angelo sveikinamoji Mergelė ir žmonių maldaujamoji Motina yra susijungusi neperskiriamon vienybėn. Vis dėlto vieno ar kito kelio *pabrėžimas* krikščioniškajame pergyvenime ir krikščioniškojoje istorijoje stipriai svyruoja. Kartais mes Mariją labiau sveikiname, kartais daugiau ją prašome; kartais net ji pati mums apsireiškia daugiau spindinčia savo prigimtimi (Liurde), kartais vėl daugiau susirūpinusiu įspėjimu (Fatimoje).

Naujajame Testamente motiniškai užtariantis bei gelbstintis Marijos veikimas pasirodo tik vieną vienintelį kartą, būtent, Galilėjos Kannos vestuvėse, kai ji pastebėjo savo Sūnui, esą jaunavedžiai "jau nebeturi vyno" (Jon. 2, 3). Iš Jėzaus atsakymo "mano valanda dar neatėjusi" (2, 4) aiškiai matyti, kad Marijos kreipimasis buvo ne paprastas jaunavedžių neturto paminėjimas šiaip sau pokalbio metu, bet jų užtarimas ir prašymas padėti jiems keblią valandą. Marija čia pirmą sykį pasirodė kaip *Mater misericordiae* ryšium su žmonių vaikais. Naujasis Testamentas šio jos pobūdžio neslepia, bet jo nė nepabrėžia. Jis pasilieka dar angelo pasveikinimo plotmėje. Toje pačioje plotmėje pasiliko dar ir pirmieji Krikščionybės amžiai, kuriems Marija buvo laidas, kad Kristus yra ne sapnas, ne išganymo lūkesčio susiklostymas mito pavidalu, bet tikrai įsikūnijęs ir gimęs Dievažmogis, moters Sūnus, todėl tikra istorinė asmenybė ir mūsų giminės brolis (plg. šv. Ignacas Kankinys).

Iš kitos pusės, Marija buvo ypatingai pabrėžiama kaip Naujoji Jieva, vadinasi, kaip žalčio priešininkė, sutrynusi jam galvą ir tuo būdu sudariusi prigimtąsias sąlygas visos žmonijos išganymui (plg. šv. Justinas, šv. Irenejus, Klemensas Aleksandrietis, Origenas ir k.). Marijos kaip Dievo Gimdytojos klausimas taip pat buvo viena iš pagrindinių ketvirtojo ir penktojo šimtmečio temų, kol Efezo (431) ir Chalkedono (451) susirinkimai šį klausimą išsprendė ir Nestorijų, Theotokos neigėją, pasmerkė.

Šis objektyvinis Marijos svarstymas Rytuose buvo ir pasiliko žymiai ryškesnis, negu Vakaruose. Net ir šv. Augustinas negali šiuo atžvilgiu prilygti graikų Bažnyčios Tėvams. Ligi vienuoliktojo šimtmečio lotyniškoji marijologinė literatūra yra gana skurdi. Tiesa, šiuo metu kilo himnų ir maldų Marijos garbei;[12] šiuo metu šv. Ildefonsas (607-669) rašė Marijos amžinos mergystės apgynimą, o šv. Petras Damijanas (1007-1072) aiškino Giesmių Giesmės Sulamitę Marijos prasme. Tačiau tai ir yra beveik viskas, ką lotyniškieji Vakarai yra šiuo atžvilgiu sukūrę per pirmąjį tūkstantmetį. O kai vėliau šv. Anselmas (1034-1109) žvelgė į Mariją kaip į skausmingąją Motiną ir tuo nurodė visam paskesniam Vakarų pamaldumui kelią; kai šv. Bernardas (1090-1153) pergyveno Dievo Motiną kaip tarpininkę tarp žmogaus sielos ir Kristaus; kai šv. Domininkas (miręs 1221) savo rožančiaus maldoje apmąstė išganymo paslaptį Marijos šviesoje; kai šv. Bonaventūra (1221-1274) garbino Mariją todėl, kad ji "vyriška širdimi" teikėsi atiduoti savo Sūnų žmonių giminės išganymui, — tai visi šie Nazareto Mergaitės svarstymai jau buvo pažadinti *subjektyvinių* žemėje gyvenančio ir kovojančio žmogaus reikalų, skatinusių Vakarus pergyventi Mariją daugiau ryšium su

mumis pačiais, o mažiau jos pačios būtyje. Ir šitoks pergyvenimas pasiliko ligi pat pastarojo šimtmečio, kada Marija vėl suspindėjo prieš mūsų akis kaip Nekaltoji ir Perkeistoji.

Vakarų ir Rytų nusistatymą Marijos atžvilgiu geriausiai galime suprasti, palyginę du liturgijoje vartojamus himnus, kurie yra to paties turinio ir net beveik to paties pavadinimo, tačiau kilę iš skirtingo pergyvenimo. Tai pranciškono Jacoponės da Todi (1228-1306) "Stabat Mater" ir kunigo Romanos (5 šimt. Bizantijos Kuroj) "Mergelė po kryžiumi". — Jacoponės kūrinys yra vienas ištisas žmogaus prašymas leisti jam įsijungti į Marijos kančią, kurios ji patiria, regėdama savo Viengymį, prikaltą prie kryžiaus. Joks žmogus negalėtų neverkti, matydamas jos skausmą. Todėl autorius ir kreipiasi į šiąją Mater dolorosa, kad ji pajausdintų savo skausmus jo širdyje; kad leistų jam kartu su ja vaitoti; kad Nukryžiuotojo žaizdos įsmigtų į jo širdį; kad jis galėtų dalyvauti Kristaus kančioje, nešti Jo mirtį, apmąstyti jo kentėjimus, apsvaigti Jo kryžiumi ir krauju. Šis himnas kaip tik ir yra poetinė išraiška minėto Vakarų posūkio nuo triumfuojančiojo Kristaus į kenčiantįjį. *Kai Nukryžiuotasis virsta centriniu mūsų apmąstymų objektu, Mater dolorosa savaime pridengia Immaculata spindėjimą.* Adomo iš St. Victoro abatijos Paryžiuje (miręs 1177) himnas "Salve, Mater Salvatoris" yra turbūt paskutinis lotyniškosios viduramžių poezijos kūrinys, kuriame Marija pasirodo dar didingu Nekaltosios pavidalu ir kuriame Mater dolorosa dar beveik nejaučiama.[13] Vėlesnieji Marijos himnai[14] persisveria kryžiaus pusėn, ir juodas gedulo šydas pridengia žydrią Perkeistosios skraistę. Jacoponės "Stabat Mater" yra ryškiausia tokio gedulo išraiška.

Romanos himnas yra dialogas tarp Motinos ir Sūnaus. Marija čia irgi stovi po kryžiumi. Tačiau ne asmeninis jos skausmas sudaro jos pokalbio su Jėzumi turinį. "Į kokias vestuves Tu skubi?" — klausia ji Kristų. — "Ar vėl paversti vandenį į vyną? Ar man reikia eiti paskui Tave, ar pasilikus Tavęs palaukti?... Petro nėra su Tavimi; tojo Petro, kuris sakėsi Tavęs nepaliksiąs, net jeigu jam ir mirti reikėtų. O kiti — artimieji ir sūnūs, kurie turės teisti dvylika giminių, — kur jie dabar visi?"[14a] Kristus ramina verkiančią savo Motiną pastebėdamas, kad Adomas negalėtų būti išgelbėtas, jeigu Jis nekentėtų ir nemirtų. Marija turinti tai žinoti ir todėl nesiskųsti. "Netinka Tau raudoti; Tau, kuri buvai pavadinta malonės Pilnąja".[15] Jėzus liepia žengti jai "džiaugsmu nešinai", kadangi Jis skubinąsis įvykdyti valią Tojo, kuris yra Jį siuntęs. Marija turinti nenusigąsti, jeigu Jo mirtis sukelsianti "sąmyšio kūrinijoje": jei plyšianti šventyklos uždanga, sudrebėsią kalnai, atsiversią kapai. Himnas baigiasi kreipimusi į Kristų, kuris leidęs Šv. Mergelei vadinti save "mano Sūnau ir mano Dieve" — žodžiai, kuriais užsisklendžia kiekvienas šio ilgo kūrinio posmas.

Kaip šių himnų turinys rodo, Jacoponės išeities taškas yra asmeninė Marijos skausmo drama, Romanos — visuotinė atpirkimo drama. Nors kenčiąs Išganytojas savo Motinai ir aiškina, esą Jis turįs kentėti todėl, kad Adomas galėtų būti išgelbėtas, vis dėlto Marija šiuo aiškinimu nėra įtikinama ir savo Sūnui atsako: "Tu juk tiek išgelbėjai nekentėdamas: raupsuotąjį — pakako panorėti, ir jis buvo apvalytas; paraližuotąjį — jo raumenis suminkštinai be jokio vargo; akląjį — vienu savo žodžiu grąžinai jam regėjimą... Visi daiktai Tau palenkti, nes visus juos sukūrei. Kodėl tad dabar skubi (kentėti),

mano Sūnau?" Romanos himnas sklaido didžią kančios paslaptį, nes į ją žiūri ne psichologiškai, kaip Jacoponė, bet metafiziškai, siedamas ją ne su žmogaus užuojauta kenčiančiai motinai, bet su Dievažmogio laisvu apsisprendimu mirčiai. Todėl nors šiedu himnai savo motyvais ir yra artimi, tačiau pats giliausias nusistatymas Marijos atžvilgiu yra giliai skirtingas. Tiek Jacoponės, tiek Romanos Marija yra Mater dolorosa. Tačiau Jacoponei ji yra verkianti pati ir virkdanti kitus, Romanos ji yra įjungta į atpirkimą kaip dalyvė nesuvokiamoje Išganytojo misterijoje.

Tai yra Vakarų ir Rytų kelias į Nazareto Mergaitę. Vakarams ji yra daugiau istorinė asmenybė, Rytams — visuotinio prado nešėja; Vakarams ji yra daugiau *Motina*, pagimdžiusi Dievą, gavusi Golgotoje žmoniją savo globon, todėl nuolatos besirūpinanti, kad jos vaikų vestuvėse nepristigtų vyno; Rytams ji yra daugiau *Mergelė*, nekaltai pradėta, sužadėta su Avinėliu, apsiausta saule ir apvainikuota žvaigždėmis; Vakarų pergyvenime ji stovi šalia Kristaus kaip žmonių Užtarėja: jos elgesys Galilėjos Kannoje yra vedamoji vakariečio gairė jo pamaldume; Rytų pergyvenime ji žengia šalia Atpirkėjo kaip Jo paties Padėjėja: jos kova su senuoju žalčiu ir apokaliptinio slibino neapykanta jos atžvilgiu yra apsprendžiamasis rytiečio motyvas jo religingume. Klaida būtų vieną kurį iš šių pergyvenimų atmesti, o kitą priimti. Abu jie yra tikri, nes abu išreiškia pagrindines Marijos savybes. *Marija yra ir Motina ir Mergelė kartu.* Kaip Motina ji apreiškia savo tarnybą, kuriai ją Viešpats yra pašaukęs. Kaip Mergelė ji atskleidžia savo būtį, kurią Viešpats yra sukūręs ir išpuošęs. Kadangi motiniškumas savyje yra veikimas, todėl jis yra artimesnis vakariečio

žmogaus aktyviai dvasiai, ir Marija-Motina Vakaruose yra labiau suprantama, negu Marija-Mergelė, slepianti savyje ontologinį imlų santykį su Dievu ir todėl prieinamesnė rytietiškajam susimąstymui. Norint tačiau žvelgti į Mariją jos pilnatvėje, reikia suderinti abu šiuos pergyvenimus ir svarstyti Motiną neatskiriamai nuo Mergelės, Marijos pašaukimą neatskiriamai nuo jos būties. — Šiuo keliu autorius ir mėgins savo rašte eiti.

4. Marijos savisąmonė

Pati tikriausia gairė, nurodanti, kaip mums reikia eiti į Marijos paslaptį, yra jos pačios savisąmonė. Nors Marija ir buvo nekaltai, vadinasi, be pradinės kaltės pradėta, tačiau jos sąmonės švieson ši palaiminta būsena ilgai nebuvo prasiskverbusi. Marijos nenuodėmingumas, kaip sakyta, buvo ne jos valios iškovotas ir ne jos maldų išprašytas, taigi ne asmeninis apsisprendimas, bet Viešpaties apsprendimas: gryna Jo dovana, gryna Jo malonė, duota jai be jos prisidėjimo ir net be jos žinios. Todėl kai angelas jai tarė: "Sveika, malonės Pilnoji", Marija "sumišo dėl tokios kalbos ir svarstė, ką šitoks pasveikinimas reikštų" (Luk. 1, 29). Malonės pilnatvė gyveno joje nuo pat pirmojo jos buvimo akimirksnio. Angelas jos neatnešė, bet tik ją atskleidė. Jis tik pasakė tai, kas joje jau buvo, būtent, kad ji esanti "išlaisvinta iš nuodėmės vergijos, todėl visa graži, visa tobula".[16] Tačiau ligi angelo pasveikinimo Marija nežinojo, kas ji esanti. Užtat nuostabiai ryškiai šis žinojimas prasiveržė jos susitikime su Elžbieta. Išgirdusi Marijos pasiskardenimą savo namuose, Elžbieta sušuko: "Kuo

aš užsitarnavau, kad mano Viešpaties Motina ateina pas mane?" (Luk. 1, 43). Tada Marija atsakė į šį šūksnį nebe baimingu klausimu, kaip angelui Nazarete, bet didinga ir drąsia, nuostabiai drąsia, "Magnificat" giesme: "Mano siela garbina Viešpatį, ir mano dvasia džiūgauja Dievuje, mano Išganytojuje" (Luk. 1, 46).

Marijos "Magnificat" yra labai panaši į Samuelio motinos Onos giesmę, kurią ji giedojo, atvedusi Samuelį šventyklon ir skirdama jį, kaip anksčiau buvo pažadėjusi, Dievo tarnybai (plg. 1 Kar. 2, 1-10). Abi šios moterys — Ona ir Marija — pradeda savo giesmes tuo pačiu širdies džiaugsmo pareiškimu ir dėl tos pačios priežasties, būtent, dėl įvykusios motinystės. Abi jos buvo nevaisingos: Marija dėl laisvo apsisprendimo (plg. Luk. 1, 34), Ona dėl įsčios užsklendimo (plg. 1 Kar. 1, 5). Tačiau į jas abi Viešpats pažvelgė, ir jos abi tapo motinomis. Todėl jos ir garbina dabar Dievą, nesuvokiamą savo keliuose: galinguosius Jis paverčia silpnais, o silpnuosius išaugština; alkstančius Jis pasotina, o turtinguosius paleidžia vėjais. Abi moterys naudoja tas pačias priešginybes Dievo galybei išreikšti. Tačiau kiek Ona pasilieka asmeninės pergalės srityje, tiek Marija savame išaugštinime regi visuotinių perspektyvų. Ona buvo Elkano žmona. Bet dėl savo nevaisingumo ji turėjo kęsti daug patyčių iš kitos to paties Elkano žmonos Peninnos (plg. 1 Kar. 1, 6). Pagimdžiusi Samuelį, ji didžiuodamasi tarė savo giesmėje: "Didi yra mano stiprybė Viešpatyje, ir mano lūpos drąsiai kalbasi su priešais" (1 Kar. 2, 1). Peninna dabar turėsianti nutilti, patyčios pasibaigsiančios, paniekinta moteris atsitiesianti.

Tų pačių aidų girdėti ir Marijos "Magnificat". Tiesa, Marija buvo atsisakiusi motinystės sava valia. Bet

tai dar nereiškia, kad šis atsisakymas jai buvo lengvas ir kaip moteriai apskritai, ir kaip izraelitei. Kiekviena moteris pačia savo prigimties sąranga bei giliausiais savo polinkiais trokšta būti motina. Izraelio tautoje šis bendras moters bruožas buvo dar sustiprintas Viešpaties pažado kildinti iš Jokūbo namų Mesiją. Todėl kiekviena izraelitė, kuri gimdė, teisingai galėjo tikėtis, kad gal gi jos sūnus būsiąs tasai, apie kurį kalbėjo pranašų eilės. Atsisakyti motinystės reiškė atsisakyti šitos galimybės. Jeigu vis dėlto Marija apsisprendė likti mergele, tai šį jos ryžtą reikia suprasti kaip didelio nusižeminimo auką, sunkią ir nepatogią, nes anuo metu mergystė ne tik kad nebuvo gerbiama, bet net savotiškai niekinama. Štai kodėl kai angelas Marijai pranešė, jog ji radusi malonės pas Viešpatį, todėl pradėsianti ir pagimdysianti sūnų (plg. Luk. 1, 31), ji neatstūmė šio pasiūlymo *iš esmės*, bet tik paklausė, "kaip tai įvyks", kadangi ji nepažįstanti vyro (Luk. 1, 34). Paneigti mergystės Marija nenorėjo. Tačiau atsisakyti Dievo siūlomos motinystės taip pat ne. Todėl ji lengvai atsiduso, iš angelo išgirdusi, kad motinystė jai ateisianti ne iš vyro valios, bet iš Dievo Dvasios, kuri ją apdengsianti "savu šešėliu" (Luk. 1, 35). Ir Marija sutiko, nes čia regėjo nepaprastą Viešpaties dovaną: jai bus nuimta negarbė prieš savo tautą ir sykiu bus išsaugotas jai taip brangus vyro nepažinimas. Savoje giesmėje ji išreiškė šį atodūsį žodžiais: "Jis pažvelgė į savo tarnaitės žemumą" (Luk. 1, 48). Negimdydama ji stovėjo žemiausioje Izraelio moterų vietoje. Bet štai, Dievas jos pasigailėjo ir pakėlė ją iš pažeminimo, kaip ir Samuelio motiną.

Bet tuo bendras šių moterų kelias ir baigiasi. Ona nedaro iš savo motinystės jokių reikšmingesnių išvadų.

Ji neturi pašaukimo ateičiai. Ji pagimdė Samuelį, atvedė jį šventyklon, atidavė kunigui Eli ir tuo savo paskirtį atliko. Todėl jos giesmėje nejausti nieko, kas pralaužtų asmeninės motinystės sienas ir įgytų visuotinės reikšmės. Visai kitaip save pergyvena Marija. "Štai, nuo dabar visos kartos vadins mane palaiminta, nes didelių dalykų padarė man Galingasis" (Luk. 1, 48-49). Sutikusi būti Išganytojo Motina ir nešiodama savyje įsikūnijusį Žodį, Marija suvokė, kad jos motinystė yra daugiau, negu tik paprastas naujos gyvybės pradėjimas; kad ji nesibaigsianti su Mesijo gimimu, bet aidėsianti amžių amžiais visoje pasaulio istorijoje; angelo apreikšta malonės pilnybė būsianti vaisinga ne tik gamtinės gyvybės suteikimu Dievui, bet ir antgamtinių dovanų dalinimu žmonėms, o šių dovanų dalintoja būsianti vadinama palaiminta visų žemės giminių. *Savo giesmėje Marija prabyla kaip sąmoninga žmonijos atstovė Dievo Išganytojo akivaizdoje.*

Susitikusi su Elžbieta ir iš jos patyrusi, kad Mesijo pirmatakas "šokterėjo iš džiaugsmo" savo motinos įsčioje (Luk. 1, 44), Marija suvokė, kad šis šokterėjimas yra vaizdas visam tolimesniam josios keliui: *visa kūrinija džiūgaus jos akivaizdoje,* nes ji nešioja Tąjį, kuris "ateina valdyti žemės" (Ps. 97, 11). "Magnificat" yra Marijos sąmonės prasiveržimas, tačiau ne subjektyvios laimės prasme, kaip Onos giesmėje, bet prasme objektyvios tarnybos žmonijoje. Marija maža kalba apie savo praeitį, prisimindama savo pažeminimą tautoje dėl nekaltybės pažado. Jos žvilgis yra nukreiptas į ateitį, į išsiskleidimą anų jai Galingojo padarytų didžių dalykų. Jeigu Onai giesmė yra jos pareigų užbaiga, tai Marijai "Magnificat" yra jos tarnybos pradžia, jos pirmas žings-

nis į Apvaizdos jai atskleistą pareigų lauką. Buvusi kuk li ir baiminga Nazarete, Marija visu didingumu išsitiesia Zacharijo namuose. "Magnificat" posmuose iš tikro jaučiame prabylant aną Apokalipsės Saulėtąją Moterį, kuriai duota "du didelio erelio sparnu" (12, 14). Ar tai mums neprimena šv. Petro Sekminių dieną, kai šis, anksčiau visokeriopai svyravęs vyras, gavęs Šventąją Dvasią, staiga suvokė savo paskirtį, drąsiai išėjo priešais minią ir pradėjo jai skelbti prisikėlusįjį Jėzų (plg. ApD 2, 14), kurio dar taip neseniai Kaifo kieme buvo išsigynęs (plg. Mork. 14, 71)? Kaip Šventoji Dvasia pažadino Petro savisąmonę, taip lygiai ta pati Šventoji Dvasia, apdengusi Mariją savo šešėliu, atskleidė jai jos kelią žmonijos istorijoje.

5. Liturgijos žvilgis į Mariją

Norint suprasti, bent kiek tai žmogaus protui yra įmanoma, kas yra Marija, reikia pasiklausti ne tik Šventojo Rašto ir Tradicijos, ne tik teologijos, bet ir liturgijos, nes liturgija savo visumoje slepia katalikiškąjį tikėjimą[17] (kultas juk yra pojustinė dogmos regimybė) ir todėl darosi nesykį reikšminga atskiriems šio tikėjimo klausimams nušviesti. Kaip tad liturgija pergyvena Mariją? Kokiais pavidalais iškyla ši nuostabi Moteris kulto šviesoje? — Į tai mums atsako Marijos gimimo šventė (8 rugsėjo).

Šios šventės Mišių evangelija prasideda: "Knyga giminės Jėzaus Kristaus, Sūnaus Dovydo, Sūnaus Abraomo. Abraomui gimė Izaokas, Izaokui gimė Jokūbas, Jokūbui gimė Judas ir jo broliai, Judui gimė Paras ir Zara

iš Tamaros, Parui gimė Esronas, Esronui gimė Aramas, Aramui gimė Aminadabas, Aminadabui gimė Naasonas, Naasonui gimė Salmonas, Salmonui gimė Boozas iš Raabos, Boozui gimė Obedas iš Rutos, Obedui gimė Jesė, Jesei gimė karalius Dovydas" ir taip toliau ligi pat Jokūbo, kuriam "gimė Juozapas, vyras Marijos, iš kurios gimė Jėzus, vadinamas Kristumi" (Mat. 1, 1-16). Pirmu požiūriu atrodo, kad ši ilga vardų eilė nieko nereiškianti. Iš tikro tačiau ji slepia savyje gilią prasmę. Išskaičiuodama "nuo Abraomo iki Dovydo keturiolika kartų, nuo Dovydo iki ištrėmimo į Babiloną keturiolika kartų ir nuo ištrėmimo į Babiloną iki Kristaus keturiolika kartų" (1, 17), liturgija padaro mūsų giminės broliu ne tik Jėzų, bet įjungia ir Mariją į Judo kiltį, į Dovydo giminę,[18] pastatydama ją prieš mūsų akis kaip istorinės žmonijos dukrą, turinčią savo praeitį, savo tėvynę, savo gimdytojus, savo gimimo vietą ir laiką. Šiais vardais liturgija nori pasakyti, kad Marija nėra kažkoks žmogiškojo ilgesio susiklostymas, kažkokia šviesi svajonė ar kilni idėja, bet *istorinė asmenybė:* Mirjam iš Nazareto, Juozapo žmona, Kristaus Motina, kurios kilmės šaknys siekia pačius seniausius laikus.

Bet štai, prieš keletą minučių kunigas, stovėdamas dešinėje altoriaus pusėje, skaitė kitą to paties dieviškojo Apreiškimo tekstą, kurį liturgija taip pat naudoja Marijai apibūdinti, tačiau visiškai kitu jau atžvilgiu: "Viešpats turėjo (kaip nuosavybę) mane savo kelių (kaip Kūrėjas) pradžioje; anksčiau, negu buvo ką nors sukūręs iš pradžios. Aš esu įstatyta nuo amžių, nuo pat senovės, pirmiau negu atsirado žemė. Dar nebuvo bedugnių, o aš jau buvau pradėta; dar nebuvo ištriškę vandenų šaltiniai, dar kalnai nebuvo iškilę sunkia mase, o aš jau gi-

miau — anksčiau, negu kalneliai... Kai Jis rengė dangų, aš ten buvau; kai griežtu įstatymu aprėžė ratu gelmes, kai tvirtino skliautą ir sverė vandens versmes, kai jūrai nustatė jos krantus ir vandenims jų dėsnius, kad neišeitų iš savo ribų, kai dėjo žemei pamatus, aš buvau su Juo, visa kartu statydama (componens), ir džiūgavau diena dienon, žaisdama Jo akivaizdoje, žaisdama ant žemės rutulio, ir man smagu yra būti su žmonių vaikais" (Pat. 8, 22-31). Tai jau yra visiškai kitoks Marijos vaizdas. Gimimo šventės evangelijoje Marija yra istorinis žmogus, įstatytas į tam tikrą giminę, į tam tikrą erdvę ir laiką. Tuo tarpu lekcijos Marija iškyla viršum žemiškosios tikrovės, net viršum visos kūrinijos, atsistoja pačioje pradžioje kaip Dievo bendradarbė Jo kūryboje, džiūgaujanti Jo akivaizdoje ir žaidžianti Jo kūriniais. Jeigu Mišių evangelijos vardai kreipia mūsų dėmesį į Palestinos dukrą, tai tų pačių Mišių lekcijos vaizdai mums sako, kad Mirjam iš Nazareto būtis žemiškąja tikrove neišsisemia, kad ši Moteris yra kažkas daugiau, negu tik vienas iš istorijoje gyvenusių ir veikusių žmonių.

Šitie du liturgijos žvilgiai į Mariją apsprendžia ir Bažnyčios maldas. Pergyvendama Mariją kaip istorinę moterį, perėjusią visus žmogiškojo gyvenimo tarpsnius, liturgija mini šiuos tarpsnius bei įvykius atskiromis šventėmis: pradėjimą (8 gruodžio), gimimą (8 rugsėjo), vardo dieną (12 rugsėjo), paaukojimą šventykloje (21 lapkričio), angelo apreiškimą Nazarete (25 kovo), apsilankymą pas Elžbietą (2 liepos), motinystę (11 spalių), apsivalymą (2 vasario), skausmus (15 rugsėjo), galop jos paėmimą į dangų (15 rugpiūčio). Šių švenčių maldose besimeldžianti Bažnyčia prašo Dievą, kad Jis, Marijos užtarimu, leistų mus apvalytus pas Jį nueiti (Nekaltojo Pra-

dėjimo Mišios); kad Marijos gimimas mums virstų "išganymo pradžia" (Gimimo Mišios); kad jos vardas mums būtų apsauga ir išlaisvinimas iš blogio (Vardo Dienos Mišios); kad jos maldos padėtų Dievo Tautai (Dangun Paėmimo Mišios). Brevijoriuje Bažnyčia kreipiasi net tiesiog į Mariją ir prašo ją melstis už tikinčiuosius, užtarti kunigus, pagelbėti maldingai moteriškajai lyčiai (Gimimo matutinum), padėti vargstantiems, sustiprinti svyruojančius, pradžiuginti liūdinčius (Vardo Dienos mišparai); padaryti, kad jos skausmų jėga būtume verti gėrėtis dangaus Karalystės džiaugsmu (Septynių Skausmų laudes). *Istorinė Marija yra liturgijai visų pirma žmogaus Globėja.* Ji patraukia savęspi mūsų prašymus tuo, kad joje regime Užtarytoją pas jos Sūnų, mūsų Viešpatį ir Atpirkėją. Pop. Leonas XIII pastebi, kad, nors Išganytoją mes ir labai mylime, nes Jis praliejo už mus savo kraują, vis dėlto mes Jo ir bijome kaip nepermaldaujamai teisingo Teisėjo. "Iš šios baimės dėl nuodėmių kaip tik ir kyla reikalas užtariančios bei globojančios jėgos, kuri būtų Dievo malonėje ir sykiu tokio širdies gerumo, jog nė vienam nusiminusiajam pagalbos neatsakytų".[19] Šitokia jėga, šitokia malonės ir gerumo pilnybė liturgijai ir yra Marija. Jos tad šventėse pergyvename ją visų pirma kaip gailestingumo Motiną, kaip mūsų viltį, kurios vardo šaukiamės ir kurios priebėgon skubame.

Kiekvienos tačiau šventės metu liturgija mums nepamiršta priminti, kad Marija yra ne tik globojanti Motina, bet kartu ir antžemiškai spindintis Mergelės, Karalienės, Saulėtosios Moters paveikslas. Aukščiau minėtąją Patarlių knygos vietą, kurioje Marija yra pastatoma šalia Dievo kaip pradinė Jo Bendradarbė, liturgija skaito ne tik Marijos gimimo, bet ir jos pradėjimo, ir vardo

dienos, ir šv. Rožančiaus šventėse, o brevijoriuje dar ir Gerojo Ganytojo Motinos dieną (pirmąjį gegužės sekmadienį). Minėdama Marijos apsilankymą pas Elžbietą, liturgija gretina Mariją su Giesmių Giesmės Sulamite, kurią mylimasis kviečia keltis ir ateiti, nes "žiema jau praėjo, lietus nustojo, pasirodė gėlių mūsų laukuose" (Mišių lekcija). Senesnėje Dangun Paėmimo liturgijoje Marija iškyla kaip Išmintis, kuriai Viešpats skyrė apsigyventi Jokūbo namuose ir augti "kaip Libano kėdras ir Siono kiparisas", kaip "palmė Kadese ir rožių krūmas Jeriche". Brevijoriuje šis vaizdas yra kartojamas beveik kiekviename Marijos officiume. *Šalia Dievo Motinos liturgijoje nuolatos išnyra Senojo Testamento Sophia ir Naujojo Testamento Saulėtoji Moteris.* Šio idealinio paveikslo akivaizdoje Bažnyčia tarsi pamiršta nuodėmingą žmogų su žemiškaisiais jo reikalais: čia ji Marijos nebeprašo, nebemaldauja, mūsų kasdienos nebeprimena, bet prieš Mariją nusilenkia ir ja stebisi jos pačios grožyje ir didybėje. "Tu Jeruzalės garbė, tu Izraelio džiaugsmas, tu mūsų tautos pasididžiavimas" — tai žodžiai, kuriais liturgija atskleidžia antrąjį savo santykį su Marija.

Liturgijos tad atsakymas į klausimą, kas yra Marija, nėra vienaprasmis. Iš vienos pusės savo šventėse ji mus vedžioja žemiškaisiais istoriniais Marijos keliais: ji veda mus į Nazaretą, į Jeruzalės šventyklą, į Betlėjaus prakartėlę, į vestuves Galilėjos Kannoje, į Golgotą po Jėzaus kryžiumi. Iš kitos pusės, ji kreipia mūsų žvilgį į pačius pradinius Viešpaties sumanymus, į žmogaus protui nesuvokiamas žmogaus ir Dievo bendradarbiavimo gelmes ,vadinasi, į antistorinę Marijos idėją. Kitaip sakant, liturgija taip pat slepia savyje anuos du minėtus priėjimo būdus, abu juos jungia vienybėn, derina vieną su

kitu ir tuo mums nurodo, kad Marijos apmąstymas negali išsisemti tik žemiškaisiais jos gyvenimo įvykiais, bet kad patys šitie įvykiai yra kažkokio augštesnio prado išraiška. *Liturgijoje Mirjam iš Nazareto yra antlaikinio prado įsikūnijimas.*[20] Nagrinėdami tad Marijos buvimo apraiškas, turime nuolatos kreipti dėmesio į gilesnę ir visuotinesnę jų prasmę. Marijos akivaizdoje mūsų mintis turi eiti mūsų maldos keliu.

---

[1] Pop. Pijus IX, Ineffabilis Deus, 1854 m. gruodžio 8 d.

[2] Pop. Pijus XII, Munificentissimus Deus, 1950 m. lapkričio 1 d.

[3] Rytų Bažnyčioje Nekalto Pradėjimo tiesa niekados, net ir po atsiskyrimo nuo Romos, nebuvo aptemusi. Tuo tarpu Vakaruose "Pelagijaus erezija stipriai suvėlino ir net sukliudė, iškeldama įvairių sunkenybių, tikrą pažangą tikėjimo į Nekaltąjį Pradėjimą" (G. Alastruey, Tratado de la Virgen Santisima, 168 p. Madrid 1952). Toki dideli Vakarų teologai, kaip Aleksandras iš Ales, šv. Bonaventūra, šv. Albertas Didysis, šv. Tomas Akvinietis nepalaikė mažesniųjų pažiūros, esą Marija buvusi visiškai laisva nuo gimtosios nuodėmės. Šv. Bonaventūra liudija, kad jo laikais "beveik visi manę, jog Šv. Mergelė turėjo gimtąją nuodėmę" (pl. Alastruey, 180 p.). Duns Scotas (1266-1308) buvo pirmasis Vakaruose, kuris teologiškai Nekaltąjį Pradėjimą pagrindo, apvaldymas jį nuo teorinių sunkenybių.

[4] Plg. jų abiejų pamokslus in Dorm. BMV, Migne PG 96 ir 98 t.

[5] Fulgens corona.

[6] Pop. Pijus XII, Munificentissimus Deus.

[7] Pop. Pijus XII, De Corpore Christi mystico, liet. vert. 511 p. Lux. 1949.

[8] Plačiau apie tai autorius rašo "Saulės Giesmėje" 431-33 p. Brooklyn 1954.

[9] Pop. Pijus X, Ad diem illum laetissimum, 1904 m. vasario 2 d.

[10] Šis himnas yra priskiriamas šv. Germanui Konstantinopoliečiui; jis yra giedamas stovint; jo tekstas čia yra cituojamas iš P. Régamey marijologinės antologijos "Les plus beaux textes sur la Vierge Marie, Paris 1946. p. 70-77.

[11] Eilė krikščionių *mąstytojų* (šv. Anzelmas, šv. Bernardas, šv. Bonaventūra, pal. D. Scotas, pal. Suso, šv. Pranciškus Salezietis, J. H. Newmanas, V. Solovjovas, S. Bulgakovas), *poetų* (Dantė, Jacoponė da Todi, Petrarca, Villon, Novalis, Mistral, Verlaine, Péguy, Rilke, Claudel), *tapytojų* (Giotto, Murillo, Angelico, Düreris, Rafaelis, Rubens), *muzikų* (Palestrina, Bachas, Schubertas, Sasnauskas, Naujalis) yra buvę susidomėję Marija, semdamiesi iš jos įkvėpimo savo mintims ir savo kūriniams.

[12] Pav. O gloriosa Domina, Ave maris stella, Regina coeli, Salve Regina, Gaude Dei Genitrix. Tačiau net ir šiuose himnuose bei maldose Marijos kaip globojančios ir gelbstinčios Motinos pergyvenimas turi pirmenybę prieš spindinčią Mergelės būtį.

[13] "Sveika, šventojo Žodžio Motina! Žiede, išsprogęs iš erškėčių! Žiede be spyglių! Žiede, krūmo garbe, nes krūmas tai mes, sudraskyti nuodėmės dyglių. Bet Tu dyglių nepažinai.. Tu pralenki savo kvepėjimu kynamono ir myrros šakelę, smilkalą ir balzamą. Sveika, mergelių garbe, žmonių Tarpininke, išganymo Motina! Tu esi susilaikymo mirta, kantrumo rožė, kvepiantis nardas; nusižeminimo slėnis, laukų lelija, žemiškasis rojus, pilnutinis grožio išsiskleidimas, žmonių giminės garbė..." — ištisas Marijos prigimties išsakymas nuostabiais vaizdais ir palyginimais (plg. P. Régamey, op. cit. 149-50 p.).

[14] Jacoponės poezijoje išniręs "Stabat Mater" motyvas jau nebeišnyko vėlesniuose, net ir pasauliniuose Marijos eilėraščiuose. Jis randamas pas Corneille ir Ricchini, pas Novalį ir Brentano, pas Velaine ir Péguy. Pas visus juos Marija yra Mater dolorosa, nes "jau seniai mes ją padarėme septynių skausmų Motina" (Ch. Péguy). Įdomią išimtį čia sudaro P. Claudel, kurio poezijoje Marija yra vis dėlto daugiau nuostabos, negu prašymo objektas.

14a Šio himno tekstas yra cituojamas iš P. Régamey, op. cit. 78-87 p.

[15] Marijos kančia po kryžiumi nekartą krikščionių pergyvenime esti siejama su didžiomis jos ašaromis ir net alpuliu, pamirštant, kad tiek jos prigimties sąranga, tiek jos pašaukimo sąmonė negalėjo leisti šitokio jausminio kančios prasiveržimo. Tai neigė jau šv. Ambrozijus, sakydamas: "Aš skaitau, kad ji stovėjo, bet aš nerandu, kad ji verkė" (Migne PL 16, p. 1218). Pastaraisiais laikais Marijos ašaras ligi kraštutinumo pabrėžė L. Bloy, sakydamas, kad "visos verkiančios motinos, visos našlės, visos mergelės neprideda nieko prie šio gausaus išsiliejimo, kurio pakaktų nuplauti dešimčiai tūkstančių nusivylusių pasaulių"

(Le symbolisme de l'apparition, p. 271, Paris 1925). Prieš tai protestavo P. Claudel, pastebėdamas, kad Šv. Rašto pasakymas "po kryžiumi stovėjo (stabat) Jo motina" (Jon. 19, 25) reiškia ne tik fizinį stovėjimą, bet ir dvasinį tvirtą laikymąsi. "Mūsų Motina Marija Kalvarijos kalne turėjo atlikti kažką daugiau, negu verkti; Bažnyčios vardu ji turėjo gauti savo pamoką, savo katekizmą" (L'Epée et le Miroir, 73 p. Paris 1939). Sentimentalus Marijos skausmų pergyvenimas pirmaisiais Krikščionybės amžiais yra nežinomas. Todėl Romanos ir leidžia Kristui sudrausti savo Motiną, atskleisdamas aukštesnę savo mirties prasmę (plg. pop. Pijus X, Ad diem illum laetissimum).

[16] Pop. Pijus IX, Ineffabilis Deus.

[17] Plg. Pop. Pijus XII, Mediator Dei, 1947 m. lapkričio 20 d.

[18] Nors Šv. Raštas čia kalba tik apie Juozapo, Marijos vyro, kilmę iš Dovydo, tačiau aiškus Apreiškimo nurodymas, kad Kristus yra "iš Dovydo giminės" (2 Tim. 2, 8), savaime į šią giminę įjungia ir Mariją, nes savo kilmę Išganytojas juk galėjo paveldėti tiktai iš Marijos, ne iš Juozapo.

[19] Octobri mense, 1891 m. rugsėjo 22 d.

[20] Autoriaus pažiūra, Marija yra Sophios įsikūnijimas. Sophia, apie kurią kalba Senojo Testamento Patarlių, Išminties ir Jėzaus Siracho knygos, yra ne tik amžinojo Logos figūra, bet ji reiškia kartu ir dieviškąją žmogaus idėją, kuri Marijoje Nekaltuoju jos Pradėjimu buvo regimai įvykdyta asmeniniu pavidalu. Mariją Viešpats sukūrė kaip pirmavaizdinį žmogų, tobulai nešantį Jo paveikslą ir veiksmingai dalyvaujantį Jo valdžioje, kaip tai apie Sophią teigia Šv. Raštas (plg. Išm. 7, 25-26; 9, 4). Šiuo atžvilgiu Marija yra ne išimtis iš žmonių giminės, bet kaip tik šios giminės idealo įvykdymas. Ji yra išimtis tik iš sužalotos žmonijos, iš nuodėmei pasivergusių Adomo vaikų. Tačiau savyje ji yra žmogiškumo augščiausias laipsnis. Tai, ką Viešpats buvo sumanęs iš pradžios ir sukūręs kaip idėją, Jis Marijoje realizavo regimos tikrovės forma. Marija tad yra mūsų pačių ilgesys, mūsų pačių laukimas bei prašymas. Ir jeigu Bažnyčia mus skatina Marija sekti, tai šis skatinimas yra ne tik paprastas gyvenimiškas patarimas, bet kartu ir ontologinis nurodymas, kur glūdi žmogiškoji pilnatvė. — Pradžioje autorius buvo manęs visa tai išdėstyti šioje studijoje atskiru skyriumi. Tačiau nenorėdamas skaitytojo apsunkinti painia Sophios problematika, jis pasitenkino minėtą savo pažiūrą paskelbęs "Aiduose" (plg. Marijos idėja, 1954 m. 5 nr.).

Michelangelo

II. MARIJOS APREIŠKIMAS

Ir užkursiu nesantaiką tarp Tavęs ir Moters, tarp tavo palikuonies ir jos Palikuonies: Jis sutraiškins tau galvą, o tu tykosi įgelti Jam į kulnį.

Pradžios knyga 3, 14.

1. Moters vaidmuo buvime

Sukūręs pirmąjį žmogų "iš žemės dulkių" ir įkvėpęs jam "gyvybės kvapo" (Gen. 2, 7), Viešpats apgyvendino jį "Edeno sode", pilname "visokių medžių, meilių pažiūrėti ir skanių valgyti" (2, 9). Keturios upės drėkino šią pirmąją žmogiškojo buvimo erdvę; laukų gyvuliai ir dangaus paukščiai laukė pavadinami ir tuo paskiriami saviem uždaviniam; gyvybės medis žadėjo nemirtingumo amžiams (plg. 2, 10-20; 3, 22). Kūninės pirmykščio buvimo sąlygos žmogui buvo sudarytos tokios, kokių jis niekados nebūtų pasiekęs kūrybinėmis savo paties pastangomis. Tai buvo visiškas gamtos nusilenkimas bei atsivėrimas tam, kuris buvo pašauktas jai vadovauti.

Bet štai, šiame visuotinio džiaugsmo kampelyje pasigirdo Kūrėjo žodžiai: "Negera žmogui būti vienam" (2, 17); negera jam vienam ne dirbti, ne ilsėtis, ne džiaugtis, ne garbinti, bet — *būti*. Vienišas buvimas kažko stoksta; jis yra nepilnas, neužbaigtas ir todėl *negeras*. Sumanęs žmogų kurti, Dievas sumanė jį pagal savo "pa-

veikslą bei panašumą" (Gen. 1, 26). Bet juk Dievas nėra vienišas. Jis yra vienas, bet ne vienišas. Dievas yra *triasmeninis*, vadinasi, nuostabiausia ir giliausia meilės bendruomenė. Todėl ir žmogus, kol jis yra vienišas savo būtimi, dieviškosios bendruomenės neatspindi ir nėra Viešpaties paveikslas. O kol jis nėra trejybinio Dievo paveikslas, tol ir jo buvimas yra negeras. Tik bendruomenėje išsiskleidžia Viešpaties sumanyto žmogiškumo pilnatvė, todėl tik bendruomenėje pasidaro žmogui gera būti.

Atsakydamas į savo paties žodžius, Dievas sukūrė žmogui *padėjėją*, panašią į jį; sukūrė "moterį ir atvedė ją žmogui" (2, 22). Gyvulius ir paukščius Viešpats buvo žmogui taip pat atvedęs, tačiau tarp jų šis "nerado nė vieno padėjėjo, panašaus į save" (2, 20). Galėjo gyvūnija būti ir labai naudinga žmogui mąstyti, dirbti, žaisti, aukoti, bet ji negalėjo padėti jam *būti*. Gyvūnija buvo šalia žmogaus; tačiau ji nepajėgė būti *drauge* su juo. Žemės padarų eilėse pirmasis žmogus jieškojo *buvimo bendruomenės*, ir gyvulių bei paukščių eilėse jis šitokios bendruomenės nerado, nes visų šių padarų buvimas vyko iš esmės kitokioje plotmėje, negu žmogaus. Tuo tarpu išvydęs Dievo jam sukurtą moterį, jis sušuko: "Tai kaulas iš mano kaulo ir kūnas iš mano kūno! Ji vadinsis *žmona*, nes iš žmogaus paimta. Jos dėliai vyras paliks tėvą bei motiną ir laikysis savo moters: ir juodu bus vienas kūnas" (2, 23-24). Moteris tad santykiavo su vyru kaip tikroji padėjėja būti, kaip negero buvimo pergalėtoja. Jos vaidmuo žmogiškojoje būtyje prasidėjo ir tebesitęsia *buvimo bendruomenės* vykdymu. Kur tik buvimas yra neužbaigtas, kur jo pilnatvė yra apardyta, ten ateina moteris ir savo meile apsupa nuskriaustuosius,

nes meilė yra pagrindinė priemonė negeram buvimui pašalinti. *Žmogui gera būti tiktai meilėje.* Be moters žmogus būtų benamis savo būtyje. Buvimas ne kaip klajonė, o kaip židinys, susikuria tiktai moters pagalba.[21]

Vis dėlto moters vaidmuo čia dar nesibaigia. Vykdydama buvimo bendruomenę, moteris ją vykdo visose srityse. Nėra nė vieno lemiančio žmogiškosios būties veiksmo, kuriame vienaip ar kitaip nedalyvautų moteris. Jos kaip padėjėjos įtaigojama susiklosto buvimo bendruomenė ne tik savo pagrinduose, bet ir savo išsiskleidime. Šventasis Raštas pasakoja, kad Edeno sode gundytojas prisiartinęs prie pirmosios žmonos ir jai kalbėjęs, esą Viešpaties draudimas valgyti "pažinimo medžio" vaisiaus anaiptol nepatrauksiąs paskui save mirties; priešingai, "kai tik jo būsite valgę, atsivers jums akys, ir jūs būsite kaip dievai, pažįstą gėrį ir blogį" (3, 5). Moteris susigundė šiuo vylingu 'apreiškimu', todėl vaisiaus "ėmė ir jo valgė; davė savo vyrui, ir šis valgė" (3, 6). Ir kai Dievas paklausė susigėdusį ir krūmuose pasislėpusį vyrą, kas jam pasakęs, jog esąs nuogas, šisai atsiliepė, kad viso šio nelemto įvykio kaltininkė esanti paties Viešpaties jam duotoji moteris. Tuo Adomas nurodė nepadalinamą likimą, kuriuo yra susietas vyro-moters gyvenimas.

Puolimo tad bendruomenės vykdytoja taip pat buvo moteris. Viešpaties sukurta ir atvesta pas vyrą, ji atbaigė žmogiškąją būtį, padarydama ją gerą. Vyrą suviliojusi, moteris pastūmėjo šią būtį atgal į jos nepilnatvę. Žmogui vėl pasidarė negera būti ir kaip tik todėl, kad šalia jo stovėjo nebe padėjėja, bet buvimo neigėja bei ardytoja. Jeigu buvimo bendruomenėje vyras pranašiškai kalbėjo, kad moters dėliai jis paliksiąs savo tėvą bei

motiną ir laikysiąsis savo žmonos, tai puolimo bendruomenėje jis amžių amžiais neigė šią pranašystę, nuolatos jieškodamas būdų, kaip nuo moters atsirišti. Išskyrus vad. pagrindo kultūros tauteles, visose kitose tautose ir visose kitose religijose moterystė buvo suardoma. Tiktai Kristus paskelbė, kad "ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria" (Mat. 19, 6). O tai Jis paskelbė todėl, kad išlaisvino žmoniją iš nuodėmės ir vyro-moters santykiui grąžino pirmykščią vieno kūno vienybę, nenutrūkstamą ligi mirties.

Nors nuodėmės nugalėtojas negalėjo būti joks žmogus, nes atpirkimas esmėje yra "naujas sutvėrimas" (2 Kor. 5, 17), įmanomas tik vienam Dievui, tačiau be žmogaus dalyvavimo jis taip pat negalėjo būti įvykdytas. Kaip nuodėmė buvo laisvas žmogiškosios valios atsivėrimas gundytojo žodžiams, taip išganymas galėjo ateiti irgi tik per laisvą žmogiškosios prigimties atsiskleidimą dieviškajam Žodžiui. Šia prasme išganymas galėjo būti tik sutartinis Dievo ir žmogaus veiksmas, *dievažmogiškasis žygis,* kuriame Dievas teikia savo galią, o žmogus — savo valią. Jeigu tačiau žmogus turėjo įsijungti į savo paties atpirkimą, tai šis įsijungimas galėjo įvykti irgi tik per moterį. Šalia kūrimo ir puolimo atpirkimas yra trečiasis lemiantis veiksmas žmogiškojoje būtyje, todėl jis savaime šaukiasi moters padėjėjos. Turėjusi įtakos žmogiškosios būties kūrimui bei puolimui, moteris negalėjo jos neturėti ir šios būties atstatymui. "Iš kur kilo mirtis, iš ten kils ir gyvenimas". Atpirkimo bendruomenėn moteris taip pat atneš savo dalią.

2. Marija kaip dieviškasis pažadas

Nuodėmė jau buvo įvykusi, pirmieji žmonės jau buvo paregėję esą nuogi ir pasislėpę "po sodo medžiais" (Gen. 3, 8) nuo artėjančio Viešpaties žingsnių. Tačiau Dievas pasišaukė juos iš jų slėpynės ir paklausė, ar jie nebus valgę užginto vaisiaus. Tada Adomas atsakė: "Moteris, kurią pastatei šalia manęs, davė man nuo medžio, ir aš valgiau" (3, 12). Argi negirdime šiuose žodžiuose paslėpto priekaišto Dievui? Argi Adomas savo širdyje nesako, jeigu Viešpats nebūtų jam moters davęs, jis nebūtų sulaužęs pradinio įsakymo. Užuot vyrą nuo gundymo sulaikiusi, moteris ne tik pati paklususi žalčiui, bet ir vyrui vaisiaus davusi. Dievas nieko neatsakė į šį tylų priekaištą, bet kreipėsi į Jievą: "Ką tu padarei?" (3, 13). Ši atsakė: "Žaltys mane suvedžiojo, ir aš valgiau" (3, 13). Moteris taip pat vertė kaltę kitam, šį sykį jau pirmykščiam jos autoriui. Ne ji esanti nuodėmės sumanytoja, bet žaltys, tasai didysis slibinas, "kuris vadinamas velniu ir šėtonu" (Apr. 12, 9). Jieva esanti tik jo apgaulės auka, laisva ir sąmoninga, todėl atsakinga; vis dėlto ne pats kaltės šaltinis.

Dievas nieko neatsakė nė į moters pasiteisinimą, o kreipėsi į žaltį, jau nebeklausdamas, bet tardamas nepaprastos reikšmės žodžius: "Kadangi tu šitaip padarei, būsi prakeiktas labiau, negu visi galvijai ir žvėrys. Tu šliaužiosi pilvu ir ėsi žemės visą gyvenimą. Ir užkursiu nesantaiką tarp tavęs ir Moters, tarp tavo palikuonies ir jos Palikuonies; Jis sutraiškins tau galvą, o tu tykosi įgelti Jam į kulnį" (13, 14-15). Žalčio prakeikimas čia yra tik pakartojimas ano antlaikinio pasmerkimo, kurį Viešpats buvo metęs angelams sukilėliams, ištremdamas

juos iš dangaus į žemę (plg. Apr. 12, 9). Jokio naujo santykio tarp Dievo ir šėtono šis pakartojimas neatskleidžia. Didysis slibinas pasiliko toks pat, koks buvo pradėjęs būti savo tėvynėje, būtent: "melagis ir melo tėvas", kaip jį yra pavadinęs pats Išganytojas (Jon. 8, 44). Ir toks jis pasiliks amžinai.

Užtat visiškai naujų prošvaisčių Viešpaties žodžiai atvėrė santykiui tarp žalčio ir žmonijos. Sugundęs savo klasta pirmuosius žmones ir sukėlęs juos prieš Dievą, šėtonas tuo pačiu įtraukė ir juos į savo galios sritį. Viešpats buvo žmogui skyręs "pripildyti žemę ir ją sau palenkti" (Gen. 1, 28). Kaip išeities erdvę, iš kurios jis galėjo plėsti malonės viešpatavimą pasaulyje, Dievas jam buvo sukūręs rojų. Nusidėdamas žmogus neteko šios palaimintos erdvės, o su ja kartu ir visų tų malonių, kuriomis Viešpats jį buvo pažymėjęs: neskausmingumo, nemirtingumo, aiškaus pažinimo, sandoros tarp kūno ir sielos. Mirtis, kančia, klaida, aistra, maišatis pasidarė dabar jo būsenos pradais. Palaimintas Dievo vaikas virto laukiniu. Ir velnias iš tikro galėjo džiaugtis, pagadinęs patį Viešpaties paveikslą, laisvai apsisprendusį už tamsos vergiją.

Bet štai, velnio triumfo valandą Dievas jam taria: "Užkursiu nesantaiką tarp tavęs ir Moters". Vadinasi, *žmogus nepasiliks amžinai šėtono valdžioje.* Ateis laikas, kada jis vienoje iš savo giminės dukterų sukils prieš žaltį ir pradės kovą už savo išvadavimą. Juk nusidėjęs žmogus nestojo kovon su Aukščiausiuoju, kaip tai padarė nupuolęs angelas, bet pasijuto esąs nuogas, susigėdo Viešpaties akivaizdoje ir todėl pasislėpė rojaus krūmuose. Tuo jis parodė, kad neužsikerta nuodėmės būsenoje, kad jaučiasi pasidaręs menkesnis, negu malo-

nėje, todėl negalįs išeiti Viešpaties veido švieson. *Susigėdimas buvo pirmykštis žmogaus gailesčio aktas* ir tuo pačiu prigimtoji sąlyga atpirkimui. Štai kodėl Dievas suniekino žalčio pergalę, atskleisdamas laikinį jos pobūdį ir paskelbdamas būsimą žmogaus kovą su šėtonu.

Nesantaikos apreiškimas buvo kartu ir pats pirmykštis žmonijos išganymo apreiškimas; išganymo, kurio pirmasis pavidalas ir bus Moters sukilimas prieš žaltį. Jieva virto žalčio drauge tuo, kad savo valią palenkė jo kuždesiams ir įsijungė į jo melą. Tai buvo moters ir žalčio sutartis, apiplėšusi ne tik Jievos asmenybę, bet ir visą žmogiškąją prigimtį, kuri iš jos kaip "visų gyvųjų motinos" (Gen. 3, 20) gavo pradžią. Tačiau Dievas apreiškė naują Moterį, kuri sulaužys Jievos sutartį ir pagrįs amžiną nesantaiką tarp žmogaus ir slibino. Tiesa, sutrinti jam galvą galės tik šios Moters Palikuonis, jos Kūdikis. Vis dėlto Jis bus jos Sūnus, jos kūno ir kraujo vaisius, gimęs iš jos priešybės žalčiui, todėl nepaliestas jo galios ir galįs kovą už galutinį žmonijos išgelbėjimą vesti ligi visiškos pergalės. Moteris kaip žalčio priešininkė bus Atpirkėjui kelias į puolusią žmoniją.

Tai buvo Viešpaties atsakymas ne tik žalčiui į jo tariamą triumfą, bet ir Adomui į tylų jo priekaištą. Dievas neteisino Jievos, bet paskelbė, kad ateis *Naujoji Jieva*, kuri pagrįs atpirkimo bendruomenę, atverdama savo valią ir savo įsčią dieviškajam Žodžiui. Ši Naujoji Jieva atities sulaužytą pirmykštį moters paskyrimą, pakels jį ligi aukščiausio laipsnio ir bus padėjėja ne tik žmogui žemiškojoje buvimo bendruomenėje, bet ir pačiam Dievui išganymo veiksme bei jo sklidime istorijoje. Sugriauta moters garbė bei ištikimybė bus atstatyta, panieka moteriškajai lyčiai pasibaigs, nepasitikėjimas ja išnyks,

amžiais trukęs moters žeminimas bus išrautas su šaknimis. Moters kaip padėjėjos vaidmuo vėl suspindės visu grožiu. Žmogus pajaus, kad jam be šios Moters vėl būtų "negera būti".

Tai buvo Dievo atsakymas ir Jievai. Apreikšdamas, kad nesantaika užsikurs tarp žalčio ir Moters ir kad jos Palikuonis sutraiškys gundytojui galvą, Dievas išskyrė *vyro* bendrininkavimą Išganytojo kelyje į žmoniją. Atsimenant, kad Senasis ir net Naujasis Testamentas neįprastai ryškiai pabrėžia vyro vaidmenį žmonių giminės pratęsime, Dievo nurodymas į *moters* Palikuonį įgyja didžios prasmės. Jis mums sakyte sako, kad šis žalčio Nugalėtojas bus *tiktai* moters vaisius ir kad vyras jo gimime dalios neturės ir savo tėvyste didžiuotis negalės, kaip tai jis darė tūkstančius metų. Tai buvo nuostabus apreiškimas, anais laikais nesuvokiamas. Jis skelbė, kad ne vyras bus pastatytas šalia Atpirkėjo kaip Jo padėjėjas, bet *Moteris*. Vyro pritarimas moters kaltę užbaigė ir išplėtė žmogiškojoje prigimtyje. Bet vyras nuodėmės nepradėjo. Vyrui kaltė atėjo per buvimo bendruomenę su žmona. Todėl išganymo jis irgi patirs ne pats iš savęs, bet taip pat tik per atpirkimo bendruomenę, kurią pagrįs ne jis, bet Moteris. Šalia Dievo Atpirkėjo stovės *Didžioji Padėjėja*, Naujoji Jieva, visų Naujojo Testamento gyvųjų Motina. Tai yra pradinis, tačiau neįprastai gilus Marijos apreiškimas.

3. Marija kaip bendrininkė išganyme

Koks yra šito apreiškimo turinys? — Dievas nepasakė šios Moters vardo, nukreipdamas tuo mūsų dėme-

sį ne tiek į šios Išrinktosios asmenybę, kiek į jos *tarnybą*, kurią ji turės vykdyti žmonijos istorijoje. Asmeninė Marijos būtis pasiliko nežinoma, tačiau būsimas jos žygis iškilo prieš nusidėjusios žmonijos akis visu ryškumu. Tuo pačiu iškilo ir pati Marija ne kaip privatinis žmogus, bet kaip *Atstovė*, pašaukta atlikti tam tikrą veiksmą žmonijos vardu; veiksmą, kuris jai bus ne atsitiktinis, ne laikinis, ne dalinis, bet sudarys visos jos būties prasmę. Pats tad pradinis Marijos apreiškimas jau išima ją iš privatinės subjektyvinės plotmės ir atskleidžia viešą objektyvinį jos gyvenimo pobūdį. Marijos pavadinimas Naująja Jieva, duotas jai pirmaisiais Krikščionybės amžiais, kaip tik ir išreiškia šį pobūdį, nes senoji Jieva nusidėjo taip pat ne kaip privatinis asmuo, bet kaip "visų gyvųjų motina". Pašaukta taisyti Jievos klaidą, Marija taip pat kalbės bei veiks visų gyvųjų vardu. Jos žodis ir jos darbas pralauš siauro jos gyvenimo sienas ir virs visos žmonijos žodžiu bei darbu. Marijos atstoviškumas yra pirmas dalykas, kurį randame Pradžios knygos apreiškime.

Ką vykdys ši naujoji mūsų Motina? — Ne ką kitą kaip aną nesantaiką su žalčiu. Priešinimasis šėtonui bus pagrindinė jos tarnybos apraiška. Kalbine savo prasme žodis 'nesantaika' yra neigiamasis. Jis reiškia taikos arba sutarties nebuvimą, jos laužymą, jos nesilaikymą. Tačiau atsimenant, kad Marijos nesantaika turės būti su žalčiu, kuris per senosios Jievos nuodėmę pasivergė žmoniją, aiškėja nuostabiai *teigiamas* Naujosios Jievos uždavinio turinys. Būti nesantaikoje su Dievo priešininku, šią nesantaiką savo būtimi vykdyti, ją skelbti ir ją istorijoje skleisti reiškia ne ką kitą, kaip atsistoti Viešpaties pusėje, nusilenkti Jo valiai ir atsiverti Jo malonei.

Kitaip tariant, *nesantaika su žalčiu reiškia santaiką su Dievu.* Laužyti senosios Jievos padarytą sutartį su gundytoju reiškia sukti žmonių giminę iš nuodėmės kelio į malonės kelią ir tuo būdu įsijungti į Dievo numatytą pasaulio atpirkimą.

Jau buvo minėta, kad išganymas tegali ateiti tik iš Dievo. Tačiau žmogus, būdamas laisva būtybė, tegali būti išganytas tik davęs savo sutikimą ir atvėręs savo prigimtį Šventajai Dvasiai. Todėl atpirkimas visados yra Dievo ir žmogaus sąjunga, kuriai laisvas žmogaus įnašas yra būtinai reikalingas. Marijos kaip žalčio priešininkės apreiškimas ir buvo šio *žmogiškojo* įnašo nurodymas. Pats išganymo Vykdytojas bus Moters Palikuonis, jos Kūdikis — amžinasis dieviškasis Logos: Jis sutrins žalčiui galvą istorijos eigoje ir sugavęs suriš jį istorijos pabaigoje, "kad nebesuvedžiotų daugiau tautų" (Apr. 20, 3). Tačiau šalia Jo stovės bei teiks Jam prigimtosios žmogiškosios atramos žmogus-Moteris, kalbanti bei veikianti iš giliausios žmogiškumo esmės. Ji bus kelias anai Dievo sąjungai su žmogumi; ji atvers žmogiškąją prigimtį atperkamajai malonei; ji duos sutikimą žmonijos vardu nusileisti į nuodėmės nubūtintą pasaulį kuriančiajai Dievo Dvasiai. Marijos dalyvavimas žmonijos išganyme yra antrasis dalykas, kurį randame pradinio jos apreiškimo turinyje.[22]

Kalbėdamas apie nesantaiką tarp žalčio ir Moters, Dievas, kaip matome, kalba sykiu ir apie šios Moters Palikuonį, kuris sutrins žalčiui galvą. Kitaip sakant, ne pati ši Moteris bus tikroji pasaulio gelbėtoja, bet jos Sūnus; ne ji pati galutinai išvaduos žmoniją iš slibino valdžios, bet jos įsčios vaisius. Marija kaip išganymo bendrininkė stovi ne viena skyrium, bet yra esmingai su-

jungta su Kristumi, kaip Jieva buvo sujungta su Adomu. Marija neturi jokios savarankiškos galios išganymo žygyje. Ji nėra mūsų atpirkėja, bet tik Atpirkėjo padėjėja. Ji tik atremia atperkamuosius Kristaus aktus į žmogiškąją prigimtį jos sutikimo bei atsiskleidimo pavidalu. Ji tik vykdo šiuos aktus atskiro asmens ir visos žmogiškosios bendruomenės gyvenime. Tačiau tai ji daro ne iš savęs, tarsi būtų nepriklausoma, bet absoliučiai iš Kristaus. Kristaus atpirkimas, apsireiškęs bei išsiskleidęs, kaip vėliau matysime, pačioje Marijoje Nekaltuoju Pradėjimu, įjungė ir ją į šį visuotinį žygį, padarydamas ją Kristaus veiksmo nešėja bei skleidėja. Todėl išganymo kelyje Marija šviečia ne iš savęs, bet iš Dievo, kuris joje gyvena. Genezės Moteris yra esmingai sujungta su savo Palikuonimi, kuris vienas vienintelis pajėgia sutraiškinti pradinio žalčio galvą. Tai yra trečiasis dalykas, kurį randame Marijos rojiniame apreiškime.

4. Marija kaip žmonijos lūkestis

Pradinio tad Marijos apreiškimo turinys slepia savyje tris žymes: Marija yra žmonijai apreikšta dar rojuje 1. kaip jos *atstovė* naujajame santykyje su Dievu, 2. kaip Viešpaties *padėjėja* Jo meilės žygyje išganyti pasaulį ir 3. kaip Kristaus *bendrininkė* atpirkimo bendruomenėje. Tuo pačiu Marija yra tapusi pasaulio istorijos nepraeinančia tema. Šv. Jonas Krikštytojas buvo apreikštas kaip Kristaus pirmatakas tiktai prieš pat jo prasidėjimą Elžbietos įsčioje (plg. Luk. 1, 17). Jo vaidmuo buvo, tiesa, didelis: jis turėjo grąžinti "daug Izraelio vaikų į Vieš-

patį, jų Dievą" ir teikti savai tautai "išganymo pažinimo" (1, 16; 77). Tačiau šiuo darbu jo pašaukimas ir baigėsi. Todėl kai Kristus pasirodė Palestinos žemėje, skelbdamas Karalystės Evangeliją, Jonas laikė savo uždavinį baigtą ir susirūpinusiems savo sekėjams pasakė: "Reikia, kad Jis augtų, o aš eičiau mažyn" (Jon. 3, 30).[23] Ir jis ėjo mažyn. Pasaulio istorijos tema šv. Jonas nevirto, nors ir buvo daugiau negu pranašas (plg. Luk. 7, 26). Tuo tarpu Marija buvo apreikšta pačioje žemiškosios istorijos pradžioje. Palikdami rojų, pirmieji žmonės jau išsinešė ne tik viltį, kad išganymas ateis ir Jievos sutartis su žalčiu bus sulaužyta, bet jie išsinešė ir paveikslą anos palaimintosios Moters, kurios būtyje ši sutartis pirmą sykį nebeturės galios ir kuri todėl bus tarsi didysis šauksmas sukilti prieš savo pavergėją. Be abejo, šis paveikslas buvo tik labai neryškus. Tačiau jis buvo pakankamai patrauklus, kad gyventų visų tautų dvasios gelmėse ir virstų nenykstamo ilgesio šaltiniu. G. Bernanos gražiai sakydina savąjį kaimo kleboną: Marija "yra mūsų Motina, savaime aišku. Ji yra žmonių giminės Motina, Naujoji Jieva. Bet sykiu ji yra ir jos duktė. Senasis pasaulis, tasai skausmo pasaulis prieš malonę, ilgai sūpavo ją savo sutrintoje širdyje — amžių amžiais, neaiškiai, nesuprantamai laukdamas Mergelės Gimdytojos[24]; amžių amžiais jis ugdė ją senomis savo rankomis, kaltės suteptomis; sunkiomis rankomis jis ugdė šią nuostabią mažą Dukrytę, nežinodamas net jos vardo".[25]

Tai ta pati mintis, kurią pop. Pijus X anksčiau, negu Bernanos, yra išreiškęs, sakydamas, kad "jau Adomas regėjo tolybėse Mariją kaip žalčio galvos traiškintoją ir šiuo reginiu guodėsi jį ištikusiame prakeikime; apie ją mąstė Nojus, užsidaręs gelbstinčioje arkoje, ir Abrao-

mas, kai jam buvo sukliudyta paaukoti savo sūnų; Jokūbas regėjo ją pavidalu kopėčių, kuriomis laipiojo angelai; Mozė atpažino ją stebėdamasis degančiame ir nesudegančiame krūme;[26] Dovydas sveikino ją, šokdamas ir giedodamas priešais sandoros skrynią; Elijas pastebėjo ją mažame debesėlyje, kylančiame iš jūros."[27] *Marija istorijoje nėjo mažyn, kaip šv. Jonas Krikštytojas, bet augo amžius iš amžiaus.* Pradinis Dievo apreiškimas susiklostė žmonijos vaizduotėje įvairių įvairiausiais pavidalais. Juk kas gi yra graikų Afroditės gimimas iš jūros putų, jei ne mitas ilgesio paregėti mergaitę, nesuteptą žmogiškajame savo atsiradime? Kas yra rytietiškoji Kybėlė, etruskiškoji Magna Mater, lietuviškoji Žemyna, jei ne globojančiosios ir užtariančiosios Motinos susiklostymas teogoniniais pavidalais? Kas yra visi anie stabmeldiškieji mitai, vaizduojantieji gimimą be vyro, jeigu ne tolimas aidas būsimojo apreiškimo Nazarete? Dantė yra pavadinęs Mariją "amžinojo Sprendimo užbrėžtu tikslu" ir tuo išreiškęs jos santykį su pasaulio istorija. *Marija buvo žmonijai pačios Apvaizdos užbrėžtas siekinys,* kurio ji ilgėjosi ir laukė. Iš vienos pusės žmonija, nenorėdama susitaikinti su Jievos kalte, niekino moteriškąją lytį kasdienos gyvenime; iš kitos, laukdama pasirodant Naujosios Jievos, ji kūrė savo mituose moteriškųjų dievybių, prieš kurias ji lenkėsi, kurias ji garbino ir kurios visos esmėje buvo ne kas kita, kaip Genezės Moters nesąmoninga, tačiau be galo prasminga išraiška. Šalia moters ujimo eina pasaulio istorijoje ir moters garbinimas kaip savaimingas įvadas į būsimąjį Marijos kultą.

Todėl kai Giesmių Giesmės autorius sakydina Sulamitės vyrą, nerandantį savo žmonos, "kelkis, mano bi-

čiule, mano gražioji, ir ateik" (2, 10), tuo jis išreiškia ne tik individualinį moters padėjėjos ilgesį asmeninio buvimo bendruomenėje, bet kartu ir visos žmonijos šauksmą, kad galop ateitų Didžioji Padėjėja ir pagrįstų atpirkimo bendruomenę. Atsiremdamas į šiuos Giesmių Giesmės žodžius, pal. Petras Damijanas šaukiasi Marijos ketveriopu atžvilgiu: "Ateik visų pirma savo *prigimtimi*": Marija yra žmogus, turįs tokią pat prigimtį, kaip ir mes visi; todėl jos atėjimas reikš žmogiškosios prigimties nepaprastą pakilninimą. "Ateik toliau savo *galia*": padaręs Marijoje didelių dalykų, Viešpats tuo pačiu suteikė jai nuostabios galybės kovoje su žalčiu; todėl jos pasirodymas reikš žmonijos stojimą kovon su senuoju slibinu; Marija bus šios kovos šauklė ir vėliavnešė. "Ateik ir savo *meile*": Marijai yra džiaugsmo būti su žmonių vaikais, kaip tai teigia liturgija; jos atėjimas bus šio džiaugsmo įvykdymas regimu būdu; turėdama Mariją tarp savęs, žmonija nesijaus vieniša; ji bus tam tikra prasme pergalėjusi savo ištrėmimą. "Ateik galop savo *gailestingumu*": jeigu Marija yra Viešpaties pašaukta būti Kristaus atpirkimo nešėja bei skleidėja istorijoje, tai jos atėjimas žemėn bus pradžia ano didžio pasigailėjimo, kurį Dievas pažadėjo puolusiam žmogui.[28] *Moters lūkestyje visados glūdi įaustas Marijos lūkestis.* Aplankymo šventėje (2 liepos) liturgija skaito aną Giesmių Giesmės tekstą, tuo mums nurodydama, kad *Marijos apsilankymas pas Elžbietą yra simbolis jos atėjimo į žmonių giminę.* Marija buvo laukiama visą senosios istorijos metą; laukiama kaip išganymo aušra, kaip Bažnyčios pirmatakė, kaip pirmasis išvaduotojo žmogaus apsireiškimas.

Iš kitos pusės, Marija stovi priešais žmonijos akis kaip žalčio priešininkė, vadinasi, kaip *kovotoja už die-*

viškąją žmogaus laisvę. Žmonijos pasąmonėje ji glūdi ne tik kaip Nekaltoji, ne tik kaip Gailestingoji, bet ir kaip *Galingoji* — Virgo potens, "baisi kaip liūtai" (Giesmių Giesmė 6, 10). Šalia švelnių meilės bruožų Marija turi ir karingos jėgos. Liturgija ją vadina ne tik gražia Jeruzalės dukterimi, bet ir baisia lyg šarvuotų kareivių eilės — sicut acies castrorum ordinata, tuo išreikšdama *kovingą* jos pobūdį. Liturgija taip pat skelbia, kad Marija yra sunaikinusi ir sunaikina visas religines paklaidas, gręsiančias Bažnyčiai: "Cunctas hereses sola interemisti in mundo universo",[29] vadinasi, žmonijos istorijoje ji reiškiasi kaip kovotoja už Kristaus paskelbtą tiesą. Šv. Jonas vaizduoja šią kovą savo regėjimuose įspūdingu simboliu: "Danguje pasirodė didelis ženklas: saule apsiausta Moteris, turinti po savo kojomis mėnulį, o ant savo galvos dvylikos žvaigždžių vainiką... Ir kitas ženklas buvo regimas danguje: štai didelis rausvas slibinas, turįs septynias galvas ir dešimt ragų, o ant galvų septynis vainikus" (Apr. 12, 1-2). Šis slibinas norėjo visų pirma praryti Moters Kūdikį, bet Viešpats išvedė Moterį į dykumas "toli nuo žalčio veido" (12, 14). Tada slibinas "nuėjo kariauti su kitais jos vaikais" (12, 17). *Genezės apreikštoji nesantaika tarp žalčio ir Moters laikų pabaigoje įgyja tiesioginės kovos pavidalą*.[30] Tačiau ši kova vyksta ne už Marijos asmenybę, kurioje žaltys niekados nėra turėjęs pergalės, bet ji yra *Marijos kova už žmoniją*. Todėl ir savo santykiuose su Viešpaties priešininku Marija yra žmonijos atstovė. Jos vykdoma nesantaika esmėje yra žmonijos nesantaika ir tuo pačiu išsižadėjimas senosios Jievos kelio. Marija yra bendrininkė Kristaus atpirkime ne tik teigiamu sutikimu atverti savo įsčią dieviškajam Logos, bet ir neigiamu nusigręžimu nuo žalčio

sutarties, sudarytos su pirmąja mūsų motina. Ir kaip kovotoja už žmonijos išganymo kelią Marija stovi neatskiriamai šalia savo Sūnaus.

---

[21] Šiuo atžvilgiu celibatas kaip buvimas be moters geriausiai išreiškia žmogiškąjį benamiškumą, kurį Krikščionybė laiko žemiškojo gyvenimo prasmenimi. *Celibatinė būsena yra keliavimas į anapus.* Čia glūdi jos metafizinė prasmė ir moralinė jos vertė, iškelianti ją aukščiau už moterystės būseną, kuri, nors ir būdama pažymėta sakramento ženklu, vis dėlto slepia savyje objektyvinį sustojimą žemiškuosiuose pavidaluose (plg. 1 Kor. 7, 33-34). Atskiras asmuo gali ir privalo pergalėti šį moterystės pavojingumą, bet jis negali pašalinti objektyvinio jos bruožo, kuris padaro, kad moterystė virsta klaidingu "geru buvimu", nes nuodėmės pažymėtoje žemėje niekam ir niekur negali būti gera.

[22] Ši mintis eina per visą krikšč. Tradiciją. Jau Bažnyčios Tėvų raštuose Marija nuolatos yra vadinama Naująja Jieva, kuri su Kristumi taip santykiuoja, kaip senoji Jieva su Adomu, vadinasi, yra Jo padėjėja (šv. Efremas, šv. Petras Chrizologas, šv. Bazilas Didysis, šv. Augustinas). Išganytojo padėjėja Mariją yra pavadinęs šv. Albertas Didysis, sakydamas, kad Viešpats pasiėmė ją ne kaip "savo tarnaitę, bet kaip palydovę ir pagelbininkę" (Mariale, q. 29; taip pat q. 26 ir 43). Šv. Bonaventūra tiesia lygiagretę tarp moters kaip padėjėjos sukūrimo ir Marijos, sakydamas, kad Marija "buvo Kristui padėjėja, panaši į Jį" (De assumpt. ser. 6). Pastaraisiais laikais Marijos kaip bendrininkės pergyvenimas yra pasidaręs ypatingai gyvas. Pradedant pop. Pijum IX, kuris Mariją vadino "mūsų protėvių atitiesėja ir gyvybės teikėja jų palikuonims" (Ineffabilis Deus), aukščiausias mokomasis Bažnyčios autoritetas nuolatos kalba apie Dievo Motiną kaip Išganytojo bendrininkę. Pop. Leonas XIII sako, kad Marija buvusi "išrinkta būti Dievo Motina ir pašaukta bendradarbiauti žmonių giminės išganyme" (Supremi apostolatus). Pop. Pijus X kalba, kad Marija "dalyvavo (atpirkimo) paslaptyse" ir kad jos "buvo jai patikėtos" (Ad diem illum laetissimum). Pop. Pijus XI Marijos motinystę įjungia į jos pašaukimą bendradarbiauti išganyme: "Palaimintoji Mergelė be pirmosios nuodėmės buvo išrinkta Kristaus Motina kaip tik todėl, kad būtų padėjėja Jam žmonių išganyme" (epist. Auspicatus profecto). Pop. Pi-

jus XII vadina Mariją "kilnia mūsų Išganytojo pagalbininke" (De Corpore Christi mystico; Munificentissimus Deus). Todėl nors Marijos bendradarbiavimas atpirkime kolkas ir nėra dogma, tačiau jis taip aiškiai yra teigiamas paprastojo Bažnyčios mokymo, jog vargu būtų galima rasti pakankamo pagrindo abejoti šia tiesa.

[23] Šv. Jonas savo krikštu buvo patraukęs į save nemažą mokinių būrį. Tačiau vėliau, žmonės pradėjo pamažu nusigręžti nuo jo ir eiti pas Kristų. Tada atėjo Jono mokiniai pas jį ir skundėsi: "Rabbi, tasai, kurs buvo su tavimi anapus Jordano ir apie kurį tu liudijai, štai dabar krikštija, ir visi eina pas Jį" (Jon. 3, 26). Tada Jonas atsakė: "Aš ne Kristus, aš esu tik siųstas pirma Jo. Kas turi sužadėtinę, tas yra sužadėtinis, o sužadėtinio bičiulis, šalia jo stovėdamas ir jį girdėdamas, džiaugiasi sužadėtinio balsu. Tokio džiaugsmo ir aš esu visiškai patyręs. Reikia tad, kad Jis augtų, o aš eičiau mažyn" (3, 29-30)

[24] Čia reikia pastebėti, kad Genezės Moteris yra žmonijai aiškiai apreikšta *kaip motina*, nurodant, kad ji gimdys ir kad jos Palikuonis sutrins žalčiui galvą (plg. Gen. 3, 15). O kad ši Motina bus kartu ir Mergelė, žmonija pirmą sykį patyrė tik per pranašą Izają, kuris skelbė, kad "Mergelė pradės ir pagimdys sūnų" (7, 14). Deja, šios pranašystės nesuprato nei Izraelis, nei tuo labiau stabmeldiškoji žmonija.

[25] Journal d'un curé de campagne, 256 p. Paris 1936.

[26] Kad dykumose degantis ir nesudegantis krūmas reiškia Mariją, teigia ir didelis ortodoksų teologas S. Bulgakov, kuris savo knygą apie Mariją pavadino "Nesudegantis krūmas" (Paris 1927).

[27] Encikl. Ad diem illum laetissimum, 1904 m. vasario 2 d.

[28] Plg. Breviarium romanum, mat. in dom. 1. Mai, 3 noct.

[29] Brev. rom. Matut. in festis BMV per annum.

[30] Apie šią kovą plačiau kalbėsime skyriuje "Marijos perkeitimas."

Pere Serra

III. MARIJOS SUKŪRIMAS

Palenk savo ausį, Dukrele, ir klausyk: Pamiršk savo tautą ir savo tėvų namus! Karalius geidžia Tavo grožio, o Jis yra Tavo Viešpats. Būk Jam klusni!

Psalmė 44, 11.

1. Marija kaip nauja pradžia

Marija kaip Genezės Moteris buvo apreikšta ne dingusios rojinės ir ne prasidėjusios žemiškosios, bet būsimos *atpirkimo* tvarkos šviesoje. Tai, kas buvo rojuje, žmogaus nuodėme buvo sugriauta amžinai. Ties rojaus vartais atsistojęs cherubinas "liepsnos kalaviju" rankoje (Gen. 3, 24) buvo ženklas, kad žmonija į aną palaimintąją būseną daugiau nebegrįš. Tačiau ilgi nuodėmės istorijos amžiai taip pat pasibaigs. Žalčio viešpatavimas pasaulyje bus sulaužytas. Ateis naujas žmonijos gyvenimo tarpsnis — teisingumo, meilės ir šventumo Karalystė, kitokia, negu buvo rojuje, bet savo kilnumu šiąją net pralenkianti, nes pažymėta neperskiriama žmogiškosios prigimties sąjunga su Dievu. Šitų tad naujų prošvaisčių akivaizdoje Viešpats ir kalbėjo apie Moterį kaip žalčio priešininkę. Nuodėmės istorijos metu žmonija dūsaus ir lauks išganymo. Ji mels Dievą, kad dangus išlydintų Teisingąjį, kad atsivertų žemė ir išželdintų Išganytoją. O ženklas, kad šis laukiamas istorijos tarpsnis jau čia

pat, bus *Mergelė*, kuri pradės ir pagimdys Sūnų — *Dievą su mumis: Emanuelį* (plg. Iz. 7, 14), tikrąjį žalčio Nugalėtoją pačioje jo valdžios esmėje.

Tačiau šios Mergelės vieta nuodėmingoje žemės istorijoje bus labai savotiška. Šv. Efremas sako, kad "Marijoje išaugo gyvybės medis, buvęs pasislėpęs rojaus viduryje".[31] Kitaip tariant, *Marijoje atsinaujino išganomasis Dievo veikimas*. Gyvybės medis, turėjęs duoti žmonėms nemirtingumo, Adomo kalte buvo prarastas. Tačiau Dievas jį vėl atnaujino Marijoje: Mergelės įščios "palaimintas Vaisius" (Luk. 1, 42) turėjo mūsų žemės kelionėje virsti Duona, kurios valgydamas žmogus "bus gyvas per amžius" (Jon. 6, 59). Vadinasi, Marija turėjo būti ne viena iš daugybės nuodėmingų šios žemės dukterų, bet kūrinys, kilęs *specialiu* Viešpaties nutarimu. Atnaujinti Marijoje rojinį gyvybės medį reiškė išimti jį iš nuodėmingo Jievos paveldėjimo ir pastatyti prieš žmonijos akis "visą gražią".

Adomo kaltė nebuvo tik praeinantis įvykis. Pirmieji žmonės nusidėjo visu savimi, todėl nubūtino savo prigimtį ir ją nubūtintą perteikė savo vaikams. Visi, kurie turėjo gimti iš istorinės žmonijos, buvo neišvengiamai pažymėti šia nelemta būsena, kurioje žmogus gyvena toli nuo Dievo kaip Jo neigėjas. Adomo nuopuolis virto *gimtąja nuodėme*. Jeigu tad Dievas buvo nusprendęs, kad žmonijos atpirkimas turi įvykti per Dievažmogį, tai Jis turėjo paruošti Jam Moterį, iš kurios gimdamas Logos būtų prisiėmęs žmogiškumą, tačiau be anos nuodėmingos būsenos. Kitaip žmogiškoji Išganytojo prigimtis būtų buvusi pati žalčio valdžioje ir todėl netinkama tapti išganymo įrankiu. Todėl dar prieš Kristų turėjo žemėje pasirodyti ne tik šv. Jonas Krikštytojas kaip išganymo šauk-

lys moraliniu atžvilgiu, bet ir Mergelė Marija kaip išganymo atrama ontologiniu atžvilgiu. Šv. Jonui buvo skirta paruošti žmonių širdis Mesijui sutikti. Mergelei Marijai buvo skirta paruošti žmogiškąją prigimtį Logos įsikūnijimui. Nėra jokios abejonės, kad šis ontologinis paruošimas nepaprastai pralenkia moralinį paruošimą ir kad todėl Marijos pašaukimas yra nepaprastai kilnesnis už šv. Jono pašaukimą.

Vis dėlto Marija galėjo būti atrama Logos įsikūnijimui tik tuo atveju, jeigu ji pati savyje, giliausiame savo žmogiškume buvo be nuodėmės, vadinasi, be anos Dievo neigimo būsenos, kuria nešini gema visi Adomo palikuonys. Todėl Marijos gimimas turėjo būti pasirodymas visiškai *naujo žmogaus:* ne žmogaus, kuriam Dievas pradinę kaltę būtų atleidęs ar jos jam neįskaitęs, bet žmogaus, kilusio iš *specialaus kūrybinio Dievo akto,* iš savotiškai pakartoto pirmykščio žodžio "padarykime žmogų pagal Mūsų paveikslą ir panašumą" (Gen. 1, 26). Marija turėjo išeiti iš Viešpaties rankų, nešina sandora su Dievu. Ji turėjo būti naujo žmogiškumo pradžia. Jeigu tad ji minėto stovinčiųjų himno (akhatistos) yra vadinama "rojaus gėle", "visatos apvalymu", "žmonijos atstatymu", tai visi šie pavadinimai yra ne tik poetiniai vaizdai, skiriami išreikšti nesuteptai Mergelės prigimčiai, bet kartu ir giliaprasmiai nurodymai į tą vietą, kurią Marija turėjo užimti atpirktosios žmonijos istorijoje. Marija stovi šios istorijos pradžioje. Ji jau priklauso atpirkimo tvarkai. Iš nuodėmės tvarkos ji yra jau išimta. Ji yra nauja pradžia, "slaptingos dienos aušra", po kurios turėjo užtekėti "išganymo Saulė".

2. Nekaltasis Pradėjimas kaip atpirkimas

Šią rojinę Marijos būseną, paties Dievo sukurtą jos prigimtyje, vadiname *Nekaltuoju Pradėjimu*. Tai sąvoka, neturinti nieko bendro su lytine žmogaus pradžia. Marija yra gimusi iš žemiškųjų tėvų ir tuo pačiu būdu, kaip ir visi kiti žmonės: iš sąjungos vyro su moterimi. Tačiau ji yra gimusi be pradinės nuodėmės, todėl ir vadinama nekaltai *Pradėtąja*, išreiškiant šiuo žodžiu Bažnyčios mintį, jog Marija nėra nuo kaltės *išvaduota* savo motinos įsčioje, kaip buvo manoma seniau, bet nuo jos *laisva* jau patį pradėjimo akimirksnį.

Marijos kaip Nekaltosios pergyvenimas yra tiek giliai suaugęs su pačia krikščioniškąja sąmone, jog pop. Pijus X vadina jį tiesiog mums įgimtu arba įkvėptu, cituodamas Dionyzo Kartūziečio žodžius, kuriais šis reiškia pasibaisėjimą mintimi, kad "toji, kuri turėjo būti Viešpaties Motina, galėjusi kada nors būti velnio dukterimi". Ir pats popiežius priduria, kad kaip tik todėl "krikščionys niekad negalėjo suprasti, kaip šventas, nesuteptas, nekaltas Kristaus Kūnas Mergelės įsčioje būtų galėjęs būti paimtas iš tokio kūno, prie kurio, nors ir vieną akimirką, būtų buvusi prikibusi nuodėmės suteptis".[32] Iš tikro, jeigu Marija jau pirmiesiems žmonėms rojuje buvo apreikšta kaip žalčio priešininkė, kaip nesantaikos su juo nešėja bei skleidėja, tai nė vienos akimirkos ji negalėjo būti žalčio draugė, jo valdinė, jo bendradarbė. Moteris, apie kurią Dievas kalbėjo žemiškosios istorijos akivaizdoje, turėjo būti *šventa pačia savo būtimi*. Ne asmeninis jos valios ryžtas galėjo išvaduoti ją iš visuotinės sutarties su slibinu, bet tik specialus jos būties su-

taikymas su Dievu. Jieva juk taip pat apgailėjo savo kaltę: susigėdimas bei pasislėpimas nuo artėjančio Viešpaties buvo, kaip sakėme, regima šio gailesčio išraiška. Jo pakako išsigelbėti iš demoniško užkietėjimo ir padėti prigimtąjį pagrindą atpirkimui, tačiau jo nepakako išsivaduoti iš pačios sutarties su žalčiu ir atitiesti sužeistą žmogaus prigimtį. Visas tolimesnis Jievos ir jos giminės kelias liko šios sutarties valdomas.

Tuo tarpu Viešpaties žodžiai, skelbią nesantaiką tarp Moters ir žalčio, yra aiškus nurodymas, kad ši Moteris bus kitokia, negu Jieva. Daug Senojo Testamento vyrų bei moterų patys nesidavė žalčio suviliojami. Bet nė vienas iš jų neįvykdė prigimties nesantaikos. Nė vienas iš jų nevirto žalčio priešininku savo būtimi. Jeigu tad Marija buvo pašaukta būti istorine nesantaikos su žalčiu nešėja bei reiškėja, tai ji turėjo būti išimta iš jo valdžios žmonių giminėje, kaip rojus buvo išimtas iš blogio dėsnių gamtoje. *Pažadas užkurti nesantaiką tarp žalčio ir Moters yra kartu ir Nekaltosios apreiškimas.* Šiuo pažadu Viešpats nurodė, kad ateis Moteris, kurios būtyje atsigaus rojinė žmogiškoji prigimtis (Jieva prieš nuodėmę buvo irgi žalčio priešininkė), nenusigrįžusi nuo Kūrėjo, nežinanti vidaus maišaties ir kovos tarp sąžinės bei geismo. Ji bus toji, kurioje Dievas ir žmogus bus sutapę tarp savęs, kaip originalas yra sutapęs su savo atvaizdu. Todėl nors Nekaltojo Pradėjimo tiesa teologiškai buvo išvystyta gana vėlai, o dogma paskelbta tik prieš šimtą metų, tačiau savo esme ji glūdi jau pačiame pirmykščiame Dievo apreiškime, duotame žmonijai dar rojuje.

Pirmu požiūriu Nekaltojo Pradėjimo sąvoka atrodo esanti *neigiamoji* ir todėl neturinti aiškaus turinio. Dog-

matiniame šios tiesos apibrėžime sakoma, kad Mergelė Marija "patį pradėjimo akimirksnį visagalio Dievo ypatinga malone bei pažymėjimu ryšium su Jėzaus Kristaus, žmonių giminės Atpirkėjo, nuopelnais pasiliko apsaugota nuo bet kokio gimtosios nuodėmės sutepimo".[33] Viešpats neleido, kad Marijos būtis būtų paliesta ano nuodėmingo paveldėjimo, kuris ištiko visą Adomo giminę. *Marija buvo pradėta nekaltai.* Formaliai imant, šie žodžiai išreiškia Marijos *nebuvimą* nuodėmingoje būsenoje, vadinasi, *neigiamą* dalyką, neatskleidžiantį mums, kaip atrodo iš karto, dar nieko pazityvaus.

Ir vis dėlto mes jaučiame, kad už šių žodžių glūdi nepaprastai *teigiamas* turinys. Nekaltasis Pradėjimas esmėje juk yra nuodėmės paneigimas Marijos būtyje. Tačiau kadangi pati nuodėmė jau yra neigiamas dalykas, todėl jos paneigimas — neigimo paneigimas — yra didžiulis teigimas. Sakyti, kad Marija buvo pradėta nekaltai, vadinasi, nenuodėmingai, yra tas pat, kas sakyti, jog ji buvo pradėta *šventai,* vadinasi, dieviškosios malonės būsenoje. Nors mes ir galėtume įsivaizduoti tokią žmogaus būseną, kurioje jis būtų ir be nuodėmės ir be malonės (vad. status naturae purae), vis dėlto joks žmogus šitokioje būsenoje nėra buvęs ir negali būti, kadangi Dievas žmogų yra skyręs *antgamtiniam tikslui* ir todėl išpuošęs jo prigimtį atitinkamomis malonėmis. Tikrovinė bet kurio žmogaus būsena yra arba būti santaikoje su Dievu ir tuo pačiu būti pažymėtam šventumu arba būti priešybėje su Juo ir todėl savaime būti nuodėmėje. Būdama pradėta nenuodėmingai, Marija tuo pačiu buvo pradėta malonėje. O malonė juk reiškia nuostabiai ankštą žmogaus susijimą su Dievu ir Dievo apsigyvenimą žmoguje. Žmogaus tad gyvenimas Dievuje ir

Dievo gyvenimas žmoguje — štai tikrasis Nekaltojo Pradėjimo sąvokos turinys.

Čia tad mums ir pradeda aiškėti, kodėl Nekaltasis Pradėjimas savo esmėje yra ne kas kita, kaip *atpirkimas*. Kiekviena nuodėmė, tiek gimtoji, tiek asmeninė, yra atsitraukimas nuo Dievo ir nusigrįžimas į kūrinį, vistiek kaip šį kūrinį suprasime: pasaulio, kūno, turto, meilės, garbės, savojo aš ar ko nors kito vardu. Tuo tarpu atpirkimas yra priešingas veiksmas. Jis yra žmogaus grąžinimas į Dievą, jo sujungimas su Kūrėju, jo atstatymas į malonės būseną. Apsaugodamas Mariją nuo gimtosios nuodėmės, Viešpats jos būtyje kaip tik ir įvykdė tai, ką buvo žadėjęs visai žmonių giminei, būtent: *sutrinti žalčio galvą;* vadinasi, pergalėti atsitraukimą ir atstatyti pirmykštę sąjungą. *Išganymo istorijos kelyje Marija yra pirmas atpirktasis žmogus.* Sukurdamas ją malonės būsenoje, Dievas pradėjo vadavimo darbą žmonijoje, kaip Jis buvo jį pradėjęs gamtoje, įsteigdamas "Edeno sodą".

Šiais dviem kūrybiniais savo veiksmais Viešpats parodė, kad atpirkimas gali prasidėti tiktai Jo paties galybe ir kad jis iš tikro yra *naujas kūrimas* (plg. Gal. 6, 15). Iš kitos pusės, Jis parodė, kad Marijos atpirkimas, kaip ir rojaus įsteigimas, yra tiktai visuotinio išganymo įvadas, tiktai jo aušra. Nekaltojo Pradėjimo dogmos apibrėžtyje sakoma, kad Marija buvo apsaugota nuo nuodėmės "ryšium su Jėzaus Kristaus, žmonių giminės Atpirkėjo, nuopelnais".[34] Tai reiškia, kad Marijos išganymas nebuvo išskirtas iš visuotinio išganymo eigos; kad jos Atpirkėjas taip pat yra Kristus; kad tik laiko atžvilgiu šis atpirkimas įvyko anksčiau, negu visos žmonijos. Teisingai tad minėtas stovinčiųjų himnas sveikina Mariją kaip "Kristaus stebuklų pradžią". Marija stovi ne-

atskiriamai šalia Kristaus ne tik kaip Jo Motina, bet sykiu ir kaip Jo atpirktoji, t. y. kaip Jo sujungtoji su Dievu. Kristų gimdydama, ji tapo Jo Motina. Gaudama malonės pilnybę į savo būtį ir virsdama "garbinguoju indu" Dievybei apsigyventi, ji tapo Logos Sužadėtine. Pirma, negu nusileidęs į Marijos įsčią ir tapęs žmogumi, Logos nužengė į jos būtį pradėjimo akimirką malonės pavidalu ir ją sudievino. Logos susijungimas su žmogiškąja prigimtimi Marijos įsčioje pagrindo santykius tarp Sūnaus ir Motinos; to paties Logos susijungimas su prasidedančiąja Marijos būtimi per pašvenčiamąją malonę pagrindo santykius tarp Sužadėtinio ir Sužadėtinės.[35] Sužadėtiniškasis žmogaus prigimties bruožas Nekaltojo Pradėjimo metu išsiskleidė visu savo grožiu ir pasiekė Marijoje augščiausios išraiškos.[36]

Tuo pačiu išsiskleidė joje ir išganymo veiksmas, nes sujungti žmogų su Dievu juk ir reiškia jį išganyti. Štai kodėl šv. Andriejus Kretietis vadina Marijos pradėjimą diena, kurią "žmonija gavo pirmojo savo atstatymo dovaną". Šis atstatymas buvęs "tobulas atnaujinimas, o atnaujinimas buvęs sudievinimas, kai vargšė žmogaus prigimtis apsivilko karališkuoju purpuru". Tai buvusi diena, kada "prasidėjo mūsų prigimties atstatymas: senasis pasaulis, palenktas dieviškajam perkeitimui, gavo antrojo kūrimo pirmones".[37] Graikų Bažnyčioje Marijos kaip antrojo kūrimo pirmonės pergyvenimas yra nuostabiai stiprus. Rytam ji yra Apreiškimo minima "naujoji žemė" (šv. Teodoras Studitas), "naujosios giminės pradžia" (Mikalojus Kabasilas), "naujas kūrinys" (šv. Germanas Konstantinopolietis), "žmonijos atitiesimas" (akathistos), "naujasis dangus, daug gražesnis ir dieviškesnis, negu pirmasis, nes iš jo gimė Teisybės

Saulė" (šv. Jonas Damaskietis). Nekaltosios spindėjimas yra patraukęs Rytų Bažnyčioje į save tikinčiųjų dėmesį, nes šiame spindėjime jie yra regėję prisiartinančio visuotinio išganymo bei perkeitimo aušrą.

Vis dėlto Nekaltuoju Pradėjimu įvykęs Marijos atpirkimas buvo tiktai *individualinis*. Dogmos apibrėžtyje yra sakoma, kad Marija buvo apsaugota nuo gimtosios nuodėmės sutepimo "ypatinga visagalio Dievo malone". Kitaip tariant, *Marijos atpirkimas buvo paankstinta asmeninė visuotinio atpirkimo apraiška* (redemptio anticipata). Todėl ji pasiliko istorijoje prieš Kristų (tegu tik keliolika metų) savotiška 'išimtis', neišplisdama žmonių giminėje, nes Marijoje buvo sujungta su Dievu ne žmogiškoji prigimtis *kaip tokia*, bet tiktai individualinė jos apraiška Nazareto Mergelės būtyje. Žmonija negalėjo priimti ir išlaikyti šio paties Dievo įsteigto "Edeno sodo", nes jis buvo pažymėtas grynai asmeniniu ženklu.

Marijos atpirkimas Nekaltuoju Pradėjimu buvo savotiškai panašus į Kristaus persikeitimą Taboro kalne. Ten Išganytojas sušvito perkeistuoju pavidalu, kokį Jis įgijo tik vėliau, prisikėlęs iš mirusiųjų. Jo Dievybė prasiveržė pro žemiškąjį Jo Žmogybės lukštą, ir šis žibėjo kaip saulė (plg. Mat. 17, 2) Vis dėlto šis persikeitimas negalėjo virsti pastovia būsena. Neperėjusi per kančią ir mirtį, žmogiškoji prigimtis nepajėgė būti tobula atšvaita Kristaus dieviškumui. Todėl Taboro persikeitimas buvo tik praeinantis švystelėjimas. Jis pasibaigė, o Kristus uždraudė apaštalams apie jį pasakoti, "kol Žmogaus Sūnus bus prisikėlęs iš mirusiųjų" (Mat. 17, 9). Tik prisikėlimas padarė Taborą pastovų. Tik mirties pergalėjimas išskaistino žmogiškumą taip, kad jis pajėgė jau tobulai išreikšti dieviškąjį žibėjimą. Todėl tik po prisikėlimo

apaštalai galėjo kalbėti apie aną pradinį švystelėjimą kaip apie amžinojo spindėjimo šauklį.

Taip yra buvę ir su Marija jos Nekaltojo Pradėjimo būsenoje. Ji buvo išganyta, vadinasi, sujungta su Dievu, todėl malonės pilnoji, visa graži ir nekalta. Tačiau kad šis atperkamasis Dievo veiksmas būtų galėjęs išplisti visoje žmonijoje, reikėjo Logos įsikūnijimo, reikėjo Kristaus kančios ir mirties. Pats vienas Nekaltasis Pradėjimas galėjo laikytis asmeninėje Marijos būtyje, nes ši būtis buvo specialus Viešpaties kūrinys. Bet jis negalėjo laikytis žmonijoje, nes žmogiškoji prigimtis, ir Marijai prasidėjus, pasiliko nesujungta su Dievu asmeninėje vienybėje. Marija ir Dievas buvo susijungę pašvenčiamojoje malonėje, tačiau ši jų sąjunga nebuvo nešama vieno dieviškojo Asmens, todėl turėjo tik moralinio, bet ne ontologinio pobūdžio. *Ontologiškai žmogų su Dievu sujungė tiktai įsikūnijęs Logos.* Tiktai Kristus sukūrė amžiną ir nežlungamą ryšį su Dievu, amžiną ir visuotinę religiją, todėl tik Jis vienas atpirko žmoniją jos visumoje, tik Jo vieno žygis apėmė visus laikus ir visas erdves. Marijos atpirkimas buvo tik švystelėjimas, tik išganymo Taboras. Kristaus kančia ir mirtis padarė šį švystelėjimą visuotinį ir amžiną. Dėl to tik Kristaus šviesoje spindi ir Marijos Nekaltasis Pradėjimas. Jis yra "naujosios giminės pradžia" (Kabasilas) tik todėl, kad Kristus jį pratęsė ir šią naująją giminę savo Bažnyčioje iš tikro įkūrė. Svarstomas pats vienas be ryšio su Kristumi, Nekaltasis Pradėjimas praranda savo prasmę, kaip ją praranda ir Taboro persikeitimas, nesiejamas su prisikėlimu.

Nekaltuoju Pradėjimu Marija buvo atpirkta ne tik kaip žmogus, bet ir *kaip moteris.* Laužydama Viešpaties

įsakymą, Jieva sulaužė ir pati save. Sukurdamas moterį kaip padėjėją, Dievas skyrė jai priimti į save vyro sėklą ne tik naujai gamtinei gyvybei, bet sykiu ir naujai dangaus malonei pratęsti žmonių giminėje. Krikščionybė skelbia, kad gimdymas turėjęs būti rojinės būsenos kelias į būsimąsias kartas. Kaip dabar gimdymu yra perteikiama gimtoji nuodėmė, taip anuomet gimdymu būtų buvusi perteikiama pirmapradė malonė. Gimdymas turėjęs būti pats švenčiausias veiksmas visoje žmogiškojoje būtyje, savotiškas *sakramentinis aktas*, perteikiąs šventumą ir nešąs jį istorijos keliu. Žmonių giminės didėjimas anuo metu turėjęs reikšti ir malonės gausėjimą gyvenime.

Nusigrįždama nuo Dievo, Jieva savaime nusigrįžo ir nuo šio pirmykščio savo paskyrimo. Jos įsčia, tiesa, ir po nuodėmės pasiliko *gamtinės* gyvybės versmė, bet ji užsisklendė kaip *antgamtinės* malonės šaltinis. Gal pats didžiausias žalčio laimėjimas kaip tik ir buvo šisai gimdymo apiplėšimas. Būdamas mirties tėvas, nes Dievas mirties nesukūrė ir nesidžiaugia gyvųjų žlugimu (plg. Išm. 1, 13), žaltys nebijo *prigimto* gyvybės didėjimo istorijoje, kadangi žino, jog visa ši gyvybė vieną dieną vistiek turės žūti. Atkovoti iš jo žemę, kurion jis nužengė "didele rūstybe" (Apr. 12, 12) gali ne žlungantis gamtinis gimdymas, bet tik nemirtingas antgamtinis šventumas. Netekusi savam gimdymui pašvenčiamosios malonės, moteris tapo palenkta mirčiai ne tik kaip asmuo, bet ir *kaip motina*, vadinasi, kaip gimdančioji prigimties galia. Iš jos įsčios kylanti gyvybė buvo pasmerkta įsijungti į bendrą visos gamtos likimą. Jievai, anai "visų gyvųjų motinai" (Gen. 3, 20), buvo lemta regėti mirštančius savo vaikus. Todėl kai Dievas kalbėjo jai, padidin-

siąs dėl jos kaltės "gimdymo sunkenybes" (Gen. 3, 16), Jis turėjo mintyje ne tik kūninį suspaudimą, kurio moteris, pasak Kristaus, greitai nebeatsimena "dėl džiaugsmo, kad gimė pasauliui žmogus" (Jon. 16, 21), bet gal kaip tik šį pačios moteriškosios būties liūdesį, kad štai šis naujas žmogus turės vėl greitai palikti žemę ir kad moters įsčia veltui kovoja su mirties dėsniu pasaulyje.

Marija kaip žalčio priešininkė turėjo sulaužyti jo valdžią ir šioje specialioje moteriškosios prigimties srityje. Ji turėjo ateiti kaip atstatytojo gimdymo nešėja, kaip rojinė motina, kurios įsčia perteiktų ne tik gamtinę gyvybę, bet ir antgamtinį šventumą. *Marijos įsčios vaisius turėjo būti tobulas pirmapradės malonės prasme.* Tiesa, ir Jam buvo skirta mirti, bet ne todėl, kad mirties dėsnis būtų valdęs Jo prigimtį, bet todėl, kad Jis pats laisva savo valia prisiėmė mūsų nuodėmes ir tuo pačiu mūsų mirtį. Pačiame Kristaus žmogiškume mirties akstino nebuvo, nes Jame nebuvo nuodėmės.[38] Mirtis juk atėjo į pasaulį tik per nuodėmę (plg. Rom. 5, 12). Todėl nors Marijos Sūnus mirė, bet ir prisikėlė, o prisikelti yra daugiau, negu nemirti. Sukurdamas Mariją kaip Nekaltąją, Dievas grąžino jos gimdymui aną pirmykštį sakramentinį pobūdį: jos įsčia ir jos krūtys vėl tapo palaimintos (plg. Luk. 11, 27) ne tik gamtinės gyvybės bei gamtinio peno, bet ir dieviškosios malonės prasme. Marija perteikė Logos *šventą* žmogiškumą ir tuo būdu įvykdė tai, kam buvo skirta Jieva. Nekaltasis Pradėjimas buvo Marijos kaip Motinos, kaip gimdomojo prado pašventimas.

3. Nekaltasis Pradėjimas kaip džiaugsmas ir grožis

Nors Marijos atpirkimas buvo tiktai asmeninė jos privilegija, vis dėlto jis reiškė naują pradžią žmogaus santykiuose su Dievu. Marija pasirodė pasaulio kelyje kaip atpirktoji ir todėl kaip ženklas, kad ir visuotinis išganymas jau visiškai arti. Jeigu Simeonas, išvydęs vaikelį Jėzų, atneštą į šventyklą, atsidusdamas kalbėjo, jog Viešpats dabar jau galįs leisti eiti jam amžinon ramybėn (plg. Luk. 2, 20), tai šitokio atodūsio lydimas galėjo būti ir Marijos pradėjimas. Viltis nešiojama žmonijos amžių amžiais, buvo Marijoje įvykusi. Žemėje pasirodė Moteris žalčio priešininkė, todėl jo valdžios griuvimas buvo tik valandų klausimas. Marijai prasidėjus, laikas šuoliais skubėjo į savo pilnatvę. Štai kodėl Marija yra "mūsų džiaugsmo priežastis", kaip mes ją vadiname litanijoje. Elžbietos šūktelėjimas, pamačius Mariją, "iš kur man tai, kad mano Viešpaties Motina ateina pas mane" (Luk. 1, 43), yra kartu ir visos žmonijos džiaugsmo šūksnis. Elžbieta juo išreiškė tai, kas žmonijoje glūdėjo nuo pat pradžios. Zacharijo namų aplankymas buvo pirmas Marijos žingsnis jos pašaukimo keliu. Ji žengė į juos Išganytoju nešina; ji žengs Juo nešina per visą pasaulio istoriją. Elžbietos ir Marijos susitikime susitiko nuodėminga žmonija su išganymo nešėja. Todėl džiaugsmas buvo pagrindinis šio susitikimo pergyvenimas,[30] ir jis nesiliaus niekados. Kiekvienas Marijos apsireiškimas istorijos eigoje bus ano pradinio džiaugsmo pakartojimas bei sustiprinimas.

Vargu turbūt kur kitur Marija yra šiuo atžvilgiu taip giliai pergyvenama kaip šv. Efremo "Himne Mergelei

Marijai". Šis Syrijos šventasis kviečia džiaugtis Marijoje *mergeles*, nes viena iš jų pagimdė "Didvyrį, laikantį visą kūriniją ir išlaisvinusį žmonių giminę, vaitojusią savo vergijoje". Jis kviečia džiaugtis joje *senąjį Adomą*, žalčio sužeistą, nes "iš jos kyla naujas Palikuonis, pajėgus sutraiškinti žalčiui galvą ir išgydyti mirtiną žaizdą". Jis kviečia džiaugtis Marijoje *kunigus*, nes ji "davė pasauliui Didįjį Kunigą, tapusį kartu ir Auka" ir tuo būdu "užbaigusį senąsias aukas". Jis kviečia džiaugtis *pranašus*, nes per Mariją įvyko visi jų nurodymai: Marijos Sūnus visų jų pranašystes padarė tobulas. Jis kviečia galop džiaugtis Marijoje *visus žmones*, nes Marija vietoje kartaus Jievos vaisiaus davė pasauliui "vaisių, pilną saldumo, ir štai visas pasaulis džiaugiasi šiuo Marijos Vaisiumi". Marija nuaudė "garbės drabužį" ir padovanojo jį pirmajam mūsų tėvui. Anksčiau jis "slėpė savo nuogumą po medžiais", dabar jis "pasipuošė kuklumu, drovumu ir grožiu".[40] Visas šv. Efremo himnas yra *giesmė džiaugsmui*, tarsi devintosios Beethoveno simfonijos užbaiga. O šio visuotinio džiaugsmo priežastis yra Marija.

Be abejo, šv. Efremas džiūgauja Marijos akivaizdoje ryšium su žmonijos atpirkimu, kaip ryšium su juo džiūgavo ir Elžbieta. Vis dėlto pati jo himno pradžia atskleidžia mums ir kitą džiaugsmo atžvilgį, būtent, *pasigėrėjimą Marija kaip tobulu Viešpaties kūriniu*. Marija — Išganytojo Motina mums yra džiaugsmas daugiau dėl mūsų pačių, nes per ją atėjo mums išganymas. Šitaip džiūgaudami, mes džiūgaujame daugiau morališkai, subjektyviai, suinteresuotai. Šios rūšies mūsų džiaugsmas įgyja daugiau *psichologinio* pobūdžio. Tačiau galima džiaugtis Marijos akivaizdoje ir *ja pačia;* galima džiaugtis tuo, kad ji, kaip šv. Efremas savo himno trečia-

me posme sako, yra "šventa savo kūnu, graži savo siela, nekalta savo dvasia, neklastinga savo protingumu, skaisti savo jausmais, ištikima, grynos širdies". Kitaip tariant, kad ji yra toks žmogus, "koks jis buvo prieš puolimą ir koks jis būtų buvęs, jeigu būtų išsiskleidęs ligi pat savo augštumos".[41] Šitaip žiūrėdami į Nekaltąją, mes žiūrime į ją nebe subjektyviai, išeidami iš mūsų taško, bet *objektyviai*, svarstydami Mariją Viešpaties kūrimo šviesoje. Marijoje tokiu atveju mes regime įvykdytą pirmykštį Dievo planą sukurti žmogų pagal Jo paties paveikslą bei panašumą. Ir mes džiaugiamės šiuo įvykdymu. Mes regime kad tai, ką Viešpats joje yra padaręs, yra *labai gera*.

Šios rūšies mūsų džiaugsmas yra nebe moralinis, nebe psichologinis, vadinasi, nebe suinteresuotas, bet *estetinis* augščiausia ir gryniausia šio žodžio prasme. Marija čia mums yra nebe džiaugsmo priežastis subjektyvine prasme, bet "visos kūrinijos džiaugsmas" ir "džiaugsmo pilnybė", kaip ją vadina rytietiškoji šv. Bazilo Didžiojo liturgija. Ji yra kūrinijos garbė, nes kuriamasis Viešpaties aktas joje yra išsiskleidęs visu tobulumu. Ji stovi priešais mus kaip idealas, įsikūnijęs tikrovėje; kaip įvykdytas būties troškimas paregėti save neiškreipto dieviškojo atvaizdo pavidalu. Marijoje šis atvaizdas švyti nepaprastai skaidriai, todėl mes ir džiūgaujame jo akivaizdoje. Jeigu Dovydas, "skambant citroms, dundant būgnams, žvangant varpeliams ir cimbolams" (2 Kar. 6, 5), šoko prieš nešamą Sandoros Skrynią, nes ji buvo regimas ženklas Dievo sąjungos su Izraeliu ir todėl kėlė džiaugsmo visoje tautoje, tai tuo labiau Marijos akivaizdoje džiūgauja Naujosios Sandoros žmogus, nes Marija pasilieka tarp mūsų ne ženklo,

bet atstatytosios tikrovės pavidalu. Dievo sąjunga su žmogumi čia yra reiškiama ne iš kėdro lentų sukalta ir paauksuota skrynia, kurioje yra uždarytos akmens plokštės, bet gyvu žmogiškuoju asmeniu, mūsų giminės dukra, kurioje gyvena malonės pilnybė. Dovydo džiūgavimas buvo tik simbolis mūsajam džiūgavimui. Jo citros ir arfos, būgnai ir cimbolai buvo tik tolimas atogarsis mūsų giesmių ir grojimų, mūsų paveikslų ir eilėraščių, mūsų bažnyčių ir statulų, kuriais mes vaizduojame Nekaltąją, reikšdami jai savo pagarbą ir susižavėjimą.

Marija tad yra šaltinis ne tik subjektyvaus džiaugsmo kaip išganymo nešėja, bet ir *objektyvaus grožio* kaip Nekaltoji, vadinasi, kaip tobulas Dievo kūrinys. Grožis yra pojustinė Viešpaties atšvaita kūrinijoje, nes Dievas yra ne tik Tiesa bei Gėris, bet ir Grožis — "pulchritudo infinita", kaip Jį vadino šv. Augustinas, gailėdamasis per vėlai Jį pažinęs bei pamilęs. Išspindėdamas pojūčiams pagaunamu būdu daikte įkūnytą idėją, grožis apreiškia vidinį daikto tobulumą ir sykiu nurodo į būsimąjį pasaulio perkeitimą, kada viskas žėrės "kaip brangakmenis, kaip jaspis, kaip krištolas" (Apr. 21, 12). Todėl kiekviena būsena, kuriai stinga grožio, yra ženklas, kad būtis nėra išsiskleidusi visa savo pilnatve; kad ji neišreiškia Dievo pojustiniu būdu; kad vidinė jos idėja nepajėgia prasiskverbti pro grubų jos paviršių. Bjaurumas, kurio tiek daug sutinkame žemėje, yra tokia pat pradinės kaltės pasėka, kaip klaida, kančia, aistra, nuodėmė. Jis yra apraiška nesantaikos tarp idėjos ir medžiagos, tarp sielos ir kūno, tarp formos ir turinio. Jeigu tad Kristaus atpirkimas yra pergalė klaidos, nuodėmės ir mirties, tai jis taip pat yra pergalė ir bjaurumo. *Išganytoji būtis yra graži būtis*, ir kai išganymas bus įvykęs

ne tik gyvenimo esmėje, bet ir regimose jo apraiškose, bjaurumas bus visiškai pašalintas kartu su ašaromis, skausmu ir mirimu (plg. Apr. 21, 4). Perkeistojoje būtyje "nebebus daugiau jokio prakeikimo" (22, 4) ne tik pažinimo ir dorovės, bet ir grožio srityje. Štai kodėl Apreiškimas perkeistąjį gyvenimą mums ir vaizduoja šviesos, brangakmenių, aukso, krištolo simboliais (plg. Apr. 21, 11-12).

Žmonija, žygiuodama žemiškosios istorijos keliu išganymo linkui, laukė sušvintant ne tik Tiesos bei Gėrio, bet ir Grožio. Ji laukė būtybės, kuri pasirodytų mums kaip grožio įkūnytoja bei skleidėja, kurioje grožis būtų nebe atsitiktinė apraiška, bet kiltų iš visos jos sąrangos. Ir šitokios būtybės ji sulaukė Marijoje. Būdama be nuodėmės, Marija savaime yra apsaugota nuo visų tų pradinės kaltės pasėkų, kurios šią kaltę *tiesiog* nurodo ir ją *regimai* išreiškia, sakysime: fizinis ar dvasinis trūkumas, liga, mirtis (mūsąja prasme) ir bjaurumas. Istoriškai mes neturime žinių, ar Marija buvo graži savo kūnu. Tačiau teologai vieningai teigia, kad ji buvusi "tobulos kūninės sąrangos" ir kad priešingas teigimas būtų drąsus, bet peiktinas (temerarium).[42] Tiesa, grožis nėra asmens vertybė, ir žmogaus asmenybės negalima matuoti grožiniu mastu, kaip šiandien nekartą daroma. Vis dėlto grožis žmoguje išreiškia gyvybės paklusimą dvasiai ir sielos spindėjimą per kūninį žmogaus pradą. Nesantaika tarp kūno ir sielos yra aiški nuodėmės pasėka (plg. Rom. 7, 14-19). Kur tad šios nesantaikos nėra, ten gyvybė tobulai paklūsta dvasiai ir virsta šiosios peršvaita. Marijoje sutartinė tarp sielos ir kūno buvo tobula: dviejų įstatymų kovos, kurią iškęsti turi kiekvienas nuodėmingas žmogus, Marija nežinojo. Jos siela nebuvo kū-

no slėgiama bei tramdoma. Priešingai, gyvybinis jos pradas pagelbėjo jos dvasiai apsireikšti pojustiniu būdu. Tobula jos kūno sąranga buvo malonės pilnybės išsiskleidimas gyvybės prade. Todėl Bažnyčia, vadindama Mariją "visa graži", turi galvoje ne tik jos sielos grožį nenuodėmingumo prasme, bet ir šio nenuodėmingumo atspindį Marijos kūne.[43]

Štai kodėl Nekaltąją pergyvename kaip prarastojo grožio atstatymą, iš kurio teka mums įkvėpimo grožinei mūsų kūrybai. Menas žmonijos istorijoje yra nesiliaujanti pastanga vaduoti būtį iš bjaurumo, kaip filosofija yra pastanga vaduoti ją iš klaidos, o prigimtoji dorovė — iš nuodėmės. Tačiau šis vadavimas reiškiasi tik mūsų rankų padarais, kurie visi yra ne būtis, bet tiktai būties ženklas. *Menas neturi tikrovinio buvimo:* jis egzistuoja tik kaip simbolis.[44] Todėl nors menininkas ir mėgina būti "gamtos atpirkėju", kaip jį vadino Novalis, tačiau šį 'atpirkimą' jis pajėgia vykdyti tik simboliškai, vadinasi, tik *nurodyti* į būties išvadavimą, bet ne tikroviškai ją *išvaduoti*. Būtis ir didžiausio estetinės kultūros klestėjimo metu pasilieka valdoma bjaurumo, kadangi ji yra valdoma nuodėmės. Štai kodėl šalia džiaugsmo, kad menas nukreipia mūsų žvilgį ir mūsų širdį į perkeistąją būtį, žmogus pergyvena estetinę kūrybą kaip didžiulį nepasisekimą. Meno tragedija yra tokia pat, kaip filosofijos, kuri siekia visiškos tiesos, ir prigimtosios dorovės, kuri siekia šventumo. Kaip šių dalykų nepasiekia nei viena, nei antra, taip visiško grožio nepasiekia nė menas.

Bet štai, Marijoje žmonija regi būtybę, kuri yra "visa graži" ne kaip ženklas, bet kaip tikrų tikriausia realybė. Marija yra būtis, ne simbolis, tuo pačiu ji yra meno ne-

galios pergalėjimas ir meno lūkesčių įvykdymas. Išganomoji meno misija pasaulyje yra pasiekusi Marijoje *tikrovės* laipsnio. Grožis joje yra nebe nurodymas į tai, kas dar bus, bet *įvykimas*, įsikūnijimas regimoje asmenybėje. Meno nepasisekimas mūsų rankų darbuose Marijoje yra virtęs augščiausiu ir nuostabiausiu laimėjimu. Štai kodėl Nekaltoji traukė ir tebetraukia menininkų žvilgį. Kūrybinė Dievo Dvasia įkūnijo Marijoje grožio pradą taip, kaip jis buvo įkūnytas rojinėje būsenoje. Tuo Ji patiekė menininkui idealą — ne paveikslo, bet gyvos tikrovės pavidalu.

Nekaltasis tad Pradėjimas nėra tik dorinė apraiška Marijos būtybėje. Jis yra *nauja pradžia* visam žmogiškumui, visai žmogiškajai prigimčiai — tiek sielai, tiek kūnui. Jis yra ontologinis aktas giliausia savo esme. Todėl jis padarė Mariją ne tik "išmintingiausia Mergele" pažinimo srityje, ne tik "švenčiausiąja Mergele" dorovės srityje, bet kartu ir "Aušros žvaigžde", vadinasi, grožio skleidėja ant tamsaus mūsų buvimo skliauto.

---

[32] Ad diem illum laetissimum.

[33] Pop. Pijus IX, Ineffabilis Deus.

[34] Pop. Pijus IX, Ineffabilis Deus.

[35] Kad Marija yra ne tik Kristaus Motina, bet ir Logos Sužadėtinė, teigia visa krikščioniškoji mistika ir marijologija; plg. Scheeben — Feckes, Die bräutliche Gottesmutter, Essen 1951.

[36] Čia reikia pastebėti, kad kūrinys Kūrėjo akivaizdoje esmingai yra receptyvus, nes jis visa iš Jo gauna, Jame gyvena, Juo laikosi. Nulinkti visam prieš savo Viešpatį, Jam atsiverti, priimti Jį į save kaip malonę yra kūrinio pašaukimas ir sykiu visos jo būties prasmė. Žmogui tai tinka ypatingu būdu, nes jis yra sukurtas pagal Dievo paveikslą, vadinasi, yra iš esmės Viešpaties atvaizdas bei atspindis. Kūriniškoji galia nu-

silenkti (potentia obedientialis) išauga žmoguje ligi laisvo apsisprendimo, ligi visiško "tebūnie", vistiek ar tai būtų didžio džiaugsmo apreiškimas, kaip Marijai Nazarete; ar didžios kančios išvakarės, kaip Kristui Alyvų kalne (plg. Luk. 22, 42). Visur žmogiškoji prigimtis Dievo atžvilgiu yra receptyvi, net jeigu ją neša ir dieviškasis Logos Asmuo; visur tad ji yra moteriškai sužadėtiniška. Marijoje šis bendrasis bruožas atsiskleidė ypatingu grožiu. Josios "fiat" Nazarete aną savaimingą kūrinio galią nusilenkti pavertė sąmoninga ryžtimi. Tuo būdu ontologinis santykis tarp Logos ir žmogiškosios prigimties įgijo regimos istorinės išraiškos. Jeigu Jieva, skindama užgintą vaisių, kūrinio galią nusilenkti paneigė, Marija ją savu "tebūnie" atstatė. Jieva, paklusni žalčiui, išsijungė iš sužadėtiniško santykio su Viešpačiu ir virto žalčio "drauge"; Marija šį santykį pabrėžė ir jį sustiprino. Štai kodėl ji yra ir Logos Sužadėtinė, ne tik Kristaus Motina. Šiuo atžvilgiu Marija geriausiai išreiškia ne tik bendrą kūrinio santykį su Kūrėju, bet kartu ir Bažnyčią, nes Bažnyčia taip pat yra Kristaus Sužadėtinė. "Kristus ir Bažnyčia yra du viename kūne" (šv. Augustinas) Plg. šv. Povilo laišką korintiečiams (11, 2); pop. Pijaus XII encikl. De Corpore Christi mystico (liet. vert. 536, 543 p. Lux 1949); šv. Augustino Ennarat. in Psalmos (Migne PL 36, 142 p.), Sermones (Migne PL 38, 262 p.).

37. Homil. in nativ. BMV, Migne PG 96, 812 p.

38. Kadangi Kristaus Motinoje nuodėmės taip pat nebuvo, todėl ir mirties dėsnis Marijos būtyje negalėjo reikštis mūsąja prasme kaip "nuodėmės atlygis" (Rom 6, 23). Kokiu būdu Marija yra užbaigusi žemiškojo savo gyvenimo kelią, autorius kalba skyriuje "Marijos perkeitimas".

39. Plačiau apie džiaugsmu pagrįstą Marijos susitikimą su Elžbieta autorius kalba "Saulės Giesmėje" 379-382 p.

40. Plg. P. Régemey, 54-55 p.

41. J. H. Newman, Maria im Heilsplan, 20 p. Freiburg i. Brsg, 1953.

42. G. Alastruey, Tratado le la Virgen Santisima, 373 p.

43. Viso to negalima taikyti Kristui, apie kurio grožį nekalba nei evangelijos, nei liturgija. Priešingai, pranašas Izajas, piešdamas Dievo Tarno paveikslą, sako: "Jis auga vienišas lyg šaknelė iš kietos žemės. Jis neturi grožio nei išvaizdos, nepatraukia mūsų žvilgio, neturi puikumo ir patrauklumo. Jis yra niekinamas, viso pasaulio apleistas, skaus-

mo vyras, ligos lankomas" (g3, 2-3). Taip yra todėl, kad Kristus prisiėmė mūsų nuodėmes ir tuo būdu buvo "dėl mūsų kaltės sužalotas" (Iz 53, 5).

[44]. Plačiau apie simbolinį meno pobūdį autorius yra rašęs pirmąjame iš savo "Laiškų rašytojams", AIDAI, 444-55 p. Nr. 10, 1950 m.

El Greco

IV. MARIJOS MOTINYSTĖ

Tu radai malonės pas Dievą: štai, pradėsi įščioje ir pagimdysi Sūnų ir pavadinsi Jį vardu JĖZUS.

Luko 1, 30.

1. Nekaltybės įžadas

Apreikšdamas Mariją kaip žalčio priešininkę, kurios Palikuonis sutrins jam galvą, Dievas tuo pačiu apreiškė žmonijai *Moterį-Motiną*, įvairių įvairiausiais pavidalais besireiškusią visoje tolimesnėje pasaulio istorijoje. Galėjo šie pavidalai būti ir labai iškrypę, kaip matriarchatinėje kultūroje; galėjo jie būti pilni gyvybinio instinkto, kaip rytietiškosios Kybėlės kulte; kiekvienu tačiau atveju visų jų pagrinde glūdėjo paslėpta mintis, kad žemės išvadavimas ateis *gimdymo keliu*. Sakramentinis rojinio gimdymo pobūdis, tiesa, buvo žlugęs: žemės gimdymas perteikė naujosioms kartoms nebe malonę, bet nuodėmę. Vis dėlto žmonija nujautė, kad šis gimdymo prakeikimas bus pergalėtas; kad viena iš jos dukterų pagimdys *Šventąjį* (plg. Luk 1, 35) ir kad šis jos veiksmas bus pats tobuliausias, kokį tik įstengs atlikti žmogiškoji prigimtis. Marijos Motinystė todėl yra jai ne atsitiktinė žymė, bet pati jos pašaukimo bei tarnybos esmė: *Marija stovi šalia Kristaus kaip Jo Motina*. Ji yra bendrininkė

išganyme tuo, kad atvėrė savo įsčią Logos tapti žmogumi. Kalbėdamas apie Moterį ir jos Palikuonį, Dievas jau rojuje kalbėjo apie Mariją *kaip Motiną.*

Mesijo kaip moters Sūnaus laukimas ypatingai buvo gyvas žydų tautoje. Žinodama, kad Išganytojas gims tiktai iš jos, ši tauta moterį-motiną (pirmoje eilėje *sūnaus* motiną) laikė didelėje pagarboje ir, priešingai, niekino tąją, kurios įsčia liko nevaisinga. Tai buvo ne tik paprotys, bendras su visomis kitomis nomadinėmis tautomis, bet kartu ir Izraelio religijos reikalavimas, kad būtų sukurtos prigimtos sąlygos mesijaninėms pranašystėms įvykti. Kiekviena izraelitė tikėjosi, kad gal kaip tik ji būsianti Gelbėtojo motina, vadinasi, Dievo kelias į žmoniją. Niekas Izraelyje nekreipė dėmesio į Izajo pranašavimą, kuriuo jis buvo davęs ženklą Achazui: 'Štai, *mergaitė* pradės ir pagimdys Sūnų ir pavadins Jį Emanueliu — Dievas su mumis" (7, 14). Vienas vienintelis dalykas, kurį žydai šiuose žodžiuose suprato, buvo tas, kad Mesijas gims kaip moters Sūnus. Bet kad Jo motina bus *mergaitė,* kad Jis pats bus Emanuelis, vadinasi "Dievas su mumis" žymiai gilesne prasme, negu "Dievas tarp mūsų", — viso to Izraelis nesuprato. Todėl moterų pastangos ištekėti ir turėti sūnų, nevaisingumo panieka pasiliko Izraelyje ir po Izajo.

Bet štai, Marija nusigrįžta nuo visų šitų svajonių ir nuo visų šios rūšies papročių. Krikščioniškoji tradicija teigia, kad Marija, sakydama angelui "aš nepažįstu vyro" (Luk 1, 34), išreiškė ne paprastą faktą, bet *nekaltybės įžadą,* kurį ji buvo padariusi pačios ankstybosios jaunystės metais. Tiesa, Izraelyje buvo nevienas garbingas vyras, nepažinęs moters (Jeremias, Elias, Danielius, šv. Jonas Krikštytojas), ir neviena moteris, pasilikusi arba

iš viso netekėjusi, arba skaisčiai vėliau našlavusi (Ona, Judita). Tačiau visi šie žmonės pateko į celibatinę būseną ne sąmoningu savo valios apsisprendimu, bet arba dėl savo pašaukimo, kaip pranašai, arba dėl nelaimės, kaip našlės. Todėl visų jų skaistybė neturėjo *įžado formos:* ji buvo tik faktas, bet ne pasiryžimas. *Skaistybės įžado Izraelis nežinojo.* Priešingai, sąmoningu savo valios aktu atsisakyti vaisingumo žydų tautoje buvo beveik piktažodžiavimas, nes tai reiškė išsijungti iš visuotinio Viešpaties palaiminimo, suteikto Izraeliui, jei šis laikys įsakymus: "Tu būsi palaimintas labiau, negu visos tautos; pas tave nebus nieko nevaisingo: nei pas vyrą, nei pas moterį, nei pas galviją" (Deut. 7, 14). Jeigu tad žydų tautoje ir buvo nevedusių vyrų ir netekėjusių moterų, tai jie buvo šiai būsenai apspręsti galingesnio už juos gyvenimo eigos, o ne jai apsisprendę patys savo valios ryžtu. Štai kodėl krikščioniškoji tradicija ir teigia, kad *Marija buvo pirmoji, padariusi sąmoningą nekaltybės įžadą.*[45] Ir čia kaip tik glūdi šio jos įžado vertė.

Marijos paklausimas angelui, kaip ji galėsianti tapti Aukščiausiojo Sūnaus motina, jeigu ji nepažįstanti vyro, rodo, kad ir ji pati nebuvo supratusi Izajo pranašystės; kad Mesijo gimimo ji taip pat laukė iš prigimtojo santykio tarp vyro ir moters ir kad vyro nepažinimas jai atrodė esanti pagrindinė kliūtis mesijaninėms pranašystėms. Vis dėlto Marija *pasirinko* šią kliūtį, padarydama ją savu apsisprendimu ir savo gyvenimo forma. Išsižadėdama vyro, ji pagal savo tautos ir savo pačios įsitikinimą išsižadėjo ir *galimybės* tapti Dievo keliu į žmogiškąją prigimtį. Šią laimę ir šią garbę Marija paliko kitoms savo tautietėms, o pati pasirinko žemiausiųjų, negerbiamųjų ir net niekinamųjų Viešpaties tarnaičių rangą.

Bet štai, tuo ji kaip tik išpildė Viešpaties apreikštą sąlygą Mesijo motinystei — *būti mergele*. "Mergaitė pradės ir pagimdys", ne ištekėjusi moteris, ne pažinusi vyrą, bet toji, kuri yra *mergaitė* pačia tikriausia ir giliausia prasme. Moteris lieka mergaite ne tada, kai jai nepasiseka ištekėti, bet tada, kai ji ištekėti *atsisako*. Vyro jieškanti ir jo trokštanti moteris yra jam atsivėrusi savo dvasia ir todėl nebe mergaitė tikrąja šio žodžio prasme, nors savo kūnu ji būtų ir nepaliesta, o savo troškimais nenuodėminga. Moteris yra mergaitė tik tada, kai ji vyro nepažįsta nė savo lūkesčiuose. Ir tokia mergaitė kaip tik buvo Marija. Sužadėta su Juozapu, ji vis dėlto galėjo angelui drąsiai tarti: "Aš nepažįstu vyro" (Luk. 1, 34). Tačiau kaip tik *tokio* nepažinimo Dievas ir norėjo; kaip tik apie *tokią* mergaitę Izajas ir kalbėjo; kaip tik *tokia* moteris ir buvo pašaukta būti Išganytojo motina. Apsispręsdama būti žemiausiąja, Marija tapo augščiausiąja iš visų Viešpaties kūrinių. Atsisakydama motinystės per vyro pažinimą, ji laimėjo ją tobuliausiu būdu.

Skelbdamas pranašo Izajo lūpomis, kad "*mergaitė* pradės ir pagimdys", Dievas norėjo sulaužyti aną išdidų kiekvienos izraelitės troškimą, nes būti Dievo Motina nebuvo verta jokia moteris. Dievo Motinystė galėjo ateiti tiktai kaip nepaprasta Viešpaties malonė, kaip nuostabi Jo dovana, apie kurią negalėjo svajoti nė viena žemiškoji moteris. Kiekviena tad izraelitė, kuri laikė save šios garbės verta ir todėl skubinosi ištekėti ir turėti vaikų, savaime užsitrenkė duris į šią laimę. Verta pasirodė esanti tik ta, kuri jautėsi visiškai neverta ir tuo rado "malonės pas Dievą" (Luk. 1, 30). Savuoju nusižeminimu Marija sakė didžią tiesą: *žmogus yra elgeta pačia savo būtimi*, ir tik šį elgetos pavidalą jis gali pasiūlyti

Viešpačiui. Bet kaip gi Marija išdrįstų juo apvilkti Dievo Siųstąjį bei Pateptąjį? Juk Jis ateisiąs kaip Karalius! Jį pasitikdamos džiūgausiančios visos šalys, giedodamos psalmes "kanklėmis ir arfomis"; Jo akivaizdoje ūžausianti jūra "savo pilnybe ir žemės rutulys savo gyventojais", upės plosiančios rankomis ir kalnai šokinėsią iš džiaugsmo lyg aviniukai (plg. Ps. 97). Kaip gi tad kukli Nazareto Mergaitė galėtų pasiūlyti nevertą savo įsčią šiam Didingajam?

Tačiau kaip tik šis nusižeminimas, šis nevertumo jausmas Marijoje atitiko Dievo amžinuosius sprendimus. Juk Išganytojas buvo pasiryžęs pats save sunaikinti, "prisiimdamas tarno pavidalą", pasidarydamas viskuo "panašus į žmones" ir iš viršaus atrodydamas ne kaip Valdovas, bet "kaip žmogus" (Pilyp. 2, 6-7). Todėl ir Jo Motina turėjo būti pati žemiausioji ir kukliausioji mergaitė. *Logos apsisprendimas įsikūnyti tarno pavidalu sutiko su Marijos apsisprendimu pasilikti žemiausiąja Izraelio tarnaite.* Ir kai Marija savo giesmėje "Magnificat" stebėjosi Viešpaties galybe, kuri "išaugština žemuosius" (Luk. 1, 52), ji tuo išreiškė ne tik bendrą Dievo veiklos dėsnį, bet kartu ir asmeninį savo pačios patyrimą.

2. Marijos "tebūnie" reikšmė

Šitą tad žemiausiąją Viešpaties tarnaitę Gabrielis ir pasveikino *malonės Pilnosios* vardu, tuo ją net nugąsdindamas: "Koks čia yra tas pasveikinimas?" (Luk. 1, 29), — svarstė Marija. Esmėje gi *angelo pasveikinimas buvo Viešpaties džiaugsmas tobulu savo kūriniu.* Kaip

pradžioje Dievas gėrėjosi savais darbais ir apie kiekvieną, išėjusį iš Jo kuriančiojo žodžio, sakė, kad jis esąs *geras* (plg. Gen. 1, 10-25), net *labai geras* (plg. Gen. 1, 31), taip ir dabar, sukūręs Mariją, Jis siuntė pas ją savo angelą, kad šis jai pasakytų, jog ji esanti malonės Pilnoji, vadinasi, *gera ir graži*, kaip nė vienas kitas iš Jo padarų; jog joje yra atitiesta tai, kas buvo žalčio suardyta; jog Dievas joje vėl pasirodė kaip Nugalėtojas. Tai buvo apreiškimas *objektyvinės* sąlygos Mesijo motinystei. Išganytojas, kaip sakėme, galėjo gimti tik iš tokios moters, kuri niekad nė vieną akimirką nėra buvusi žalčio draugė ir jo valdinė. Sukurdamas Mariją be nuodėmės, Dievas šią sąlygą įvykdė: Jis paruošė *kelią* savo Sūnui į žmoniją. Angelo pasveikinimas malonės Pilnosios vardu kaip tik ir buvo šio dieviškojo veiksmo atskleidimas. Marija nesuprato jo prasmės, nes ligi tol ji nežinojo, kas esanti, laikydama save neverčiausia Izraelio mergaite, todėl nusigando angelo žodžių, nes šie atvėrė prieš jos akis žmogaus dvasiai neaprėpiamą dieviškąją galybę.

Tačiau angelas tuojau pat jai pasakė savo apsilankymo tikslą: "Štai, pradėsi ir pagimdysi sūnų ir pavadinsi jį vardu JĖZUS. Jis bus didis ir bus vadinamas Augščiausiojo Sūnumi. Viešpats Dievas duos Jam Jo tėvo Dovydo sostą, Jis karaliaus Jokūbo namuose per amžius, ir Jo karaliavimui nebus galo" (Luk. 1, 31-32). Angelas kalbėjo pranašų žodžiais, kad Marija aiškiai suvoktų, jog jos sūnus bus ne kas kitas, kaip Izraelio lauktasis Mesijas, o ji pati — žemės Atpirkėjo motina. Marijoje įvyksią tai, apie ką kalbėjo pranašų eilės ir ko Izraelis dūsaudamas laukė amžių amžiais. "Atėjo laiko pilnybė, ir Dievo Karalystė priartėjo" (Mork. 1, 15). Ma-

rija esanti paties Dievo išrinkta būti vartais, pro kuriuos įeis "garbės Karalius" (Ps. 23, 7).

Vis dėlto, šį būsimą nuostabių nuostabiausią įvykį angelas apreiškė Marijai kaip *prašymą*. Gabrielis buvo Viešpaties siųstas pasiklausti Nazareto Mergaitę, ar ji sutiksianti priimti šią garbę ir šią laimę, kartu tačiau ir su ja susijusį kalaviją, kaip tai vėliau jai pastebėjo senelis Simeonas, laikydamas gimusį Jėzų ant savo rankų (plg. Luk. 2, 35). Niekados prieš tai žmonijos istorija nebuvo atsidūrusi prieš tokį lemtingą sprendimą, kaip šio pasiklausimo akimirką. Dievas siuntė savo angelą paklausti *žmogų*, ar šis nori, kad Viešpats apsigyventų jo prigimtyje ne tik kaip visa kurianti bei palaikanti jėga neregimos Apvaizdos pavidalu, bet ir *kaip Asmuo:* kaip mūsų giminės kūdikis, kaip mūsų brolis. Logos, skirtas įsikūnyti, yra savyje Dievo "garbės atšvaita ir Jo esmės paveikslas" (Žyd. 1, 3). Per "Jį sukurta visa danguje ir žemėje, regimi ir neregimi dalykai" (Kol. 1, 16). Jis laiko "visa savo jėgos žodžiu" (Žyd. 1, 3). Kitaip sakant, Jis yra kuriantysis ir palaikantysis pradas, kūrinijos tikslas ir pirmavaizdis. Tačiau ši neaprėpiama dieviškoji Didybė trokšta tapti žmogumi; Logos trokšta nusileisti nuo karališkųjų sostų ir "pasidaryti visu kuo panašus į brolius" (Žyd. 2, 17) Ir šiam reikalui Jis kreipiasi į Mariją, prašydamas sutikimo. Dievas nenori nusileisti į jos įsčią be jos žinios. Jis nori būti *laisvai* priimtas. Gabrielio apsilankymas Nazarete ir buvo gauti iš žmogaus šitokį laisvą sutikimą. Nuo Marijos tad atsakymo priklausė, ar Logos įsikūnys, ar įvyks anas nepaprastos dieviškosios meilės veiksmas, kuris visą pasaulio istoriją padalino į du iš esmės skirtingus tarpsnius. Rytų Bažnyčios teologas N. Kabasilas (16 šimt.) sako, kad Mergelė Marija ne-

buvo Dievui tarsi žemė sėjėjui, kuris beria sėklų be jos žinios; ne, "ji pati buvo veikėja ir autorė". Palygindamas pirmojo Adomo sukūrimą su antrojo Adomo įsikūnijimu, Kabasilas sako, kad, norėdamas kurti Jievą, Dievas nesikreipė į Adomą, bet jį užmigdė. Tuo tarpu norėdamas, kad Logos taptų žmogumi, Jis siuntė savo angelą pas Mergelę prašyti jos sutikimo. Jeigu ji nebūtų sutikusi, Dievo valia nebūtų įvykusi. Todėl Kabasilas teisingai daro išvadą: "Žodžio įsikūnijimas buvo veiksmas ne tik Tėvo ir Šventosios Dvasios, Tėvui nusprendžiant ir Dvasiai nusileidžiant, bet jis buvo veiksmas ir Šv. Mergelės: jos valios ir jos tikėjimo".[46]

Šitoje vietoje mes suvokiame nepaprastą Marijos atsakymo vertę bei reikšmę. *Marijos žodis Nazarete buvo tam tikra prasme panašus į pradinį kuriamąjį Dievo žodį.* Kaip iš pirmykščio Viešpaties "tebūnie" kilo pasaulis, taip iš Marijos "tebūnie" kilo šio pasaulio atnaujinimas; kaip viršum vandenų sklendenanti Dievo Dvasia, klusni pradiniam "fiat", skėlė iš maišaties daiktų pavidalus, taip ta pati Dvasia, išgirdusi Marijos "fiat", nusileido į jos prigimties gelmes ir įžiebė žmogiškąją gyvybę Augščiausiojo Sūnui. Įsikūnijimas nėra tik grynas dieviškasis veiksmas; jis yra *dievažmogiškasis žygis,* kuriame savo dalios turėjo ir žmogus, teikdamas ne tik savos prigimties pradą, bet kartu ir laisvą savo asmens sutikimą. Marijos pašaukimas kaip tik prasidėjo šiuo žmogiškuoju įnašu į įsikūnijimo ir atpirkimo dieviškąjį sprendimą. Tardama angelui "tebūnie man, kaip sakai" (Luk. 1, 38), Marija pasidarė sąmoninga Viešpaties bendrininkė pasaulio atnaujinime.

Ryšium su šiuo Marijos *žodžiu* šv. Ambrozijus kreipia mūsų dėmesį į Zacharijo *nutilimą* kaip į simbolinę

senosios Sandoros užbaigą. Zacharijas buvo kunigas iš Abijo giminės, vedęs Elžbietą "iš Aarono dukterų". Juodu gyveno "pagal visus Viešpaties įsakymus", bet neturėjo vaikų. "Elžbieta buvo nevaisinga, ir abu buvo jau pasenę". Atėjus Zacharijo eilei aukoti šventykloje, jis pastebėjo angelą, stovintį "smilkalų altoriaus dešinėje", ir nusigando. Tada angelas jam tarė: "Nebijok, Zacharijau, nes tavo malda išklausyta! Tavo žmona Elžbieta pagimdys tau sūnų, ir tu pavadinsi jį vardu Jonas". Tačiau Zacharijas netikėjo šiam apreiškimui: "Iš kur aš tai patirsiu? Aš jau senas ir mano žmona taip pat sena". Tada angelas atsakė: "Aš esu Gabrielis ir stoviu Dievo akivaizdoje. Esu siųstas tau kalbėti ir paskelbti šios linksmos žinios. Štai, tu būsi nebylys ir negalėsi kalbėti ligi tos dienos, kurią tai įvyks, kadangi netikėjai mano žodžiams". Iš tikro, išėjęs iš šventyklos, Zacharijas negalėjo kalbėti. "Jis aiškinosi ženklais ir pasiliko nebylys" (Luk. 1, 5-22). Tiktai aštuntąją dieną, Jonui gimus, kai parašė ant lentelės vardą, kuriuo turėjo vadintis jo sūnus, "jo liežuvis atsirišo" (1, 64). Šiame kunigo nebylume šv. Ambrozijus regi Senojo Testamento užbaigą. "Nutyla kunigas, nutyla pranašas. Jeigu neklystu, viename nutilo visos tautos lūpos, nes per vieną tarpininką kalbėdavo Viešpats į visą tautą. Aukos pasiliovimas ir pranašysčių išnykimas reiškia nutilimą kunigo ir nutilimą pranašo".[47] Šv. Ambrozijus čia primena, kad Viešpats kadaise per Izają grasino Izraeliui atimsiąs iš Jeruzalės "teisėjus ir pranašus" (Iz. 3, 2). Zacharijo nebylume Dievas, pasak šv. Ambrozijaus, šį grasinimą kaip tik ir įvykdęs: "Jis atėmė pranašus, atimdamas jiems žodį, kuriuo pranašai kalbėdavo".[48]

Priešais šį Zacharijo nutilimą šv. Ambrozijus stato Marijos prabilimą: vietoje nebylio kunigo atsistoja kalbanti Mergelė, vyro netikėjimą pakeičia moters nusilenkimas Dievo valiai. "Kunigas elgėsi neigiamai, tuo tarpu Mergelė patyrė aiškumo nesuvokiamybėje".[49] Šv. Ambrozijus palygina Zacharijo paklausimą angelui "iš kur aš tai patirsiu" su Marijos paklausimu "kaip tai įvyks" ir randa, kad Zacharijas čia išreiškė savo abejonę *pačiu įvykiu*, o Marija tik prašė paaiškinti jai apreikšto įvykio *būdą*, kadangi įprastas būdas buvo neįmanomas. Todėl angelas prikišo Zachariju netikėjimą ir už tai jį nubaudė, tuo tarpu Marijai jis paaiškino jos motinystės įvykimą. Kad Marija angelui tikėjo, rodo Elžbietos žodžiai, kuriuos ši pasakė, kai Marija ją aplankė: "Palaiminta tu, kad įtikėjai" (L. k. 1, 45). Elžbieta čia aiškiai turi galvoje savo vyro netikėjimą ir jo nebylumą pergyvena (tuo metu Zacharijas dar buvo nebylys) kaip bausmę už netikėjimą, o Marijoje ji regi gyvą tikėjimą ir todėl Viešpaties jai suteiktą palaiminimą. Tas pats angelas Gabrielis, kuris nutildė Senojo Testamento kunigą, išgirdo žodį iš Mergelės lūpų; žodį, kuris atidarė Naujosios Sandoros tarpsnį. Senasis Testamentas užsisklendė vyro-kunigo nutilimu, Naujasis prasidėjo moters-mergaitės prabilimu. Tai buvo simbolinis nurodymas į visą tolimesnės istorijos dvasią.

3. Dievo Motinos didybė

Kieno vardu Marija tarė savo "tebūnie"? — Įsikūnydamas dieviškasis Logos turėjo susijungti su žmogiš-

kąja prigimtimi, bet ne su Marijos individualine asmenybe. Marija turėjo būti tiktai šaltinis, iš kurio šis susijungimas ištekės, bet ne pats susijungimo objektas. Dieviškasis Žodis turėjo iš Marijos gimti kaip jos Sūnus, bet ne joje pasilikti kaip sudedamoji asmeninės vienybės dalis. Ši dalis turėjo būti ne kuri nors žmogiškoji asmenybė, bet žmogiškoji prigimtis *kaip tokia*. Todėl ir Marijos sutikimas, duotas žodžiu "tebūnie", esmėje buvo sutikimas teikti Logos žmogiškąją prigimtį, o ne save pačią kaip asmenybę. Tiesa, ši prigimtis buvo nešama Marijos asmens, todėl be jos sutikimo negalėjo būti prisiimta net paties Dievo. Vis dėlto ji buvo ne jos privatinė nuosavybė, o bendras turtas su visais kitais žmonėmis. Marija nebuvo žmogiškosios prigimties autorė, bet tik jos naudotoja. Todėl kai angelas kreipėsi į ją, prašydamas sutikimo atversti savo įsčią dieviškajam Logos, iš tikro jis kreipėsi į Mariją ne kaip į privatinį žmogų jo paties reikalu, bet kaip į žmogiškosios prigimties nešėją šios pastarosios labui. Marijai buvo patikėtas visos žmonijos likimas, kaip kad jis buvo patikėtas ir Jievai rojuje. Angelas kreipėsi į ją kaip į žmonijos atstovę, ir Marijos "tebūnie" reiškė "visos žmogiškosios prigimties sutikimą", kaip į tai yra nurodęs jau šv. Tomas Akvinietis[50] ir kaip tai yra nesykį pakartojęs mokomasis Bažnyčios autoritetas.[51] Kaip pirmųjų žmonių kaltėje nusidėjo ne tik du privatiniai asmens, bet atkrito nuo Dievo ir jų nešama žmogiškoji prigimtis, taip ir žodį "tebūnie" tarė ne tik Nazareto Mergaitė privatinėje savo būsenoje, bet kartu per ją ir visa žmonija giliausiose savo gelmėse.

Būdama nuo amžių skirta būti Išganytojo padėjėja, Marija šį paskyrimą pradėjo vykdyti, prisiimdama Dievo Motinos pareigas. Angelo jai duotas apreiškimas bu-

vo ne privatiniam jos pačios džiaugsmui, bet visos žmonijos išganymui. Jai buvo aiškiai pasakyta, kad Šventasis, kuris iš jos gims, bus Dievo Sūnus, pašauktas karaliauti "Jokūbo namuose per amžius" (Luk. 1, 32), vadinasi, vykdyti viešąją ir visuotinę funkciją; kad Jis bus "pastatytas nupuolimui ir prisikėlimui daugelio Izraelyje"; kad Jis bus "ženklas, kuriam bus prieštaraujama" (Luk. 2, 34-35). Kitaip tariant, Kristus bus Marijos Sūnus, tačiau Jo buvimas bei veikimas netilps privatinėje motinos - sūnaus plotmėje. Marija iš pat pradžios žinojo, kad šis iš Šventosios Dvasios pradėtas Kūdikis bus jos, bet ne jai. Ir kai Marija vieną vienintelį kartą, Jėzui dar esant mažam, pamėgino priekaištauti, kam Jis be jos žinios pasilikęs Jeruzalės šventykloje, padarydamas tuo skausmo ir jai, ir globėjui, Jėzus atsakė: "Kam manęs jieškojote? Argi nežinojote, kad man reikia būti Namuose mano Tėvo?" (Luk. 2, 49).

Tuo Kristus tik dar labiau pabrėžė, kad Jis kaip Tėvo Siųstasis gyvena ir veikia ne šeimai, iš kurios Jis gimė ir kurioje augo, bet visai žmonijai. Jeruzalės šventykla yra Tėvo Namų simbolis, todėl Jis joje pasilieka ir moko žmones, būdamas dar jaunų metų. Vėliau Jis visiškai paliks savo vaikystės namus ir nebeturės, kur galvos priglausti (plg. Mat. 8, 20), išreikšdamas tuo savo visuotinumą, savo paskirtį būti pakeliui, vadinasi, būti *visiems*. Ši viešoji Mesijo pasiuntinybė buvo Marijai apreikšta jau angelo žodžiais, kuriais Jis apibūdino Kristų kaip Aukščiausiojo Sūnų, kuriam Viešpats duos "Dovydo sostą" ir kurio "karaliavimui nebus galo" (Luk. 1, 32-33). Marija žinojo, kad jos apsisprendimas būti Išganytojo motina reiškia apsisprendimą už tarnybą žmonijos labui. Ji pagimdys Šventąjį, tačiau ne sau, kaip visos

kitos motinos; net ne Izraeliui, bet visam pasauliui.[52] Todėl jos "tebūnie" buvo auka nuo pat pirmojo akimirksnio, auka už žmoniją.

Prisiimdama Dievo Motinystę, Marija atliko tokį aktą, kuris iš esmės pakeitė žmogaus santykius su Dievu, pagrindo naują pasaulio istoriją ir žmogiškąją prigimtį pakėlė į nesuvokiamos garbės viršūnes. Jeigu nuodėmė yra žmogaus atitrūkimas nuo Dievo, tai išganymas, kaip sakyta, yra žmogaus sujungimas su Dievu. Aukščiausio laipsnio šis sujungimas tačiau pasiekia dieviškosios ir žmogiškosios prigimties suderinime vienu dieviškuoju Asmenimi. Logos įsikūnijimas todėl buvo tikras išganomojo plano vykdymas. Norėdamas sujungti žmogų su Dievu, Logos jį sujungė asmeninėje vienybėje, vadinasi, taip, kad jis niekados jau nuo Viešpaties atitrūkti negali. Po Kristaus įsikūnijimo galėtų visi atskiri asmens atkristi per savo nuodėmes nuo Dievo, tačiau tuo dar neatkristų nuo Jo žmogiškoji prigimtis kaip tokia, nes ji yra amžinai pas Dievą Kristaus egzistencijoje. Ji yra įimta į Šv. Trejybę, todėl nė vienam žmogiškajam asmeniui nebeprieinama.

Čia kaip tik tad ir glūdi Kristaus triumfo esmė. Įsikūnydamas Logos ne tik ištraukė žmogiškąją prigimtį iš žalčio valdžios, bet sykiu ir padarė, kad velnias jos niekados daugiau negali pasivergti jos visumoje, kaip tai buvo padaręs rojuje. Kristus pergalėjo nuodėmę ne tik jos tikrovėje, bet ir jos *galimybėje:* po Kristaus yra galimos tik asmeninės nuodėmės, bet absoliučiai yra negalima žmonijos nuodėmė, nes žmonijos Galva dabar yra nebe rojaus Adomas, bet pats Kristus - Dievas, o žmonija yra Jo mistinis Kūnas — Bažnyčia. Atskiras narys gali iš šio Kūno išsiskirti asmenine savo kalte, bet jis ne-

gali Kūno atskirti nuo jo Galvos. Visa tai tačiau įvyko tik todėl, kad Marija pasiryžo būti Logos Motina, atvėrė žmogiškąją prigimtį anai nesuardomai žmogaus-Dievo vienybei.

Jeigu tad istorija prieš Kristų dūsavo ir laukė Išganytojo, tai tuo pačiu ji laukė ir Marijos Motinystės. Šv. Bernardas karštais žodžiais vaizduoja šį visuotinį lūkestį. Angelas pranešė Marijai, kad ji pagimdysianti Jėzų, ir laukė jos atsakymo. Ir ne tik jis vienas. Jo laukė Adomas, jo laukė Abraomas,Dovydas ir visi patriarchai, gyvenę mirties šešėlių srityse. Jo laukė visas pasaulis, kritęs ant kelių prieš Mariją.[53] Apreiškimas Marijai Nazarete, pasak Gertrūdos von le Fort, buvęs apreiškimas visai kūrinijai,[54] todėl visa kūrinija ir laukusi Marijos žodžio. Jį tardama, Marija įvykdė žmonijos lūkestį. Jos Motinystė tapo aktu, kuriuo išsipildė pagrindinis kūrinio troškimas paregėti Dievą ir žmogų asmeninėje sąjungoje. *Marija pagimdė Dievą ne tik žmonijai, bet ir žmonijoje.* Tai buvo švenčiausiasis veiksmas visoje būtyje, ir Moteris, šį veiksmą atlikusi, iš tikro yra verta būti vadinama *palaiminta* tarp moterų, palaiminta visą istorijos metą. Pagimdydama Dievą, Marija pakėlė žmogiškosios prigimties galimybes ligi aukščiausio laipsnio.

Štai kodėl Bažnyčia Nekaltojo Pradėjimo šventės liturgijoje kalba aštuntąją psalmę, kuri vaizduoja jau nebe asmeninę Marijos, bet apskritai žmogaus didybę: "Kas yra žmogus, kad jį atsimeni, ir kas yra žmogaus sūnus, kad juo rūpiniesi? Tu jį sukūrei maža ką menkesnį už angelus, apvainikuodamas jį šlove ir garbe. Jam davei galios ant visų Tavo rankų darbų; visa padėjai po jo kojomis" (Ps. 8, 5-7) Kuo žmogus yra didingas ir kodėl jis yra apvainikuotas garbe? Tuo, kad jis

atsiveria Viešpačiui, priima Jį į save, Jį apreiškia per save, virsdamas Dievo peršvaita ir tuo būdu Jo garbe. Marija šį apreiškimą įvykdė pačiu tobuliausiu būdu, nes ji priėmė Logos į save ne tik malonės pavidalu, kaip kiekvienas kitas žmogus, bet ir asmeniniu nusileidimu į jos įsčią. Tuo būdu žmogaus didybę ji išreiškė regimu būdu ir tapo visų Karaliene — net angelų. Dievą gimdydama, vadinasi, atverdama Jam kelią į kūriniją, Marija prašoko visas būtybes, visas dangiškąsias galybes, nes angelas Dievo pagimdyti negali. Didžiuodamiesi šia Nazareto Mergaite, skelbdami jos Motinystę didžiausia Viešpaties malone, mes tuo pačiu didžiuojamės žmogiškumo galimybėmis būti garbės Karaliaus vartais į Jo paties susikurtą būtį.

Marijos Motinystė yra didžioji perskyra, dalinanti visą žmonijos gyvenimą į du tarpsniu. Prieš Marijos "tebūnie" žmonija santykiavo su Dievu, kurio "niekas niekados nematė" (1 Jon. 4, 12). Jis rodėsi žmonijai Abraomo aukos liepsnoje (plg. Gen. 15, 17); Jis kalbėjo jai nesudegančio krūmo pavidalu (plg. Exod. 3, 4); Jis skelbė jai įsakymus Sinajaus kalno dūmuose ir liepsnose (plg. Exod. 20, 18); bet *Jis negyveno tarp mūsų*. Tuo tarpu po Marijos "tebūnie" Dievas tapo mūsų broliu ir "apsigyveno tarp mūsų" (Jon. 1, 15), pasidarydamas "panašus į žmones ir viršine išvaizda rastas kaip žmogus" (Pilyp. 2, 7). Jis nebebuvo tik anapus, bet ir tarp mūsų, dalindamasis su mumis mūsų vargais, kentėjimais, prisiimdamas mūsų nuodėmes ir mūsų mirtį. Per Mariją žmogiškoji prigimtis suėjo į naują santykį su Kūrėju. Nors rojuje žmogus ir buvo išpuoštas nepaprastomis antgamtinėmis dovanomis, tačiau pati žmogiškoji prigimtis nebuvo sujungta su Dievu asmenine vienybe. Dievas gy-

veno rojinėje žmonijoje tiktai malonės pavidalu. Žmogaus sukūrimas dar anaiptol nebuvo jo sujungimas su Šv. Trejybe. Tuo tarpu Kristaus įsikūnijimas kaip tik šį sujungimą įvykdė. Per Marijos Motinystę Dievas apsigyveno tarp mūsų *asmeniniu* savo buvimu. Todėl santykis tarp Dievo ir žmogaus čia esmingai pasikeitė. Čia atsirado *nauja religija*, pagrįsta nebe tik žmogaus nusilenkimu neregimai Dievybei, bet ir Dievo pasilenkimu prie žmogaus begalinėje meilėje ligi visiško susinaikinimo (plg. Pilyp. 2, 7).

Visų pirma ir aukščiausiame laipsnyje šio naujo santykio yra patyrusi pati Marija. Pagimdydama Dievą žmonijoje ir pastatydama Jį tarp mūsų kaip savo Sūnų ir mūsų Brolį, ji tuo pačiu pakilo į Viešpaties kūrinių viršūnes. Iš Dievo Motinystės "tarsi iš paslėpto šaltinio teka Marijos nepaprasta malonė ir kilnybė, padaranti ją po Dievo augščiausią".[55] Be abejo, apie bet kokią *ontologinę* Marijos sąjungą su Šv. Trejybe netenka kalbėti. Vis dėlto ji stovi šalia Dievo kaip augščiausias ir tobuliausias *kūrinys*, kaip žmonijos atstovė, kaip gimdomasis žmogaus pradas, išskleidęs savo veiklą ligi paties Dievo pagimdymo. Tuo pačiu ji yra žmonijos "pasididžiavimas ir garbė", kaip Mariją prasmingai vadina liturgija. Joje, kaip sakyta, mes regime išvystytas žmogiškąsias galimybes ligi pat galo, nes Marija, nors ir būdama be nuodėmės, nors ir apdovanota ypatingomis malonėmis, vis dėlto pasilieka *žmogus:* mūsų giminės atžala, kiekvieno iš mūsų sesuo, visų mūsų Motina: ji pasilieka moteris - padėjėja, naujoji Jieva, sukurta tam, kad žmonijai būtų gera būti drauge su ja. Jos žodyje visi mes apsisprendėme priimti Viešpatį į savo būtį, todėl ir jos kilnybė, pralenkianti angelus, savotiškai teko ir

mums visiems. *Po Marijos "tebūnie" žmonija yra pasidariusi kitokia, negu anksčiau.* Kaip per rojaus Jievą žmonija išstūmė iš savęs Dievą, taip per Naująją Jievą ta pati žmonija priėmė savo Kūrėją į savo prigimtį ir tuo būdu pasiruošė atpirkimui. Rojaus Jieva mus pažemino, naujoji Jieva mus išaukštino: jos žėrėjimas nušviečia mus visus. Kristus niekur nėra savęs vadinęs Marijos sūnumi, bet labai dažnai *žmogaus Sūnumi*, norėdamas tuo pasakyti, kad Jo pagimdymas yra visos žmonijos lūkestis, troškimas ir galop sutikimas, duotas Marijos lūpomis ir įvykdytas Marijos Motinyste.

Štai kodėl Marijos Motinystės tikrumas pirmaisiais Krikščionybės amžiais buvo karštų ginčų ir net aštrių kovų objektas. Šiandien mums nė į galvą neateina abejoti, kad Marija yra tikra *Dievo Motina*, nes jos Sūnus, "Jėzus Kristus, yra *vienas* ir būtent dieviškasis Asmuo".[56] Tačiau senovėje tokio aiškumo nebūta. Žinodamas, kad dieviškasis Logos gema iš Tėvo, Nestorijus pradėjo skelbti, esą Marija galinti būti vadinama ne Dievo Motina, bet tiktai Kristaus žmogybės gimdytoja, vadinasi, netikra motina. Bažnyčia greitai pasipriešino šitokiam Marijos Motinystės suskaldymui. Kaip Kristus yra *vienas*, tikras žmogus ir tikras Dievas, taip ir Jo gimdytoja yra tikra Jo Motina: ir Dievo, ir žmogaus. Efezo susirinkimas šį klausimą oficialiai išsprendė, paskelbdamas Mariją Dievo Gimdytoja — *Theotokos*.

Dideliu džiaugsmu žmonės atsakė į šį paskelbimą. Šv. Kirilas Aleksandrietis laiške kunigams ir tikintiesiems rašo: "Žinokite, kad dvidešimt aštuntąją Payni mėnesio dieną (22 d. birželio) įvyko susirinkimas Efeze, didžiojoje bažnyčioje, pavadintoje Marijos, Dievo Motinos, vardu. Ištisą dieną posėdžiavę, baigėme, pasmerk-

dami piktažodžiautoją Nestorijų, nedrįsusį pasirodyti šventajame susirinkime: mes išskyrėme jį iš Bažnyčios ir atėmėme iš jo pareigas. Buvome susirinkę maždaug du šimtu vyskupų. Visi miesto gyventojai stovėjo nuo pat ankstaus ryto iki vakaro ir laukė šventojo susirinkimo sprendimo. Patyrę Nestorijaus pasmerkimą, šauksmais jie sveikino susirinkusius vyskupus ir garbino Dievą, kad Jis nugalėjo tikėjimo priešą. Paskui, mums išeinant iš bažnyčios, jie palydėjo mus ligi užeigos, nešdami švyturius, nes jau buvo gilus vakaras. Buvo daug džiaugsmo visur: miestas buvo apšviestas, moterys ėjo priešais mus su smilkytuvais".[57]

Tai buvo tikinčiųjų atsakymas į Nestorijaus klaidą; atsakymas savaimingas, nes krikščioniškoji sąmonė negali pakelti Marijos pažeminimo, atimant iš jos Dievo Motinos vardą. Efezo žmonės suvokė, kad Theotokos titulu buvo apginta ne tik pati Marija, bet joje buvo apginta ir visa žmonija, kurios atstovė pagimdė Dievą. Theotokoje žmonija regi savo garbę, savo pasididžiavimą, savo pradinės kaltės atitiesėją, todėl šį Marijos pavadinimą gina ir šiuo titulu ją garbina. Marijos Motinystės pilnatvė yra laidas, kad ir Kristus iš tikro yra "žmogaus Sūnus", vadinasi, mūsų Brolis, ir kad todėl mūsų santykis su Juo yra *meilės* santykis: "Mes esame Jo giminės" (AD. 17, 28). Gindama Mariją kaip Dievo Motiną Bažnyčia esmėje gina Kristaus vienybę ir tuo pačiu Jo gyvenimą tarp mūsų pilnutine ir tikra prasme.

---

45 Plg. G. Alastruey, Tratado de la Virgen Santisima, 483 p.

46. Cit. P. Régamey, op. cit. 101-103 p.

47. Bibliothek der Kirchenväter. Ambrosius, Bd. 2, 41 p. Kempten 1915.

[48]. Op. cit. ibd.

[49]. Op. cit. 60 p.

[50]. S. Th. III, q. 30, a. 1.

[51]. Plg. Pop. Leonas XIII, Octobri mense, 1891 m. spalių 22 d.; Pijus XII, De Corpore Christi mystico.

[52]. Plg. Leonas XIII, Fidentem piumque, 1896 m. spalių 20 d.

[53]. Plg. P. Régamey, op. cit. 126 p.

[54]. Plg. Die ewige Frau, 156 p. München 1949.

[55]. Pop. Pijus XI, Lux veritatis, 1931 m. gruodžio 25 d.

[56]. Pop. Pijus XI, Lux veritatis.

[57]. Epist. 25, Migne PG 77.

Luis Morales

V. MARIJOS AUKA

Jie nunešė Jį Jeruzalėn, kad pavaikotų Viešpačiui.

Luko 2, 22.

1. Auka šventykloje

Dieviškojo Kūdikio kūninis pagimdymas Betliejuje padarė Marijos Motinystę, tiesa, regimą, tačiau neišvystė jos dar ligi visuotinumo ir todėl neišbaigė ligi gelmių. Būti Dievo Sūnaus Motina Marijai reiškė žymiai daugiau, negu tik "teikti savo kūno medžiagos" (Beda Venerabilis) amžinajam Žodžiui, kad šisai, pasiekęs žmogiškojo amžiaus pilnatvę, nuneštų ją ant Kalvarijos kalno kaip auką dangiškąjam Tėvui. Tarnybinis Marijos Motinystės pobūdis reikalavo, kad ji ryžtųsi Išganytoją ne tik pagimdyti, bet taip pat "šį aukos Avinėlį globoti, maitinti ir, atėjus laikui, nuvesti Jį prie aukojimo altoriaus".[58] Kitaip sakant, *Marijos Motinystė galėjo išsiskleisti ir užsibaigti tiktai jos auka, esmingai susieta su atperkamąja Kristaus auka.*

Atpirkimas, kaip sakėme, yra žmogaus sujungimas su Dievu. Regimas šio sujungimo ženklas, kad žmogus iš tikro yra Viešpačiui grąžintas, yra *auka.* Kūrinys yra visiškai Dievo ligi pat savo gelmių. Jis absoliučiai neturi nieko, ką galėtų pavadinti ontologiškai savu. Jis visas yra dovana ir malonė. Psichologinis šios būtinės nesa-

vasties pergyvenimas išeina aikštėn nusižeminimu, o nusižeminimas pojustiškai apsireiškia per aukojimą. Štai kodėl "auka yra tobuliausias ir tikriausias Dievo pagarbinimas"[59] ir štai kodėl kiekvienoje religijoje esama aukos. Aukodamas žmogus simboliškai grąžina Viešpačiui tai, ką yra iš Jo gavęs tikroviškai, tuo būdu prieš Jį nusilenkia, Jį pripažįsta ir pagarbina. Jeigu Dievo garbė, kaip skelbia Krikščionybė, yra kūrinio buvimo tikslas, tai šis tikslas gražiausiai apsireiškia aukoje, toje "Viešpaties puotoje", kaip auką vadina Senasis Testamentas (plg. Lev. 1, 13; 2, 16; 3, 14). Kaip garbinimas yra mūsų egzistencijos įvykdymas, taip aukojimas yra šio įvykdymo *regimybė*. Žmogus yra garbinanti būtybė, todėl jis yra ir aukojanti būtybė.

Iš kitos pusės, nuodėmė, būdama žmogaus atsitraukimas nuo Dievo, savaime yra ir aukos paneigimas. Ji yra paneigimas ontologinės žmogaus elgetystės ir bandymas pastatyti kūrinį "ant savų kojų", tarsi iš savęs jis būtų ne niekis, bet šis tas. Nuosekliai tad kiekvienas nusidėjėlis yra puikuolis: *puikybė yra psichologinė nuodėmės apraiška*. Dievą paneigęs, žmogus netenka savos niekybės pajautimo, vadinasi, netenka nusižeminimo, netekdamas kartu ir aukos jausmo. Jis atsisako jam Viešpaties dovanotą būtį pripažinti *dovana* ir aukos pavidalu grąžinti ją tikrajam jos Savininkui. Štai kodėl nuodėmė yra pats didžiausias Dievo įžeidimas, įvykstąs tuo, kad nusidėjėlis virsta Viešpaties teisių užgrobiku. Pasiskelbdamas savos būties savininku, jis iš tikro užgrobia tai, kas priklauso tiktai Dievui: *nusidėjėlis užgrobia Viešpaties dovaną*.

Jeigu tad Kristus atėjo į pasaulį žmogaus atpirkti iš nuodėmės, tai Jis visų pirma turėjo pergalėti šį sukilė-

lišką aukos paneigimą, paaukodamas patį save ligi visiško susinaikinimo ir tuo pagarbindamas Dievą pačia giliausia bei tikriausia prasme.[60] Pasiėmęs iš Marijos įsčios žmogiškąją prigimtį, dieviškasis Logos ją ne tik sujungė savo Asmenyje su dieviškąja prigimtimi, bet taip pat ją ir paaukojo savo Tėvui, išvesdamas žmoniją iš jos ligi šiol vykdyto užgrobikiško santykio su Dievu. Kristuje žmonija prisipažino esanti Viešpaties dovana ir Jo mirtimi aukos pavidalu buvo grąžinta Kūrėjui kaip Jo nuosavybė. Štai kodėl atpirkimo aktas yra visuotinės ir tobuliausios aukos teikimas. Kristus, amžinasis Kunigas, paaukojo save kaip žmonijos Galvą ir tuo būdu atitiesė tai, ką buvo paneigęs Adomas rojuje taip pat kaip žmonijos galva. Visas Kristaus gyvenimas buvo nukreiptas į šią auką ir savaime į Dievo pagarbinimą. Visi Jo veiksmai buvo ne kas kita, kaip vienokia ar kitokia šios aukos ir šio pagarbinimo apraiška. Kristus buvo Atpirkėjas visur ir visados, todėl visur ir visados Jis buvo aukotojas ir kartu auka.

Sutikdama būti amžinojo Logos Motina, Marija tuo pačiu sutiko įsijungti į šią savo Sūnaus auką, nes žinojo, kad jos Kūdikis yra aukos Avinėlis, turįs būti "išrautas iš gyvųjų žemės" (Iz. 53, 8). Kai senelis Simeonas šventykloje Marijai kalbėjo, kad jos "sielą pervers kalavijas" (Luk. 2, 35), tai jis tik garsiai išreiškė tai, kas jau glūdėjo Marijos širdyje. Juk jeigu Marija savoje "Magnificat" jai suteiktą angelo apreiškimą vadino įvykdytu Viešpaties pažadu, duotu "Abraomui ir jo palikuonims" (Luk. 1, 55), tai ji, be abejo, žinojo, kad šis pažadas yra susijęs su Mesijo pasiaukojimu ligi visiško susinaikinimo už pasaulio nuodėmes, kaip apie tai buvo kalbėję visi Izraelio pranašai. Jos Sūnus turėjo būti Ka-

ralius. Tačiau šis Jo karaliavimas turėjo ateiti *nuo kryžiaus:* "Regnavit a ligno Deus."[61]

Pirmas Marijos žingsnis aukos keliu buvo Jėzaus nunešimas Jeruzalės šventyklon. Norėdamas, kad Izraelio tauta nuolatos prisimintų, jog Viešpats yra jos vedėjas bei globėjas žemiškosios istorijos kelyje, Dievas reikalavo jos pirmgymių aukos: "Pašvęsk man kiekvieną pirmgymį! Kas tik Izraelyje atveria motinos įsčią, yra mano: žmogus ir galvijas" (Ex. 13, 2). "Tą dieną, kai išžudžiau visus Egipto pirmgymius, pašvenčiau sau visus Izraelio pirmgymius: žmonių ir galvijų" (Num. 3, 13). Norėdami pasilaikyti pirmgymį sūnų, tėvai turėjo jį iš Dievo atsipirkti tam tikra auka (plg. Ex. 34, 20), kuri buvo piniginė (plg. Num. 18, 16) arba gyvulinė: dar metų nesulaukęs ožiukas ir balandis, o neturtingiesiems du balandžiai (plg. Lev. 12, 6-8). Ši auka buvo regima išraiška ypatingos Izraelio priklausomybės Dievui. Sykiu tačiau ji buvo nurodymas ir į Mesiją, kuris turėjo pasirodyti pasaulyje kaip "pjauti vedamas Avinėlis" (Iz. 53, 7), nešąs ant savęs "daugelio nuodėmes" (53, 12). *Pirmgymių paaukojimas Dievui buvo Kristaus pasiaukojimo ant kryžiaus prasmuo;* tik prasmuo, tik ženklinis nurodymas, nes Izraelio pirmgymiai buvo atsiperkami, pasivaduojant daiktine auka.

Marija pakluso šiam Izraelio tautos įsakymui ir, "pasibaigus jos apsiplovimo dienoms" (Luk. 2, 22), nunešė Jėzų į Jeruzalę, kad Jį pašvęstų Dievui ir kartu Jį išsipirktų, duodama "auką, kaip įsakyta Viešpaties įstatyme: dvejetą purplelių arba du jaunu balandžiu" (2, 24). Tai padariusi, ji Jėzumi nešina "grįžo į Galileją, į savo miestą Nazaretą" (2, 39). Iš viršaus žiūrint, čia buvo atlikta ta pati sena, keliolika šimtmečių trukusi ir tūkstan-

čius sykių kartota ceremonija, neturėjusi ypatingos reikšmės pirmgymio motinai. O tačiau Marijos atveju ši ceremonija įgijo ypatingos prasmės. Marijos auka Jeruzalėje nebebuvo prasmuo, vadinasi, nurodymas į ateitį, bet *dabartinė tikrovė*. Dievo reikalavimas, kad pirmgymis priklausytų Jam, čia buvo įvykdytas visiškai realiu būdu: *Marija Jėzaus neatsipirko, bet gavo Jį atgal tik ligi laiko*. Ji gavo šį aukos Avinėlį tik tam, kad Jį išaugintų ligi amžiaus pilnybės. Du purpleliai Jėzaus nebepakeitė, kaip visų kitų Izraelio pirmgymių, nepriklausiusių Levio giminei. Kristus, atneštas į Jeruzalės šventyklą ir pastatytas Viešpaties akivaizdoje, buvo Jo priimtas nebe simboliškai, kaip visi kiti, bet *tikroviškai*.

Tai žinojo visi, kurie stovėjo aplinkui aukojamą Vaikelį: pati Marija, Juozapas, Simeonas, pranašė Ona. Paėmęs Jėzų į savo rankas, Simeonas kalbėjo Marijai: "Štai, Jis yra skirtas daugelio puolimui bei prisikėlimui Izraelyje. Jis bus ženklas, kuriam bus prieštaraujama" (Luk. 2, 34). Rytų šalies išminčiai, atnešę "aukso, smilkalų ir myrros" (Mat. 2, 11) ir ant kelių garbiną Jėzų, buvo aiškus nurodymas, kad šis Kūdikis pradeda savo pasiuntinybę pačiu savo gimimu. Iš kitos pusės, Erodo karaliaus siautėjimas, privertęs Mariją bėgti į Egiptą, kad išgelbėtų Jėzų (plg. Mat. 2, 13-14), buvo ženklas, kad šiam Vaikeliui yra prieštaraujama nuo pat pradžios; kad pats Jo pasirodymas pasaulyje jau sudaro pavojaus žemės karaliams (plg. Mat. 2, 3). Jeigu tad Marija ir parsinešė Jį iš Jeruzalės namo, tai nebe kaip išsipirktąjį, bet *kaip auką*, kuri priklauso nebe jai, bet Dievui ir žmonijai, ir kurios ji buvo tik saugotoja ligi laiko.

Jeruzalės šventykloje tad ir prasidėjo Marijos bendradarbiavimas atpirkime kaip permaldavimo ir pagar-

binimo aukoje. Nunešdama Jėzų šventyklon, Marija užbaigė Senojo Įstatymo *simbolinį* pirmgymių aukojimą ir pradėjo Naujojo Įstatymo *tikrovinę* auką, paskirdama Dievui "visos kūrinijos Pirmgymį" (Kolos. 1, 15) kaip permaldavimą už pradinę žmonijos kaltę. Tiek Nazarete, tiek Jeruzalėje Marija kalbėjo ir elgėsi žmonijos vardu, todėl ir jos auka buvo kartu visos žmonijos auka. Tai buvo žmonijos sutikimas, kad žmogiškoji prigimtis, Adomo atitraukta nuo Viešpaties ir tūkstančius metų ėjusi "savarankišku" keliu, būtų Kristaus sunaikinta ant kryžiaus aukuro kaip visiškas žmogaus priklausomybės nuo Dievo pripažinimas ir atnaujintas nusilenkimas būties Karaliui. *Marijos auka šventykloje buvo paruošimas aukos Kalvarijos kalne.* Šalia Kristaus kaip vienintelio tikrojo bei amžinojo Kunigo atsistojo Marija kaip aukos teikėja *visuotinės* kunigystės prasme. Juk jeigu visuotinės kunigystės esmė yra apibrėžiama kaip "tikinčiojo galia teikti Dievui dvasinių aukų",[62] tai Marija išreiškė šią esmę augščiausiu laipsniu, nes jos auka buvo ne tik vidinis pasiryžimas, bet ir viršinė regimybė. Anoji šv. Petro minima "šventa kunigystė dvasinėms aukoms aukoti" (1 Petr. 2, 5), "karališkoji kunigystė" (2, 9) įgijo Marijos veiksmu tikrovinį pagrindą, nes buvo atremta bei įjungta į "Kunigo per amžius" (Ps. 109, 4) auką. Jeigu tad šiandien tiek daug kalbama apie pasauliškių kunigystę, įgalinančią juos veikliai dalyvauti Bažnyčios gyvenime, tai reikia nepamiršti, kad ši visuotinė kunigystė yra ne kas kita kaip Marijos aukos išplitimas mistiniame Kristaus Kūne.

Kristaus atpirkimas turi du pradu: žmogiškosios prigimties prisiėmimą įsikūnijimu ir jos paaukojimą mirtimi. Ir štai, abiejuose praduose Marija yra Padėjėja Nau-

jajam Adomui. Įsikūnydamas Kristus padarė savo Motiną atpirkimo bendrininke tuo, kad Marijos Jam suteiktas žmogiškumas buvo sujungtas su Dievu asmeninėje vienybėje. Aukodamas žmogiškąją prigimtį kaip permaldavimo bei pagarbinimo atnašą, Kristus padarė savo Motiną atpirkimo bendrininke tuo, kad ji pirmoji šį aukojimą pradėjo, jį tęsė visą Jėzaus gyvenimą ir jį užbaigė paskutiniu savo Sūnaus atodūsiu Golgotoje. Kaip Kristuje įsikūnijimo negalima atskirti nuo mirties, taip lygiai ir Marijoje Dievo pagimdymo negalima atsieti nuo Dievo paaukojimo. Šie du aktai vienas kitą paremia ir vienas kitą užbaigia. *Dievo Gimdytoja išsiskleidžia Dievo Aukotojoje.* J. Dillisbergeris net teigia, kad Dievo paaukojimas teikia Marijos asmenybei tokio pat kilnumo ir tiek pat priartina ją prie Dievo Sūnaus, kaip ir jos Motinystė.[63]

2. Auka Kalvarijos kalne

Būdamas sykį Pilypo Cezarejoje, Jėzus pasiteiravo savo mokinių, kuo žmonės Jį laiką ir patyrė, kad vieni Jį vadiną Jonu Krikštytoju, kiti Eliju, treti Jeremiju ar kuriuo kitu pranašu. Tada Jis kreipėsi į pačius mokinius: "O jūs kuo mane laikote?" (Mat. 16, 15). Tada Petras visų vardu atsakė: "Tu esi Kristus, gyvojo Dievo Sūnus" (16, 16). Ir čia Evangelija pastebi, kad "nuo tada Jėzus pradėjo savo mokiniams aiškiai rodyti, kad Jam reikia eiti Jeruzalėn, ten daug kentėti nuo vyresniųjų, Rašto žinovų ir vyriausiųjų kunigų, būti nužudytam ir trečią dieną prisikelti" (16, 21). Mokinių suvokimas, kad jų Moky-

tojas iš tikro yra *Kristus*, paskatino Jėzų atskleisti jiems neišvengiamą savo likimą. Artinosi laikas, kada Mesijas kaip Dievo Karalystės skelbėjas bei kūrėjas, kaip stebukladaris ir žmonių mylimasis turėjo virsti *aukos Avinėliu*. Pranašų skelbimas kad Mesijas "bus vedamas iš kalėjimo į teismą ir mirtį", kad "Jo kapas bus tarp vargšų" (Iz. 53, 8-9), turėjo įvykti visa pilnatve. Todėl kai Petras, išsigandęs šitokios Kristaus veikimo pabaigos, mėgino atkalbėti Jį nuo kančios, Jėzus smarkiai subarė šią nuolatos svyruojančią Uolą: "Eik šalin nuo manęs, šėtone! Tu esi man papiktinimas! Tu neturi nuovokos, kas yra Dievo, bet tik kas žmonių" (Mat. 16, 23). Žemiškasis Kristaus kelias aiškiai ėjo Golgotos linkui, ir joki žmogiškieji nuogąsčiai negalėjo jo pakeisti.

Ištikima palydovė šiame kelyje kaip tik ir buvo Marija. Nepaisant Petro patikinimo Kristui Paskutinės Vakarienės metu, kad "net jeigu ir visi Tavimi suabejotų, aš niekados nesuabejosiu" (Mat. 26, 33), Getsemani sode "visi Jo mokiniai, palikę Jį, pabėgo" (26, 56). Ganytojas buvo užgautas (plg. Zach. 13, 7), ir Jo sekėjai "išsisklaidė lyg avys kiekvienas savo keliu" (Iz. 53, 6). Tačiau evangelijos pastebi, kad būrelis moterų, atėjusių "paskui Jėzų iš Galilejos Jam tarnautų" (Mat. 27, 55), nuolatos Jį sekė Jo kančios keliu. Jos verkdamos ėjo paskui Jį, Jam nešant kryžių (plg. Luk. 23, 37); jos "iš tolo žiūrėjo" (Mork. 15, 40) į Jo kryžiavimo bei mirties sceną; jos mirusį "Jį palydėjo, matė Jo kapą ir Jo kūno palaidojimą" (Luk. 23, 55). Nėra abejonės, kad šiam būreliui priklausė ir Kristaus Motina Marija, nes ją šv. Jono evangelija aiškiai mums nurodo stovinčią po kryžiumi: "Prie Jėzaus kryžiaus stovėjo Jo Motina" kartu su savo seserimi Marija Kleopiene ir Marija Magdalena (Jon. 19, 25).

Tai buvo tos pačios moterys, kurias, einančias paskui Kristų į Kalvarijos kalną, mini šv. Mato (27, 56), šv. Morkaus (15, 40) ir šv. Luko (24, 10) evangelijos. Jėzaus Motina nepasislėpė, kaip tai padarė Jo mokiniai, bet ėjo kartu su Juo ligi galo.

Tai buvo Marijos kelionės į Jeruzalės šventyklą pratęsimas ir užbaigimas. Paduodama vaikelį Jėzų Simeonui (plg. Luk. 2, 28), Ji paskyrė savo Pirmgymį Viešpačiui ir gavo Jį atgal tam, kad išaugintų ir žmogiškai paruoštų Jį tikrajai sunaikinimo aukai. Dabar buvo atėjęs laikas nuvesti Jį prie kryžiaus aukuro. Ir ji vedė šį Avinėlį kalaviju širdyje, tačiau drąsiai ir ryžtingai. Stovėdama po Jėzaus kryžiumi, Marija "atnašavo Jį ant Golgotos amžinajam Tėvui kartu su savo motiniška teise ir meile kaip Naujoji Jieva už visus Adomo liūdno puolimo sugadintus vaikus".[64] Jeigu Jeruzalės šventykloje, bent iš viršaus žiūrint, ji dar atliko Mozės įstatymo reikalaujamą pareigą, tai Kalvarijos kalne Jėzaus aukojimas buvo jau visiškai jos laisvas apsisprendimas ir sąmoninga dovana pasaulio Kūrėjui. Marija gerai žinojo, kad "Kristus turėjo tai iškęsti ir tuo būdu įeiti į garbę" (Luk. 24, 26) ne tik pats, bet į ją įvesti ir visą žmoniją. Todėl ji nealpo po kryžiumi, kaip nevienas mano. "Ji anaiptol nebuvo lyg apsvaigusi nuo regimų baisybių, bet ji jautė net džiaugsmo, kad jos Vienatinis yra aukojamas žmonių giminės išganymui".[65] Marijos buvimas po kryžiumi buvo ne paprastas žemiškosios motinos gailesčio bei skausmo apsireiškimas, bet tikras aukos Avinėlio atvedimas prie aukuro. Ji čia stovėjo ne todėl, kad savo Sūnų gautų atgal, bet kad aukotų Jį kartu su Juo pačiu. *Marija čia buvo tikroji aukos tiekėja amžinajam Kunigui, kad šis ją sunaikintų Viešpačiui permaldauti*

bei pagarbinti. Prisiėmusi aukos kelią Nazarete savuoju "tebūnie", ji užbaigė jį Golgotoje. Kristus ant kryžiaus aukuro pasiaukojo ne tik pats, bet buvo kartu ir savo Motinos paaukotas.

Kalvarijos kalne Marija aukojo Jėzų taip pat ne kaip privatinė motina, bet kaip žmonijos atstovė ir žmonijos vardu. Tai aiškiai pabrėžia pop. Pijus XII, sakydamas, kad šią auką amžinajam Tėvui ji teikė "kaip Naujoji Jieva". Vadinasi, kaip žmonijos motina ir jos reiškėja santykiuose su Visagaliu. Be abejo, tikrasis šios aukos *Kunigas* buvo Kristus kaip kūrinijos Pirmgymis. Vis dėlto kunigas, kaip teisingai pastebi J. Dillisbergeris, negali aukoti už kitą, jeigu šis jo neprašo ir jam dovanos aukai neteikia.[66] Šalia kunigo turi atsistoti *pasauliškis* kaip aukotinos dovanos tiekėjas, kaip prašytojas ir savo sutikimo pareiškėjas. Tik tuomet kunigas ima iš jo rankų auką ir ją pašvenčia Dievui kaip tarpininkas tarp Jo ir žmonių. Jeigu tad kryžiaus auka turėjo būti *žmonijos* auka kaip permaldavimas už pradinę jos kaltę, tai žmonija turėjo Kristui-Kunigui iš vienos pusės patiekti aukojimui skirtą dovaną, iš kitos, pavesti Jam šią dovaną sunaikinti, kad tuo būtų pagarbintas dangiškasis Tėvas.

Visa tai žmonija atliko per Mariją. Marija žmonijos vardu tarė "tebūnie" Nazarete ir tuo būdu patiekė žmogiškąją prigimtį dieviškajam Žodžiui kaip aukojimo dovaną. Marija nešė Jėzų į Jeruzalės šventyklą ir palydėjo Jį į Golgotą, tuo pareikšdama žmonijos sutikimą, kad žmogiškoji prigimtis būtų Kristaus kaip vyriausiojo Kunigo sunaikinta ant kryžiaus. Abu tad pagrindiniai tikros aukos pradai — dovanos patiekimas ir valios pareiškimas — buvo žmonijos per Mariją įvykdyti. Todėl kryžiaus auka yra ne tik paties Kristaus, bet kartu ir visos

žmonijos auka. Ji yra tikra *dievažmogiškoji auka*, kurioje dalyvauja ir Kristus kaip Kunigas, ir žmonija kaip aukos tiekėja bei aukojimo prašytoja per Marijį. Marijos vaidmuo atpirkime kaip permaldavimo ir pagarbinimo aukoje yra dovanos tiekėjos bei valios reiškėjos vaidmuo, be kurio ir amžinasis Kunigas — Kristus nebūtų galėjęs paaukoti savęs kaip *žmonijos aukos*.

Čia mums darosi suprantamas ir tasai Kristaus kančios papildymas, apie kurį kalba šv. Povilas ir kurį Marijos atžvilgiu kelia aikštėn pop. Pijus XII. Šv. Povilas laiške kolosiečiams sako: "Aš džiaugiuos kentėdamas už jus, nes savo kūnu papildysiu Jo Kūną, Bažnyčią, tuo, ko trūksta Kristaus kančioms" (1, 24). Atsiremdamas į šiuos žodžius, pop. Pijus XII teigia, kad šis Kristaus kančios papildymas tobuliausiai įvyko kaip tik Marijos kančioje: "Ji, pagaliau, drąsiai ir su pasitikėjimu ištverdama begalinį savo skausmą, kaip tikroji kankinių Karalienė papildė labiau negu visi tikintieji tai, ko trūko Kristaus kančioms".[67] Iš sykio mus nustebina šis teigimas. Argi Kristaus kančioms iš tikro ko nors dar trūko? Argi ne Jo vieno kraujas mus atpirko? Apie kokį tad papildymą čia gali būti kalbama?

Tačiau ši nuostaba nyksta atsiminus, kad Kristus negalėjo žmonijos išganyti be jos pačios sutikimo, kaip tai jau savo metu yra nurodęs šv. Augustinas, sakydamas, kad Viešpats žmogų sukūrė be jo žinios, bet Jis negali jo išganyti be jo paties prisidėjimo. Jeigu Kristaus kančia buvo skirta visų išganymui, tai šie visi ir turėjo tam tikru būdu į ją įsijungti ir ją papildyti: jie turėjo kentėti drauge ir tuo pareikšti *egzistenciškai* (ne teoriškai!) savo pasiruošimą bei sutikimą kryžiaus auka permaldauti Viešpatį ir Jį pagarbinti. Nesant kentėjimo

drauge su Kristumi, negali būti egzistencinio žmogaus dalyvavimo išganyme ir tuo pačiu negali būti nė paties išganymo, kadangi žmogus yra laisvas asmuo, todėl tik laisvai ir tegali būti atpirktas. Štai kodėl yra reikalingas Kristaus kančios papildymas žmogiškąja kančia; papildymas ne ta prasme, tarsi Kristaus kančia savyje būtų per silpna, bet ta prasme, kad atpirkimas *kaip auka* būtinai turi būti *dvipolis:* jis turi būti kartu Dievo ir žmogaus veiksmas.

Būdama žmonijos atstovė, Marija savo kentėjimais kaip tik labiausiai ir papildė Kristaus kančias, vadinasi, atpirkimo aukoje ji buvo *žmogiškasis polius,* laisvai ir be savos kaltės prisiėmusi kančią, todėl suteikusi jai didelės prasmės bei vertės. Kęsdama po kryžiumi, Marija padarė, kad žmonija kentė drauge su Išganytoju ir tuo apreiškė egzistencinį savo troškimą bei sutikimą būti sutaikinta su Dievu. Šia prasme per Mariją žmonija didžiajam Kunigui ne tik patiekė aukojimo dovaną, ne tik šią dovaną nunešė į aukurą, bet kartu kentė ir jos sunaikinimo skausmą. Marijoje kaip Naujoje Jievoje kentėme mes visi, todėl visi įsijungėme į aną Kristaus kančios papildymą ir kryžiaus auką per skausmingąją Motiną padarėme sava auka.

Skaitydama septynių Marijos Skausmų šventėje (penktadienį po Kančios sekmadienio) ištrauką iš Juditos knygos, kurioje ši moteris yra aukštinama todėl, kad ji "žmonių dėliai nesigailėjo savo gyvybės", Bažnyčios liturgija kaip tik ir nurodo į Marijos didybę, prašokstančią Juditos vaidmenį, tačiau turinčią su ja ryšio ta prasme, kad Marija, kaip ir Judita, pasidarė "išgelbėjimas iš pražūties". Nesant Marijos aukos, pradedant Nazaretu ir baigiant Golgota, nebūtų buvę nė Kristaus au-

kos, nes prievartinis žmonijos išganymas yra neįmanomas. Kaip Juditą Viešpats panaudojo išvaduoti Izraeliui iš asyriečių grėsmės, taip Jis išrinko Mariją, kad jos širdies auka būtų parblokštas senasis slibinas. Senoji Jieva, skindama vaisių, panorėjo būti "kaip Dievas" (Gen. 3, 5), vadinasi, savarankiška būtyje ir tuo būdu nereikalinga aukojimo veiksmo. Tuo ji žengė žalčio keliu, kuris taip pat neaukoja ir nesilenkia Kūrėjui. Naujoji Jieva, skirdama savo Sūnų kryžiui, palaužė žalčio išdidumą, nes parodė, kad žmonija vėl grįžta prie aukos ir tuo būdu prie savo niekybės pripažinimo.

Nuostabu, kad ir vienu ir kitu atveju žmonių priekyje stovi *moteris* gal kaip tik todėl, kad "Dievas išrinko tai, ką pasaulis vadina silpnu, kad sugėdintų stipriuosius" (1 Kor. 1, 27). Argi ne ši mintis glūdi ir Juditos giesmėje, kurioje ji sako: "Ne dėl jaunuolių (jėgos), krito galingasis ir ne milžinų sūnūs jį sumušė; ne galingi didvyriai jį puolė: jį nusilpnino Judita, Merario duktė" (Judit. 16, 6). Tas pat tinka ir Marijai jos kovoje su Dievo ir žmonių priešininku, Moters galia aukoti ir kęsti įgijo joje visuotinės reikšmės, tapdama *pergale* visai žmonijai.

Čia mums aiškėja ir kančios bei aukos prasmė krikščioniškojoje egzistencijoje apskritai. Kadangi atpirkimas yra ne tik žmogiškosios prigimties sujungimas su Dievu, bet ir paaukojimas ją sunaikinant kančia bei mirtimi, tai atpirkimo vaisių išplitimas individualinėje krikščionies būtyje reikalauja, kad ši būtis ne tik būtų sujungta su Dievu per Krikšto sakramentą, bet kad ji irgi virstų *auka* kentėjimų ir galop mirties pavidalu. *Krikščionių kentėjimai istorijoje yra Kristaus kančios papildymas kaip egzistencinis kiekvieno iš mūsų valios pareiškimas prisiimti atpirkimą ir jame laisvai dalyvauti.* Kaip pasaulio

išganymas savo esmėje įvyko per kryžiaus auką, taip lygiai ir jo skleidimasis istorijoje tegali vykti per individualinį kryžių krikščionies gyvenime. Marija pirmoji prisiėmė šį kryžių ir jį iškentė. Ji pirmoji parodė, kokia turi būti krikščioniškoji egzistencija, net jeigu ji ir nebūtų nuodėminga atskiro asmens atveju. Laisvas kančios prisiėmimas ir jos iškentimas yra sudedamasis krikščioniškosios egzistencijos pradas ir gražiausias regimasis jos ženklas. Juo yra pažymėta ne tik kiekvieno šventojo žemiškoji būtis, bet ir ištisi Bažnyčios atgimimo istoriniai tarpsniai. Jeigu Marija, kaip matysime vėliau, yra Bažnyčios pirmavaizdis, tai ji stovi priešais istorinę Bažnyčią ne tik kaip Saulėtoji Moteris amžinojoje garbėje, bet ir kaip Skausmingoji Motina po savo Sūnaus kryžiumi. Bažnyčios istorinis kelias eina Marijos keliu: per Jeruzalės šventyklą į Golgotą, nešant didžiąją pasaulio auką ir iškenčiant jos sunaikinimo skausmą.

3. Visuotinė Marijos Motinystė

Marijos palydėtas aukos Avinėlis jau buvo Golgotoje pakeltas ant sunaikinimo aukuro. Kareiviai pasidalino Jo drabužius ir dėl Jo jupos metė burtą (plg. Jon. 19, 23-24). Jis kybojo minios akivaizdoje apnuogintas ir kenčiąs. Skubiai artinosi valanda, kada Jis tars "atlikta" (Jon. 19, 30) ir atiduos savo sielą į dangiškojo Tėvo rankas (plg. Luk. 23, 46). Tačiau prieš tai Jėzus atliko dar vieną veiksmą. "Matydamas stovinčius savo Motiną ir savo mokinį, kurį mylėjo, Jis tarė savo Motinai: 'Mote-

riške, štai tavo sūnus'. Paskui sakė mokiniui: 'Štai tavo motina'. Ir nuo tos valandos mokinys pasiėmė ją pas save" (Jon. 19, 26-27). Tai buvo paskutinis Kristaus aktas žemiškoje Jo gyvenimo kelyje. Prieš palikdamas prigimtąją savo būseną, Jis dar sykį atkreipė mūsų dėmesį į savo Motinos vaidmenį ryšium su Jo vykdomu išganymu.

Marijos Motinystė, kaip sakėme, buvo jai ne atsitiktinis dalykas, bet pats jos pašaukimas, pati jos buvimo prasmė. Motiniškumas buvo jai būsena, per kurią ji turėjo skleisti savo galią kaip atpirkimo bendrininkė. Kadangi tačiau atpirkimas buvo ne tik vienkartinis aktas ant kryžiaus, bet ir šio akto pasilikimas žmonijos istorijoje, todėl ir motiniškoji Marijos tarnyba turėjo kokiu nors būdu istorijoje taip pat pasilikti ir reikštis. Nurodydamas šv. Joną kaip tąjį, kuris po Jėzaus mirties turėjo būti Marijai sūnus, Išganytojas kaip tik ir atskleidė mums šį nenutrūkstamą bei visuotinį Marijos motiniškumą. Tai buvo ne psichologinis pavedimas vidaus tuštumai pergalėti; ne socialinis globos bei aprūpinimo reikalui, bet *religinis* giliausia šio žodžio prasme. Per šv. Joną Marija turėjo ir po jos Sūnaus išsiskyrimo iš gyvųjų vykdyti savo pašaukimą *kaip motina*, vadinasi, kaip gimdančioji, globojančioji ir užtariančioji galybė išganymo istorijoje.

Sakome "per šv. Joną", nes šis apaštalas buvo Marijai pavestas ne kaip privatinis žmogus, bet kaip Kristaus vietininkas santykiuose su žemėje pasiliekančia Jo Motina. Jeigu šv. Petras atsistojo Kristaus kaip regimojo Bažnyčios Mokytojo, Ganytojo ir Pašventėjo vietoje, tai šv. Jonas užėmė Jo *kaip Sūnaus* vietą. O kasgi buvo Kristus kaip Sūnus, jeigu ne Marijos atnaša aukai už žmonijos išgelbėjimą? Pastatydamas šv. Joną į sūnišką-

ją savo vietą, Kristus pabrėžė, kad Marijos bendrininkavimas atpirkimo žygyje, teikiant žmonijos vardu aukos dovaną ir išreiškiant aukojimo valią, yra pratęsiamas ligi pasaulio pabaigos. Švenčiausiojo Sakramento įsteigimu Išganytojas padarė nesibaigiamą patį kryžiaus aukos *veiksmą*. Šv. Jono pastatymu į savo kaip Sūnaus vietą Jis padarė nesibaigiamą Marijos atnašos *tiekimą* kryžiaus aukai. Paskutinė Vakarienė ir pavedimas nuo kryžiaus yra du Išganytojo aktai, esmingai tarp savęs susiję, kaip yra susiję kunigo aukojimas bei pasauliečio atnaša. Jeigu šv. Mišių auka yra ne kas kita kaip istorijoje sudabartinta kryžiaus auka, tai Marija šitame sudabartinime taip pat dalyvauja kaip dovanos aukai tiekėja - pasaulietė žmonijos vardu, nes šv. Mišios iš tikro yra viešoji žmonijos auka, vykdoma Kristaus — Amžinojo Kunigo dangiškajam Tėvui, todėl turinti turėti ne tik aukotoją (Kristus kaip dieviškasis Asmuo), ne tik auką (Kristaus žmogybė), bet ir dovanos šiai aukai tiekėją bei aukojimo prašytoją iš žmonijos pusės. Šv. Jono pavedimas kaip tik ir buvo nurodymas, kad šia dovanos tiekėja bei aukojimo prašytoja ir toliau pasilieka Marija, kaip ji ja yra buvusi nuo pat išganymo istorijos pradžios.

"Pagal nesiliaujantį Bažnyčios įsitikinimą Kristus Jono asmenyje pažymėjo visą žmonių giminę, o ypač tuos, kurie yra su Juo susiję tikėjime".[68] Po kryžiumi Jis "visą žmonių giminę patikėjo Marijos priežiūrai ir globai".[69] Kitaip sakant, ne vienas tik šv. Jonas buvo Marijai pavestas kaip sūnus, bet jame kiekvienas žmogus visoje pasaulio istorijoje. Šv. Jonas buvo tik Marijos visutinės Motinystės regimybė asmeniniu pavidalu, tik sūniškojo žmonijos santykio su Marija reiškėjas. Esmėje

tačiau Kristaus žodžiai "Moteriške, štai tavo sūnus" apėmė visą išganytąją žmoniją. Marija tad yra visų Motina, ir mes visi esame jos vaikai. Todėl ir toji atnaša išganymo aukai, kurią Marija kaip Motina yra pašaukta teikti amžinajam Aukotojui - Kristui istorijos eigoje yra ne privatinis individualus šv. Jono asmuo, bet *visa žmonija* su visomis savo kartomis bei tautomis. Savo atnašos sudabartinime Marija išeina aikštėn taip pat kaip žmonijos atstovė ir jos reiškėja. Žmonijos vardu ji tiekia visą pasaulį kaip atnašą atpirkimo aukai skleistis laike ir erdvėje. Visuotinė Marijos Motinystė yra ne kas kita kaip jos dovanos tiekimo nesibaigiamybė istorijoje.

Ši dovana atpirkimo aukai yra, kaip minėjome, visa žmonija, sujungta su Dievu per įsikūnijimą, pašvęsta Jėzaus krauju ir išgelbėta Jo mirtimi bei prisikėlimu. Kitaip tariant, *Marijos atnaša aukojimo aktui yra žmonija nedalinamoje savo vienybėje su Kristumi.* Pop. Pijus X kildina Marijos visuotinę Motinystę iš jos fizinės Dievo Motinystės: "Tuo, kad Marija savo įsčia apglobė Išganytoją, ji nešiojo joje ir tuos, kurių gyvenimas buvo įjungtas į Išganytojo gyvenimą".[70] Įsikūnijimu Logos sujungė su savimi atpirkimo reikalingus žmones ir kartu juos mistiniu būdu padarė savo broliais ir savo Motinos vaikais. Tą patį teigia ir pop. Pijus XII, sakydamas, kad Kristus jau Marijos "skaisčioje įsčioje tapo Bažnyčios Galva,,'[71] įgydamas tuo pačiu mistinį Kūną, kuriuo yra visa su Juo sujungtoji žmonija, tačiau jį įgydamas jau Marijos įsčioje. Gimdydama Jėzų fiziškai, Marija pagimdė kartu mistiškai ir Bažnyčią arba mistinį Kristaus Kūną su visais Jo nariais, todėl ji yra jų visų dvasinė Motina. *Visuotinio Marijos motiniškumo pagrindas glūdi įsikūnijimo paslaptyje.*

Toji tad atnaša, kurią Marija teikia Viešpačiui istorijos eigoje, yra esmėje ne kas kita, kaip mistinis Kristaus Kūnas, vadinasi tas pats jos Sūnus, tik sujungęs savyje ir savimi atpirktuosius žmones. Šventykloje ir Kalvarijos kalne Marija paskyrė dangiškajam Tėvui Jėzų *individualiniu* pavidalu kaip fizinė Jo Motina; istorijos eigoje ji skiria tam pačiam dangiškajam Tėvui Jėzų *visuotiniu* pavidalu kaip dvasinė mistinio Jo Kūno Motina. Marijos atnaša esmėje yra pasilikusi ta pati, tik pakitęs jos pavidalas: individualinė žmogiškoji jos Sūnaus prigimtis yra išplėsta ligi visuotinės mistinio Kūno apimties, kurioje visi esame Kristaus kaip Galvos nariai, todėl visi esame Marijos paskiriami Dievui kaip dovana išganymo aukos plėtimui. Tiekdama mistinį savo Sūnaus Kūną dangiškajam Tėvui kaip dovaną kryžiaus aukos sudabartinimui, Marija tiekia mus visus drauge ir kartu kiekvieną skyrium, įjungdama žmoniją į atpirkimo žygį ir tęsdama toliau savo kaip žmonijos atstovės bei reiškėjos vaidmenį. Jau rojuje apreikštas Marijos atstoviškumas yra išsivystęs išganymo istorijoje ligi visuotinumo ir tapęs nesiliaujančiu ligi pasaulio pabaigos, kada "išganymas, jėga ir karalystė" teks Dievui "ir galybė Jo Kristui" (Apr. 12, 10).

Kölno arkivyskupas kardinolas J. Frings atkreipia mūsų dėmesį į tai, kad po kryžiumi Marijos sūnumi buvo padarytas "vienas katalikų Bažnyčios *kunigas*, apaštalas Jonas". Šiame įvykyje Frings regi ne tik moralinį visų kunigų pavedimą *ypatingai* Marijos globai, bet kartu ir dogmatinį Marijos visuotinės Motinystės *vykdymo* būdą. "Jeigu mane klaustumėte", — sako kardinolas, — "kuo Marija vykdo savo Motinystę mistiniame Kristaus Kūne, turėčiau atsakyti: *visų pirma ji tai daro kunigų*

veiksmais. Ji dalyvauja juk kiekvienos malonės perteikime. Todėl kai jūs krikštijate kūdikį, kai taikote nusidėjėlį su Dievu, kai teikiate jam šventąjį Valgį, kai stovite prie mirštančiųjų ir jų mirtį jungiate į Kristaus mirtį, šiąją tuo būdu atbaigdami; kai mokote vaikus, vadovaujate suaugusiems, — visa tai reiškia, kad Dievo Motina vykdo per jus savo Motinystę kaip mistinio Jėzaus Kristaus Kūno Motina".[72]

Šiuo atžvilgiu *Naujojo Įstatymo kunigystė yra regimoji Marijos visuotinės Motinystės vykdymo forma.* Pati Marija nėra *kunigas,*[73] vadinasi, tikrasis *aukotojas* žmonių vardu. Tačiau ji yra dovanos aukai *tiekėja* ir paties aukojimo *prašytoja,* vadinasi, dalyvė aukojime bendrosios pasauliečių kunigystės prasme. Šią dovaną iš jos priima ir ją Kristaus kaip amžinojo ir tikrojo Kunigo vardu Dievui aukoja Naujojo Įstatymo kunigai. Būdama žmonijos atstovė, Marija tiekia kunigui žmonijos vardu dovaną — mistinį Kristaus Kūną. Per Mariją žmonija kaip pasauliškė dalyvė išganymo aukoje reiškia savo valią ir savo prašymus. Todėl tiktai per Mariją ir kunigas darosi tarpininkas tarp Dievo ir žmonių. Jo žodžiais ir veiksmais esti vykdomas tas pat Motinos - Sūnaus santykis, kuris vyko žemiškajame jų gyvenime. Marija stovi priešais Naujojo Įstatymo kunigus taip, kaip ji stovėjo Jeruzalės šventykloje priešais Simeoną: *ji paduoda jiems savo Sūnų,* tiktai jau nebe fizinio, bet mistinio Jo Kūno pavidalu, pavidalu visuotinio Kristaus, antrojo Kristaus, kaip dažnai yra vadinama Bažnyčia. Todėl šv. Jono pavedimas Marijai buvo ne tik visos žmonijos pavedimas, bet sykiu ir nurodymas, kokį ankštą ryšį kunigiškosios funkcijos turi su visuotine Marijos

Motinyste: jos vykdo istorijoje Kristaus žodžius: "Moteriške, štai Tavo sūnus".

Viešas šių žodžių pripažinimas iš atpirktosios žmonijos pusės buvo padarytas popiežiaus Pijaus XII 1942 m. gruodžio 8 d. pasaulio paaukojimu Nekaltajai Marijos širdžiai, patikint jai "šią sunkaus likimo valandą žmonijos istoriją". Atsiremdamas į Fatimos apsireiškimuose pareikštą pageidavimą, popiežius kaip Vyriausiasis Bažnyčios Kunigas dar sykį istoriniu aktu pavedė Marijai žmonių giminę, prašydamas jos motiniškos globos "laukinėje nesantaikoje besiplėšančiam, neapykantos gaisru degančiam ir savo paties piktumo auka tapusiam pasauliui".[74] Tai buvo žmonijos savarankiškas ir sąmoningas Marijos pripažinimas savo Motina. Mistinio Kristaus Kūno sūniškumas, apreikštas pavedimu nuo kryžiaus, čia buvo dar sykį iškeltas žmogiškosios sąmonės švieson ir padarytas krikščioniškosios valios aktu. *Kovojanti Bažnyčia prisipažino popiežiaus lūpomis, kad ji yra Marijos vaikas.* Todėl J. Dillisbergeris teisingai pastebi, kad "pasaulio paaukojimas Marijai sukūrė naują žmonių santykį su Dievo Motina";[75] sukūrė ta prasme, kad mistinį savo sūniškumą Marijos atžvilgiu žmonija padarė savos valios apsisprendimu. Šiuo pašventimu Bažnyčia kaip mistinis Kristaus Kūnas pati pareiškė savo norą būti ne tik Marijos globotine kasdienos rūpesčiuose bei kovose, bet ir jos dovana amžinai istorijoje trunkančiai išganymo aukai.

---

58. Pop. Pijus X, Ad diem illum laetissimum.

59. J. M. Scheeben, Mysterien des Christentums, 356 p. Freiburg/Br., 1951.

60. Štai dėl ko žmonijos išganymas yra įvykęs Kristaus *mirtimi.* Senasis Adomas savo nuodėme paneigė žmogiškąją prigimtį kaip Viešpa-

ties dovaną, Naujasis Adomas turėjo šią prigimtį vėl paversti dovana Dievui ir ją iš naujo Jam paskirti. Mirtis kaip tik ir buvo paskiriamasis aktas, nes auka virsta Viešpaties tik jos sunaikinimo atveju. Kristaus mirtį ant kryžiaus — jos prasmę ir jos reikalingumą — galime suprasti tik ryšium su nuodėme kaip aukos paneigimu ir šio paneigimo atstatymu. Įsikūnijimas pergalėjo žmogaus nusigrįžimą nuo Dievo (aversio a Deo), kryžiaus mirtis pergalėjo žmogaus atsigrįžimą į save patį (conversio ad creaturam).

[61]. Didžiojo Penktadienio himnas "Vexilla Regis prodeunt".

[62]. Abt Bernhard OSB, Dreifaches Priestertum, 5 p. Neresheim 1947. — Plg. taip pat pagrindinį šiuo klausimu veikalą Y. M. J. Congar OP, Jalons pour une théologie du laicat, p. 159-266, Paris 1953.

[63]. Das neue Wort über Maria, 118 p. Salzburg 1947.

[64]. Pop. Pijus XII, De corpore Christi mystico, liet. vert. 543 p.

[65]. Pop. Pijus X, Ad diem illum laetissimum. Plg. taip pat šios studijos 15 išnašą.

[66]. Plg. Das neue Wort über Maria, 109 p.

[67]. De Corpore Christi mystico, liet. vert. 543 p.

[68]. Pop. Leonas XIII, Adiutricem populi, 1895 m. rugs. 5 d.

[69]. Pop. Leonas XIII, Octobri mense.

[70]. Ad diem illum laetissimum.

[71]. De Corpore Christi mystico, liet. vert. 543 p.

[72]. Pamokslas kunigų šventinimo proga Kölne, plg. Herder-Korrespondenz 1954 m. rugs. nr. 570 p.

[73]. Nepaisant, kad kai kurie Bažnyčios Tėvai ir rašytojai yra vadinę Mariją "kunige ir altoriumi" (šv. Epifanijus), "Dievo kunige" (šv. Jonas Damaskietis), "teisybės kunige" (šv. Antoninas), S. Officii kongregacija 1913 m. sausio 13 d. dekretu yra uždraudusi paveiksluose vaizduoti Mariją kunigiškais liturginiais drabužiais, o 1916 m. balandžio 8 d. dekretu neleidusi "Mergelės Kunigės" kulto. Tuo Bažnyčia norėjo pasakyti, kad Marijai "kunigės" vardas netinka nei Kristaus kunigystės, nei sakramentinės bei hierarchinės kunigystės prasme; kad josios kunigystė yra tos pačios rūšies, kaip ir kiekvieno krikščionies, tik įvykdyta aukščiausiu laipsniu.

[74]. Paaukojimo aktas. — Būdamas atliktas karo metu, jis iš vienos pusės išreiškia šiurkščią kovos tikrovę, iš kitos — yra perpintas taikos maldavimu.

[75]. Das neue Wort über Maria, 9 p.

Rogier van der Weyden

VI. MARIJOS UŽTARIMAS

Jėzaus Motina tarė Jam: Jie nebeturi vyno.

Jono 2, 3.

1. "Brolių skundėjo" vaidmuo

Norint suprasti Mariją kaip mūsų Užtarytoją, reikia svarstyti ją šviesoje anos aštrios bei visuotinės kovos, kurią veda amžinasis Dievo priešas, kad pražudytų Viešpaties kūriniją, pirmoje eilėje Jo paveikslą bei panašumą — žmogų. Šv. Avilos Teresė yra kartą apie velnią pasakiusi: "Vargšas, jis nemyli". Tai ta pati mintis, kurią į savo dienoraštį įsirašė ir Dostojevskio Zosima: "Jūs, tėvai ir mokytojai, kas yra pragaras? Aš manau, tai skausmas, kad jau nebegalima mylėti".[76] Šiais žodžiais yra išreikšta pati velniškosios - pragarinės būsenos esmė. *Velnias yra tasai, kuris nemyli.*[77] Kadangi tačiau meilė yra dvasios veiksmas, stumiąs kūrinį būties linkui ir apsireiškiąs būties kūrimu bei globojimu, tai meilės netekimas yra priešingas veiksmas: jis yra kūrinio nusigrįžimas nuo būties, jos neigimas ir naikinimas. Netekdamas meilės, velnias neteko būties troškulio ir virto nebūties skleidėju: "dvasia, kuri nuolatos neigia", kaip apie save sako Goethės "Fausto" Mefistofelis. Dabartinis jo buvimas nebėra *dialogas,* vadinasi, nuoširdus pokalbis su Kūrėju ir kūriniais, bet grynas *monologas,* vadinasi, kal-

bėjimas tik pačiam sau — be atsakymo. Ši absoliutinė velnio vienatvė kaip tik ir išeina aikštėn kūrinijos neapykanta ir jos naikinimu. Štai kodėl Išganytojas ir vadina velnią galvažudžiu "nuo pat pradžios" (Jon. 8, 44).

Žinodamas tačiau, kad nė žvirblis nekrinta žemėn be Dievo valios (plg. Mat. 10, 29), vadinasi, kad visuotinė Dievo Apvaizda yra pagrindinė kliūtis galvažudiškai jo veiklai pasaulyje, velnias stengiasi pakirsti šią apvaizdinę globą visų kūrinių, o pirmoje eilėje žmogaus gyvenime. Jis stengiasi iš vienos pusės sukelti žmoniją prieš Kūrėją, kad ji atmestų Išganytojo skelbiamą nesirūpinimą rytdiena, nepasitikėtų dangiškuoju Tėvu ir pradėtų savo ateitį užsitikrinti savo pačios pastangomis. Iš kitos pusės, jis mėgina atkreipti paties Kūrėjo dėmesį į žmonių piktadarybes ir paskatinti Jį atitraukti nuo jų globojančiąją savo ranką. Pirmasis velnio veiklos būdas yra mūsų regimas kiekvieną dieną: jis auga kartu su vis didėjančiu gamtos palenkimu žmogaus reikalams.[78] Antrasis būdas yra taikomas mums neprieinamoje antgamtinėje srityje, todėl iš sykio atrodo nereikšmingas. Tačiau apreiškimas kalba apie šį būdą — Dievo globos atitraukdinimą — kaip apie didelės svarbos dalyką. Anapus mūsų pasaulio regimybės vyksta savotiška išganymo drama, kurios mūsų protas nesuvokia, kuri tačiau dėl to nė kiek nesilpnėja savo dramingume.

Visiems yra žinoma Jobo istorija. Jobas buvo tiesus ir religingas žmogus: jis meldėsi ir aukojo, davė žmonėms patarimų, globojo našles ir našlaičius. Bet štai, vieną sykį velnias, grįžęs "iš savo kelionių po žemę" (Job. 1, 7), pasirodė "tarp Viešpaties vaikų" (1, 6) ir pradėjo kaltinti Jobą veidmainyste: "Argi veltui Jobas garbina

Viešpatį? Ar ne Tu pats apvedei tvorą aplink jo namus ir visą turtą? Tu palaiminai jo rankų darbus, ir jo nuosavybė išplito po visą šalį. Bet ištiesk tik savo ranką ir pajudink jo gėrybes: jis tikrai piktažodžiaus Tau į akis" (1, 9-11). Šio skundo prasmė yra ta, kad nevienas garbina Dievą tik tol, kol Dievas jam reiškiasi jaučiamos globos pavidalu. Praradęs sėkmę, nevienas praranda ir Dievą. Naudodamasis šiuo patyrimu, velnias kaip tik ir skundžia žmogų, esą šis pergyvenąs Dievą tiktai kaip savo *naudos* šaltinį, bet ne kaip Asmenį, su kuriuo santykiautų *meilės* pagrindu. Atsakydamas į šį skundą, Dievas nesykį leidžia velniui žmogų išmėginti. Tokį mėginimą, kaip žinome, turėjo iškęsti ir Jobas. Velnias sunaikino jam ne tik turtą, bet iššudė jo vaikus ir jį patį apleido bjauriausiomis votimis (plg. 1, 13-19; 2, 7). Tiesa, Jobas bandymą išlaikė ir parodė, kad Dievas jam vis dėlto yra asmeninis Tu, kurio jis stipriai laikosi visokiose savo buvimo situacijose. Tačiau kiek daug žmonių tokio mėginimo neišlaiko! Kiek daug žmonių ima iš tikro Dievui piktažodžiauti į akis, jeigu jų gėrybės esti pajudinamos! Velnio skundas todėl visados yra *didelė grėsmė*, nes ji pastato žmogų į lemtingą apsisprendimo kelią.

Kad velnias iš tikro skundžia žmogų Dievo akivaizdoje teigia ir pranašas Zacharijas. Ketvirtajame savo regėjime jis matė vyriausąjį kunigą Jozuę, kaip šisai "stovėjo Viešpaties angelo akivaizdoje ir kaip šėtonas atsistojo jo dešinėje, kad jį skųstų" (Zach. 3, 1). Ir tik angelui velnią sudraudus: "Viešpats tau grasina, šėtone! Viešpats tau grasina" (3, 2), šisai savo skundo neišdėstė. Šventasis Raštas nenurodo, kokiu pagrindu velnias rengėsi šį vyriausįjį kunigą skųsti. Tačiau atsimenant, kad Jozuė stovėjo priešais angelą "nešvariais drabužiais"

(3, 3), simbolizuojančiais Jeruzalės išniekinimą, galima nujausti, kad velnias norėjo šiuos drabužius išaiškinti kaip Jozuės kaltės pasėką. Kiekvienu tačiau atveju velnio pasiryžimas skųsti žmogų yra pranašo Zacharijo aiškiai paliudytas. — Tą patį sutinkame ir Naujajame Testamente. Paskutinės Vakarienės metu Kristus kalbėjo šv. Petrui: "Simonai, Simonai, štai šėtonas reikalavo jus persijoti tarsi kviečius. Bet aš meldžiausi už tave, kad nesusvyruotų tavo tikėjimas" (Luk. 22, 31-32). Kokiu pagrindu velnias Petrą skundė, numanyti nesunku. Juk argi ne Petras dar taip neseniai klausė Kristų: "Štai, mes viską palikome ir sekėme Tave: ką mes už tai gausime?" (Mat. 19, 27). Kadaise Jobui velnio padarytas priekaištas Petro atveju galėjo būti dar lengviau pritaikytas. Tačiau Kristus meldėsi už šitą svyruojančią Uolą, ir Petras mėginimo išvengė. Vis dėlto Išganytojo malda yra šiurpus nurodymas, kad anapus mes turime amžiną priešą, kuris stengiasi įpainioti mus į mums sunkiai pakeliamą būseną ir tuo būdu sudaryti mums visai konkrečią galimybę pražūti. Skųsdamas žmogų, velnias gina ne Viešpaties garbę ar Jo meilę, bet tikisi bandymų atveju pažadinsiąs žmogaus širdyje neapykantos jausmą Dievui. Ir ši jo viltis nėra nepagrįsta. Kai Jobas buvo netekęs turto ir vaikų, kai visas jo kūnas buvo viena žaizda, jo žmona kalbėjo jam: "Ar tu vis dar laikaisi savo tiesumo? Prakeik Dievą ir mirk" (2, 9). Jos patarimas savo vyrui rodo, kad ji pati, patekusi šitokion situacijon, būtų taip ir padariusi. Ir ne tik ji viena! Smūgių ištiktas, dažnas žmogus prakeikia Dievą ir miršta kaip Jo priešas. *Apvaizdos pasitraukimas iš žmogaus būties yra pats didžiausias pavojus žemiškajame gyvenime*, nes į tai žmogus gali atsakyti neapykanta, paskui kurią eina Apreiš-

kimo minima "antroji mirtis" (Apr. 21, 8). O to velnias kaip tik ir siekia savo skundu.

Todėl Apreiškimas tiesiog džiūgauja, kad atperkamasis Kristaus žygis sulaikė ir šią paslaptingą velnio teisę: "Dabar atėjo mūsų Dievo pergalė, jėga ir valdžia ir Jo Pateptojo galybė, nes nutremtas yra mūsų brolių skundėjas, kuris juos dieną naktį skundė Dievo akivaizdoje" (Apr. 12, 10). Sujungdamas žmogiškąją prigimtį su dieviškąja ir paaukodamas ją kaip permaldavimo bei pagarbinimo auką dangiškajam Tėvui, Kristus nepaprastai pakėlė žmogaus vertę Viešpaties akivaizdoje ir tuo pačiu sumažino velnio skundo reikšmę, visiškai tačiau jo nepašalindamas, nes slibinas tik istorijos pabaigoje bus sugautas ir surištas, "kad daugiau nebesuvedžiotų tautų" (Apr. 20, 3) O kol istorija vyksta, tol "vargas žemei ir jūrai", į kurias velnias yra nužengęs "didele rūstybe" (12, 12), nes tol jis turi laisvės kenkti ir skųsti. Šv. Petro pavyzdys, rodo, kad šis jo skundimas nėra išnykęs nė išganymo tvarkoje; kad velnias ir po Kristaus tęsia toliau tą patį pasirodymą "tarp Viešpaties vaikų" ir kartoja tuos pačius priekaištus, kaip ir Jobo atveju. Grėsmė būti ištiktam mėginamųjų smūgių ir todėl galimybė savo širdyse prakeikti Dievą yra pasilikusi ir dabar. Tuo pačiu yra pasilikęs ir reikalas užtariamosios galybės, kaip šv. Petro atveju; galybės, kuri paverstų niekais velnio skundus bei reikalavimus ir tuo būdu apsaugotų žmogų nuo pavojaus.

Šitokia užtariamoji galybė išganymo istorijoje kaip tik ir yra Marija. Kadaise Viešpats, regėdamas "didžiulę žmonių niekšybę žemėje", gailėjosi juos sukūręs ir ryžosi juos sunaikinti "ligi kirmino ir dangaus paukščio' (Gen. 6, 5-7). Velnio skundas tuo metu iš tikro buvo

pagrįstas, ir žmonija neturėjo nieko, ką galėtų pastatyti kaip *atsakymą* į slibino kaltinimus. Tiesa, Dievui ištikimi pasiliko Nojus, Abraomas, Jokūbas, ištisa eilė patriarchų ir pranašų. Tačiau jie visi buvo tik atskiri asmens, pažymėti gimtąja nuodėme, pilni silpnybių ir ydų, todėl negalį būti nei žmonių gynėjais, nei tuo labiau jų saugotojais nuo velnio puolimų. Bet štai, išganymo istorijos priešaušryje pasirodė Moteris, kuri "rado malonės pas Dievą" (Luk. 1, 30) ne kaip atskiras asmuo, bet kaip žmonijos atstovė, kaip visų gyvųjų motina; kuri neturėjo savyje nuodėmės jokia prasme; kuri galop buvo apreikšta pasauliui kaip žalčio priešininkė, vadinasi, kurios pašaukimas buvo vaduoti žmoniją iš senosios Jievos kaltės. Marija pasirodė istorijoje ne tik nešina savo gera valia, kaip Senojo Testamento ištikimieji, bet ir kaip tobulas kūrinys pačia savo būtimi ligi gelmių, kaip tikrojo žmogiškumo įvykdymas, kaip tobulai spindintis Dievo paveikslas. Todėl jau pats Marijos buvimas yra naikinantis atsakymas į velnio vykdomą mūsų brolių skundimą "dieną naktį" (Apr. 12, 10). Nekalta savo būtimi tarsi skydu Marija pridengia žmogiškumą nuo šėtono puolimų. Būdama be jokios nuodėmės, ji pati žalčio puolimams yra neprieinama, o pašaukta būti visų mistinio Kristaus Kūno narių Motina, ji plečia apsaugą nuo slibino į visą žmoniją, Marija turi, kaip gražiai pastebi G. Alastruey, "nepaprastą mūsų išganymo troškulį,[79] todėl neleidžia, kad velnio skundų įtakoje Viešpats sumažintų apvaizdinį savo veikimą mūsų gyvenime ir pastatytų mus į grėsmės situaciją.

Štai kodėl liturgija vadina Mariją "mūsų gynėja — advocata nostra" (Salve Regina), o mokomasis Bažnyčios autoritetas nesiliauja statęs ją prieš mūsų akis kaip

mūsų priebėgą, pagelbininkę ir užtarytoją.[80] Būdama Kristaus bendrininkė išganyme visos žmonijos atžvilgiu, Marija pasilieka Jo bendrininkė ir išganymo įvykdyme individualinėje kiekvieno žmogaus būtyje. Apreikšta kaip žalčio priešininkė pasaulio istorijos pradžioje, ji vykdo šią savo priešybę ir visoje šios istorijos eigoje. Todėl Naujosios Sandoros tarpsnyje, pasirodžius šėtonui "tarp Viešpaties vaikų" ir pradėjus kaltinti juos veidmainyste, Marija atsistoja prieš jį kaip "ištikimoji Mergelė — Virgo fidelis" (lauret. litanija) ir suniekina jo skundą, saugodama žmones nuo Jobo likimo. Ir jeigu šios Sandoros istorijoje nebėra tokios didelės velnio įtakos žmogui, kokią randame Senojoje Sandoroje ir stabmeldybėje, tai ne tik todėl, kad slibino valdžią jos esmėje Kristus pakirto savo mirtimi bei prisikėlimu, bet ir todėl, kad *regimas* šios valdžios apraiškas sulaiko Marija nepaliaujamu savo užtarimu pas Viešpatį Dievą. Anoje visuotinėje šėtono kovoje prieš Dievą ir prieš Jo paveikslą Marija stovi žmonijos priekyje kaip "galingoji Mergelė" (lauret. litanija) ir gina jai patikėtus vaikus tiek pačia savo būtimi, tiek savo pašaukimu.

2. Vestuvės Galilejos Kannoje

Pirmą sykį kaip žmonių Užtarytoja Marija pasirodė Galilejos Kannos vestuvėse, į kurias buvo pakviesta ne tik ji, bet ir "Jėzus su savo mokiniais" (Jon. 2, 2). Jaunavedžių matyt būta neturtingų, todėl vynas jiems išsibaigė anksčiau, negu įprasta. Tai pastebėjusi, Marija tarė savo Sūnui: "Jie vyno nebeturi" (2, 3). Galima nesun-

kiai įsivaizduoti, kad šie žodžiai buvo pasakyti pakuždomis, nenorint atkreipti kitų dėmesio į šį staiga pasirodžiusį stiglių. Jie buvo tylus prašymas, nukreiptas į Kristų — žmonijos Vaduotoją, parodyti savo galybę ir išgelbėti jaunavedžius iš keblios padėties. Be abejo, vyno pritrūkimas vestuvių metu, žiūrint objektyviai, yra nedidelis dalykas. Tačiau jis gali būti labai nemalonus tiems, kuriems rūpi naujo savo gyvenimo pradžią padaryti džiaugsmingą. Marija kaip moteris gerai suprato šių subjektyvinių nemalonumų reikšmę, todėl ir kreipėsi į Jėzų, Dievą ir Žmogų, kad Jis pradėtų mesijanišką jį savo žygį kaip tik vestuvėse, pagelbėdamas sunkenybių ištiktiems žmonėms. Jos tad žodžiai Kristui buvo ne paprastas nurodymas į jaunavedžių neturtą, bet užtarimas bei prašymas. Dievo Motina čia pasirodė kaip tikroji žemės vaikų Globėja.

Kristaus atsakymas į šį savo Motinos prašymą yra nepaprastai būdingas. Jėzus tarsi svyruoja: "Kas man čia dabar daryti, moteriške?" (2, 4).[81] Jis tarsi susimąsto: "Mano valanda dar neatėjo" (2, 4). Dar tik prieš kelias dešimtis dienų Jis paliko Nazareto namų tylumą ir išėjo viešumon. Dar tik prieš keletą dienų Jis buvo šv. Jono pakrikštytas Jordano vandeniu. Dar tik prieš tris dienas Jis pasikvietė pirmuosius savo mokinius. Mesijaniškoji jo veikla buvo dar tik pačioje pradžioje. Tiesa, Jėzus kalbėjo Natanaeliui, kad šis išvysiąs "didesnių dalykų" (Jon. 1, 51), negu jo paregėjimas po tolimu figos medžiu. Tačiau šiem dideliem dalykam valanda dar nebuvo išmušusi. O štai, Jo Motina kužda Jam, kad jaunavedžiai pristigę vyno. Kristus suprato, kad tai yra maldavimas paskubinti gelbstimosios savo veiklos pradžią, paskubinti aną valandą, skirtą Jam Tėvo nuo amžių. *Marijos*

prašymas yra žmogaus įsiterpimas į Viešpaties planų vykdymą. Štai kodėl Kristus lyg ir svyruoja, lyg ir susimąsto, išgirdęs savo Motinos žodžius.

Vis dėlto, nežiūrėdama šio svyravimo, Marija savo širdyje jautė, kad jos prašymas bus išklausytas. Todėl ji kreipėsi į vestuvių svečiams patarnaujančiuosius: "Darykite visa, ką Jis tik jums pasakys" (2, 5). Be abejo, ji nežinojo, kokiu būdu Jėzus savo galybę parodys ir jaunavedžiams padės. Bet jai buvo aišku, kad kažkas turės įvykti. Ir tikrai, pirmasis Jėzaus stebuklas įvyko. "Ten stovėjo šeši akmeniniai indai, pastatyti įprastiems žydų apsiplovimams. Kiekviename iš jų tilpo du ar trys kibirai" (2, 6). Regėdamas šiuos didžiulius indus, Jėzus tarė patarnaujantiesiems: "Pripilkite indus vandens" (2, 7). Jie pripylė juos sklidinus. Tada Jėzus kalbėjo toliau: "Dabar semkite ir neškite puotos užvaizdai" (2, 8). Tolimesnė šio stebuklo eiga yra žinoma. Puotininkas stebėjosi, iš kur atsirado tokio puikaus vyno, ir beveik barė jaunavedį, kam šis gerą vyną palikęs vestuvių pabaigai, kada svečių gomurys jau pradeda nebeatskirti gėrimo skonio. Jis juk nežinojo, kad tai nėra jaunavedžio nesusivokimas, o Jėzaus galybės apsireiškimas (plg. 2, 11). Bet jis dar mažiau žinojo, kad *savo galybę Jėzus apreiškė Marijos prašomas.* Pirmas gelbstimasis stebuklas, pirmas mesijaniškasis Jėzaus veiksmas buvo paskubintas Marijos užtarimu.

Stebuklas Galilejos Kannoje atskleidžia mums Marijos kaip Užtarytojos veikimo esmę. Pop. Pijus X pastebi, kad "mes niekados nepriskiriame Dievo Motinai galios antgamtinei malonei vykdyti".[82] Kitaip sakant, *Marija yra antgamtinės malonės ne autorė, bet tik jos prašytoja.* Galilejos Kannos vestuvėse ji pati jokio ste-

buklo nepadarė ir padaryti negalėjo. Jeigu tačiau ji nebūtų Jėzaus prašiusi, anas stebuklas taip pat nebūtų įvykęs, nes Kristaus kaip Gelbėtojo valanda iš tikro dar nebuvo atėjusi. Bet Marija savo maldavimu šią valandą paskubino. Marijos kaip Užtarytojos žygiuose tikrasis veikėjas visados yra ir pasilieka jos Sūnus, mūsų Išganytojas ir Dievas, o ji pati tik padaro, kad Kristus atsikreipia į *konkrečią* mūsų gyvenimo padėtį, kurioje Jis be savo Motinos užtarimo galbūt neveiktų arba veiktų kitu būdu ir kitu metu. *Marijos užtarimas yra atperkamojo Kristaus žygio suegzistencinimas:* jo pritaikymas laiko, erdvės, asmens ir padėties atžvilgiu. Būdama paties Dievo pašaukta veikti žmonijos vardu, Marija žvelgia į konkrečią savo vaikų padėtį ir pagal ją lenkia dieviškąją malonę. Marija nėra malonės šaltinis, bet tiktai josios *latakas*, kaip šiuo vardu ją vadino šv. Bernardas. Malonė visados teka iš Kristaus, o Marija ją tik nukreipia į mūsų dabartinius — šio laiko ir šios vietos — rūpesčius.

Šį Marijos vaidmenį Bažnyčia nepaprastai vertina ir todėl vadina Dievo Motiną visų malonių Tarpininke, kuri vienintelė "pajėgia mums atverti priėjimą prie Kristaus pažinimo";[83] kuri yra "mūsų taikintoja su Dievu ir dangiškųjų malonių tiekėja";[84] iš kurios "mums trykšta visa, kas tik yra mumyse malonė ar išganymas".[85] Šv. Kirilas Aleksandrietis suima šį Bažnyčios tikėjimą į nuostabius žodžius: "Per Tave apaštalai skelbė tautoms išganymą. Per Tave yra garbinamas brangus Kryžiaus medis visame pasaulyje. Per Tave yra išvaromos piktosios dvasios ir žmogus grąžinamas dangui. Per Tave yra vedamas į tiesą kiekvienas sutvėrimas, buvęs stabų garbinimo klaidoje. Per Tave tikintieji pasiekia Krikštą

ir per Tave visur žemėje yra statomos bažnyčios".[86] Lengva pastebėti, kad visi čia išskaičiuoti Marijos užtariamieji darbai išreiškia *konkrečias* mūsų egzistencijos padėtis: Evangelijos skelbimą, kryžiaus garbinimą, stabmeldžių atvertimą, piktųjų dvasių išvarymą, krikštijimą, šventovių statymą Viešpačiui. Visų šių darbų pagrindas ir esminė galimybė glūdi Kristaus atpirkime, be kurio visi jie nebūtų buvę įmanomi. Tik Kristaus atėjimas žemėn padarė, kad Dievas pasilenkė prie žmogaus ir įsijungė į jo būtį ne tik kaip palaikomasis apvaizdinis principas apskritai, bet ir *kaip Asmuo*, mums padedąs, mus gelbstįs, mus vedąs ir globojąs. Vis dėlto, kad šis bendrasis Kristaus įvykdytas ir tebevykdomas žmogaus gelbėjimas bei jo tobulinimas apsireikštų *konkrečioje* mūsų padėtyje, reikia Marijos užtariamojo žodžio, reikia jos prašymo bei nurodymo, nes ji yra mūsų atstovė bei reiškėja Viešpaties akivaizdoje. Todėl labai prasmingai Bažnyčia išreiškia šį Kristaus-Dievo ir Marijos-žmogaus bendradarbiavimą liturgijoje: *Marijos šventėse ji kreipiasi ne į pačią Mariją, bet į Dievą*, tačiau prašydama Viešpatį, kad Jis vis dėlto *Marijos užtarimu* (intercessione, protectione, interventione ir t.t.) išplėstų savo Sūnaus atpirkimo vaisius individualinėje mūsų būties situacijoje.

Neturi todėl pagrindo protestantų ir net kaikurių katalikų daromas priekaištas, esą Marijos kaip Užtarytojos ir Tarpininkės vaidmuo paneigiąs arba bent susilpninąs vaidmenį Kristaus kaip vienintelio Tarpininko (plg. 1 Tim. 2, 5), kuris, būdamas Vyriausiasis Kunigas, amžinai yra gyvas danguje, "kad mus užtartų" (Žyd. 7, 25). Jėzaus tarpininkavimas yra visiškai kitos rūšies: tai yra daugiau, negu tarpininkavimas, nes juk tarpininko są-

voka visados slepia savyje kažką trečią, kas stovi tarp dviejų ir juos mėgina derinti. Tuo tarpu Kristus nestovi tarp Dievo ir žmogaus *kaip trečiasis*, bet Jis jungia savyje ir savimi Dievą ir žmogų; dar daugiau: *Jis pats yra Dievas ir žmogus kartu*. Jeigu tad tarpininkavimą suprasime moraline prasme, Kristus bus žymiai daugiau, negu tik tarpininkas: Jis bus *ontologinis tarpininkas*, vadinasi, toksai, kuris žmogų ir Dievą suveda vienybėn ne tik psichologiškai, juridiškai ar morališkai, bet ir *būtiškai*, sujungdamas pačias jų prigimtis vieno Asmens vienybėje. Ir tik iš šio ontologinio sujungimo plaukia moralinis žmogaus ir Dievo suderinimas.

Todėl Kristaus kaip amžinojo Kunigo maldos, pradėtos ant kryžiaus ir tęsiamos danguje amžiais, Marija ne tik neatstoja, bet, priešingai, ji ir pati yra į šią maldą įimta.. Marija, kaip jau buvo sakyta, yra nekaltai pradėta "ryšium su Jėzaus Kristaus, žmonių giminės Atpirkėjo nuopelnais".[87] Kitaip tariant, jau pats jos sukūrimas buvo apgaubtas Kristaus išganymo. *Marija yra išganyto žmogaus idėjos įvykdymas*, vadinasi, gyvena ir veikia Kristaus atpirkimu, todėl yra privaloma šio vienintelio Tarpininko maldos ir aukos. Jeigu tad Marija užtaria žmones, tai tuo ji tik vykdo šią visuotinę savo Sūnaus maldą bei auką konkrečiame žmonių gyvenime, nė nemėgindama jos vietoje pati atsistoti. Ir mes, kreipdamiesi į ją, taip pat nepastumiame Kristaus į šalį, bet, atvirkščiai, norime, kad Motina atkreiptų savo Sūnaus dėmesį į mūsų būtį, kaip tai ji padarė Galilejos Kannos vestuvėse. Mes prašome, kad ji padėtų mums pajusti gelbstinčiąją Kristaus ranką asmeninėje mūsų padėtyje.

Savo pasakojimą apie Galilejos Kannos stebuklą šv. Jonas baigia pastaba, kad tuo Kristus "apreiškė savo

garbę, ir Jo mokiniai įtikėjo į Jį" (2, 11). Kitaip sakant, *stebuklas vestuvėse buvo Jėzaus galybės bei garbės regimybė*. Tačiau ši regimybė kaip tik buvo Marijos išprašyta. Maldaudama padėti jaunavedžiams, Marija tuo pačiu apreikšdino Kristų vestuvių dalyviams ir padėjo jiems pažinti Jame žmonijos Gelbėtoją. Be Marijos kreipimosi jie Kristaus didybės *savoje situacijoje* (būtent, vestuvėse) nebūtų paregėję. Tas pat vyksta ir visoje išganymo istorijoje. *Marijos užtarimas atskleidžia Išganytojo garbę mūsų egzistencijos kasdienybėje*. Per jos prašymą mes patiriame Dievą Gelbėtoją mūsų individualinėje padėtyje. Kaip fizine savo Motinyste ji "pasauliui išliejo amžinąją Šviesą, Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį" (Marijos Mišių prefacija), taip ir dvasine savo Motinyste ji nuolatos skleidžia šią Šviesą istoriniame mūsų žemės kelyje. *Marijos tarpininkavimas savo esmėje yra Jėzaus garbės bei galybės apreikšdinimas.*

Stebuklas Galilejos Kannoje, įvykęs Marijos užtarimu, buvo pagelbėjimas žmogui, kad jo džiaugsmas žemiškojoje egzistencijoje per anksti neišsektų. "Be džiaugsmo yra neįmanoma gyventi" (F. Dostojevskis). Be džiaugsmo yra negalimas buvimas drauge ir tuo pačiu žmogiškosios būties išskleidimas. Vis dėlto džiaugsmas yra savo esmėje žymiai gilesnis dalykas, negu tik psichologinis linksmumas arba gera nuotaika. Vaizduodamas amžinąją baigties būseną *džiaugsmo* pavidalu (plg. Apr. 21, 4), Apreiškimas mums sakyte sako, kad *džiaugsmas yra dieviškojo gyvenimo prasiveržimas žmogaus egzistencijoje*. Tuo pačiu jis yra ir nurodymas į šį gyvenimą. Linksmintis galima ir liūdint. Dar daugiau: juo giliau žmogus liūdi, juo aistringiau jis linksminasi, manydamas viršiniu šėlsmu užmušiąs vidinį niurumą

kaip nepergalėtos ir neatgailėtos nuodėmės nuotaiką.[88] Tačiau *džiaugtis galima tik Dievo artumoje*. Kiekvienas džiaugsmas yra Viešpaties artybės apreiškimas. Kiekvienas džiaugsmas yra ženklas, kad mūsų būtyje vienokiu ar kitokiu būdu prasiveržė dieviškumas.

Tai ypač reikia pasakyti apie vestuvinį džiaugsmą. Vestuvės nėra pasilinksminimas, kaip sakysime šokiai ar kuris kitas pažįstamų susitikimas, bet jos yra ano pradinio džiaugsmo išraiška, kai Adomas paregėjo jam Viešpaties atvedamą moterį ir sušuko: "Tai kaulas iš mano kaulo ir kūnas iš mano kūno" (Gen. 2, 23). Kiekvienų vestuvių metu kartojasi šisai žmogaus šūktelėjimas, nes kiekvienų vestuvių metu esti pergalimas žmogiškosios būties neatbaigimas, sujungiant vyrą ir moterį į vieną kūną (plg. Gen. 2, 24). Kiekvienų vestuvių metu esti vykdomas Dievo paveikslas žmogiškoje bendruomenėje: Dieviškasis gyvenimas čia prasiveržia labai ryškiai, todėl ir džiaugsmas darosi iš tikro didelis. Krikščionių vestuvėse jis dar padidėja, nes krikščioniškoji moterystė yra Kristaus ir Bažnyčios sąjungos atspindys. *Vyro ir moters susitikimas ir pasižadėjimas vienas kitam reiškia Kristaus ir Bažnyčios susijungimą nesibaigiamam džiaugsmui istorijos pabaigoje*. Galutinis Avinėlio laimėjimas kovoje su slibinu ir visiškas žmonijos atvedimas Dievop Apreiškimo mums yra vaizduojamas *vestuvių* pavidalu. Šv. Jonui jo regėjimuose angelas tarė: "Ateik, aš tau parodysiu Sužadėtinę, Avinėlio žmoną" (Apr. 21, 9), ir šv. Jonas matė "šventąjį Miestą, Naująją Jeruzalę, nužengiančią iš dangaus, nuo Dievo, apsirengusią kaip Sužadėtinė, pasipuošusi savam Sužadėtiniui" (21, 2). Tai buvo Kristui ištikima žmonija, Viešpaties tauta, "Dievo padangtė" (21, 3). Krikščioniškosios vestuvės kaip tik ir

yra nurodymas į šį galutinį Kristaus ir atpirktosios žmonijos susijungimą. Jų metu kuriama mažutė dviejų asmenų bendruomenė yra išraiška anos didžiosios dievažmogiškosios bendruomenės, kurioje dižaugsmas jau bus pilnas (plg. Apr. 21, 4).

Vestuvių kaip Kristaus ir Bažnyčios sąjungos simbolio šviesoje įgyja naujos prasmės ir Marijos užtarimas. Prašydama Jėzų padauginti svečiams vyno, vadinasi, pratęsti jų džiaugsmą, Marija norėjo pagelbėti ne kuriai nors profaninei linksmybei, bet anam dieviškumo prasiveržimui, kuris glūdi vyro ir moters santykių gelmėse. Ji norėjo, kad jaunavedžių žingsniai į naują gyvenimą nebūtų sudrumsti atsitiktinės stokos ir kad prie šio gyvenimo slenksčio jie ir jų pažįstamieji nepajustų žemiškosios egzistencijos kartelio. *Savu prašymu Marija stengėsi pergalėti žemės netobulumą ir leisti žmogiškajai būčiai bent valandėlę pabūti dieviškosios būties artumoje.* Ji atsistojo priešais žmogų kaip jo Globėją, skaisčiu savo paveikslu pridengianti jį nuo egzistencijos smūgių, kad jie nedrumstų jo džiaugsmo ir kad tuo būdu jo egzistencijos apraiškos iš tikro pasiliktų dieviškojo gyvenimo ženklai. Būdama pati pilna malonės, vadinasi, šviečianti Dievu, Marija trokšta, kad kiekviena žmogiškoji būsena virstų Viešpaties regimybe. Todėl savo tarpininkavimu ji įsijungia į Dievo Karalystės kūrimą žemėje, nes Dievo Karalystė ir yra "ramybė, teisybė ir džiaugsmas Šventojoje Dvasioje" (Rom. 14, 17). Prašydama savo Sūnų, kad savo galybe Jis pratęstų šį džiaugsmą, Marija tuo pačiu darosi Šventosios Dvasios bendradarbė pasaulio sudievinime. Todėl nors iš sykio ir atrodo, kad jos žodžiai Galilejos Kannoje buvo susieti su kasdienine situacija, esmėje tačiau jie buvo tikra giliausio

jos pašaukimo išraiška; pašaukimo — *parodyti Dievą žmonijai.*

---

76. Die Brüder Karamasow, 594 p. Piper, München.

77. Meilės neturėjimu velnias radikaliai skiriasi nuo Dievo, kuris "yra Meilė" (1 Jon 4, 8), ir išsijungia iš dalyvavimo dieviškajame gyvenime, nes tiktai "kas myli, pasilieka Dievuje" (1 Jon 4, 16). Gali todėl velnias ir tikėti į Viešpaties visagalybę, gali net drebėti Jo akivaizdoje (plg. Jok 2, 19), tačiau kadangi jis nemyli, tuo pačiu jis neturi *asmeninio santykio* su Kūrėju, vadinasi, neturi *religijos.* Dievas velniui egzistuoja tik kaip būties Priežastis, bet ne kaip Asmuo, į kurį jis kreiptųsi kaip į Tu, kuriam jis atsiskleistų, kurio šauktųsi ir kurį garbintų. Velnias yra ne ateistas, vadinasi, kūrinys be Dievo, bet jis yra *antiteistas,* vadinasi, kūrinys be religijos. Todėl ir jo veikla istorijoje yra sukelti žmoniją prieš *asmeninio* Dievo buvimą: pagrindinis velnio siekimas yra sunaikinti religiją pasaulyje.

78. Sąmoningas paties žmogaus noras išsijungti iš dieviškosios Apvaizdos ypač matyti bolševizme. 1954 metų rugsėjo 21 d. 17, 32 val. iš Vilniaus radijo stoties buvo paskaitytas A. Smirnovo straipsnis apie kovą su religija, kuriame buvo pasakyta: "Tarybiniai žmonės panaudoja gamtos jėgas visuomenės interesams, sudaro naujas jūras, stato galingas hidroelektrines, tiesia kanalus, išaugina naujas augalų ir gyvulių veisles... Savo rankomis, be jokios antgamtinės dieviškosios pagalbos jie pertvarko gamtą". Prometejinis žmogaus išdidumas yra komunizmą gaivinantis pathos: Dievo nesą todėl, kad žmogus elgiąsis pasaulyje "kaip dievas" (plg. Gen 3, 5).

79. Tratado de La Virgen Santisima, 763 p.

80. Marija kaip mūsų gynėja bei užtarytoja iškyla popiežių raštuose jau nuo Bonifaco IX (popiežiavęs 1389-1404) laikų. Įvesdamas Marijos aplankymo šventę, šis popiežius 1390 m. rašė, kad Marija esanti toji, "kuri viena sunaikino visas erezijas ir kaip galinga gynėja (advocata) bei budri globėja užtaria mus pas Karalių, kurį ji pagimdė visai krikščioniškajai tautai". Nuo to laiko šis Marijos pavadinimas vienokia ar kitokia forma yra kartojamas visais amžiais. Mūsų laikais Marijos užtarimo pergyvenimas paprastajame Bažnyčios mokyme yra pasidaręs ypatingai gyvas. Pop. Pijus VII pastebi, kad Marija "kaip gynėja prašo, kaip tarnaitė meldžiasi, kaip Motina užtaria" (1805 m.). Pop.

Pijus IX vadina Mariją "tikriausia priebėga ir ištikima padėjėja visų pavojun patekusiųjų, galinga tarpininke ir sutaikintoja" (Ineffabilis Deus). Pop. Leonas XIII kreipiasi į ją kaip į "dangiškąją visos žmonių giminės globėją" (Supremi apostolatus, 1883 m. rugs. 1 d.), vadina ją "užtariančiąja Jėga" (Octobri mense), kuri "vykdo Sargės tarnybą Bažnyčioje" (Adiutricem populi). Pop. Pijus XI teigia, kad sunkiausių situacijų metu "mes bėgame prie Marijos, jieškodami jos pagalbos ir globos" (Lux veritatis, 1931 m.). Pop. Pijus XII, paaukodamas žmoniją Nekalčiausiajai jos Širdžiai, kreipiasi į ją kaip į "žmonių giminės priebėgą" (paaukojimo aktas).

81. Mums įprastas lietuviškasis šio šv. Jono evangelijos sakinio vertimas "Kas man ir tau darbo, moteriške" yra labai netikslus ir net iškreipia mintį, Jėzus čia išreiškia ne savo ir Marijos nesidomėjimą, bet tik savotišką svyravimą.

82. Ad diem illum laetissimum.

83. Pop. Pijus X, Ad diem illum laetissimum.

84. Pop. Leonas XIII, Supremi apostolatus.

85. Pop. Pijus IX, Ubi primum, 1849 m. vas. 11 d.

86. Homil. contra Nestorium, Migne PG 77, p. 992.

87. Pop. Pijus IX, Ineffabilis Deus.

88. Nuodėmės ryšys su niurumu yra plačiau nagrinėjamas "Saulės Giesmėje" 390-391 p.

Fra Angelico

VII. MARIJOS PERKEITIMAS

Tuomet pašaukė mane visatos Kūrėjas; kuris mane sukūrė, įtvirtino amžiams mano palapinę.

Siracho knyga 24, 8

1. Perkeitimo reikalas Marijos būtyje

Sukūręs žmogų pagal savo paveikslą bei panašumą, Dievas skyrė jį gyventi su Savimi ne tik pašventčiamosios malonės pavidalu, bet ir regint Jį veidas į veidą, "kaip Jis yra" (1 Jon. 3, 2). Šiame regėjime, pasak Bažnyčios, įvyksta žmogaus sudievinimas ir tuo pačiu jo atbaigimas: čia žmogus pasidaro *panašus į Dievą* (plg. 1 Jon. 3, 2), pasiekdamas tai, apie ką buvo svajojęs nuo pat pradžios ir kuo pasinaudodamas gundytojas kaip tik buvo nukreipęs jį nuo Viešpaties. Pirmykštis "būsite kaip Dievas" (Gen. 3, 5), buvęs melas žalčio lūpose, virsta tikrove per Jėzaus Kristaus atpirkimą. Tai yra žmogaus išvadavimas iš jo buvimo pakeliui ir perkėlimas į baigties būseną, kurią aprašinėdamas šv. Jonas sako, kad joje "nakties daugiau nebebus": atbaigtiesiems žmonėms "nereikės nei žiburio šviesos, nei saulės šviesos", nes "Viešpats Dievas juos apšvies" (Apr. 22, 4-5). *Šioje palaimintojoje būsenoje žmogus nebebus aptemęs Dievo paveikslas;* jam nereikės pasikliauti kūriniais, kad susivoktų savoje egzistencijoje. Jo būties didžioji Gairė ir

Šviesa bus pats Kūrėjas. Atbaigtieji žmonės "regės Jo veidą" ir "Jo vardas bus jų kaktose" (22, 5). *Jie bus Dievo regimybė*. Viešpats suspindės visoje žmogaus būtyje, ir žmogaus paveikslškumas bus įvykdytas ligi galo.

Kiekviena tad būsena, kurioje žmogus Dievo *regimai* neišreiškia ir kurioje jam tenka pasikliauti "žiburio šviesa", vistiek ar šis žiburys bus jo paties protas, ar gamta, ar menas, ar mokslas, — kiekviena tokia būsena yra ženklas, kad žmogus gyvena pakeliui ir kad savo tikslo jis dar nėra pasiekęs. Buvimas pakeliui nėra įvykdytas buvimas, todėl turįs kartą baigtis ir būti pakeistas buvimu baigtyje. Kurdamas žmogų, Dievas pašaukia jį būti Jo paveikslu ir dalyvauti Jo valdžioje, tačiau kuriamasis aktas dar nepadaro, kad žmogus regėtų Viešpatį, kaip Jis yra savyje ir todėl neprivalėtų "žiburio šviesos". Net ir rojiniai žmonės tokio regėjimo neturėjo, todėl buvo palenkti "gyvybės medžiui" ir viliojami "pažinimo medžio" (Gen. 2, 9). Kad žmogus būtų perkeltas į baigties būseną ir kad jame iš tikro apsireikštų tai, "kas mes būsime" (1 Jon. 3, 2), reikia *naujo* dieviškojo akto, kurį paprastai vadiname *perkeitimu* — transfiguratio. Tai savotiškas kūrybinio akto apvainikavimas, kada dieviškoji idėja pasaulyje ir Dievo paveikslas žmoguje yra įkūnijamas savo pilnatvėje. Šis aktas užbaigia kūrinijos buvimą pakeliui, užbaigia laiką ir atveria būseną amžinybėje.

Perkeitimo yra reikalingas kiekvienas padaras, kuris yra palenktas laikui. Net jeigu rojaus žmonės ir būtų pasilikę nekalti, vistiek jie būtų buvę šio atbaigiamojo akto reikalingi. Žmonių giminės plėtimasis žemėje ir pasaulio apvaldymas būtų, tiesa, išskleidęs malonės būseną visame kosme, tačiau nebūtų padaręs, kad gamta ir

žmogus būtų atsidūrę veidas į veidą su Viešpačiu. Palaiminta žmogaus veikla žemėje būtų buvusi tik parengimas atbaigiamajam Kūrėjo žygiui, anam *naujam aktui*, visuotiniam kūrinijos perkeitimui. Rojus taip pat būtų baigęsis, kaip baigsis ir mūsoji žemės istorija. Perkeitimas, būdamas kuriamojo akto pilnutinis įvykdymas, yra būtinas kiekvienam Viešpaties pašauktajam iš nebūties. Jis buvo būtinas ir Marijai, kadangi Marija taip pat yra kūrinys.

Pirmųjų žmonių kaltė atidarė žemiškosios istorijos kelią, paversdama mūsų buvimą pakeliui *nuodėminga būsena*, vadinasi, tokia, kurioje žmogus būna nusigrįžęs nuo Viešpaties ir todėl perkeitimui neprieinamas. Dievas juk negali sudievinti padaro, kuris savo laisve Jį neigia: Jis gali jį tik atmesti, perkeldamas jį į baigties būseną su visu jo neigimu, kaip tai yra atsitikę su angelais sukilėliais. Tačiau kadangi žmogus savo kaltės gailėjosi ir savo susigėdimu, kaip minėjome, šį gailestį išreiškė, Viešpats paliko jį ir toliau būti pakeliui, pažadėdamas jį pats išgelbėti iš nuodėmės. Tuo būdu tarp žmogaus sukūrimo ir būsimo perkeitimo įsiterpė dar vienas dieviškasis aktas, būtent, *atpirkimas*, kaip atnaujintasis žmogaus sujungimas su Dievu ir padėjimas pagrindo perkeitimui. Po Kristaus perkeitimas gali įvykti kiekvieną akimirką, nes žmogus dabar vėl yra atsigrįžęs į Dievą, vėl pasiruošęs Jį sutikti ir Jam atsiverti. Žmonijos istorijoje šie trys veiksmai — sukūrimas, atpirkimas ir perkeitimas — išsiskyrė ne tik dėl Apvaizdos sprendimo, bet ir dėl žmogaus puolimo. Sukūrimas įvyko prieš atpirkimą, ir perkeitimas įvyks po atpirkimo.

Marijoje pirmieji du Viešpaties aktai — sukūrimas ir atpirkimas — laiko atžvilgiu susijungė į vieną Nekal-

tojo Pradėjimo veiksmą. Nors savo esmėje juodu yra skirtingi, tačiau juodu įvyko tą pačią akimirką. Kūrybinis Viešpaties aktas pašaukė Mariją iš nebūties ir kartu apsaugojo ją, kad ji neįsijungtų į nuodėmingą Adomo paveldėjimą, gimdama iš pradinę kaltę nešančių savo tėvų. Todėl Marija pasirodė pasaulyje ne tik kaip naujas žmogiškasis asmuo, bet kartu ir kaip *Atpirktoji*, vadinasi, nešina pašventčiamąja malone, kuri žmogų padaro Dievo vaiku. Vis dėlto ji nebuvo *Perkeistoji*. Ji egzistavo pakeliui, kaip ir visa žmonija. Perkeitimo atžvilgiu Marija nebuvo išlaisvinta nuo laukimo ir tuo pačiu nuo laiko su visomis savo netobulybėmis. Nors ji gyveno sąjungoje su Dievu, nors žmogiškumas atsigavo joje rojiniu pavidalu, vis dėlto *viršinis* jos gyvenimas vyko mūsosios egzistencijos erdvėje ir todėl buvo priverstas prisiimti ištisą eilę žemiškųjų sunkenybių. Kadeso rožė, pati būdama be spyglių, buvo skirta augti erškėčiuotoje aplinkoje. Tiesa, Marija buvo laisva nuo tokių nuodėmės pasėkų, kurios ją išreiškia *tiesioginiu būdu*, kaip dorinė klaida, aistra, kūno priešinimasis dvasiai, mirtis (bausmės už nuodėmę prasme). Tačiau ji nebuvo laisva nuo tokių pasėkų, kurios, nors ir būdamos susijusios su žmonių ar angelų puolimu, vis dėlto net ir Kristaus atpirkimo nebuvo išveistos iš pasaulio, bet pasilieka jame ligi visuotinio perkeitimo, paliesdamos net švenčiausius žmones.

Visų pirma *kančia*. Jeigu šiandien vadiname Mariją "nuliūdusiųjų paguoda", tai todėl, kad ji pati yra iškentusi žmogiškosios egzistencijos liūdesį giliausia šio žodžio prasme. Simeono pranašautas kalavijas iš tikro pervėrė Marijos sielą, padarydamas ją tikrąja "kankinių Karaliene"[1] Marijos kančių vertę ryšium su Kristaus

atpirkimu jau svarstėme anksčiau, kalbėdami apie jos auką. Šioje vietoje minime jas tik kaip žemiškosios būsenos pradus, kurių Marija negalėjo išvengti ir kurie rodo, kad Dievo Motinos būtis, nors ir buvo atpirkta, vis dėlto pasiliko reikalinga perkeitimo, kaip išvadavimo pirmoje eilėje iš kančios.

Toliau — *nežinojimas*. Nors teologai ir linksta manyti, kad Marija buvo laisva nuo tokios klaidos ir nuo tokio nežinojimo, kurie lietė arba dorinę sritį arba jos pačios pašaukimą,[89] vis dėlto ši nuomonė nepaneigia *egzistencinio* Marijos nežinojimo, sudariusio jai nepatogumų, rūpesčio ir net skausmo. Kai angelas jai apreiškė, kad ji esanti Viešpaties šaukiama būti Išganytojo Motina, Marija nežinojo, kaip tai įvyks (Luk. 1, 33), nes nesugebėjo suprasti motinystės be vyro pažinimo. Ji nežinojo, kad Erodas slapta ketina nužudyti ką tik gimusį Jėzų (plg. Mat. 2, 13). Ji nežinojo, kad Erodas mirė ir kad todėl jau galinti grįžti iš Egipto atgal į savo tėvynę. Ji nežinojo, kad Erodo vietoje viešpatauja jo sūnus Archelajus ir kad todėl dar yra pavojinga apsigyventi Judėjoje (plg. Mat. 2, 19-22) Ji taip pat nežinojo, kur pasidėjo Jėzus, grįžtant jiems po Velykų švenčių iš Jeruzalės: ji jieškojo Jo "tarp giminių ir pažįstamų", o Jis tuo tarpu sėdėjo šventykloje (Luk. 2, 44).

Galop — *rūpestis*. Jis egzistencinės filosofijos yra vadinamas pagrindine žemiškojo buvimo nuotaika. Būdamas atsitiktinė būtybė, žmogus rūpinasi, kad savo buvime išsilaikytų, ir šis rūpestis išeina aikštėn ne tik teoriniu savo problemos sprendimu, bet kartu ir kasdieniais reikalais. Rūpestis perskverbia visą žmogaus būtybę. Jis buvo perskverbęs ir Mariją. Ji buvo susirūpinusi, kad išlaikytų nekaltybės pažadą net ir angelo ap-

reiškimo akivaizdoje (plg. Luk. 1, 34). Ji buvo susirūpinusi, kur galėtų pagimdyti savo kūdikį, kai "atėjo jai metas", o "nebuvo vietos užeigoje" (Luk. 2, 6-7). Ji buvo susirūpinusi, neradusi Jėzaus tarp giminių, ir šis rūpestis prasiveržė jai net tam tikru lyg ir priekaištu savo Sūnui: "Kam mums taip padarei?" (Luk. 2, 48). Pridėkime prie viso to Marijos rūpesčius svetimoje Egipto žemėje, nesvetingame Nazareto mieste; rūpesčius, pradėjus Jėzui mokyti, o žydams Jį persekioti, ir suprasime, kad *kančia, nežinojimas ir rūpestis buvo nuolatiniai Marijos žemiškojo gyvenimo palydovai.* Todėl pop. Pijus XII ir sako, kad "Mergelė Marija žemiškosios savo kelionės metu vedė gyvenimą, pilną rūpesčio, vargo ir kančios".[90]

Šios tad trys apraiškos, bendros žemiškajai visų žmonių būsenai, rodo, kad Marija buvo reikalinga ne tik atpirkimo, apsaugant ją nuo pradinės kaltės, bet ir *perkeitimo*, išvaduojant ją iš šios kaltės pasėkų, įsitvirtinusių pasaulio būtyje. Jeigu Marijos atpirkimas įvyko kartu su jos sukūrimu, tai perkeitimas turėjo ateiti jai žymiai vėliau. Marija turėjo jo laukti, kaip jo laukiame ir mes visi. Skirtumas tik tas, kad mums jis įvyks istorijos pabaigoje, o Marijai jis įvyko individualinio jos gyvenimo gale; mums jis bus visiems bendras, o Marijai jis buvo asmeninis; mums tarp mūsų gyvenimo ir perkeitimo įsiterpia mirtis, o Marijai perkeitimas sutapo su jos žemiškojo kelio pabaiga.

2. Marijos dangun paėmimas

Dieviškąjį veiksmą, kuriuo Marijos būtis buvo atbaigta, mes vadiname *Dangun Paėmimu.* Tai antgamtinis įvykis, į kurį tikėta "nuo anksčiausių laikų",[91] kuris

liturginės išraiškos yra radęs, kaip sakyta, jau penktajame šimtmetyje, tačiau dogmatiškai kaip tikėjimo tiesa buvo paskelbtas tik 1950 m. lapkričio 1 dieną. Dogmos apibrėžtyje yra sakoma, kad Marija," užbaigusi žemiškojo gyvenimo kelią, su kūnu ir siela paimta į dangiškąją garbę".[92] Viešpats pašaukė pas save savo Motiną visa jos asmenybės pilnatve, nelaukdamas istorijos galo, nes Marija į šią nuodėmės istoriją ir nebuvo įimta. Nekaltasis jos Pradėjimas apsaugojo ją nuo pradinės kaltės, iš kurios žemės vyksmas kaip tik ir kilo. Nebuvo tad pagrindo leisti Marijos kūnui virsti dulkėmis ir laukti visuotinio prikėlimo. Mums visiems, kurie dalyvaujame Adomo nuodėmėje, tarp žemiškojo mūsų kelio pabaigos, įvykstančios mirtimi, ir mūsų perkeitimo yra įsiterpęs *laikas*. Mes "dūsaujame patys savyje", *laukdami* "mūsų kūno atpirkimo" (Rom. 8, 23). Šį laiką perėjo net ir Išganytojas, tris dienas pasilikdamas Juozapo iš Arimatejos kape (plg. Luk. 23, 52-55), nes, prisiėmęs mūsų nuodėmes bei iš jų išplaukiančią mirtį, Kristus prisiėmė ir asmenybės suskaldymą kaip vieną iš skaudžiausių nuodėmės pasėkų. Tiesa, Kristus pergalėjo šį suskaldymą prisikeldamas, tačiau Jis taip pat *laukė*. Tuo tarpu Marijos buvime laukimo nebuvo. Būdama be nuodėmės, ji tuo pačiu buvo laisva ir nuo asmenybės suskilimo mirties metą. Pastarąją žemiškojo kelio akimirką Marija buvo paimta "į dangiškąją garbę", vadinasi, perkelta į palaimintąją baigties būseną, perkeičiant visą jos būtybę ir išvaduojant ją iš žemiškosios egzistencijos varžtų bei netobulybių. Marija dabar yra tokioje būsenoje, kurioje bus Kristui ištikima žmonija po visuotinio prikėlimo ir pasaulio perkeitimo. Ji yra pirmasis atstatytasis žmogus pilnutine prasme.

Šia prasme Marijos dangun paėmimas buvo nuoseklus išvystymas pirmykščio Viešpaties plano, kurį Jis buvo pradėjęs vykdyti Mirjam iš Nazareto būtyje, apsaugodamas ją nuo pradinės kaltės. Tai buvo "tarsi vainikas ir užbaiga" tos didžiosios privilegijos, kurią vadiname Nekaltuoju Pradėjimu. Tiktai tikint, kad Dievo Motina su kūnu ir siela gyvena amžinojoje garbėje, "pilnesne bei ryškesne šviesa" nušvinta ir malonės Pilnoji. "Šios dogmos siejasi viena su kita vidiniu būtnumu".[93] *Nekaltasis Pradėjimas taip santykiuoja su Dangun Paėmimu kaip pagrindas su užbaiga.* Nekaltuoju Pradėjimu Marija buvo paruošta iš vienos pusės būti Išganytojo Motina, iš kitos — atsistoti priešais rojaus žaltį kaip jo priešininkė ir pradėti su juo kovą žmonijos vardu. Fizinė Marijos Motinystė buvo Kalvarijos kalne išplėsta ligi visuotinės dvasinės Motinystės: visas mistinis Kristaus Kūnas — Bažnyčia virto dabar Marijos vaikais. Ontologinė Marijos priešginybė šėtonui išsiskleidė į veiksmingą priešinimąsi jo užmačioms atpirktojoje žemės istorijoje ir į sėkmingą žmonijos globojimą nuo jo puolimų bei skundų.

Visa tai jau buvo pagrįsta Nekaltuoju Pradėjimu. Tačiau žemiškosios egzistencijos varžtai neleido Marijai šio dvilypio pašaukimo išvystyti ligi jo viršūnės. Tuo tarpu paimta į dangiškąją garbę, ji tęsia toliau savo tarnybą, nebekliudoma žmogiškųjų netobulybių. *Nekaltoji išskleidžia savo grožį Paimtosios pavidalu.* Visi lūkesčiai, kuriuos žmonija buvo sudėjusi į Mariją, dangun paėmimu buvo įvykdyti aukščiausiu laipsniu. Paimtoji stovi pasaulio akivaizdoje kaip *Genezės Moteris,* žalčio priešininkė, nebuvusi jo valdžioje nei siela, nei kūnu, nes kūno virtimas dulkėmis kaip bausmės už nuodėmę

išraiška (plg. Gen. 3, 19) taip pat būtų buvęs viršinis slibino pergalės ženklas. Ji reiškiasi kaip *Evangelijos Motina*, globėja ir užtarytoja, esanti pas savo Sūnų ir nuolatos Jį prašanti, kad nepritrūktų vyno mūsų vestuvėse. Ji galop veikia kaip *Apreiškimo Mergelė*, būties Karalienė, apsiausta saule ir apvainikuota žvaigždėmis, kovojanti su slibinu už jai Golgotoje patikėtą žmoniją. Marijos priešybė šėtonui, visuotinė jos Motinystė ir kovingoji jos galia apsireiškia dangaus garbėje visa savo pilnatve. Ji stovi šalia savo Sūnaus kaip Jo didžioji Padėjėja ir bendradarbiauja Jo atpirkimo plėtime "nuo jūros ligi jūros" (Ps. 71, 8).

Ką sako mums šis nuostabus įvykis? — Marijos atžvilgiu jis rodo, kad Dievo Motinos ir visų mūsų globėjos bei atstovės buvimas yra užbaigtas, visiškai jame įvykdant Kūrėjo planą. Tačiau ką jis sako mūsų tikėjimui apskritai? Nors Dangun Paėmimo dogma buvo paskelbta Bažnyčios istorijoje gana vėlai, vis dėlto ji nėra be ryšio su kitomis mūsų tikėjimo tiesomis, nes Krikščionybės dogmos nestovi šalia viena kitos, bet jos yra vieno organizmo dalys: jos papildo viena kitą ir viena kitą nušviečia. Kokios tad šviesos viena iš šių dalių — Dangun Paėmimas — meta į visumą?

Yra visiškai tikra, kad Kristus atpirko žmoniją, pergalėjo mirtį, išskaistino žmogiškumą savo prisikėlimu ir vėl sujungė mus su Dievu savo "kryžiaus krauju" (Kol. 1, 20). Pasaulis po Kristaus esmingai yra kitoks savo santykiuose su Kūrėju, negu prieš Kristų. Bet štai, Kristus "buvo pakeltas aukštyn", ir debesys uždengė Jį nuo žmonių akių (Apd. 1, 9). Žmonės pasiliko žemėje, žiūrėdami į dangų ir laukdami antrojo Jo atėjimo, kuris išganomąjį Jo žygį užbaigs. Tačiau ligi tol? Ar Jo atpirkimas

pasiliks tik ontologinėse žmonijos gelmėse, neprasiveržd amas istorinėje jos egzistencijoje? Ar jis neapsireikš visa savo galia bei pilnybe jokiame *istoriniame* asmenyje? Ar jis pasiliks paslėptas ligi pasaulio galo ir todėl bus daugiau pažadas, negu įvykdymas? — Į tai atsakymą kaip tik ir duoda Dangun Paėmimo dogma.

Jeigu Marija yra su siela ir kūnu dangiškojoje garbėje, tai Kristaus atpirkimas yra ne tik *esminis* žmonijos išvadavimas, bet jau ir *egzistencinis* šio išvadavimo vykdymas mūsų istorijoje. Jis yra ne tik pažadas, bet ir tikrovė, įvykusi Mirjam iš Nazareto asmenyje. Jis yra duotas žmonijai ne tik bendrai, bet ir kiekvienam iš mūsų individualiai, nes yra išsiskleidęs vienoje iš mūsų giminės dukterų. *Dangun Paimtoji stovi prieš mūsų akis kaip Kristaus atpirkimo nusileidimas visa savo pilnatve į žemiškąją tikrovę.* Bizantinės liturgijos giedamas stovinčiųjų himnas vadina Mariją "prisikėlimo išspindu liavimu". Ir labai teisingai. Prisikeldamas Kristus perkeitė žmogiškąją prigimtį, tačiau šis perkeitimas aną Sekmadienio rytą nepalietė nė vieno žmogiškojo *asmens* istorinėje jo tikrovėje. Jis tik sudarė perkeitimui galimybę, išplisdamas Kristaus nešamoje žmogybėje ir tuo pačiu padėdamas ontologinį pagrindą visuotiniam perkeitimui. Pirmą sykį šis ontologinis pagrindas, ši atdara galimybė suspindėjo Marijos konkrečiame asmenyje. Dievo Motinos perkeitime Kristaus atpirkimas įgijo sklindančiosios prasmės, pradėdamas vykti atskiruose žemės žmonėse. Iš ontologinės plotmės, nešamos Kristaus žmogybėje, jis nusileido į egzistencinę mūsų tikrovę. Tuo būdu Marijos Dangun Paėmimas virto mums regimu ženklu, kad atpirkimas nėra tik kažkoks moralinis Dievo permaldavimas, kaip jį supranta protestantizmas,

bet tikras *keičiamasis aktas*, jau pradėjęs vykti mūsų istorijoje ir palietęs Marijos tiek sielą, tiek kūną. Dangun Paimtoji yra šios pradžios įrodymas ir todėl savotiška garantija, kad šis dieviškasis aktas savo laiku palies ir mus visus.

Pastatydama prieš pasaulio akis Paimtąją, Šventoji Dvasia dogmos pavidalu davė atsakymą į dabartinį žmonijos sąmonėje vis labiau įsigalintį atpirkimo sumoralinimą ir supsichologinimą. Bažnyčia juk yra istorijoje besiskleidžiąs Kristus; jos pašaukimas yra nešti Kristaus atpirkimą į visas tautas, vadinasi, plėsti aną ontologinį pagrindą laike ir erdvėje, sudarant tuo būdu vis didesnę galimybę galutiniam keičiamajam aktui antruoju Išganytojo atėjimu. Bet štai, šis esminis Bažnyčios uždavinys, šis istorinis jos pašaukimas kaip tik dabar pradedamas vis labiau pamiršti, pakeičiant jį socialine, kultūrine, dorine, psichologine Bažnyčios įtaka tautoms. Šiandieninė žmonija mielai pripažįsta, kad Bažnyčia švelnina papročius, vykdo teisingumą, remia kultūrinius darbus, globoja vargšus, ragina žmones į doresnį gyvenimą. Nevienas fabrikantas organizuoja savo darbininkams pamaldas šventadieniais, nes paskui darbininkai yra uolesni darbo dienomis. Nevienas dvarininkas siunčia savo tarnus sakramentų, nes paskui tarnai nevagia ir negadina turto. Nevienas psichijatras pataria savo pacientams eiti išpažinties, nes paskui ligoniai darosi ramesni ir duodasi lengviau gydomi. Šios rūšies Bažnyčios kaip atpirkimo įstaigos įtaka daugelio yra suprantama ir labai vertinama. Tačiau, kad atpirktasis žmogus "yra naujas sutvėrimas" (2 Kor. 5, 17); kad su Kristaus mirtimi bei prisikėlimu užsibaigė senasis pasaulis ir "visa pasidarė nauja"; kad išganymas palietė

ne tik egzistencijos kasdienybę — socialinę, moralinę, psichologinę, kultūrinę, — bet ir pačią žmogiškosios būties gelmę, — šis dalykas, šis ontologinis atpirkimo bruožas šiandien yra nebesuprantamas arba laikomas kažkokia svajone.

Prieš šitą tad psichologizmą bei moralizmą ir stoja dangun Paimtoji kaip *perkeistasis žmogus* ne savo paviršiumi, bet pačiu žmogiškuoju savo pradu. Ji stovi kaip atsakymas į dabartinį Kristaus atpirkimo pergyvenimą, rodydama, kad jis yra ne egzistencijos kasdienybės padailinimas, bet jos perkeitimas; ne priemonė sėkmingiau žemėje įsitaisyti, bet kelias jai palikti; ne žlugimas mirties akimirką, bet prisikėlimas ir amžinasis gyvenimas garbėje. *Ontologinio bruožo iškėlimas Kristaus atpirkime yra Dangun Paėmimo dogmos aktualybė mūsų laikams.* Kas atidžiau stebi dabarties pasaulio religinę sąmonę, turi pripažinti, kad Marijos Dangun Paėmimo paskelbimas tikėjimo tiesa buvo padarytas pačiu geriausiu metu. Žmonijai vis labiau religijoje ieškant žemiškosios paguodos ir sėkmės, prieš ją iškyla Toji, kuriai jos Sūnaus pasiuntinybė tarnavo ne psichologiniam nusiraminimui, ne apsirūpinimui, net ne garbei (kol Marija gyveno žemėje, apie ją maža kas kalbėjo, kaip ir apie visas Izraelio moteris), bet būties atnaujinimui. Ji pirmoji šio atnaujinimo patyrė ir kartu nurodė, kaip mes Kristaus išganymą turime suprasti, pergyventi ir vertinti: kaip pasiuntinybę įkurti naujam dangui ir naujai žemei (plg. 2 Pet. 3, 13; Apr. 21, 1).

3. Marijos mirties klausimas

Atidesnis skaitytojas galėjo pastebėti, kad autorius, kalbėdamas apie Marijos Dangun Paėmimą, sąmoningai vengia *mirties* žodžio ir sąvokos. Iš sykio atrodo, kad Marija, kaip ir visi žmonės, neišskyrus nė paties Kristaus, užbaigė žemiškąjį savo kelią mirtimi, paskui buvo dieviškosios galybės prikelta iš mirusiųjų ir paimta į dangiškąją garbę. Vis dėlto šis dalykas nėra toks savaime aiškus, kaip apie jį paprastai galvojama. Tai ypač krinta į akis dogmatiniame Dangun Paėmimo tiesos apibrėžime, kuriame sakoma, kad Marija buvo su kūnu ir siela paimta į dangų, "užbaigusi žemiškojo gyvenimo kelią — expleto terrestris vitae cursu".[94] Beskaitant šiuos žodžius, tuojau kyla klausimas, kodėl čia neapsakyta "mirusi, po mirties, prikelta iš mirusiųjų" ar kaip kitaip, kas aiškiai išreikštų Marijos mirties faktą? Nėra abejonės, kad jieškant tinkamos formulės šiai tiesai, popiežiui siūlėsi žodžiai, slepią Marijos mirties prasmę, tačiau jis juos atmetė, pasirinkdamas tokią formulę, kuri mirtį gali reikšti, bet gali jos ir nereikšti. Tuo popiežius norėjo pasakyti, kad Dangun Paėmimo dogma Marijos mirties klausimo savin neįima, bet, priešingai, "rūpestingai nuo jo atsiriboja."[95] Žinoma, tai nėra *įrodymas*, kad Marija nėra mirusi, kaip tai mėgino daryti pora italų teologų. Vis dėlto tai yra *nurodymas*, kad Marijos mirties problema tebėra atvira ir kad galima jai pajieškoti vienokio ar kitokio sprendimo.

Krikščioniškojoje tradicijoje yra nemaža kalbama apie Marijos mirtį (šv. Modestas, šv. Andriejus Kretietis, šv. Germanas Konstantinopolitietis, šv. Jonas Damaskietis ir t.t.). Tačiau labai būdinga, kad beveik visuomet

šiai mirčiai teikiamas *kitoks pobūdis*, negu apskritai žmonių gyvenimo pabaigai. Šv. Teodoras Studitas sako, kad jis regįs Mariją, "greičiau užsnūdusią, negu mirusią".[96] Šv. Germanas, Konstantinopolio patriarchas, teigia, kad Marija turėjusi "prisiimti mirtį tarsi miegą".[97] Šios minties įtakoje Rytų Bažnyčia šventę, kurios liturgijoje yra minimas Marijos išsiskyrimas iš žemiškojo gyvenimo, pavadino "Marijos užsnūdimu" (dormitio). Šiuo vardu ir Vakarų Bažnyčia ilgai šventė 15 dieną rugpjūčio. Tik vėliau ši šventė buvo pavadinta Dangun Paėmimu (assumptio). Naujaisiais laikais šv. Pranciškus Salezietis, atsiremdamas į šv. Matildos regėjimą, pasak kurio Marija mirusi dėl dieviškosios meilės įtampos, išvystė ištisą jos mirties teoriją, kurios pagrinde glūdi Marijos ilgesinga meilė savo Sūnu. Tai buvusi neįsivaizduojamai švelni mirtis, tačiau deginanti, ir Marija sudegusi ant šio aukuro "kaip meilės auka".[98]

Sutikime, kad visuose šiuose posakiuose esama tam tikro sužmoginimo. Tačiau visi jie būdingi tuo, kad mėgina Marijos mirtį atskirti nuo visų kitų žmonių mirties; atskirti tuo, kad *neteikia jai agonijos pobūdžio*. Kitaip tariant, krikščioniškoji tradicija saugo Mariją nuo tos absoliutinės vienatvės merdėjimo metu, kada žmogus pasilieka vienų vienas didžiam ir lemtingam apsisprendimui. Per šitokią vienatvę yra perėjęs ir Išganytojas. Kybodamas ant kryžiaus, Jis skundėsi: "Mano Dieve, mano Dieve, kam palikai mane" (Mork. 15, 34). Mirdamas dėl mūsų nuodėmių, Jis prisiėmė ne tik fizinę mirties pusę savo kūnu, bet ir ontologinį jos pobūdį, jos atveriamą nebūtį, kurioje net Viešpats yra neberandamas, ir perėjo per šią būties naktį nešinas didžiu nusilenkimu Dievo valiai. Tačiau Marijai šitoks perėjimas nėra taiko-

mas. Kaip visa krikščioniškoji tradicija vieningai teigia, kad Marijos kūnas nesupuvo, taip lygiai ji nenori pripažinti, kad Marijos dvasia būtų iškentusi agoniją arba aną Dievo pranykimą nebūties tamsoje. Kūno apsaugojimas nuo suirimo po mirties ir dvasios apsaugojimas nuo Dievo nerandamybės merdėjimo metą yra du pradai, kurie, atrodo, esą esminiai Marijos išsiskyrimui iš žemiškojo gyvenimo suprasti.

Marijos mirties klausimas aiškėja tik apskritai žmogiškosios mirties šviesoje. Jei žemiškosios istorijos metą žmogus iš buvimo pakeliui eina į baigties būseną *per mirtį*, tai yra pradinės kaltės pasėka. Rojuje mirties nebuvo. Iš Dievo rankų išėjęs žmogus turėjo ir pats nemirti ir sykiu vaduoti žemę iš joje siautusio mirties dėsnio, nes "mirties Dievas nepadarė ir nesidžiaugia gyvųjų žlugimu: Jis visa sukūrė buvimui" (Išm. 1 ,13). Jeigu mirtis įsiveržė ir į žmogaus buvimą, tai tik todėl, kad mūsų tėvai nusilenkė žalčiui, kuris "buvo galvažudys nuo pat pradžios" (Jon. 8, 44). Jie prisiėmė jo valdžią, o su ja kartu ir jo visur skleidžiamą mirties dėsnį, kadangi "nuodėmės atlygis yra mirtis" (Rom. 6, 23). "Nežlungamą sukūrė Viešpats žmogų ir padarė jį savo esmės paveikslu, tačiau per velnio pavydą mirtis įėjo į pasaulį, ir ją patiria tie, kurie jam (velniui) priklauso" (Išm. 2, 23).

Nuosekliai tad tasai, kuris yra be nuodėmės pačioje savo prigimties sąrangoje, kuris velniui nėra priklausęs nė vieną akimirką, mirties dėsnio savyje nenešioja. Tokio žmogaus atlygis yra ne mirtis, kylanti iš atsitraukimo nuo Dievo, bet "amžinasis gyvenimas" (Rom. 6, 23). Marijai ši išvada tinka visu svoriu. Dievo Motina buvo be nuodėmės ne išlaisvinimo, bet apsaugojimo prasme. Ji buvo be jokios nuodėmės: be pradinės ir be

asmeninės. Kokiu tad būdu galėjo jos būtybė būti palenkta anam "nuodėmės atlygiui"? Kančios buvimas Marijos gyvenime yra visai kitos prasmės dalykas. Eidama žemiškąjį savo kelią per mūsosios egzistencijos erdvę, Marija kentėjo ne todėl, kad ji pati būtų šiame kelyje klupusi, bet todėl, kad ji egzistavo drauge su mumis ir todėl drauge su mumis kentėjo (conpassio). *Marijos žemiškoji kančia buvo dalyvavimas žmonių kančioje.* Simeonas, pranašaudamas šventykloje, kad Marijos "sielą pervers kalavijas", čia pat nurodė ir šio pervėrimo tikslą: "Kad būtų atidengtos daugelio širdžių mintys" (Luk. 2, 35) Kitaip sakant, *Marijos kančioje turėjo skaidrėti kenčianti žmogaus širdis.* Būdama kito užjaučiama bei pergyvenama, kančia yra tam tikra prasme pasidalinama ir todėl palengvinama. Kęsdamas kito kančią, žmogus reikšmingiausiai būna drauge ir todėl geriausiai vykdo žmogiškąjį buvimą. Dalyvaudama tad mūsų kančiose, Marija jas išskaidrino, pakilnino, padarė vertingas Dievo akyse. Tuo ji parodė, kad ji iš tikro yra pašaukta būti *Padėjėja* ne tik savo Sūnui, bet ir visiems žmonėms, gautiems Kristaus paskyrimu nuo kryžiaus.

Viso to negalima pasakyti apie mirtį. Mirtis yra absoliučiai *asmeninis* dalykas. Kiekvienas žmogus miršta vienas ir vienišas. Niekas negali kito mirties pergyventi ir todėl ja su kitu pasidalinti. Vienas vienintelis, kuris prisiėmė ant savęs mūsų mirtį, ją iškentė ir todėl pergalėjo, buvo Kristus — Dievažmogis. Tačiau jokiam žmogiškajam *asmeniui* nėra įmanoma dalyvauti kito mirtyje. Jeigu tad Marijai buvo lemta mirti, ji taip pat turėjo mirti pati viena savą asmeninę mirtį. Tačiau *šitokia* mirtis kaip tik ir yra nuodėmės pasėka ir regimiausia

jos apraiška. Kokiu tad pagrindu ji būtų galėjusi paliesti nekaltą Marijos būtybę? *Religinio pagrindo Marijos mirčiai nėra.*

Kai kas mėgina Marijos mirtį sieti su Kristaus mirtimi kaip atpirkimo priemone. Būdama Kristaus Padėjėja išganomajame Jo žygyje, Marija, sakoma, sujungusi savo mirtį su savo Sūnaus mirtimi ir tuo būdu mirusi laisvu savo apsisprendimu, kad būtų bendrininkė žmonijos išgelbėjime ligi galo. Nors šis pagrindas ir slepia savyje didelio žmogiškojo kilnumo, tačiau *dogmatiškai* jis yra visiškai silpnas. Jis būtų iš tikro stoprus, jeigu Marija būtų mirusi kartu su Jėzumi Kalvarijos kalne. Tuomet iš tikro ji būtų savo mirtį sujungusi su Kristaus mirtimi į vieną išganomąjį dangiškojo Tėvo pagarbinimą ir permaldavimą už visos žmonijos nuodėmes. Tačiau Marija mirė tik keliolika metų po Golgotos dramos, vadinasi, tada, kai atpirkimo darbas jau buvo baigtas ir kada jam beliko tik skleistis žemės istorijoje. Po kryžiumi Marija kentėjo tik dvasiškai. Mirti už žmoniją ir laisvoje savo aukoje sunaikinti nuodėmingą žmogaus prigimtį buvo skirta tik vienam Kristui, ir Jo vieno mirtis atpirko pasaulį. Vėlesnė Marijos mirtis galėjo turėti su Kristaus mirtimi tik grynai moralinio ryšio, kaip ir kiekvieno kito krikščionies mirtis, nes "jei mes miršta me, tai miršta me Viešpačiui" (Rom. 14, 8). O šis ryšys yra per silpnas, kad pagrįstų Marijos mirties prasmingumą bei reikalingumą.

Visa tai mus verčia padaryti išvadą, kad *mūsiške mirtimi Marija iš tikro nemirė*. Mirtis kaip nuodėmės pasėka, kaip bausmė už kaltę jos paliesti negalėjo. Čia glūdi priežastis, kodėl krikščioniškoji tradicija iš Marijos "mirties" išskiria agoniją ir kūno suirimą. Tačiau šiuos

du pradus išskyrus, mirtis pasidaro visiškai kito pobūdžio ir kitos prasmės: ji yra ne mirtis tikra šio šodžio prasme, vadinasi, ne "nuodėmės atlygis", bet tiktai žemiškojo kelio *pabaiga*. Štai kodėl Marijos atveju ji yra vadinama užsnūdimu (dormitio), užbaigimu (terminus), perėjimu (transitus), gimtadieniu (natalicium), pertraukimu (pausatio). Krikščioniškoji sąmonė nedrįsta Marijos išsiskyrimui iš žemiškosios būsenos taikyti aiškaus *mirties* termino, nes jis yra apsunkintas nuodėmės paveldėjimu.

Jeigu vis dėlto mums reiktų pozityviai pasakyti, *kokiu būdu*[99] Marija užbaigė žemiškąjį savo kelią, drįstume teigti, kad tai įvyko *pačiu jos būties perkeitimo aktu*. Kaip Marijoje atsinaujino rojinis žmogiškumas, taip joje įvyko ir rojinio žmogaus kelio užbaigimas. Rojaus žmonės juk nebūtų mirę, tačiau žemėje amžinai taip pat būtų nepasilikę. Jie būtų buvę irgi "paimti į dangų", vadinasi, perkeisti ir perkelti į baigties būseną, į tiesioginį Viešpaties regėjimą. Sukurta pagal rojinį žmogaus pirmavaizdį, Marija kaip tik ir buvo vedama rojaus keliu bent savo esmėje: *ji buvo perkeista, nepatirdama prieš tai mirties tragikos.*

Kad tai nėra tik pradingusios rojinės būsenos atsinaujinimas, bet kartu ir nurodymas į istorijos pabaigos įvykius, liudija mums šv. Povilas, rašydamas korintiečiams, kad "mes, tiesa, *nevisi mirsime*, bet visi būsime perkeisti" (1 Kor. 15, 51),[100] ir pamokydamas tesalonikiečius, kad Kristaus atėjimo valandą "prisikels visų pirma mirusieji", o paskui "mes, kurie *dar esame pasilikę gyvi*, būsime sujungti su anaisiais ir pakelti debesyse į orą Kristaus linkui" (1 Tes. 4, 16-17). Perkeitimo veiks-

mas laikų pabaigoje paliečia visus: tiek mirusiuosius, tiek dar pasilikusius gyvuosius. Kodėl tad jis negalėjo paliesti ir gyvos esančios Marijos? Mirtis nėra būtina sąlyga perkeitimui. Ji yra tik *nuodėmingos* žemiškosios istorijos apraiška. Tačiau kai istorija antruoju Kristaus pasirodymu esti užbaigta arba kai žmogus yra į šią istoriją iš viso neįjungtas, perkeitimas gali ateiti ir be mirties. Jeigu tad teigiame, kad Marija užbaigė žemiškąjį savo kelią ne mirtimi mūsąja prasme, bet tiesioginiu dieviškojo perkeitimo aktu, tai tuo išreiškiame tik tai, kas būtų buvę su *visais* žmonėmis rojuje ir kas, pasak šv. Povilo, bus su *kaikuriais* žmonėmis, pasibaigus pasaulio istorijai. Marija yra *šitokio* perkeitimo pirmonė, kaip ji buvo ir atpirkimo pirmonė.

Be abejo, mes nežinome, kokios įtakos perkeitimas turi mūsajam gyvybės pradui. Kad jis jo nesunaikina, yra savaime aišku, nes tokiu atveju jis būtų ne žmogaus išskaistinimas, bet jo nužudymas. Tačiau kad jis sukrečia visą žmogaus būtybę, yra visiškai tikra. Apaštalai, išvydę Taboro kalne persikeitusį Kristų, "puolė ant veido ir labai išsigando" (Mat. 17, 6). Žmogaus susidūrimas su dieviškumo dvelktelėjimu sujudina jį ligi pat gelmių. Tuo labiau jis sujudina jį, jeigu jis yra ne praeinantis regėjimas, bet įvykis asmeninėje būtyje. Šia prasme galima iš tikro kalbėti apie savotišką perkeičiamojo žmogaus "mirimą", apie savotišką jo pojūčių ir kasdieninės jo sąmonės nutilimą, kaip tai įvyksta šventųjų ekstazėse. *Mistinė ekstazė ir perkeitimas yra tarp savęs labai panašūs.* Ekstazė juk ir yra ne kas kita, kaip *praeinantis* baigties būsenos pergyvenimas: tik psichologinis, todėl nepasiliekantis. Tačiau jeigu šis pergyvenimas virstų ontologiniu, vadinasi, būtų įvykdytas žmogaus

būtyje, žmogus savaime būtų perkeistas, vadinasi, užbaigtų žemiškosios egzistencijos kelią.

Ekstazės ištiktas žmogus savotiškai "miršta" pasauliui, kad visas susitelktų tiktai apie Dievą. Kai šv. Pranciškus Asyžietis 1205 m. vieną vasaros naktį išgirdo iš gamtos prabylantį Viešpatį, jo širdis patvino tokiu saldumu, jog jis nieko kito nebejautė; net jeigu jam kas sąnarį po sąnario būtų pjaustęs, jis būtų nepastebėjęs ir nesujudėjęs.[101] Šv. Jonas nuo Kryžiaus savo eilėraštyje "Giesmė sielos ir jos Sužadėtinio" prašydina sielą, kad Sužadėtinis nužudytų ją savo žvilgiu ir grožiu, o "Gyvosios meilės liepsnoje" jis sako, kad šis nužudymas pakeičia mirtį gyvenimu.[102] *Ekstazė yra mirimas*, tačiau šio mirimo esmė yra visiškai kitokia, negu mirties mūsąja prasme, mirties kaip "nuodėmės atlygio". Ekstazės metu siela ne tik nenutolsta nuo Dievo, ne tik nesiskundžia, kodėl Viešpats yra ją palikęs tamsoje, kaip tai esti mirties agonijoje, bet, priešingai, ji tiek artimai prie Jo prisiglaudžia, jog šis artimumas jai darosi beveik nebepakeliamas, beveik naikinantis prigimtąją jos egzistenciją "meilės smūgiu" (šv. Matilda).

Nėra tad abejonės, kad perkeitimo veiksmas užbaigė žemiškąją Marijos gyvybę, ją sukrėsdamas, nutildydamas jos pojūčių veikimą, nuramindamas jos troškulius, vadinasi, ją savotiškai numarindamas. Šia prasme ir galima sakyti kad Marija mirė, nes prigimtas jos gyvybės funkcionavimas iš tikro baigėsi. Tačiau ši užbaiga įvyko ne *agonijos* būdu, vadinasi, ne gyvybei tolstant nuo dvasios ir žmogaus asmenybei skylant, kaip tai yra mūsojoje mirtyje, bet gyvybei persikeičiant į visišką sutartinę su dvasia, į visišką paklusimą dvasios esmei. *Perkeitimo akte gyvybė nutyla todėl, kad dvasia*

prabyla visa savo galia. Tačiau gyvybė čia dvasios nepalieka, žmogaus asmenybė nesuskyla, ir "žemiškojo buvimo namai" nėra sugriaunami, kaip apie mūsąjį mirtį sako gedulingųjų Mišių prefacija ("dissoluta terrestris hujus incolatus domo"). Nors iš viršaus perkeitimo aktas ir yra į mirtį panašus ,savo esmėje tačiau jis yra mirčiai kaip tik priešingas.

Galima todėl sakyti, kad Marija *mirė*, tačiau reikia į šiuos žodžius dėti visiškai kitokį turinį. Marija mirė žemiškajai būsenai, tačiau ji nemirė prasme gyvybės žlugimo ir jos atsiskyrimo nuo dvasios. *Ji mirė ekstatine mirtimi*, vadinasi, patyrė keičiamosios Dievo galios, kuri užbaigė jos žemiškąjį kelią, išėmė ją iš laiko bei erdvės ir perkėlė į baigties būseną; perkėlė jos asmenybės pilnybėje: "su siela ir kūnu", kaip sakoma dogmoje. Todėl šv. Pranciškaus Saleziečio nuomonė, kad Marija sudegusi dieviškosios meilės liepsnoje, gali būti visiškai priimama, tik suprantant šį sudegimą ne kaip ilgesingą graužimąsi ir todėl fizinį nykimą, bet kaip vis didėjantį artnimąsi prie Viešpaties, kurio pastarasis meilės šūksnis pakvietė Jo Motiną į amžinąją garbę.

4. Saulėtoji Moteris

Dangun Paėmimu Marijos būtis buvo užbaigta. Pirmykštis Viešpaties sumanymas sukurti Moterį "visą gražią" ir pastatyti ją šalia Kristaus kaip Padėjėją buvo įvykdytas ligi galo. Logos Sužadėtinė ir Išganytojo Motina grįžo iš savo buvimo pakeliui į amžinąsias buveines, kad būtų ir toliau bendrininkė atpirktosios žmonijos

vedime į visuotinį išvadavimą ir į galutinę žalčio pergalę istorijoje. Vis dėlto dangiškasis Marijos bendradarbiavimas vyksta jau kitokiu pavidalu, negu žemėje. Ligi angelo apsilankymo Nazarete Marija buvo *Nekaltoji Mergelė*, pilna malonės, savotiškas rojaus atsinaujinimas žmonių giminėje. Tačiau ši rojaus gėlė augo Palestinos žemėje visiškai nežinoma. Nazareto namelio erdvė buvo grynai privatinė, nepastebima ir nevertinama.

Angelo pasveikinimas pavertė šią erdvę didžio įvykio vieta. Tardama savo "tebūnie", Marija tapo *Motina* Dievo Sūnaus, kuris savo pasirodymu žemėje tarsi kalaviju perskyrė žmoniją į dvi dalis (plg. Mat. 10, 34-37). Kristui buvo skirta būti visatos Karaliumi, vadinasi, stovėti pasaulio viešumoje, jam vadovaujant, jį pašventčiant ir teisiant. Todėl ir Marija kaip šio Karaliaus Motina pralaužė tylaus savo buvimo sienas ir išėjo į kelią, į kurį buvo nukreiptos visų žmonių akys. Nežinomos moteriškės šūktelėjimas Kristui: "Palaiminta įsčia, kuri Tave nešiojo, ir krūtys, kurias žindai" (Luk. 11, 27), buvo pasaulio balsas, skiriamas Jo Motinai: *garbės balsas*, kuriuo žmonija išreiškė savo nuostabą tąja, kuri pagimdė mums Gelbėtoją. Kaip Motina Marija ėjo paskui savo Sūnų visą žemiškąjį Jo kelią nuo prakartėlės Betlejuje ligi palaidojimo Arimatejos Juozapo kape. Paskui šv. Jonas pasiėmė ją "pas save" (Jon. 19, 27). Motiniškasis jos vaidmuo savam Sūnui buvo atliktas. Jėzus grįžo pas dangiškąjį Tėvą, ir Marijai kaip fizinei Jo Motinai nebeliko, kas žemėje veikti.

Paėmimu į dangų prasidėjo trečiasis Marijos buvimo tarpsnis — nebe kaip kuklios Mergelės, nebe kaip savo Sūnų auginančios ir globojančios Motinos, bet kaip *Didžiosios Padėjėjos*, kurios veikla apima visą žmoniją

ir skleidžiasi visoje istorijoje. Paimta į dangų Marija stovi pasaulio akivaizdoje *Saulėtosios Moters* pavidalu.

Kalbėdami apie Marijos apreiškimą, esame minėję, kad šv. Jonas savo regėjimuose yra matęs *ženklą:* "Saule apsiausta moteriškė, mėnulis po jos kojomis ir ant jos galvos dvylikos žvaigždžių vainikas" (Apr. 12, 1). Ką reiškia šis ženklas? Kas yra ši Saulėtoji Moteris? Nėra abejonės, kad visų pirma ji reiškia *Bažnyčią.* Šios Moters vaikai, "kurie laiko Dievo įsakymus ir turi Jėzaus Kristaus liudijimą" (Apr. 12, 17), yra visi atpirktieji ir Kristui ištikimi žmonės. Jos pabėgimas į dykumas nuo žalčio persekiojimų, "kur ji turėjo Dievo paruoštą vietą" ir buvo "nuo žalčio saugi" (12, 6-14), reiškia Bažnyčios santykį su pasauliu ir jos globojimą tiesioginiu Viešpaties įsikišimu. Jos šauksmas gimdant ir kentėjimas gimdymo skausmų (plg. 12, 2) yra nurodymas į Evangelijos plitimo sunkenybes žemėje. Visi šie simboliniai vaizdai gražiai tinka Bažnyčiai. Ir vis dėlto Saulėtoji Moteris Bažnyčia *kaip bendruomenė* neišsisemia. Jos pagimdytas Berniukas, turėjęs "valdyti visas tautas geležine lazda" (12, 5), aiškiai yra *Kristus.* Bet jeigu taip, tuomet Jo Gimdytoja, ana Saulėtoji Moteris, yra ne kas kita, kaip *Marija,* nes juk ne Bažnyčia pagimdė Kristų, bet *Kristus įkūrė Bažnyčią.* Štai kodėl ir pop. Pijus X, aiškindamas šv. Jono regėtą didelį ženklą, sako, kad "kiekvienas juk žino, jog ši moteris reiškia ne ką kitą, kaip Mariją".[108] Vadinasi, *Bažnyčia ir Marija susijungia šv. Jono regėjime į vieną Saulėtosios Moters vaizdą.* Bažnyčia įgyja asmeninių Marijos bruožų, o Marijos tarnyba išplinta ligi visuotinumo.

Šis glaudus ryšys mums sakyte sako, kad *Marija yra Bažnyčios pirmavaizdis.* Jeigu Bažnyčia yra Kristaus

atpirkimo skleidėja istorijoje, tai šis atpirkimas juk visų pirma įvyko Marijoje: Bažnyčia vykdo tai, kas Marijoje buvo pradėta kaip išganymo pirmonė. Jeigu Bažnyčia *dvasiniu* būdu per sakramentinę malonę apgyvendina Dievą žmogaus sieloje, tai ji čia tik plečia tą patį veiksmą, kurį atliko Marija, pagimdydama Dievą žmonijai *fiziniu* būdu. Jeigu Bažnyčia mus visus apglobia ir saugo nuo slibino smūgių, permaldaudama Dievą šv. Mišių kasdienine auka, tai ji čia tik vykdo Marijos globą, kuriai pats Kristus patikėjo žmoniją nuo kryžiaus. Kitaip sakant, *bendruomeninės funkcijos Bažnyčios veikloje yra asmeninių Marijos funkcijų suvisuotinimas.* Kiek Bažnyčia yra atpirktoji *žmonija*, tiek ji yra Marijos istorinis išsiskleidimas. Štai kodėl šv. Jonas išreiškė Bažnyčią ir Mariją tuo pačiu Saulėtosios Moters simboliu. Kiek Saulėtoji Moteris yra bendruomenė, tiek ji reiškia Bažnyčią; kiek ji yra asmuo, tiek ji reiškia Mariją. Savo santykyje su Dievu Bažnyčia ir Marija yra tas pats dalykas, tik svarstomas kitu atžvilgiu: Marija yra Bažnyčia asmeniniu pavidalu, ir Bažnyčia yra Marija bendruomeniniu pavidalu.

Saulėtoji Moteris yra Marijos objektyvacija jos baigties būsenoje. Paimta į dangų ji stovi priešais mus kaip Bažnyčios regimybė bei reiškėja. Gyvendama žemėje, Marija taip pat buvo Bažnyčios pirmavaizdis, tačiau neregimai. Išvaduota iš žemiškųjų sunkenybių, ji iškyla pasaulio akivaizdoje kaip Bažnyčios įvykdymas. Paimtojoje mes iš tikro regime, kas yra Bažnyčia savo esmėje: *tai žmonija, atvėrusi savo prigimtį Logos veikimui ir Jį įėmusi į save.* Joje taip pat mes regime, kas Bažnyčia turi būti istoriniame savo kelyje: tai žmonija, pasitinkanti Kristų kaip Sužadėtinė, apsivilkusi "spindinčia ir balta

bei plona drobe", kuri yra ne kas kita, kaip "teisingi šventųjų darbai" (Apr. 19, 8). Paimtosios šviesoje Bažnyčia atskleidžia gilesnę savo prasmę, negu tik tada, kai į ją žiūrime kaip į regimą organizaciją.

Be abejo, *Bažnyčia yra organizacija*, turinti hierarchinę savo sąrangą, savo įstatymus, savo įstaigas, savo technines ir juridines priemones. Tačiau visa ši organizacija yra tiktai, Y. M. J. Congaro OP žodžiais tariant, "Bažnyčios pastovai (armature)", kurie yra būtini Viešpaties šventyklai istorijoje statyti. Tačiau laikų pabaigoje, kai šventykla bus pastatyta, pastovai bus nuimti, ir tuomet Bažnyčia sušvitės, kaip šventasis Miestas, kaip Dievo Tauta, kaip Avinėlio Žmona ir Jo Sužadėtinė (plg. Apr. 21, 2-10). "Baigties būsenoje, — sako Congaras, — vadinasi, danguje nebus nei tarpininkaujančiojo hierarchinės kunigystės veikimo, nei tikėjimo mokymo, nei galios valdyti, nei dogmų, nei įstatymų, nei sakramentų".[104] Visi šie dalykai yra tol, kol Bažnyčia yra pakeliui — *in via*.

Nereikia daug nė aiškinti, kad mūsų amžius į šiuos Bažnyčios "pastovus" yra įsižiūrėjęs labai stipriai ir kad Bažnyčia kaip Viešpaties Tauta, kaip Jo Sužadėtinė ir mistinis Jo Kūnas yra išsprūdusi iš dėmesio lauko. Mūsų dienomis Bažnyčia yra dažniausiai pergyvenama kaip "išganymo įstaiga", net kaip "išganymo administracija" (Congar) ir tuo būdu nustumiama į paprastų žemiškųjų organizacijų rangą, pamirštant, kad "ji yra žymiai pranašesnė už bet kokią kitą žmonių bendruomenę"; pranašesnė tuo, kad "susideda ne tik iš draugijinių ir teisinių dalių bei santykių", bet slepia savyje ir antgamtinį pradą, būtent, "Dievo Dvasią, kuri skaičiumi viena ir ta pati pripildo ir vienija visą Bažnyčią".[105]

Šitas tad pradas, "tikrai ir veiksmingai glūdįs tiek bendrame organizme, tiek ir atskiruose nariuose",[106] kaip tik ir teikia Bažnyčiai tai, ko neturi jokia žemiškoji organizacija ar bendruomenė, net jeigu ji, iš viršaus žiūrint, ir būtų labai panaši į Bažnyčią. Bet kaip tik šis pradas, ši dieviškoji, visur esanti ir viską gaivinanti Dvasia šiandien nekartą ir yra išleidžiama iš akių, pasitenkinant anų "pastovų" kėlimu aikštėn, jų ugdymu bei stiprinimu.

Dangun Paėmimo dogma, atskleisdama mums Mariją kaip Bažnyčios pirmavaizdį bei asmeninę josios išraišką, ir nori pasukti mūsų dvasios žvilgį į dvasingesnį ir visuotinesnį Bažnyčios pergyvenimą. Argi šitoje dogmoje, sako H. Hirschmannas SJ, "nematyti tos pataisos, kurią pats Dievas padaro pertemptam, tarnybiškai kunigiškajam, vyriškajam pradui Bažnyčioje, kuri visuose savo nariuose yra Kristaus Sužadėtinė"?[107] Jeigu Marija yra Bažnyčios pirmavaizdis ir jeigu Bažnyčia yra Marijos santykio su Dievu išsiskleidimas bendruomeniniu pavidalu, tai argi visa tai nėra nurodymas, kad ne iš pasaulio pasiimtos priemonės — organizacinės, juridinės, propagandinės, techninės — padaro žmogaus sielą Kristaus Sužadėtine, bet anasai amžinasis "Fiat", pirmą sykį suskambėjęs Marijos lūpomis ir nepaliaujamai turįs skambėti žmonijos istorijoje? Argi ši dogma nenori prometejiškai vyriškojo Bažnyčios pergyvenimo papildyti nuolankiu moteriškuoju pergyvenimu? Juk Bažnyčia Logos akivaizdoje yra Moteris: Rutha, kukliai susigūžusi Viešpaties kojūgalyje ir laukianti, kada Jis vidunaktį ją paklaus: "Kas esi?", o ji atsakys: "Rutha, Tavo tarnaitė" (Ruth. 3, 9). Saulėtoji Moteris stovi priešais mus kaip šio atsakymo tobulas įvykdymas, kaip amžinas kvietimas šį atsakymą duoti kiekvienam Dievo pasibeldimui

į mūsų sielą. Šiandieninis mūsų susidomėjimas Paimtąja yra kartu susidomėjimas pačia Bažnyčia. *Marijos amžius yra kartu Bažnyčios amžius:* tai amžius gilesnio Bažnyčios supratimo bei pergyvenimo, didesnio pasitikėjimo Viešpačiu, intensyvesnio susitelkimo savyje, ištvermingesnės maldos ir budėjimo. Paimtoji yra "didelis ženklas" danguje, kuris veda Bažnyčią per pasaulio dykumas, nušviesdamas jai kelią, kaip Izraeliui jį nušvietė ugnies stulpas naktį ir debesų stulpas dieną (plg. Ex. 13, 21).

Tačiau šv. Jonas savo regėjime matė ne tik vieną ženklą Saulėtosios Moters pavidalu. "Ir kitas ženklas buvo matomas danguje: didelis rausvas slibinas, turįs septynias galvas ir dešimtį ragų ir ant savo galvų septynis vainikus" (Apr. 12, 3). Tai amžinasis Viešpaties priešas, angelas sukilėlis, "senasis žaltys, kuris vadinamas velniu bei šėtonu ir kuris suvedžioja visą pasaulį" (Apr. 12, 9). Jis kyla šalia Saulėtosios Moters, kad, "jai pagimdžius, prarytų jos Kūdikį" (12, 4). O kai Dievas ją išgelbsti, išvesdamas į dykumas (plg. 12, 6), slibinas nueina "kariauti su kitais jos vaikais, kurie laiko Dievo įsakymus" (12, 17). Šis vaizdas yra nepaprastai prasmingas. Jis mums sako, kad *senasis žaltys nepaliaujamai kyla prieš Bažnyčią, kartu kildamas ir prieš jos pirmavaizdį — Mariją.* Marija jau rojuje buvo apreikšta žmonijai kaip kovotoja už jos išlaisvinimą iš žalčio valdžios. Šv. Jono regėjime ši kova įgyja visuotinių perspektyvų. Saulėtoji Moteris atsistoja prieš rausvą slibiną kaip jo priešininkė ir nugalėtoja.

Būdinga tačiau, kad šios Moters - Marijos ir Bažnyčios — pergalė ateina *sutartiniu Dievo ir žemės veikimu.* Žalčio persekiojamai Bažnyčiai - Marijai Dievas

duoda "du didelio erelio sparnu, kad skristų į dykumas" (Apr. 12, 14). Tačiau jai bebėgant, "žaltys paleido iš savo nasrų paskui Moterį vandenį tarsi upę" (Apr. 12, 15), kuri turėjusi Moterį pražudyti. Bet tada jai pagalbon atėjo žemė: "Žemė atvėrė savo burną ir sugėrė upę" (12, 16). Sunku mums būtų atspėti šios simbolinės upės prasmę. Viena tačiau yra aišku, kad ji reiškia *gausą* visų tų priemonių, kurias žaltys naudoja Bažnyčiai pražudyti. Ir štai, joms nugalėti ateina ne tik Dievas, išvesdamas savo Sužadėtinę iš ypatingai pavojingų situacijų, bet ir pati žemė, suimdama į save šėtono užmačias. Kovon su slibinu susitelkia visos jėgos: antgamtinės ir gamtinės, nes slibinas yra priešas ne tik Kūrėjo, bet kartu ir kūrinijos. Žemės vaizdu šv. Jonas nori pasakyti, kad kūrinija taip pat kovoja prieš slibiną ir tuo būdu pati prisideda prie savo išganymo.

Įsižiūrėti tad į Paimtąją, šviečiančią mums Apreiškimo vaizduojama Saulėtąja Moterimi, reiškia įsižiūrėti į kovą, kurią tenka Bažnyčiai vesti savo istorijoje ir kuri vis aštrėja, laikams skubant prie pabaigos. Saulėtoji Moteris yra ne tik Bažnyčios kaip Kristaus Sužadėtinės, bet kartu ir jos kaip žalčio priešininkės ženklas. Ji stovi prieš mūsų akis kaip mūsų vėliavnešė grumtynėse su nutremtuoju slibinu. Tarp jos ir žalčio yra užkurta negęstanti nesantaika, kurią Bažnyčia turi vykdyti istoriniame savo kelyje ir tuo pačiu iškęsti slibino smūgius.

Bažnyčios rungtynės su žalčiu ir su jo valdomu pasauliu niekados nebuvo tokios visuotinės ir tokios gilios, kaip mūsų amžiuje. Pasibaigus antrajam karui, kai kas, pagautas entuziazmo, pradėjo kalbėti, esą žmonijoje vykstąs didžiulės reikšmės persilaužimas; esą žmonija supratusi savo klaidą ir todėl grįžtanti prie Dievo; esą

jokiam socialistui ir net bolševikui pasidariusi nebe mada kalbėti prieš religiją; esą pasaulyje liovusis bent viešo kova su Dievu. Deja, šis entuziazmas greitai išblėso, nes visos anos pokarinės kalbos buvo pažadintos ne žmonijos atsivertimo, bet tik politinio dienos reikalo. Kai šis reikalas praėjo, senojo slibino neapykanta išsiveržė dar didesne kova, negu anksčiau. *Vienijantis pasauliui, vienijasi ir antikristinės jėgos,* puldamos visų pirma Bažnyčią kaip Kristaus skleidimąsi istorijoje, nes Jo paties, sėdinčio Tėvo dešinėje, jos pasiekti nebegali. Bažnyčia iš lėto, bet neišvengiamai žengia į apokaliptinį savo istorijos tarpsnį, kada ji bus ištremta iš žmonių bendruomenės, nes nesutiks priimti žvėries žymės ant savo kaktos (plg. Apr. 13, 16-17). Pasilikdama ištikima Avinėliui, ji savaime užsitrauks slibino rūstybę ir turės iškęsti jo persekiojimus. Saulėtoji Moteris, to paties slibino vejama į dykumas, yra išraiška Bažnyčios likimo visą žemiškąjį metą, o ypatingai mūsų dienomis.

Dangun Paėmimo dogma kaip tik ir kreipia mūsų dėmesį į šį Bažnyčios likimą. Būdama paskelbta ypatingų slibino puolimų metu, ji iš vienos pusės ruošia mus šiuos puolimus iškęsti, iš kitos — mus paguodžia, parodydama, kad *Viešpats niekad Bažnyčios nepalieka vienos,* bet apsaugoja ją nuo mirtingų smūgių, leisdamas jai pasitraukti į dykumas, iš kurių Jis pašaukia pranašus ir šventuosius. *Saulėtosios Moters pergalė yra Bažnyčios pergalė.* Ši Moteris yra "galingoji Mergelė", į kurią mes šaukiamės litanijoje ir kurios laimėjimas yra laidas, kad ir mūsų priešinimasis žalčiui nebus veltui. Būdama apsupta saulės, turėdama mėnulį po kojomis ir žvaigždžių vainiką ant galvos, ji yra tikroji visatos Karalienė — *Regina universi,* todėl tikroji mūsų priebė-

ga ir užtarytoja, nes savo galia ji dabar iš tikro apima visą pasaulį.

89. Plg. Alastruey, Tratado de la Virgen Santisima, p. 368-71.

90. Munificentissimus Deus.

91. Pop. Pijus XII, Munificentissimus Deus.

92. Pop. Pijus XII, ten pat.

93. Pop. Pijus XII, Fulgens Corona.

94. Munificentissimus Deus.

95. G. Alastruey, Tratado de la Virgen Santisima, 489 p.

96. Homil. V in Dorm. B. Deiparae, Migne PG 99, 720 p.

97. Plg. Die leibliche Himmelfahrt Mariens, 57 p. (sudėtinė studija), Frankfurt/M. 1950.

98. Traité de l'Amour de Dieu, liv. 7, chap. 13 ir 14.

99. Ispanų marijologas G. Alastruey pastebi, kad Dangun Paėmimo dogmoje reikia skirti du dalyku: patį paėmimo *faktą* ir šio paėmimo *būdą*. Faktas yra tikėjimo tiesa, būdas yra Bažnyčios nenurodytas, vadinasi, paliktas laisvam tikinčiųjų svarstymui. Todėl čia yra galimas nuomonių įvairumas (plg. Tratado de la Virgen Santisima, 389 p.). Šios studijos autorius, teigdamas, kad Marija nemirusi mūsiške mirtimi, vadinasi, neperėjusi per agoniją, bet buvusi paimta iš mūsosios būsenos pačiu perkeitimo aktu, reiškia savo asmeninę nuomonę, nelaikydamas jos niekam privaloma ir jau iš anksto nusilenkdamas Bažnyčios sprendimui, jeigu jis kada nors šiuo klausimu būtų paskelbtas viešojo ar paprastojo mokymo keliu.

100. Vulgatoj ši šv. Povilo laiško korintiečiams eilutė yra išversta priešinga prasme: "Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur — visi, tiesa, kelsimės, bet nevisi būsime perkeisti" (1 Kor 15, 51). Šis pakeitimas atsirado, matyt, todėl, kad vertėjas arba nesuprato šv. Povilo žodžių prasmės (plg. Die Hl. Schrift v. P. Riessler u. R. Storr, Erläuterungen NT 24), arba negalėjo prileisti, kad Kristaus antrojo atėjimo metu dar būtų gyvų žmonių. Iš tikro tačiau mes juk kasdien kalbame tikėjimo išpažinimą, kur aiškiai pasakyta, kad Jis "ateis teisti *gyvųjų* ir mirusiųjų". Originalo tekstas, kad "mes, tiesa, nevisi mirsime" yra virtęs viena iš tikėjimo išpažinimo tiesų: Kristus teis ne tik prisikėlusius mirusiuosius, bet ir pasilikusius gyvuosius.

[101]. Plačiau apie šį šv. Pranciškaus pergyvenimą plg. "Saulės Giesmė" 26-27 p.

[102]. Plg. E. Stein, Kreuzeswissenschaft. Studie über Johannes a Cruce 198 p. Freiburg 1. Br. 1950.

[103] Ad diem illum laetissimum.

[104]. Sacerdoce et laicat dans l'Eglise,, in: La vie intellectuelle 1946, gruodžio mėn. 13 p. — Plg. taip pat to paties Congar straipsnį "Pour une théologie du laicat" in: Etudes 1948. sausio mėn.; taip pat jo veikalą "Jalons pour une théologie du laicat" Paris 1953.

[105]. Pop. Pijus XII, De Corpore Christi mystico, liet. vert. 520 p.

[106]. Pop. Pijus XII, ten pat.

[107]. Die leibliche Himmelfahrt Mariens, 136 p.

Aušros Vartų Marija Vilniuje

VIII. MARIJOS GARBINIMAS LIETUVOJE

Jis pažvelgė į savo Tarnaitės menkumą: nuo dabar visos kartos vadins mane palaiminta.

Luko 1, 48.

1. Marijos kulto reikšmė Lietuvai

"Jis numeta galiūnus nuo sosto, ir išaugština žemuosius.
Alkstančius jis pripildo gėrybių, o turtuolius paleidžia tuščius".

Nuo vaikystės dienų mums tebeskamba ausyse Lietuvoje taip įspūdingai švenčiamų sekmadieninių Mišparų garsiosios "Magnificat" žodžiai. Jie turi savo gilaus pateisinimo žmonijos išgyventuose šimtmečiuose apskritai. Kiek daug atvejų tačiau gali paliūdyti ir mūsoji istorija, kaip "silpnas kelias, tvirtas griuva" (Maironis). Tai pagaliau patvirtina ir pati Švenčiausios Marijos kulto eiga Pabaltijyje.

Ar nebuvo kitados, t. y. prieš 700 su viršum metų, kada karalius Mindaugas savo lotynišku krikštu Lietuvos veidą pirmasis kreipė į vakarus, šiandieniniai Latvijos - Estijos plotai — tada Livonija — jau vadinama "Marijos žeme" (Marie-Ländchen). Titulą "Terra Mariana" Livonija buvo gavusi 1215 metais per Laterano kon-

ciliją, didžiojo popiežiaus Inocento III-jo laikais.[1] Iš kitos pusės tačiau, ar nežinoma yra iš keliolikos vokiečių kronikų šimtai faktų, kaip anie kryžiuočiai kardu bandė brautis į Lietuvą, vis įsitikinę, kad krikštą galima bus pradėti, pirma netikėlius pagonis užkariavus. Bet Lietuva pasikrikštijimui surado visai kitą būdą. O garsingasis Jeruzalėje įsteigtas ordinas, per du šimtu metų varginęs Lietuvą nuolatiniais karais, *pirmasis* atsimetė nuo Romos. Jis atsisakė, žinoma, ir nuo Marijos kulto, nors iki tol jos vardą oficialiai nešiojo. Vos tik Liuteris pasirodė, atkritęs vyriausias magistras su didele dalimi riterių, anot Liuterio, metė "falšyvą skaistybę" ir tuoj priėmė jo mokslą. O lietuviai, kryžiuočių kronikose ilgai pravardžiuojami ir keikiami visokiais pragaro, tamsybės, velnio, pražūties vaikais bei sūnumis, ištikimai per šimtmečių audras ir religines atakas (ir per Muravjovo gadynės stačiatikinimo orgijas!), išlaikė Romos kryžių. Jį priėmę, nuo jo jie nebeatsimetė, tuo paveldėdami Pabaltijyje, vienintėlės ten palikusios "Marijos Žemės" titulą. Ar čia neįsiprasmino garsiosios giesmės "Magnificat" žodžiai?

Dėstyti šiandien tremtyje apie Švč. Mergelės kultą Lietuvoje, reiškia bandyti, su tėvynės ilgesiu ir jos gražių religinių tradicijų nostalgija, mintimis p e r s i k e l t i į kenčiančios Lietuvos plotus. Vaizduoti Dievo Motinos garbinimą per šimtmečius Nemuno šalyje, reiškia prisiminti įvairių vietų Liurdus, stebuklingais paveikslais garsias šventoves, akmenyse įspaustas Marijos pėdas. Tai reiškia pavaikščioti ir po tokias šiandien tremtyje jau apmirštas, bet Lietuvos liaudyje per šimtmečius stebuklingais Marijos paveikslais išgarsėjusias bažnyčias, kaip Ukmergės apskrities Gelvonai, Pagiriai, Šimonys, kaip Kazokiškis (į šiaurę nuo Vievio — ant Neries kran-

to), Vasiliškis — Lydos apskr., Pivašiūnai — Alytaus apskr.; reikėtų taip pat nepamiršti aplankyti ir tas Dievo Motinos paveikslais žinomas šventoves, kur žmonės per kartų kartas savo skausmus, sielvartus, maldas ir apžadus nešė, būtent, Šiaulių apskr. Rozalimą, Radviliškį, Raseinių apskrities — Ugionis, Telšių apskr. — Tverus, Paežerę, Kretingos apskr. — Kulius, Sūduvoje — Seinus, ir t.t.[2] Be abejo, šitos Marijos kulto šventovės nėra nė iš tolo tokios garsios, kaip italų Loreto, prancūzų — Liurdas, meksikiečių — Guadalupė, portugalų — Fatima, vokiečių — Altöttingen, ar lenkų — Čenstachava. Bet ir tose vietinėse šventovėse, toliau nepasijudinąs Lietuvos artojas rasdavo savo paguodą, darydavo votus, savo giesmes giedodavo, savo vargus išliedavo.

Kalbėti toliau apie Švč. Mergelės kultą Lietuvoje, t. y. Europos vietovėje, kuri yra Benjaminas Europos krikščioniškų tautų šeimoje, reiškia prisiminti pakelių koplytėles su Skausmingosios Dievo Motinos statulėlėmis, reiškia — atkurti anuos religinio uolumo vaizdus, kada seni ir jauni, bažnyčiose ir namie per puošnias Gegužines pamaldas ir įvairių Marijos švenčių progomis melsdavosi Nekaltai Pradėtajai. Kas ilgiau gyveno Lietuvos kaime, prisimena, kaip ten iš anksto būdavo padaromi apžadai aplankyti kurią garsią Marijos šventovę. Gyvai prieš akis stojasi, kaip iš tolimiausių parapijų vykdavo žmonės į Marijos garbei didžiuosius atlaidus Šiluvon, Žemaičių Kalvarijon, Pažaislin, į Vilniaus Aušros Vartus, Trakus, Krekenavą.

Kokių neišdildomų paveikslų yra palikę iš tų dar sveikų ir patrijarchalinių mūsų kaimo santykių, kai visa šeima per spalių mėnesį vakarais kalbėdavo rožinį, kai per Adventą važiuodavo anksti rytais tolimą kelią į Ra-

rotas! Tur būt ne vienas čia prisimins rašytoją J. Biliūną, kuris yra jautriai įspaudęs mūsų atmintin vieną tokį gražų literatūrinį Rarotų pergyvenimą!

Pagaliau, jeigu norime nors kiek liesti Šv. Marijos kultą Lietuvoje iš istorinės perspektyvos, reiškia atsekti nuo seno jos garbei organizuotas brolijas, aiškintis jos gausių giesmių kilmę ir pradžią, tai reiškia taip pat apžiūrėti jos gausius paveikslus, bandant atkurti jų istoriją.

Žodžiu yra tai įdomi tema savyje, graži mozaika daugybės faktų - faktelių, stipriai paliečianti didelę dalį Lietuvos Bažnyčios ir jos religinio gyvenimo istorijos. Bandysime, kad ir labai prabėgomis, tai imti kritiškos istorijos plotmėje.

Peržvelgiant Lietuvos krikščionybės vystimosi šimtmečius, tuoj aptinkama s l e n k s t i s, kuris akivaizdžiai Švč. Mergelės kultą, kaip ir visą Bažnyčios istoriją Lietuvoje, perdalina į dvi dali. Kas tai per slenkstis, lengva atspėti! Tai *protestantizmas*, nešamas kaip tik labiausiai iš tų kaimyninių žemių, kurios dar prosenelių laikais lietuviui buvo siūlusios kryžių ant įaštrinto kardo galo, ir vos šimtui metų praėjus nuo žinomosios Vytautinės Melno taikos 1422-ais, tas pats kaimynas, tik numetęs kryžiuočio apsiaustą, jau ne ginklu, bet veiklia propaganda bei savo kultūrinėmis pastangomis, uoliai bandė savęsp patraukti Lietuvą.

Beveik ištisas dvi generacijas Lietuva, kaip ir daugelis Europos kraštų, gauna taip pat persirgti religinių sutemų laikus. Palyginti, dar silpna bažnytinė organizacija sunkiai atsilaiko iš Vakarų ir iš Lenkijos einančiai protestantizmo bangai. Kai kam jau rodėsi, kad tik reikia stipriau spūstelti, ir jau silpnai besiblaškanti Lietuvoje Romos tikėjimo liepsnelė galutinai užslopsianti. Bet

nuostabu! Ji tik dar skaisčiau ir stipriau sužybėjo! Ji didingai sušvito ant puošnių barokinių altorių, prie Švč. Mergelės paveikslų. Atsispyrusi prieš Marijos kultą neigiantį protestantizmą, — tai darė ypač kalvinistai — Lietuvos liaudis naturaliai dar labiau akcentavo jos garbę. Pagarsėjo Aušros Vartai, Trakai, Žemaičių Kalvarija, dar didesniu stiprumu sužibėjo Šiluva su savo Apsireiškimu, kurio reikšmę Lietuvos katalikybės restauracijos istorijoje dar reikia nuosekliai ir atsidėjus tirti.[3]

Šitaip tad protestantizmas ir perdalina mūsų Bažnyčios bei visą jos kultūros istoriją į du reikšmingus laikotarpius. Pirmiausia žvilgtersime į religinio gyvenimo plėtojimąsi ir Marijos garbinimą Lietuvoje iki kalvinizmo įveikimo, t. y. iki 17-jo amž. pradžios. O paskui prabėgsime pro reikšmingiausius faktus, liečiančius Švč. Mergelės kulto suklestėjimą Lietuvoje protestantizmo pavojų įveikus. Abu tiedu laikotarpiai yra chronologiškai labai nelygūs, būtent du šimtmečiai, beveik prieš dvigubai ilgesnę poprotestantinę epochą. Ir šiai, žinoma, tiedu laikotarpiai daugeliu atžvilgių yra labai skirtingi. Skirtingais jiedu padaro ir istorinių šaltinių charakteris. Jeigu, pav., apie priešprotestantinių laikų krikščionybės istoriją ir Marijos garbinimą Lietuvoje yra tiek daug spragų ir dar iki šiol neišaiškintų mįslių, tai nuo 17-jo amž. šaltinių vis labiau gausėja! Švč. Mergelės garbinimo versmės, žinoma, daugėja ne vien todėl, kad labiau artėjame į mūsų laikus. Jos auga kaip tik labiausiai dėl to, kad Marijos garbinimas vis daugiau ir daugiau plečiasi. 18-me ir 19-me amžiuose atsiranda ne vien tik naujos jos kulto vietos, bet iškyla ir naujos jos garbinimo formos. Statoma daug naujų, ar permūrinamos senos bažnyčios. Jų kas trečia gauna, vis vienu, ar kitu

titulu, Švč. Mergelės Marijos, ar jos savybių vardą. Jeigu kas nors tiksliai sudarytų Lietuvos bažnyčių šventųjų patronato kartografinį vaizdą — žemėlapį, kaip yra kitose tautose,[4] tai būtų aišku, kaip plėtėsi ir kokiomis kryptimis keliavo Marijos patronatų bažnytiniai titulai. Tokia "šventųjų geografija", be abejo, žymiai tiksliau išaiškintų Marijos kulto reikšmę Lietuvoje. Šie rėmai tačiau mums apskritai teleidžia, tik mažą dalelę atskleisti dar iki šiol neparašytos Marijos garbinimo istorijos Lietuvoje.

2. Marijos garbinimas Lietuvoje

a. Šaltinių atsitiktinumas ir jų priešingumai (brolijos Marijos garbei ir Martyno Mažvydo laiškas Prūsų hercogui)

Ką žinome istoriško apie Švč. Mergelės Marijos kultą per anuos pirmuosius du šimtmečius, kada etnografinėje Lietuvoje, anoje neseniai buvusioje pagonių žemėje, buvo įkurtos dvi vyskupijos? Nusileiskime į žilus laikus prieš 400-500 metų! Tai visai nebūtų sunku, jeigu mūsų rūpimam klausimui netektų remtis labai atsitiktiniais šaltiniais. Štai iš vienos pusės susiduriame su žiaurios tikrovės faktais, kaip apie 16-jo amž. vidurį protestantizmas Lietuvon pylėsi per visus plyšius. Jo greito plitimo pasėkoje ikitolinę krikščionybę paprastai bandoma aiškintis buvus dar labai silpnutę. Vaizdžiai nusakoma, kaip plačioje Žemaičių vyskupijoje, Liuterio ir Kalvino mokslui sklindant, tarp plačių miškų masyvų tebuvusios vos 38 parapijos. Vyskupijoje belikę — ir tai nuolat kartojama — vos 7-ni ištikimi kunigai! Vis aptinkama, kad

Lietuvoje dar buvę daug pagonybės likučių. Iš tos vėlybos pagonybės vaizdų, net yra bandoma daryti iš viso išvadų apie senąją lietuvių religiją. Dar pridedama, kad kunigai buvę dideliai nemokyti, arba dažniausiai buvę ateiviai iš kaimynų ir tt. Tam viskam paremti, be abejo, surandama ir faktų, leidžiančių nupiešti labai tamsų paveikslą, kaip jį ir yra perdavęs Lietuvos protestantizmo tyrinėtojas Juozas Purickis.[5]

Iš kitos pusės tačiau, štai vėl iš gyvenimo paimti gyvi faktai mūsų žvilgsnį nukreipia priešingon pusėn. Karaliaučiaus archyvan (dabar Göttingene) per I D. Karą yra patekę, pav., svarbių Vilniaus žemės bažnytinių dokumentų, kurių nežinojo net mokslingi Vilniaus vyskupijos kodekso leidėjai. Tie reikšmingi dokumentai parodo, jog jau *Vytauto mirties* metais (1430-ais) prie Vilniaus parapijos bažnyčios buvo steigiamos brolijos. Pav., Šv. Jono brolijai, gaunančiai atitinkamus atlaidus, buvo nustatyta *giedoti*, šalia kitų įpareigojimų, 10 Tėve Mūsų ir tiek pat Sveika Marija.[6]

15-me amž. brolijų skaičius Lietuvos sostinėje didėjo. Dar giliajame viduramžyje Vakaruose, sekant amatų cechų pavyzdžiu, ypač domininkonai, pranciškonai, karmelitai ėmėsi iniciatyvos prie bažnyčių kurti įvairias religines brolijas (confraternitates).[7] Pirmiausia jos buvo skirtos laidoti numirėliams ir slaugyti ligoniams. Per jas plėtėsi žmonėse ir Marijos kultas. Intensyvinant religinį gyvenimą jos yra suvaidinusios reikšmingą rolę. Gaila, kad *Lietuvos brolijų istorija* dar neparašyta. Čia naudojamės tik pabiromis! Dar Kazimiero laikais kelios brolijos jau buvo Vilniuje prie Šv. Jono bažnyčios.[8] Iš Karaliaučiaus archyve esančių Vilniškių pergamentų originalų vėl aiškiai nustatoma, kad tokios brolijos greitai

plito ir *parapijose*. Pav., 1521 m. Geranainio parapijoje buvo Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo brolija.[9] Arba vėl 16-jo amž. gale Švč. Mergelės Rožančiaus - Rožinio brolija įsisteigė Gardine.[10] Rožinį, plačiai paplitusį Vakarų Bažnyčioje jau 14-me amž., žinoma, platino dominikonai, šitam Marijos kultui iš popiežiaus gavę daug atlaidų.[11] Jo brolijos tad organizavosi ir Lietuvoje. Vakaruose jau žinomos 15-me šimtmetyje.[12]

Vėl labai atsitiktinai iš Vatikano archyvo neišsemiamų versmių patiriame, kad Žemaičių Varniuose Merkelio Giedraičio laikais, vadinasi dar 16-jo amž. gale, yra buvusios tokios brolijos: Šv. Onos, Rožinio ir Švč. Mergelės Marijos gimimo brolija.[13] Tai tik nenuosekliai pagautos žinios iš archyvų, sakytume lyg kokie šviesos spindulėliai tamsioje kameroje. Bet šitie keli autentiški faktai leidžia įžvelgti į aną nuo istorinių dokumentų apnuogintą sritį. Jais remiantis galima padaryti ir kai kurių išvadų, taip, kaip, pav., sprendžiame iš mažyčio gurkšnelio apie paduoto vyno skonį, nė nebandydami išragauti visos statinės... Jau priešprotestantinėje epochoje, net 15-me amžiuje, bus buvę, netik prie katedrų bažnyčių, bet ir parapijose, žmonių pamaldumui ir religiniam uolumui skatinti, *brolijų*, kurių tarpe buvo platinančių Rožinį, keliančių Marijos garbinimą.

Tokie pat atsitiktinumai vėl leidžia pažvelgti į religinius santykius Mažojoje Lietuvoje, kuri kaimyniniams broliams Didžiojoje — turėjo nešti liuterišką katekizmą. Tikrai įdomu yra patirti, ką rašo, pav., tokis pirmojo lietuviško protestantų katekizmo autorius Martynas Mažvydas, liuteronų klebonas Ragainėje (ant Nemuno). Jis labai graudžiai skundėsi savo parapijiečiais hercogui Albrechtui, kuris buvo didelį uolumą išvystęs, tikslu

plėsti protestantizmą ir Didž. Lietuvoje. Savo ilgame lotyniškame laiške Albrechtui (vokiškai Mažvydas iš viso nemokėjo!), prašė pagalbos, kad jis, — Ragainės pastorius — galėtų savo tikinčiuosius labiau prisijaukinti. Šie esą taip užkietėję "Papistų moksle" — "doctrina Papistarum", jog jam nė per dvidešimt su viršum darbo metų nesą pasisekę jų atpratinti nuo "papistinių" papročių.[14] Savo "papistiniame" aklume jie, girdi, atmeta evangelikų švenčių religines giesmes, labai maža jų ateiną į jo pamaldas ("Paucissimi enim adsunt"),[15] ir kas dar blogiau esą, palaikydami senas "papistų" ydas, Mažvydo parapijiečiai važinėja į Lietuvą ir Žemaičius savo moterystėms ten gauti palaiminimus, vyksta į jų šventes ir atlaidus. Nusiminęs Mažvydas išskaičiuoja, kaip jam patikėtos parapijos žmonės per Šv. Oną vyksta į Batakius, per Šv. Jokūbą — į Švėkšną, per Švč. Mergelės šventę (pasakyta "Mariae virginis gloriosae") į Šiluvą, per Šv. Kryžiaus atlaidus į Jurbarką, per Šv. Jurgį ir Dievo Kūną į Tauragę, per Dangun Žengimą į Veliuoną ir kitur. O kurie nevyksta į atlaidus pas katalikus — skundžiasi toliau Mažvydas — namie pasistatę žvakes prie sienos, meldžiasi į šventuosius, nes laikosi jų garbinimo švenčių. Dar daug savo parapijiečių "neklusnumo" parodęs ir kitos išeities neberasdamas, Mažvydas maldauja savo hercogą, kad šis išleistų ediktą, draudžiantį visokias tos rūšies "stabmeldybes" — idololatrias".[16]

Štai autentiški faktai, paimti iš paties lietuvių gyvenimo pasienyje 1550 metais. Pats Mažvydo laiško originalas yra šiandien Karaliaučiaus archyve Göttingene. Paskelbė jį prof. Jurgis Gerullis, žinomas baltistas, tragiškai gyvenimą baigęs po II D. Karo.

Dabar kyla klausimas, kaip čia išdėstytus faktus galima suderinti su visu tuo, ką skaitome mokslingose knygose ir disertacijose. Čia turiu galvoje ir Dr. J. Purickio darbą apie protestantizmo įsigalėjimą Lietuvoje,[17] kur priešprotestantinė krikščionybė taip visuotinai suniekinama, padaroma dideliai paviršutiniška. Net pats prof. J. Gerullis, evangelikas ir nacistinės ideologijos žmogus, svarbių mūsų kultūros istorijos dokumentų iš Karaliaučiaus archyvo išvilkęs dienos šviesom, teisingai prideda: "ne vien liuteronai ir reformatai, bet ir patys katalikai rodosi per blogai apie anų laikų katalikiškąją bažnyčią rašo..."[18] Kai reformacijai įsigalint baudžiauninkų gyvenimas žymiai blogėjo, lietuviai, kaip rodo Karaliaučiniai dokumentai, savo tikėjimą keitė ne geru noru, bet valdžios prispirti.[19] Vakarykščiai dar buvę katalikai, o šiandien jau protestantais vadinami, šitie kaulo lietuviai vis dar per 25-ris metus prie protestantų kunigo dar nebuvo pripratę ir nesidavė prijaukinami.[20] Tad jie ėmė pas katalikus ir toliau moterystės sakramentą, garbindami šventuosius ir Šv. Mariją, važinėjo į katalikų bažnyčių atlaidus. Ar tai ne reikšmingi duomens?

Juk nuo Ragainės iki Batakių tiesia linija beveik 50 klm., iki Švėkšnos — 60, o iki Veliuonos — 80 klm. Tas kelias kiek trumpėdavo, žinoma, tiems, kurie nuo pat pasienio keliaudavo į katalikišką Lietuvą. Šis Mažvydo laiškas atskleidžia du svarbius faktus: viena — 16-jo amž. pusėje Vakarų Žemaičiuose dar visai nebuvo žlugusi katalikybė, nes protestantizmas jos dar nebuvo įstengęs ar spėjęs sugriauti. Vadinasi, buvo eilė parapijų, į kurių atlaidus žmonės dar iš toli vykdavo. Antra — nebeturėdamas savo pamaldų ir švenčių vietoje, žmogelis ieškojo savojo tikėjimo, kad ir už daugybės mylių.

Ar ne nuostabu pagaliau, kiek tai liečia Švč. Mergelės kultą! Lietuvis protestantų kunigas, ir ne mažesnis kaip Martynas Mažvydas, su kurio vardu rišama iš viso pirmoji spausdinta iki šiol žinoma lietuviška knyga (1547 m.), reikšmingai paliūdija, kad jo ragainiškiai *važinėja į Šiluvą*, į Švč. Mergelės Marijos šventę. O tiesia linija Šiluva ragainiškiams buvo iš viso tolimiausia parapija iš visų Mažvydo laiške išskaičiuotų, būtent 90 klm. Žinoma, praktiškai, vingiuotais miškų ir paupių keliukais, iki Šiluvos susidarydavo žymiai daugiau negu šimtas klm.

Ragainės protestantų kunigo minimoji šventė "Mariae virginis gloriosae in Szidlowo" greičiausiai buvo ta pati Marijos Užgimimo rugsėjo 8-ji vadinama Šilinė, kuri nuo 17-jo amž. vidurio ten sutraukdavo tūkstančių tūkstančius maldininkų.

Šiluva, kuri iš tradicijos su žinoma stebuklingo paveikslo istorija ir Apsireiškimu, paprastai, mums teminima nuo 17-jo amž. pirmo ketvirčio (taip apie ją rašo ir eilė Šiluvos knygučių, ir pats Valančius,[21]) buvo jau garsi ir prieš gerą pusšimtį metų prieš tai, t. y., pirmoje 16-jo amž. pusėje. Į ją keliaudavo žmonės iš gana tolimų parapijų, lankydavo dar likę katalikai nuo paties Nemuno krantų. Jie keliaudavo į Šv. Mergelės šventę dar apie 1550 metus, t. y. kaip tik tada, kai — atrodė — Lietuvoje patvino pati didžiausioji protestantizmo banga. Štai Marijos garbinimo Lietuvoje faktai, kuriuos reikėtų nuosekliau išryškinti ir labiau išanalizuoti.

Be abejo, tokių faktų turėjo būti ir Didžiojoje Lietuvoje. Ten ponai, paprastai virsdami kalvinais, savo žemėse prievarta keitė tikėjimą, atiminėjo parapijines žemes, užgrobinėjo bažnyčias. O baudžiauninkų liaudis

abejinga ir dažnai toli stovėjo nuo tų "naujybių" ir reformų. Užtad neklaužadoms baudžiauninkams buvo grasinama juos retežiuose kalėjime laikyti.[22]

Viso to šiuose rėmuose nebejstengsime apžvelgti. Mums tai padaryti būtų ir ne lengva, kadangi iki šiol neturime tikros lietuvių tautos krikščionėjimo eigos istorijos, neturime jos liturginių papročių tyrinėjimo šimtmečių bėgyje, nėra dar lietuviškos giesmės istorijos ir t.t. Turime knygų, kaip kūrėsi Lietuvos vyskupijos, yra vyskupijų istorijos, bet per paskutinį šimtą metų nebeturime kritiškais šaltiniais paremto veikalo, kuris mums išaiškintų nuostabią mįslę, kaip Lietuva, su dideliu pavėlavimu atėjusi į Kristaus Vynuogyną, virto tikrąja Marijos žeme, Kenčiančių Madonų, Sopulingųjų Dievo Motinų, Rūpintojėlių ir Kryžių šalimi?

b. Vytauto Didžiojo ir Jogailos bažnyčios Šv. Marijos garbei

Jau ne kartą yra buvęs atkreiptas dėmesys, jog antrą sykį Lietuvos valdovams oficialiai pasisakant už Vak. krikščionybę (pirmasis yra buvęs k. Mindaugas!), Lietuva lyg ir buvo tuojau pat paženklinta *Marijos žeme*. Ypač krinta į akis, kad dalis Vytautui Didžiajam ir Jogailai priskiriamųjų, t. y. jų statytųjų, bažnyčių, yra skirtos *Švč. Mergelės garbei*. Vytauto Didžiojo jubiliejiniais metais kan. Pr. Penkauskas, surinkęs krūvon visas senesnių istorikų žinias apie Vytauto statytas bažnyčias, randa jų Lietuvoje 12-ką.[23] Jų priskaito dvigubai daugiau Lietuvos bažnytinės provincijos ir Vilniaus archidiecezijos bažnytiniai kalendoriai — taip vadinamieji "Elenchus".[24] Jie paprastai paduoda ir bažnyčių pastatymo metriką. Čia nėra dabar imanoma surinkti katalikų bažnyčių

metrikas viso Vytauto valdyto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ploto. Jeigu dar pridėtume gudų ir kitų slavų dalis, Vytautui priskiriamųjų bažnyčių skaičius, kuris visaip ir visokiomis progomis įvairėja, tik padaugėtų.

Reta sena bažnyčia Lietuvoje, kurios fundacijos aktai kažkada yra pražuvę, nėra savęs kildinusi iš Vytauto laikų taip, kaip dažnas 16-jo — 17-jo amžiaus bajoras per teismus vis teigdavo savo bajorystę galįs išvesti iš Vytautui tarnavusių jo prosenelių. O kai tikrų bajorystės popierių nebeturėdavo, bandydavo juos "pasidirbinti"... Vytauto vardas palikuoniams ilgai buvo žavus, ir jie jo atminimą vienu ar kitu būdu palaikydavo. Tas pat galėjo atsitikti ir su gera dalimi Vytautui priskiriamųjų bažnyčių. Juk net 16-jo amž. Sapiegų mūrinis gotikos statinys Zapiškyje ilgai buvo laikomas Vytauto bažnyčia.

Dokumentuotai galime įrodyti, kad pats Vytautas, pav., Medininkų (Žemaičių) vyskupijoje yra pastatęs *dvi* bažnyčias. Tai yra Medininkų - Varnių katedrą, gavusią Šv. Aleksandro — Vytauto patrono vardą, ir Veliuonos parapijinę bažnyčią, skirtą Šv. Mergelės Dangun Ėmimo garbei.[25] Kitoms bažnyčioms 15 — 16-jo amž. aktuose jokių Vytauto pėdsakų neužtinkame.[26] Kai 1619 metais Medininkų kanaun. Babinauskis sudarė Žemaičių vyskupijos bažnytinių aktų nuorašų knygą, daugiau Žemaičiuose jis nerado.[27]

Tačiau, bažnytiniame "Elenchus" kuris yra paremtas dažniausiai Valančiaus Žemaičių vyskupystės "Tobliczėmis",[28] ir figuruoja, kad Raseiniai, Betygala, Ariogala, Kaltinėnai, Luokė, Kražiai, Viduklė, Krekenava, Kelmė,[29] — yra Vytautinės bažnyčios, ir jos tokias senas datas iš tradicijos veda iki šiolei. Panašiai Vytauto

kurtomis save laiko Utena, Dubingiai, Perloja, Kernavė, Darsūniškis, Brėslauja, Gardinas, Eišiškis, Švenčionys,[30] jau nekalbant apie Trakus ir Kauno pranciškonų bažnyčią.[31]

Reikia spėti, kad daugelis tų bažnyčių — o gal ir jos visos — buvo jau pastatytos 15-me amž. Nesigilinant tačiau į chronologiją, jos visos buvo *priskirtos Vytautui.*[31] Juk būtų labai nuostabu, kad per pusę šimtmečio Kazimiero valdymo (1440-92) tebūtų buvusios pastatytos Žemaičių vyskupystėje tik 4-rios bažnyčios.[32] Taip išeina iš vysk. Valančiaus "toblyčių".[33] Panašus santykis atsiranda ir Vilniaus vyskupijoje.[34] Kazimiero laikais juk galėjo labiau atsirasti ir klebonų naujiems Dievo namams, nes lietuviai ėmė jau vykti Krokuvon ir į kitus universitetus, kai pirmai pradžiai naujai statytai bažnyčiai klebono reikėjo su žiburiu ieškoti. Tai ir bus viena iš svarbių priežasčių, kodėl pat pradžioje nebuvo bažnyčių intensyviai statoma. Vytautui buvo labiausiai svarbu pirma turėti Žemaičiuose vyskupą, kad kovose su ordinu, Konstancoje ir visur kitur jau būtų galima šaukti, jog tas ginčijamas kraštas pastangomis paties Vytauto, — o ne kryžiuočių — formaliai yra tapęs krikščionišku.

Kai Vytautas užrašė naujai įkurtajai Medininkų diecezijai žemių, vyskupas, žinoma, pirmiausia turėjo važinėti po savo žemes. Žmonėms atversti, mokyti ir krikštyti, reikėjo bažnyčių. Todėl jos tuoj turėjo atsirasti paties vyskupo plotuose, jau be jokio specijalaus Vytauto fundacijos dokumento. Vadinasi, toliau bažnyčios buvo statomos vyskupo reikalams, jo paties *įsakymu,* kad jis pats, ar jo paskirtieji kunigai, ten galėtų laikyti Mišias ir sakyti pamokslus. Jeigu tokios bažnyčios ir buvo pa-

statytos Vytauto valdymo laikotarpyje, tai valdovo fundacijos raštų joms jau galėjo ir nebebūti.[35] Taip galėjo atsitikti su Kaltinėnais, Raseiniais, Vidukle, Kražiais ir t.t.

Panašių fundacijų Vilniaus vyskupijoje, be abejo, yra atlikęs ir Jogaila. Šituo atžvilgiu ir yra įdomus, pav., jo raštas iš 1389 metų Vilniaus vyskupui. Juo įsakoma tėvūnams, jog, kur tik vyskupas panorės pastatyti bažnyčią, tėvūnai turi jo klausyti lygiai taip, kaip paties didžiojo kunigaikščio.[36]

Iš pasakyto peršasi išvada, jog patys Lietuvos valdovai, būtent, Vytautas ir Jogaila betarpiškai nėra pastatę tiek daug bažnyčių, kiek jiedviem priskiriama. Vadinamų Jogailinių bažnyčių skaičius anuose tradiciniuose sąrašuose irgi sėkmingai vejasi Vytautines šventoves. Per abu minėtus bažnytinius kalendorius Jogailos kurtų bažnyčių etnografinėje Lietuvoje susidaro per dvidešimt.[37] Greičiausiai didelė dalis jų tokiu pat keliu gavo Algirdaičio vardą, kaip anos Kęstutaičiui priraišomos bažnyčios.

Jeigu anų dviejų žymiųjų pusbrolių statytųjų bažnyčių skaičius ir nėra tokis didelis, tai vistiek sutinkame čia įdomų faktą. Didelė dalis 15-jo amž. Lietuvos bažnyčių, kaip ir paties Vytauto nuosavoje žemėje — Veliuonoje įkurtoji (ten buvo didžiojo kunigaikščio pilis ir dvaras!)[38] yra *paskirtos Šv. Marijos garbei*. Kas trečia taip vadinamų Vytautinių bažnyčių savo Patronu turi Švč. Mergelę. Pav., Trakuose buvo Marijos Aplankymo, Brėslaujoje — Marijos Gimimo, o Marijos Dangun Ėmimo bažnyčios yra ne tik minėtoje Veliuonoje, bet ir Gardine, Kernavėje, Dubingiuose, Eišiškėse, Darsūniškyje. Jogailos bažnyčios Merkinėje ir Maišiogaloje, pav., buvo taip pat skirtos Švč. Mergelės Dangun Ėmimo garbei.[39]

Vadinasi, absoliuti dauguma Marijos vardu statytų bažnyčių, yra gavusios Dangun Ėmimo titulą. Gal mokslinis Lietuvos bažnyčių patronatų tyrinėjimas surastų kokią nors gilesnę prasmę ir įstengtų tiksliau nusakyti, kodėl pačių Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ar po jų mirties statytųjų bažnyčių dauguma, jeigu jos buvo skiriamos Marijos garbei, dažniausiai vis buvo parenkama Dangun Ėmimo titulas. Tai yra dar tirtinas klausimas. Gal čia kokią nors rolę yra suvaidinę vienuoliai, būtent pranciškonai, 14-me amž. vedę Lietuvoje misijas, o pirmasis sostinės vyskupas Andrius Vasylius, kaip ir jo įpėdinis Jokūbas Plichta, buvo pranciškonai.[40] Gal, pagaliau, Dangun Ėmimo patronatas turi kokią prasmingą teologinę reikšmę aniems laikams. Čia nebeliečiame Marijos garbei statytųjų bažnyčių vėlesniais šimtmečiais. Kuriame amžiuje ir kokiais jos savybių titulais daugiausia buvo pastatytos, be abejo, yra lengva nustatyti iš "Elenchus".

Mes čia labiau norėtume bandyti rasti *istorinį* pagrindą, kodėl tokis, palyginti, ne mažas 15-jo amž. Lietuvos bažnyčių skaičius yra apskritai skirtas Šv. Marijos garbei. Mums peršasi tokia mintis: Vokiečių ordinas vadinosi oficialiai Šv. Mergelės Jeruzalėje riterių ordinu. Yra žinoma, pav., kad Livonijoje iki pat reformacijos stipriai žmonių sąmonėn buvo įaugęs Švč. Mergelės kultas.[41] Gal būt, parenkant bažnyčių patronus, kaip tik Lietuvos valdovai norėjo parodyti, vis skersuojantiems kryžiuočiams, jog lietuviai *nėra blogesni krikščionys* už kryžiuočius. Tuo būdu galėjo būti stengiamasi nuplauti įtarimus, kurių vokiečių ordinas Vytauto laikais vis leido į pasaulį.[42] Žinoma, yra valia ir kitaip aiškintis, bet aš kitokio aiškinimo nesu radęs.

Šiaip ar taip, istorinėje tradicijoje Marijos kultas yra, nuo pat dviejų vyskupijų suorganizavimo, vis labiau rišamas su Vytauto, o ne su kurio kito Lietuvos valdovo vardu. Gal nebuvo priepuolamumas, kad ir savo vainikavimui jis buvo parinkęs vieną iš didžiųjų jos švenčių, būtent, Gimimą, kuris yra mums nuo 1930-jų metų tapęs antrąja tautos šventė. Taip pat yra reikšmingas dalykas, kad žmonių tradicijose buvo išlikę — ir taip nuo seno į istoriškas knygas pateko, — jog Vytautas per savo krikštą iš garsaus savo laiko amžininko, Bizantijos imperatoriaus Manuelio II-jo Palaiologos, esąs gavęs Dievo Motinos paveikslą. Tokis pasakojimas yra apie Madonos paveikslą prie Vytauto paminklo Vilniaus katedroje. Šitą paveikslą, kaip autentišką Manuelio dovaną Vytautui, patiekia dabar Lietuvių Enciklopedija.[43] Panašiai rašoma ir apie stebuklingąjį Trakų Švč. Mergelės paveikslą,[44] į kurį visai panašus (greičiausiai jo kopija) buvo nuo seno Didžiojo Zarasų ežero Ąsos salos vienuolyno bažnyčioje. Jis skaitėsi kartu su Trakų paveikslu, Vytauto gautas iš to paties Bizantijos imperatoriaus.[45] Jeigu tų pasakojimų ir vėlesnių užrašymų šiandien ir nebegalime patikrinti įtikimai autentiškais dokumentais, tai vistiek yra simptominga, kad vienu, ar kitu būdu seniausias Šv. Marijos kultas Lietuvoje yra tampriai rišamas su Vytauto Didžiojo, o ne su kurio kito valdovo, vardu.

c. Seniausiųjų Šv. Marijos stebuklingųjų paveikslų istorija

Didelis, palyginti, Švč. Mergelės bažnyčių skaičius Lietuvoje, savo pradžią gavęs oficialiai įvedant bažnytinę organizaciją ir kuriant parapijų tinklą, akivaizdžiai

paliudija, kad jos garbinimas jau 15-me amžiuje čia leido šaknis. O jeigu eilė bažnyčių buvo pasirinkusios savo Patronu Šv. Mariją bei jos savybes, tai altoriuose turėjo atsirasti ir paveikslų, kurie kai kur įgijo garsą *stebuklingųjų*. Jų pati kilmė, kaip ir pradžia, istoriškai imant, dingsta sutemose, juo labiau, kad Marijos ikonografija Lietuvoje nėra dar iš esmės pilnai ištyrinėta. Ką toje srityje aprašomuoju būdu apie stebuklinguosius Lietuvos paveikslus patiekia jėzuitas Aloyzas Fridrichas, yra tik perdavimas vietos bažnyčiose randamų žinių, dažnai pasitenkinant klebonų pranešimais.[46] Tik į Vilniaus krašto ikonografiją meno istoriko akimis yra pažvelgęs lenkas J. Klosas.[47]

O Marijos paveikslų istorija Lietuvoje tikrai nėra paprasta. Jų chronologija, nuo kurios pirmiausia reikėtų pradėti, yra dažniausiai nebenustatoma. Per visokių negandų metus paveikslai būdavo paslepiami, kitur išvežami, restauruojami, perdirbami, iš naujo apdedami sidabro bei skardos votais ir tt. Kiekvienas jų turi savo istoriją, savo keliones ir saugojimus anais neramiais laikais.

Kitur Europoje yra jau seniai ištyrinėti Madonų paveikslų stiliai, jų tapybos atskiros mokyklos, kurių nuo 14-jo amž. vis daugiau atsirado. Nustatomos įtakos ir keliai, kaip ir kur tokie paveikslai plito. Ypač nuo 15-jo amž. Italijoje buvo tapoma tūkstančiais Madonų. Buvo imama ne vien tik jos gyvenimo motyvai (sceninės grupės), bet pradėta tapyti daug kultinių paveikslų, dažniausiai Madona su Kūdikiu. Šitaip susidarė milžiniška marijaniškoji ikonografija. Ji nuolat toliau tyrinėjama, daug rašoma mokslo veikalų ir disertacijų iki pat šiai dienai. Ir Petrapilio Mokslo Akademija buvo pradėjusi

leisti rusų "Bogomateri" — "Dievo Motinos" ikonografijos didžiulius tomus.[48] Tik tas pastangas sutrukdė I-sis Did. Karas.

Ar bebus galima kada nors stebuklingųjų Marijos paveikslų Lietuvoje nustatyti metrikas, išaiškinti kelius, kuriais jie yra atsiradę Lietuvoje? Gal būt ne vienas tų paveikslų bus ten turėję, šiandienio religinio gyvenimo sutemose, išgyventi tokias Odisejas, kokias yra patyrę kaikurie Madonos paveikslai kalvinizmo epochoje, švedų ir rusų įsiveržimų bei siaubimų metu. Tai būtų moksliškai - istorinis tokių paveikslų tyrinėjimas, jų "mokyklos" ir kilmės (meniniu atžvilgiu) aiškinimasis. Nušviesti pačiai Lietuvos religinio gyvenimo istorijai tačiau tokios akademinės studijos nėra labai būtinos. Jeigu ir būtų, pav., su visu moksliniu aparatu išsiaiškinta, kad kuris nors paveikslas yra pusšimčiu senesnis, ar vėlybesnis, prie to paveikslo žmonių teikiamoji Šv. Mergelei pagarba nesikeičia. Kaip vietinės tradicijos rodo, liaudis visada buvo linkusi stebuklingųjų paveikslų atsiradimą nukelti į gana senus laikus.

Jau buvo užsiminta Vilniaus katedros Madona, pagal padavimą Vytauto gauta iš Bizantijos imperatoriaus Manuelio Palaiologos. Klosas tačiau teigia, jog tas paveikslas daro įspūdį, kad jis turi būti Koelno ar Nuernbergo Madonų mokyklos, t. y. Vokietijos.[49] Šių dienų autentiškais šaltiniais nebepatikrinama graikiška pradžia prirašoma ir Trakų Madonos paveikslui, kurį Vytautas gavęs iš minėto Bizantijos imperatoriaus.[50] Istoriškai tai yra įmanoma, nes žymusis Bizantijos Manuelis II-sis, miręs penkeri metai anksčiau už Vytautą, yra su juo apskritai per 34 savo valdymo metus palaikęs santykius.[51] Iš tiesų tas paveikslas, pieštas ant varinės

plokštės, yra *bizantiško* stiliaus. To neginčija nė kritiškas Klosas.[52]

Jeigu tačiau Trakų Madonos paveikslas ir ne Vytauto laikais ten būtų atkeliavęs, vėliau jis buvo labai garsus. Kad Vilniaus kapitulos aktai jį, kaip ir kitus stebuklinguosius vyskupijos paveikslus, tik 17-me amž. tepamini,[53] negalima daryti išvados, kad jo anksčiau Trakuose nebuvo. Kiekvienu atveju jis yra *ankstyvesnis* už Aušros Vartų Madoną.

1602-3 metais Vilniuje siautė epidemijos, ir, prie ano meto silpnų higijeninių sąlygų, limpamos ligos buvo didelė rykštė. Tada buvo iš Vilniaus į Trakus suorganizuota didžiulė procesija pas Maloningąją Dievo Motiną Trakuose. Tokių procesijų vėliau iš sostinės pas stebuklingąjį paveikslą yra ne kartą įvykę, ir apie tas procesijas yra ne maža šaltinių. Ši buvo pati pirmoji. Vadinasi, jau pačioje 17-jo amž. pradžioje Trakų paveikslo garsas Lietuvoje buvo plačiai pasklidęs. Kaip tikri pilgrimai, pats Vilniaus vyskupas Benediktas Vainius, kapitula ir kunigai, su didele žmonių minia, vyko 28 klm.; vis kas septyni kilometrai procesija sustodavo, kad galėtų išklausyti jėzuitų pamokslų.[54] 1625 metais, rašydamas Vilniaus vyskupijos reliaciją Romon, vysk. Eustachijus Valavičius įsakmiai pabrėžė: šalia stebuklingų Dievo Motinos paveikslų kitose bažnyčiose, labiausiai garsus esąs Trakuose senas Šv. Marijos paveikslas, prie kurio žmonės suplaukia.[55] Panašūs pranešimai Romon buvo ir po ketverių metų.[56] O popiežiaus nuncijus po kito dešimtmečio (1639 m. liepos 16 d.), kaip svarbų faktą Romon pranešė iš Varšuvos, jog karalius Vladislovas Vaza 1639 metų liepos 10 d. iš Vilniaus atvykęs į Trakus, kad galėtų pagarbinti stebuklingąjį Švč. Mergelės paveikslą.[57]

Toliau yra dar daugiau duomenų, kaip tas paveikslas vis labiau garsėjo, kaip vykdavo žmonių minios, kaip jis kartais buvo saugojamas, slepiamas, atgabenamas Vilniaus Šv. Kazimiero garsiojon koplyčion Katedroje, kaip jis buvo karūnuotas ir t.t.[58]

Jeigu norėtume tiksliai išsiaiškinti ir kilmę ir chronologiją tokio nuo seno stebuklingo Krekenavos Švč. Mergelės su Kūdikiu paveikslo, taip pat būtų ne mažiau sunku. (Krekenava yra ant gražaus Nevėžio kranto į šiaurę nuo Kėdainių). Pagal Valančių ten dar Vytautas Didysis statęs bažnyčią.[59] Pagal Fridricho ir mūsų bažnytinės Provincijos Elencho duomens,[60] tik Kazimiero laikais (1484 m.) bajorai Vizgirdaičiai ir Bandoriai yra pastatę Marijos Dangun Ėmimo bažnyčią. Kai 18-jo amž. viduryje buvo pastatyta nauja mūrinė šventovė, žinoma, jon pateko ir senasis Madonos paveikslas. Apie jį vietinis padavimas sakė, jog kažkokis riteris jį atvežęs iš Krokuvos ir padovanojęs misininkui Albertui, skelbusiam Evangeliją ant Nevėžio krantų.[61] Rodos, kad iki šiol nėra aptikta duomenų apie tokį Žemaičių misijonierių Albertą. Greičiausiai tas paveikslas yra patekęs žymiai vėliau. Reikšminga aplinkybė čia yra Krokuva. Gal būt jį kas nors tiesiai į Krekenavą atgabeno iš Krokuvos, kur kaip tik nuo viduramžių galo buvo cechas tapytojų, piešančių bažnyčioms šventus paveikslus.

Pirmojo Didžiojo Karo metu pagyvenęs Krekenavoje,[62] ten iš arti pamatęs žmonių nepaprastą maldingumą prie tenykščio Madonos paveikslo, mūsų Maironis apie ją eiliavo:[63]

"... Tu stebuklais įgarsėjus,
Viltį Tavimi padėjus ...

Gelbėk žmogų nelaimingą,
Savo globa stebuklinga,
Motina Dangaus!
Tu Krekenavos paveiksle žinoma plačiai,
Kad stebuklais trauki žmones iš ugnies stačiai..."

Liuteronas Mažvydas mums yra neabejotinas šaltinis, kad Švč. Mergelės kultas Šiluvos bažnyčioje buvo jau žinomas *pirmoje 16-jo amž. pusėje.*[64] Lieka tik neišaiškintas pats stebuklingojo paveikslo klausimas. Yra nuoseklu samprotauti, jog tai buvo tas pats paveikslas, kurį žmonės, saugodami nuo kalvinistų, žemėje užkasė su kitais bažnytiniais daiktais. Iš kur šitoji Madona Šiluvon pateko, nėra nė mažiausio autentiško pėdsako. To klausimo neaiškina mums nė daug padavimų surinkęs Fridrichas.[65] Jau Valančius yra padavęs faktą, kad Šiluvos bažnyčią pastatęs ir parapiją įsteigęs Petras Gedgaudas (Giedygoldas) 1457 m.[66]

Sustosime apie Šiluvą plačiau kitame skyriuje, kai paliesime 17-me amžiuje atsirandančias Lietuvoje tokias naujas ir žymias Šv. Marijos šventoves, kaip Aušros Vartai, Pažaislis, Žemaičių Kalvarija.

Kaip akivaizdžiai matome, norint tiksliau kalbėti apie Švč. Mergelės garbinimą Lietuvoje dar priešreformacinėje epochoje, reikėtų tų dviejų amžių lietuvių tautos religinį gyvenimą ir jo vystimąsi dar labiau patyrinėti. Tai būtų įdomi ir dėkinga tema!

Nepalyginamai daugiau archyvinės ir spausdintos medžiagos yra trims paskutiniams šimtmečiams. Čia daug būtų pasakytina apie įvairių vienuolių pastangas, Marijos kultą beplatinant liaudyje, pirmoje eilėje minint pranciškonus, basuosius karmelitus, jėzuitus, domininko-

nus, augustinijonus, nuo 18-jo amž., pagaliau, marijonus. Reikėtų sustoti prie Švč. Mergelės brolijų, Rožančiaus išplatinimo, Škaplieriaus įvedimo, 19-me amž. atsiradusį Gyvąjį Rožančių, daugėjančias Marijos garbei giesmes naujas jos garbei paskirtas šventoves, Liurdus ir t.t. ir t.t.

Mes, tačiau, pirma mesime bendrą žvilgsnį į suintensyvėjusį religinį gyvenimą, kai protestantizmas buvo pagaliau įveiktas.

3. Švč. Mergelės kulto suklestėjimas Lietuvoje

a. Bendra Lietuvos religinio gyvenimo charakteristika 17-18 amž.

17-sis amžius yra ir Lietuvoje tikrasis katalikybės restauracijos šimtmetis. Šitas triumfas prieš protestantizmą čia reiškiasi visokiais būdais. Jis buvo, pav., gana reikšmingas statybose. Kai miestai suskurdo, aktyviais kultūros palaikytojais pasirodė Lietuvos didikai, stambieji žemvaldžiai. Daugelis jų pačių ar jų įpėdiniai atgailavo savo ar savo tėvų nuklydimą į kalvinizmą. O atgailą reikšdavo, pastatydami Dievui namus arba vienuolyną, arba abu drauge. Šitaip Pacų lėšomis atsirado Šv. Teresės (1654) ir Antakalnyje — gražiausias Vilniaus barokas su 2000 statulų — Šv. Petro ir Povilo bažnyčia (1668-76). Ten pat Sapiegų pastangomis pastatyta Jėzaus Vardo bažnyčia ir prie jos vienuolynas (1694-1717). Vėl Pacų, t. y. Lietuvos kanclerio Kristupo Zigmanto Paco turtais išaugo Barokinio meno šedevras Lietuvoje — Pažaislio bažnyčia ir kamaldulių vienuolynas — 1664-1674 m. (1719).[67]

Įdomu, kad šitie ir kiti Lietuvoje gana gajaus baroko vertingi architektūriniai paminklai buvo pastatyti didžiulio politinio susmukimo ir ekonominio suskurdimo laikotarpyje, 17-18-me amžiuje, t. y. po Lietuvą taip nusiaubusių Maskvos karų, po didžiosios švedų invazijos, po valstybę labai nusilpninusių didžiųjų kazokų maištų. Bet nelaimių prislėgtas, ekonomiškai suvargęs žmogus, aukojo pačias didžiausias žemiškas vertybes Dievo garbei. *Mūrinių* bažnyčių šimtmetis prasidėjo. Šalia žinomųjų meno šedevrų, buvo pastatytos Aušros Vartų, Šv. Ignaco, Šv. Kotrynos, Misijonierių ir kitos bažnyčios Vilniuje, kuris vėliau imta vadinti šiaurės Atėnais. Ir tolimos periferijos, net tokie užkampiai kaip Kretinga, Telšiai ir kiti miestai dabar jau buvo aprūpinami puošniomis mūrinėmis bažnyčiomis.

Katalikybės restauracija atnešė ne tik naują stilių statybai, bet ir pamaldoms visą barokinį puošnumą, pompą. Tuo būdu ir Švč. Mergelės kultas Lietuvoje dar labiau plėtėsi. Uoliojo kataliko Radvilos Našlaitėlio lėšomis jėzuitai sau pasistatė bažnyčią Nesvyžiuje (1584). Pačiame Vilniuje prie turgaus aikštės, tarp medinukių rusų cerkvių,[68] iškilo antras svarbus barokinis paminklas, būtent Šv. Kazimiero (1604). Šitas jėzuitinis barokas padarė įtakos ir kitiems sakraliniams pastatams: Gardino bažnyčiai (1647-67), Kauno Karmelitų bažnyčiai (1685). O pats Vilnius po 1610 metų gaisro, kurio liepsnos buvo nuliežusios 10 bažnyčių, kaip ir po 1655 rusų antplūdžio, palydėtų baisių naikinimų ir gaisrų, buvo taisomas, perstatomas, ir didelė dauguma bažnyčių apsivilko barokiniais rūbais.[69] Apskritai, savo papročiuose ceremoningumą mėgstančiam lietuviui (plg. vestuves), barokas bu-

vo žymiai arčiau sielos! Jam svetimas šaltas racionalumas. Užtad barokintos Lietuvoje ir gotiškos bažnyčios.

Protestantizmo akivaizdus įveikimas pasireiškė ne vien puošnioje barokinėje statyboje. Katalikybės atgijimas, religinis uolumas, su iškilmingomis ir dažnomis procesijomis, su gausiomis Komunijomis, devocijonalijomis, atlaidais, relikvijų kultu, bažnytinėmis brolijomis ir t.t. yra bendra to džiaugsmo išraiška. To religinio pakilimo pirmas regimas vaisius buvo gausus vienuolynų kūrimas Lietuvoje. Vienuolynai statėsi įvairiausiose Lietuvos vietose, ir daug užimtų čia — juos bandyti išskaičiuoti. Vilniuje 18-jo amž. pradžioje buvo keliasdešimt vienuolynų. Jeigu iki 17-jo amž. pradžios Žemaičiuose iš viso nebuvo buvę nė vieno vienuolyno, tai per pirmą šimtą metų nuo Merkelio Giedraičio mirties (1609 metais) įvairiose reikšmingose vietose atsirado bernardinai (pranciškonai), jėzuitai, domininkonai, karmelitai benediktinės. Stipriai įkėlė koją vienuoliai ir į Suduvos girias. Dar reikėtų laukti kada nors mokslinio tyrinėjimo, kaip vienuolynai yra labai aktyviai prisidėję, kad 16-me amž. dar pagoniškomis liekanomis svetimtaučiui į akis krintanti Lietuva, taip, palyginti, greitai yra gavusi Marijos žemės, Kryžių šalies, Šventosios Lietuvos vardą. Toje srityje vienuolių darbas dar neįvertintas!

b. Šv. Marijos kulto paplitimas liaudyje

Aukščiau minėtuosna rėmuosna reikia įstatyti ir suprasti dar labiau suintensyvėjusį Švč. Marijos kultą. 17-sis amžius yra tikrasis šimtmetis Lietuvoje, kada Marijos garbinimas buvo įvestas į aiškias vėžes, kuriomis jis reiškėsi ne tik 18-me, bet ir vėlesniais šimtmečiais.

Vargu kuris vienuolynas Lietuvoje nėra įnešęs savo reikšmingo indėlio į Marijos garbinimą, ypač plečiant jos kultą liaudyje. Domininkonai, kaip žinome, nuolat žmonėse skleidė Rožinį. Jie yra išgarsinę, pav., Marijos kultą per savo vienuolyną Seinuose, kur pagarsėjo Švč. Mergelės iš protestantiško Karaliaučiaus pargabenta statula.[70] Rožančinės atlaidai sutraukdavo į Seinus iki 20-30.000 žmonių.[71] Domininkonai išgarsino Marijos kultą ir Kazokiškėse, kai vienas Romoje studijavęs domininkonas čia atgabeno Švč. Mergelės paveikslą, kuris greitai žmonėse išgarsėjo.[72] Tas pats atsitiko Vasiliškėje, kur buvo padaryta Čenstakavos paveikslo kopija.[73]

Apie pranciškonus (bernardinus) tą patį galima pasakyti. Po 16-jo amžiaus krizės atsigavę, jie daug darbavosi liaudyje. Su jų pastangomis reikia sieti, žinoma, Švč. Mergelės paveikslus Vilniaus Šv. Kryžiaus bažnyčioje,[74] garsųjį jos paveikslą Šv. Mykolo bažnyčioje,[75] 1750 metų rugsėjo 8 šventėje nepaprastai iškilmingai karūnuotą.[76] Pranciškonai taip pat išplėtė Marijos kultą ir Gelvonuose, kurių stebuklingasis paveikslas buvo apipintas įvairiais pasakojimais.[77] Jeigu leistų laikas atydžiau įžvelgti į stebuklingųjų paveikslų istorijas, tai matytume, jog vienuolynai dažnai yra atlikę reikšmingą vaidmenį ypač tose vietose, kur bažnyčios iš kalvinų buvo atgal atsiimtos. Ir karmelitai, ir augustinijonai, jau nekalbant apie jėzuitus, yra Marijos kulto skatinime parodę didelio uolumo.

1646-jų metų savo reliacijoje popiežiui Urbonui VIII-jam, kokias periodiškai kas penkeri metai, kai tik vykdavo Ad Limina Apostolorum, vyskupai turėdavo paruošti, Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius išskaičiavo įvairias brolijas: Dievo Kūno, Angelų Sargų, Šv. Onos,

Krikščioniškos Doktrinos mokymo (t. y. katekizmo), Šv. Izidoriaus Artojo. Tiškevičius tačiau pažymėjo, jog beveik prie visų parapijinių bažnyčių esančios taip pat Šv. Marijos Rožančiaus ("Rosarii B. V. Mariae") ir įvairios kitos "piae congregationes", skirtos Švč. Mergelės garbei. [78] Apie Rožančiaus brolijas Vilniaus vyskupijoje jau kalbėjo įsakmiai savo 1625 m. reliacijoje vyskupas Eustachijus Tiškevičius.[79]

Vadinasi, miestuose ir krašto parapijose buvo intensyviai organizuojamos brolijos. Yra žinoma, kad jėzuitas Jonas Jaknavičius, kuris savo lietuviškai rašytais raštais atsistoja greta kitų dviejų žinomų rašytojų jėzuitų, būtent, greta Konstantino Širvydo ir Pranciškaus Šrubauskio, yra buvęs išleidęs trijų brolijų knygutes lietuviškai ir lenkiškai: Šv. Jėzaus Kūno (1630), Šv. Juozapo ir Nikodemo ir Šv. Izidoriaus (1639). Tik gaila, kad tų knygučių nė viena nėra išlikusi. Greičiausiai yra pradingę ir Šv. Marijos brolijų spausdinti nuostatai. Juk mūsų žemėje — ir tai kartojasi iki pat šiai dienai — taip daug kas greit sunykdavo ir sunyksta, pražūva.

Yra įdomių pėdsakų apie Nekalto Prasidėjimo broliją dar trys šimtai metų prieš Dogmos (1854) paskelbimą. Lietuvos - Lenkijos valdovas Vladislovas Vaza buvo norėjęs visoje savo valstybėje įsteigti Nekaltai Pradėtosios archibroliją. Jos nariams plačiu mastu buvo numatyta atitinkami ženklai ir rūbai. Popiežius Urbonas VIII tokią broliją patvirtino, tačiau respublikos senatas tokiam sumanymui nepritarė.[80] Dar iš Zigmanto Vazos laikų (1629) yra likęs Vatikano bibliotekos rankraščių skyriuje karaliaus prašymas, leisti įsteigti visoje jo valdomoje respublikoje, vadinasi, ir Lietuvoje, — Nekaltai Pradėtosios archibroliją.[81] Lenkijos bernardinai 18-jame

amž. gavo iš popiežiaus Klemenso XII patvirtinimą steigti Nekaltai Pradėtosios brolijas.[82] Ir bazilijonai, kurie daug kliūčių sutikdami, tiesiog herojiškai, yra platinę bažnytinę uniją, steigdavo taip pat Švč. Mergelės Nekalto Prasidėjimo brolijas.[83] Reikia pažymėti, jog vienuoliai augustinijonai buvo įsteigę Šv. Marijos Paguodos brolją, kurios nariai nešiodavo tam skirtą odinį diržą.[84] Karmelitams, žinoma, labiausiai rūpėjo Šv. Škaplieriaus brolijos,[85] kurios taip plačiai yra paskleidusios Lietuvoje Škaplieriaus nešiojimą. Marijos kultą plėsdami daug veikė taip pat basieji karmelitai, ir jie buvo įsteigę Šv. Marijos Įvesdinimo (Žvakių dienos) brolją.[86] Daug prisidėdami prie Švč. Mergelės kulto, per savo kelioliką kolegijų Lietuvos Valstybės plote, — jėzuitai visur, kur tik jų misijos siekė, organizavo Šv. Marijos sodalicijas.[87]

Šitaip 17-sis ir 18-sis yra šimtmečiai, kurie Lietuvoje davė didelį religinių brolijų skaičių. Jie stipriai išgarsino ir kaikurias Marijos kulto vietas.

c. Naujos šventovės ir jų stebuklingieji Šv. Marijos paveikslai

Paprastai nuo 17-jo amž. vidurio labiausiai mums žinomos Marijos šventovės yra: Trakai, Šiluva, Aušros Vartai ir Žemaičių Kalvarija. Dvi paskutiniosios iš viso iki 17-jo amž. buvo nežinomos. Jau savo reliacijoje Romon vysk. Tiškevičius 1646 m. sumini keturias Žemaičių bažnyčias, kurias žmonės labai gausiai lanką: Zapyškį, kur esą iš Nemuno išgelbėtas senas Kristaus paveikslas, Šiluvą, Tverus ir Kalvariją arba Naująją Jeruzalę.[89] Aišku, jog jau tuo metu buvo garsas apie domininkonams pavestą Kalvariją, kur 1649 metais, vadinasi, už trijų

metų, buvo galutinai įrengti Kryžiaus keliai. Ir čia stebuklingojo Marijos paveikslo pradžia tokia pat kaip Kazokiškėse. Jį parvežė vienas Romoje mokęsis dominikonas.

Žinomąjį Šiluvos Apsireiškimo stebuklą (Švč. Mergelė pasirodžiusi pieminims!), yra jau smulkiai aprašęs 1848 metais Valančius savo Vyskupystės istorijoje, kaip įvykusį 17-jo amž. pradžioje.[89] Dar šimtą m. prieš tai, vadinasi 1758-ais, Žemaičių vysk. Antanas Tiškevičius savo reliacijoje Romon yra platokai minėjęs stebuklingą Šiluvos paveikslo garsą. Jis pažymėjo ir tai, kaip aklas šimtametis senelis nurodęs vietą, kur paveikslas (Švč. Mergelė su Kūdikiu rankoje), pieštas drobėje, buvo surastas mišku jau apaugusioje vietoje.[90]

Atskirų studijų reikėtų, kad būtų galima nuodugniai išsiaiškinti visokiais gražiais pasakojimais apipintus faktus. Tai liečia daugelį šventovių, pradedant Ugionimis[91] ir baigiant Aušros Vartais. Nors tremtyje tyrinėjimų metodai turi skirtis, bet ir čia, dar neturint po kojomis savo žemės, šį tą toje srityje galima pasiekti. Įdomiausia šituo atžvilgiu yra be abejo Šiluva. Iš 1624 metais Žemaičių vyskupo St. Kiškos Romai atliktos reliacijos yra matyti, kad Šiluva buvo atgriebta iš kalvinų jo vyskupavimo (1619-25) laiku. Byla teismuose kainavusi 16.000 auksinų,[92] t. y. sumą, už kurią tada buvo perkami dideli dvarai. Apie Šiluvos bažnyčios atgavimą kalba 1625 metais savo brevėje ir popiežius Urbonas VIII.[93] Ten kalvinai turėję įsitaisę savo seminariją

Šalia Šiluvos Madonos, be abejo, žymiausias šituo atžvilgiu religinis Lietuvos centras buvo nuo 17-jo amž. Vilniaus Aušros Vartai. Jų pradžia, nors ir katalikų ir stačiatikių nuo 19-jo amž. vidurio iki pat šiol tiek daug

rašyta, nėra dar pilnai išaiškinta. Tiesa, patys Aušros Vartai kaip vieneri iš Vartų mūruose, kurie nuo Aleksandro laikų buvo pastatyti apie sostinę, buvo žinomi jau 16-me amž., jie ir Brauno ir Hohenbergo atlase 1576 metais yra aiškiai pažymėti.

Dabartinis paveikslas tačiau jau 16-jam amžiui yra žinomas, nors ir nėra jokios istoriškos atramos tvirtinti, kaip tai skambiai ir įdomiai beatrodytų, jog Aušros Vartų Madonos veido bruožai esą modeliuoti iš Barboros Radvilaitės, jai dar gyvai esant 1540 metus. Taip mums parašyta naujoje Lietuvių Enciklopedijoje (t. II, p. 478). (Barbora apie tą laiką buvo dar nežymi Trakų vaivados Goštauto dvidešimt-metė žmona!). Yra dvi viena kitai prieštaraujančios lenkų tezės. Viena jų teigia: Aušros Vartų Madona italų mokyklos, kita — daryta Krokuvoje. Prieš 30 metų lenkas Dr. Mečislovas Skrudlik ėmė Vilniaus Madona domėtis, ir parašė dvi studijėles.[94] Po ilgo šaltinių nagrinėjimo ir lyginimo — visa tai atpasakoti čia daug vietos reikėtų — gretindamas paveikslo medžiagą, pačią techniką ir t.t. su kitais tos rūšies paveikslais, Skrudlikas prieina išvados, jog Aušros Vartų Madona esanti Krokuvos tapytojų cecho darbo.[95] Tikrą paveikslo datą nustatyti esą sunku.

Bet ne visi yra tos pat nuomonės! Žymusis Vilniaus meno specialistas J. Klosas mums aiškina, kad toji be Kūdikio Madona, dešinėn palenkta galva ir maldai sudėtomis rankomis, priklausanti italų 16-jo amž. vidurio mokyklai. Esanti greičiausiai piešta pačiame Vilniuje, kur Zigmanto Augusto dvare buvo ir italų tapytojų.[96] J. Klosas remiasi viena gana svarbia aplinkybe. Ilgai skardos votais apdėtas paveikslas altoriuje, buvo atydesniems tyrinėjimams neprieinamas. Lenkas J. Remer

1927 metais tačiau atliko nuodugnią ir labai detališką konservaciją. Buvo padarytos medžiagos analizės, studijuota pati technika, stilius. Iš to ir buvo galima nustatyti, jog šis paveikslas yra darytas *itališkame stiliuje pačiame Vilniuje* 16-jo amž. Aušros Vartų paveikslo konservacijos darbai buvo atlikti prieš karūnuojant, pagal popiežiaus Pijaus XI-jo parėdymą, Gailestingumo Motinos vardu. Tai įvyko 1927 m. VII. 2 d.[97]

Paskutinis, kuris apie Aušros Vartus disertaciją rašė Vilniuje, buvo taip pat lenkas Tadas Sieczka 1934 metais.[98] Jis panaudojo didelį mokslinį aparatą, eilę nespausdintų šaltinių. Po Kloso teigimų apie pačią paveikslo kilmę jis nieko nauja nebepasakė, tik pažymėjo, jog ką tik Vilniun atvykę jėzuitai, jau 1570 metais pakabinę prie Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą, prašydami, kad būtų įveiktas protestantizmas mieste.

Formaliai tačiau Aušros Vartų Madonos kultas teprasidėjo 1626 metais, kai Vilniuje įsikūrė basieji karmelitai. Jiems buvo pastatyta graži Šv. Teresės bažnyčia (1654 m.), ir jie, labiau įsistiprinę, 1668 metais yra gavę iš paties Vilniaus miesto magistrato privilegiją, globoti tą paveikslą ir pastatyti jam koplyčią.[99]

Toliau apie paveikslo istoriją būtų galima jau daug pasakoti. Kai Narbutas, tiesa, buvo paskelbęs, jog tą paveikslą Algirdas parsivežęs iš Krymo Chersono, Muravjovas planavo jį iš katalikų atsiimti, ir tik greitas Muravjovo atšaukimas tai sutrukdė įvykdyti. (Dabar gudai vėl kildina tą paveikslą iš stačiatikių — bizantiniško rito!)

Sieczka mums paduoda, jog 1856 metais buvo prie paveikslo 1438 votai. Nuo 1844-jų metų, t. y. per 12-ką metų jų buvo padaugėję beveik dvigubai — 653.

Mums yra garbė, kad garsusis meno šedevras Pažaislio vienuolynas su jo stebuklingąja Madona yra radę savo tyrinėtoją meno istorikės Kairiūkštytės - Jacynienės asmenyje.[100] Savo vokiškai rašytos studijos rezultatus ji pati yra lietuviškai sutraukusi žurnale "Židinyje".[101] Apie aną stebuklingąją Madoną, kurią Sovietų Rusija 1928-jų metų pavasarį grąžino, meno istorikė žino, kad ji buvo padovanota vienuolyno steigėjui Kristupui Zigmantui Pacui 1661 metais paties popiežiaus Aleksandro VII-jo.[102] Šitas, liaudies vadinamas "Kamaldulių Dievo Motinos" paveikslas, nuo senų laikų buvo didelė vienuolyno šventenybė, ir jį garbino viso krašto tikintieji. Kai po 1831 metų sukilimo Pažaislio komalduliai buvo uždaryti, ir ten įkurdinta stačiatikių vienuoliai, tai stebuklingas paveikslas buvo žmonių garbinamas ir toliau. Garsi čia buvo Marijos Aplankymo šventė — liepos 2-ji (bažnyčios titulas). Iš apylinkių suplaukdavo žmonių minios.[103] Nuo 1893-jų metų stebuklingasis paveikslas gegužės mėn. buvo nešamas Kaunan. Liepos 2, šventės išvakarėse iškilmingoje procesijoje jis būdavo grąžinamas vienuolynan.

Kai Šv. Kazimiero seserys 1920 m. gavo Pažaislio vienuolyną, tai antra didelė Marijos šventė buvo Žolinė, kur kandidatės darydavo įžadus. Nežiūrint įvairių nelaimių, kurios buvo ištikusios ir Pažaislio vienuolyną, yra išlikusios freskos Marijos Aplankymo, Marijos vainikavimo ir įvairių jos gyvenimo scenų.[104]

Dar liko neapžvelgta eilė jau 17-me amžiuje pagarsėjusių šventovių, kurios buvo liaudyje populiarios.[105] Kol nebuvo atgautas Vilnius, nepriklausomoje Lietuvoje tačiau labiausiai buvo žinomos trys didžiausios Marijos garbinimo vietos: Šiluva, Kalvarija ir Pažaislis.

4. Baigiamosios pastabos — Lietuvos pasiaukojimas Šv. Marijai

1951-jų metų gegužės 13 d. keturi tremtyje gyvenę Lietuvos vyskupai, kai buvo Šv. Kazimiero Kolegijos koplyčioje Romoje minima Lietuvos krikšto 700 metų jubiliejus ir 25-rių metų sukaktys Lietuvos Bažnytinės Provincijos įsteigimo ir Kauno Metropolito arkiv. Skvirecko ganytojavimo, paaukojo lietuvių tautą Šv. Marijos Širdžiai. Ganytojiškame laiške yra pasakyta: "Savo tėvynę Lietuvą mes irgi vadiname Marijos Žeme. Ir tai dėl to, kad lietuviai myli, garbina Dievo Motiną ir visaip reiškia Jai pagarbą. Marijos Žemė ji yra, nes jau 1656 metais Lietuva buvo jos anuometinio valdovo iškilmingai paaukota Dievo Motinai".

Iš tiesų 1656 metais, kai Lietuvą - Lenkiją teriojo tada fanatiškai įnirtusių protestantų švedų kareivių pulkai, o rytinę Lietuvos dalį siaubė viską naikinančių rusų būriai, karalius Jonas Kazimieras Lvove 1656 m. balandžio 1 d. jaudinančioje iškilmėje, "kur daugeliui traukė ašaras iš širdžių,"[106] pavedė save ir Lietuvą-Lenkiją Švč. Mergelės globai, paskelbdamas ją visų savo valdomų žemių Patrone.[107]

Šitas pasiaukojimas ir Švč. Mergelės padarymas valstybės Globėja buvo didelis moralinis ginklas. Jis davė tam karui tautos sukilimo, prieš svetimtikius — jungo nešėjus ir katalikų persekiotojus, charakterį. Švedams ėmė, ypač po garsiojo Čenstachavos apgynimo, nebesisekti. 1660 metais Olyvoje jie padarė taiką. Nelaimės baigėsi — buvo padarytos paliaubos ir su rusais.

Daug kartų (generacijų) Lietuvoje dar pragyveno po anų skaudžių metų, vis tebegarbindamos skaisčiąją Die-

vo Motiną. Mūsų skubotas istoriškas žvilgsnis tepamini čia tik vieną kitą ryškesnį faktą. Dar daug reikėtų kalbėti, kad būtų galima, tautos religinio gyvenimo vystymosi rėmuose, duoti pilnesnį jos kulto įvertinimą, jau nekalbant apie specialesnį dėmesį Marijos garbei skirtoms lietuviškoms giesmėms, poezijai, tapybai, skulptūrai.

Ar neįdomus dalykas būtų buvę ištirti, kokį procentą, šalia Jonų Krikštytojų, Jonų Nepomūkų, Šv. Jurgių, Izidorių, Florijonų ir kitų šventųjų statulėlių sudarydavo Lietuvos pakelėse ir kryžkelėse Skausmingosios Dievo Motinos statulos. Iš prof. Igno Končiaus paskelbtos įdomios studijos apie Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistiką, teturime tik vieną gana įdomią išpiovą.[108] Žinoma, iš tos regijonalinės statistikos negalima daryti sprendimų visai Lietuvai. Bet ji jau leidžia spręsti maždaug, kaip mūsų liaudis sau persistatydavo Skausmingąją Dievo Motiną, ar grupinėse skulptūrose, ar atskirose statulėlėse. Žinoma, toji Pieta, patekusi Lietuvon per Lenkiją, ar Vokietiją, turėjo savo specifinį lietuvišką charakterį, savo pastovią formą.[109] "Epinis Dievo Motinos kančios vaizdavimas,... pasakytas septyniais širdin įsmeigtais kardais, lirizmas — angelėliais su žvakėmis. Tai yra pasipasakojimas gilaus liūdesio, kuris dvelkia į mus iš Rūpintojėlio ir Lietuvos laukų peizažo."[110]

Ir mes čia pasiguodėme savo tautos anais tikrojo religinio uolumo šimtmečiais, nes peržvelgėme praeitus laikus. Mūsų žvilgsnis slysta į dabartį ir ateitį. Kai pakelėse nebeliko nei Rūpintojėlių, nei Dievo Motinos koplytėlių, kai šiandien Marijos žemėje kaip tik vedama intensyvi antireliginė propaganda, kai visokiais būdais dar labiau ten imta skleisti bedievybę, Marijos globa

šiandien ten kenčiančiam tautiečiui pasilieka vienintelė viltis, taip, kaip ji buvo kitados anais 1655 metais.[111]

"O Karalieny apgienieje musu,
Weyziek ant žmoniu sunkiey nupuolusiu,
Iszmelsk pri sava Sunaus wys galenčia
Kad paweizietu ant žmogaus werkienčia..."

O kodėl žmonės verkė, giesmės, kuri vadinama "Giesmie Ciesu Praejusiu Lietuwoy", autorius (juo laikomas jėzuitas Jaknavičius), paaiškina:

"Tukstantis žmonių ing newale wary
Szwiedas, Moskolus kalinius pridary
Sunkia korony wysi apturiejo,
Nekalty žmones krauju apsiliejo.
Bažnicies Szwentas, miestus ir miestelius,
Dwarus ir sodus degin neprietelus
Altorius pliesza Wiera iszjuokdamy,
Bažnyčes biauren arklus statidamy.
Kunigay Diewa tarnay Zokonikay,
Paneles szwentas, yr kity Minikay,
Isztrėmty stojos kayp awis isz garda."

Šis tekstas, kuris, rodos, yra tik sena lietuvių kalba, jau prieš tris šimtmečius, *šiai dienai* skirtas ir surašytas, pateko ir į pirmas Kantičkas "Balsas Širdies" jau 17-me amžiuje, ir toji giesmė nuolat buvo giedama, kol ji pagaliau 19-jo amž. viduryje Lietuvos rusintojų buvo uždrausta. Jos ilgas 90-ties eilučių tekstas užbaigiamas:

"O Karalieny Motin galingiausi
Danguje žibi už Sauli skayscčiausi.
Yr mes su tavim trokszdamy ten buty,
Neduok mums Panna amžinay pražuty". Amen.

Šiandien mums Marijos žemėje liko malonus prisiminimas, kada laisvės laikais žmonės ilgais rudens ir žiemos vakarais giedodavo, kai jie per linamynę auštant užtraukdavo "Sveika žvaigždė ankstyboji, sveika Pana Švenčiausia."[112] Juk tada jos garbei žmonės iš atminties, be bendrų ir senų bei atskirų giesmių, giedodavo ir apie Paną šventą stebuklingą Šidlavos bažnyčioje, ir apie Žemaičių Kalvarijoje stebuklais šlovingą,[113] ir apie Krekenavos mieliausiąją Ponią, Karalienę dangaus.

Ar besugrįš anos romantiškai pakilios, iš baroko laikų einančios religinio gyvenimo formos, kurios buvo charakteringos Lietuvos patrijarchalinio gyvenimo laikams nuo 18-jo amžiaus iki D. Karo, čia nespręsime. Jeigu šienpiovys ant piaunamos mašinos jau nebedainuoja šienpiovio dainos, tai, pav., išnykus ir anai kolektyvinei linamynei, kuri visokiais atžvilgiais buvo įdomi, taip pat nebegiedos auštant naktį ir "Sveika Pana Švenčiausia..." Tai tik formos klausimas, kuris, tačiau, nepaliečia iš esmės paties turinio.

Kaip po didžiųjų 17-jo amžiaus vidurio nelaimių Šv. Marijos kultas Lietuvoje sužibėjo nauja šviesa, taip vėl aš vaizduojuos, jog ateis laikas, kada vėl keliai ir vieškeliai turės būti patvinę, ir jais trauks per Marijos Aplankymą visa Vakarų Lietuva į Žemaičių Kalvariją, per Dangun Ėmimą vėl lankys Pažaislį, per Užgimimą Šiluvą, Trakus, Aušros Vartus ir t.t. Šituoju atžvilgiu mūsoji istorija juk kartojasi su įdomiu panašumu. Ir šiandien lietuvis, kaip prieš tris šimtus metų pradėjęs, turi ir toliau maldauti:

"Usztarik Panna szwentoms maldoms tawa,
Mus neapleyski, glausk po sparnu sawa".

[1] Plg. **J. Kleintjenss:** Fontes historiae Latviae Societatis Jesu (Latvijas Vestures Avoti Jezuitu Ordena Archivos), Riga II (1941) p. 3

[2] Aloysius **Fridrich, S. J.:** Hystorye cudownych obrazów N. Maryi Panny w Polsce, t. IV (1911) Kraków, p. 84-250. Už šito veikalo nurodymą dėkoju kun. Dr. J. Vaišnorai.

[3] Plg. Vysk. **V. Brizgys:** Šiluva, "Lux Christi", 1951, Nr. 3, p. 40-41.

[4] Plg. **J. B. Lehmer:** Patron, Lexikon für Theologie und Kirche (Buchberger), VIII (1936) p. 1-3.

[5] Dr. Joseph **Purvckis:** Die Glaubenspaltung in Litauen, Freiburg 1919.

[6] Karaliauč. Archyvas, Sammlung Zasztowt, dok. 4. X. 1430; plg. ten pat Nr. 6.

[7] Plg. **F. Schubert:** Bruderschaft, Lexikon für Theologie und Kirche, II (1931) p. 584-5. **X. St. Ch.:** Bractwo (confraternitas, sodalitas). Encyklop. Kościelna, II (1873) p. 551-576. **Bractwa** religijne, Encyklop. Powszeczna (S. Orgelbranda), Warszawa 1860, IV p. 247-250.

[8] Vatikano Archyvas Sec. Brev. vol. 708 f. 134. Plg. **J. Kurczewski:** Biskupstwo Wileńskie, Wilno 1912 p. 353, 357. **S. Rostowski:** Lituanicarum Societatis Jesu Historiarum libri decem, 1877, p. 157.

[9] Karal. Archyv. Sammlung Zasztowt, Nr. 18.

[10] Vatik. Archyv. Indice vol. 390 (Clemens VIII) f. 182 v. Pačios bulės pilno nuorašo tomas yra pražuvęs (Reg. Lateranen.).

[11] **K. Bihlmeyer:** Rosenkranz, Lexikon für Theologie und Kirche, VIII (1936) p. 992-993. **X. St. Ch.:** Bractwo, Encykl. Kościelna, II p. 567.

[12] **K. Bihlmeyer:** o. c. 992.

[13] Vatik. Archyv. Proc. Consist. 12, f. 108 v.

[14] **J. Gerullis:** Nauji XVI amžiaus dokumentai apie reformaciją Prūsų Lietuvoj, "Tauta ir Žodis", tom. IV (1924) p. 427.

[15] **Gerullis:** o. c. 428.

[16] **Gerullis:** o. c. 428.

[17] Ten yra padaryta metodiškai ir viena didelė klaida: daugelis Lenkijos kunigijos negerovių, rūpestingai iš šaltinių išrankiotos, yra **perkeltos** Lietuvon.

[18] **Gerullis:** o. c. p. 428 pstb. 2.

[19] **Gerullis:** o. c. 426. Plg. Antanas **Alekna**: Katalikų Bažnyčia Lietuvoje, redagavo J. Stakauskas, Kaunas 1936, p. 67-70.

[20] **Gerullis**: o. c. 426.

[21] Motiejus **Wolonczewskis**: Žemajtiu Wiskupiste, Wilniuj 1848, t. I, p. 124-128, 234-236, 261. **A. Blažys**: Šiluvos istorija, Marijampolė 1929. Kun. **J. Daujotas:** Garbinkime Šilavos Šv. P. Mariją, Kaunas 1925. Kun. Paulius **Katela:** Šiluvos Marijos Šventovės Istorija, Kretinga 1937, **St. Yla**: Marijos garbė, 1949, p. 12.

[22] Bolesław z Mł. **Grużewski:** Kościol Ewangelicko-Reformowany w Kielmach. Rys historyczny na dokumentach urzędowych. Warszawa 1912.

[23] Doc. Mag. **Pr. Penkauskas:** Vytauto Didžiojo nuopelnai dvasinės kultūros srityje, "Athenaeum", Teologijos - Filosofijos Fakultetas, Filosofijos skyrius, Kaunas 1931, Nr. 1, p. 30.

[24] **Elenchus** omnium ecclesiarum et universi cleri Provinciae Ecclesiasticae Lituanae 1940, p. 48, 49, 60, 72, 73, 74, 103, 131, 132, 176, 236, 238, 243, 246; **Catalogus** ecclesiarum et cleri Archidioecesis Vilnensis 1939, Vilnae 1939, p. 47, 61, 70, 94, 102, 111 ir kt. Michael **Baliński**: Wielkie Księstwo Litewskie, rink.: Starożytna Polska, t. IV, 1886; **Słownik** Geograficzny, t. I-XIV.

[25] **Elenchus** Prov. Eccl. Lituanae 1940, p. 72, 131.

[26] **K. Jablonskis:** Nauji Vytauto laikotarpio aktai, "Praeitis" T. II, Kaunas 1933, p. 378.

[27] **K. Jablonskis:** Nauji Vytauto laik. aktai o. c. p. 378.

[28] **M. Wołonczewskis:** Žem. Wiskupistė, I, p. 274-331.

[29] Plg. **Elenchus** Prov. Eccl. Lituanae 1940, p. 60, 73, 74, 103, 132 ir kt.

[30] **Elenchus** Prov. Lithuanae 1940, p. 176, 236, 238, 243, 246 ir kt. **Catalogus** Archidioecesis Vilnensis 1939, p. 47, 61, 94, 102, 111 ir kt.

[31] **Catalogus** Archidioec. Viln. 1939, p. 111; **Elenchus** Prov. Lithuanae 1940, p. 48.

[32] **M. Wołonczewskis:** Žem. Wiskupistė, I, 274-331. Plg. **Z. Ivinskis:** Merkelis Giedraitis arba Lietuva dviejų amžių sąvartoje, "Aidai", 1951, p. 119.

[33] **M. Wołonczewskis:** Žem. Wisk. I, p. 274 (Alsėdžiai — 1467 m.), 306 (Pašvitinys — 1459 m.), 318 (Šiauliai — 1445 m.), 320 (Šiluva — 1459 m.).

[34] Plg. **J. Kurczewski:** Biskupstwo Wileńskie, Wilno 1912.

[35] **K. Jablonskis:** Nauji Vytauto laikot. aktai o. c. 379.

[36] **J. Kurczewski:** Kościół Zamkowy czyli katedra Wileńska, II, Wilno 1910, p. 15.

[37] **Elenchus** Prov. Eccl. Lithuanae 1940, p. 53-4, 69, 177, 237; **Catalogus** Archidioec. Viln. 1939, 27, 29, 62, 67, 73, 89, 91, 112 ir kt.

[38] **Z. Ivinskis:** Didžiųjų Lietuvos kunigaikščių ekonominė politika savo dvaruose iki XVI amžiaus pusės, "Lietuvos Praeitis" I tom. 1 sąsiuv., Kaunas 1940, p. 23-28 (Veliuona).

[39] Vytauto bažnyčios: **Elenchus** Prov. Eccl. Lit. 1940, p. 72, 243, 246; **Catalogus** Archid. Viln. 1939, p. 61. Jogailos bažnyčios: **Elenchus** o. c. 237; **Catalogus** o. c. 67.

[40] Plačiau žr. P. Victor **Gidžiūnas**: De fratribus Minoribus in Lithuania, Pars I, Romae 1950, p. 68-73. Įdomu, kad pranciškonai turėjo bažnyčias Ašmenoje, Kaune ir Pinske, kurios visos buvo skirtos Šv. Marijos Dangun Ėmimo garbei. Plg. **Gidžiūnas** o. c. 43, 46, 49.

[41] Reinhard **Wittram:** Baltische Geschichte. Die Ostseelande Livland, Estland, Kurland 1180-1918, München 1954, p. 59.

[42] Plg. **Codex** Diplomaticus Prussicus, ed. J. Voigt, VI (1861) p. 120; **Scriptores** rerum Prussicarum, III, p. 274, 376.

[43] Lietuvių Encikl. III (1954), Bostonas, p. 57. **Klos:** Przewodnik po Wilnie, 1929, p. 122-123.

[44] Aloysius **Fridrich, S. J.:** Hystorye cudownych obrazów N. Maryi Panny w Polsce, t. IV (1911), p. 130. Plg. 1718 metais — paveikslo karūnavimo proga — padarytą įrašą. Pasakyta, jog "tikima", kad tą paveikslą padovanojo ("creditur...") imperatorius Jonas Komnenas, kuris nugalėjo hunus (!) ir persus. Plg. X. Waclaw z **Sulgostowa:** O cudownych obrazach w Polsce Przenajswiętrzej Matki Bożej. Kraków 1902, p. 673.

[45] Plg. **Pr. Barkauskas** ir **Al. Vabalas**: Vadovas po Lietuvą, Kaunas 1938, p. 197-199.

[46] Aloysius **Fridrich**: Hystorye cudownych obrazów N. Maryi Panny w Polsce, Kroków 1911, t. IV, p. 84-250.

[47] **J. Kłos**: Przewodnik po Wilnie, 2-ras leid. 1929, p. 123, 143, 188, 277.

[48] Nikodim Pavl **Kondakov**: Ikonografija Bogomateri, I, II t. 1911-1915. Ten nagrinėjamos italų etc. įtakos. Plg. plačią Marijaninę ikonografijos bibliografiją: Enciclopedia Italiana (Treccani), t. XXII (1934) p. 306. Enciclopedia Cattolica, VIII (1952), p. 108-119.

[49] **J. Kłos**: Przewodnik po Wilnie, 1929, p. 122-123.

[50] **J. Kłos**: o. c. 277 p. **Al. Fridrich**: Hystorye cud. obrazów o. c. 130 p.

[51] Jis valdė 1391-1425. Lenkų istorijos prof. H. Paszkiewicz, kuris savo antram tomui "Jagiellonowie a Moskwa" (I tomas 1933) dar prieš II D. Karą buvo surinkęs daug įdomios ir nežinomos medžiagos apie Vytautą ne kartą yra teigęs, jog Manuelio II-jo laikų Bizantijos šaltiniai įdomios medžiagos duoda apie mūsų Vytautą. Tik niekas iš lietuvių anų bizantiniškų Vytauto epochos šaltinių iki šiol nestudijavo.

[52] **J. Kłos**: Przewodnik o. c. 277.

[53] **J. Kurczewski**: Kościół Zamkowy czyli Katedra Wileńska, t. III, 1916. Lengviausia orientuotis iš dalykinių rodyklių.

[54] **J. Kurczewski**: Kośc. Zamkowy, I, 1908, p. 97. Plg. **St. Rostowski**: Lituan. Soc. Jesu Histor. 1877, p. 207.

[55] Archyvas Tridento Konsil. Relac. Dioeces. Viln. vysk. 1625 m.

[56] Ten pat Viln. vysk. relac. 1629 m.

[57] Vatik. Archyvas, Nunziatura di Polonia, vol. 47, f. 530-531.

[58] **J. Kurczewski**: Kośc. Zamkowy t. III, p. 110, 181, 185, 199, 219, 229, 266, 275, 283.

Vysk. Būčys yra 1951 m. pasakojęs, kad jis nuvežęs į Petrapilio Dvasinę Akademiją storą knygą, kurioje buvo surašyti prie Trakų Madonos įvykę stebuklai, aprašyti per šimtmečius Trakų bažnyčios (prepozitūros) klebonų. Tačiau toji labai svarbi knyga — didelis šaltinis Lietuvos religingumo

istorijai tirti — esanti Akademijoje Petrapilyje pražuvusi. Visa tai vysk. Būčys pasakojo kaip gyvas liudininkas.

[59] **M. Wołonczewskis:** Žem. Wisk. I p. 292; plg. ten pat 72-73, 75 p.

[60] **A. Fridrich:** Hyst. cud. obr. o. c. IV 212 p. **Elenchus** eccl. Prov. Lit. 1940, p. 163.

[61] **A. Fridrich:** Hyst. cud. obr. IV 212-213.

[62] Plg. **Barkauskas - Vabalas:** Vadovas po Lietuvą, 1938, 239.

[63] **Maironis:** Pavasario Balsai. XVII laida. Roma 1952, p. 178.

[64] **J. Gerullis:** Nauji XVI amž. dok. o. c. 427.

[65] **A. Fridrich:** Hyst. cud. obr. IV 234.

[66] **M. Wołonczewskis:** Žem. Wisk. I, p. 70, 80, 320. Plg. **Elenchus** eccl. Prov. Lit. 1940, 67.

[67] Visą barokinę Lietuvos bažnyčių architektūrą rūpestingai apžvelgia ir atitinkamą literatūrą gerai nurodo savo disertacijoje (Darmstadto Technikos Aukštajai mokyklai) Dipl. Ing. Alfredas **Kulpavičius:** Der Barock in den Sakralbauten Litauens. Tėvo Alf. Bernatonio pastangomis šitas darbas buvo hektografuotas (140 lapų teksto).

[68] Plg. Jan **Fijałek:** Opisy Wilna až do polovy wieku XVII-go, "Ateneum Wileńskie, rok II, zeszyt 5-6 (1924) p. 131-158.

[69] **Z. Ivinskis:** Lietuvių kultūros tarpsniai, "Aidai", 1949, Nr. 23, p. 61-64 (Baroko bei dvaro kultūros išsiskleidimas).

[70] X. Władysław **Klapkowski:** Konwent Dominikanów w Sejnach, "Ateneum Wileńskie, T. XI (1937) p. 84-88 (aprašyta toji įdomi atidaromoji Švč. Mergelės statula. Ją atidarius pasidaro du sparnai ją garbinančių, o viduje yra krucifiksas etc.).

[71] **J. Totoraitis:** Suduvos — Suvalkijos istorija, Kaunas, I, 1938, p. 521.

[72] **Al. Fridrich:** Hyst. cud. obrazów o. c. IV p. 106-108.

[73] **Al. Fridrich:** o. c. p. 139-142.

[74] **Al. Fridrich:** o. c. 164, 175 p. Plg. įdomias J. **Klos** (Przewodnik po Wilnie, 1929, p. 143) pastabas.

[75] J. Klosas aiškina, kad tas paveikslas esąs dar iš 16-jo amž. pradžios (p. 143).

[76] **Al. Fridrich:** o. c. IV p. 175-181.

[77] **Al. Fridrich:** o. c. 84; **Pr. Barkauskas** ir **Al. Vabalas:** Vadovas po Lietuvą, Kaunas 1938, p. 187; plg. **Słownik** Geograficzny, II p. 555.

[78] Arch. Tridento Konsilijos, Relac. Dioec. Samogit. 1646.

[79] Arch. Trid. Konsilijos, Relac. Dioec. Vilnen. 1625.

[80] Plg. **X. St. Ch.:** Bractwo, Encykl. Kościelna, II (1873) p. 565.

[81] Vatikano Biblioteka, Rankraščių skyrius, Barb. Lat. 6609, f. 24. Už šitos medžiagos suteikimą dėkoju kun. Rapolui Krasauskui, Romoje.

[82] Plg. **X. St. Ch.:** Bractwo, o. c. 565.

[83] **X. St. Ch.:** Bractwo, o. c. 569 p.

[84] **X. St. Ch.:** Bractwo, o. c. 568 p.

[85] **X. St. Ch.:** Bractwo, o. c. 566 p. Plg. **K. Bihlmeyer,** Skaplier, Lexikon für Theologie und Kirche, IX (1937) p. 616-617.

[86] **X. St. Ch.:** Bractwo, o. c. 565.

[87] Daug medžiagos apie Marijos kultą Vilniuje ir jėzuitų kolegijose suteikia **St. Rostowski** — Lituanicarum Societatis Jesu Histor. 1877, p. 148, 287, 343 ir kt. Plg. **St. Zaleski:** Jezuici w Polsce, tom IV, cz. 1 (1905), cz. 2 (1904), cz. 3 (1905), cz. 4 (1905). Tose IV-jo tomo keturiose knygose yra visa medžiaga apie jėzuitų veiklą Lietuvoje, nuo jų atvykimo į Vilnių, iki pat 18-jo amž. galo.

[88] Arch. Trid. Konsilijos, Relac. Dioec. Samogit. 1646. Apie Žem. Kalvariją žr.: **J. Totoraitis:** Žemaičių Kalvarija, 1937. **J. Totoraitis:** Lietuvos Jeruzalė, 1937. **J. Totoraitis:** Vysk. Jurgis Tiškevečius, 1939.

[89] **M. Wołonczewskis:** Žem. Wisk. I p. 125.

[90] Arch. Trid. Konsilijos, Relac. Dioec. Samogit. 1748, f. 3v.

[91] **M. Wołonczewskis:** Žem. Wisk. I, p. 170. Plg. **Al. Fridrich:** Hyst. cud. obr. o. c. IV p. 217 (Kuliai), 221 (Pagiriai), 224 (Radviliškis), 226 (Rozalimas), 244 (Tverai), 248 (Ugionys). Žiūr. Jėzuitų Arch. Romoje: Lithuania, vol. 38, f. 52, vol. 40, f. 248; vol. 41, f. 304.

[92] Arch. Trid. Konsilijos, Relac. Dioeces. Samogit. 1624, f. 4.

[93] Vatik. Archyvas, Sec. Brev. vol. 702, f. 515.

[94] Mieczyslaw **Skrudlik**: W sprawie twórcy Obrazu N. Maryi Panny Ostrobramskiej, Wilno 1924. **M. Skrudlik**: W. sprawie pochodzenia obrazu Marji Panny Ostrobramskiej, "Pro Christo. Wiara i czyn", Warszawa Rok III, Nr. 5, 1927, p. 349-361; Nr. 6, p. 412-428.

[95] **M. Skrudlik**: W sprawie pochodzenia o. c. "Pro Christo" Nr. 6, p. 417. Jis paduoda ir meisteri, kurio vardas "Lucas Porhebius".

[96] **J. Klos**: Przewodnik po Wilnie, 1929, p. 188-189.

[97] **J. Klos** — Przewodnik o. c. 189 p.

[98] X. Tadeusz **Sieczka**: Kult obrazu N. Marji Panny Ostrobramskiej w dziejowym rozwoju. Dysertacja doktorska. Studja teologiczne, t. VI (1934).

[99] **T. Sieczka**: Kult obrazu o. c. p. 6.

[100] **H. Jacynienė - Kairiūkštytė**: Kloster Pažaislis und seine Kunstaschätze, atsp. iš "Tauta ir Žodis", t. VI (1930).

[101] **H. Kairiūkštytė - Jacynienė**: Pažaislio vienuolynas ir jo meninės vertybės, "Židinys", XII (1930), p. 119, 241, 330.

[102] **H. Kairiūkštytė - Jacynienė**: Pažaislio vienuolynas o. c. 125 p.

[103] "Susirinkę maldininkai, daugiausia moterys, vienuoliams kaskart keliant paveikslą aukštyn, lįsdavo pro apačią, tikėdamies gauti palengvinimo savo skausmams ir nelaimėms", **H. Kairiūkštytė - Jacynienė**: Pažaislio vienuolynas o. c. 125 p.

[104] **H. Kairiūkštytė - Jacynienė**: Pažaislio vienuolynas o. c. 334-341 p.

[105] Tverai, Ugionys ir kt. Žiūr. išnašą Nr. 91.

[106] Vatik. Archyvas, Nunz. di Polonia 64, f. 219. Plačiau žr. **Z. Ivinskis**: Pirmasis Lietuvos pasiaukojimas Marijai, "Lux Christi" 1953, Nr. 2, 29-31 p.

[107] Vatik. Arch. Nunz. di Polonia 64, f. 220. **A. Theiner**: Vetera Monum. Poloniae et Lithuaniae, 1863, t. III, p. 510.

[108] "Soter", 1936-37 m. Teologijos-Filosofijos fakultetas, Kaunas.

[109] **P. Galaunė**: Lietuvių liaudies menas, 1930, 186 p.

[110] **P. Galaunė**: o. c. 188 p.

[111] Giesmės tekstą žr. prof. Vacl **Biržiška:** Dvi lietuvių literatūros istorijos XVII-XVIII amž. problemos, "Tauta ir Žodis", t. V p. 304-6. Plg. **Z. Ivnskis:** Pirmasis Lietuvos pasiaukojimas Marijai, "Lux Christi", 1953, Nr. 2(9) p. 29-31.

[112] Kantičkos 1859, 318 p. Plg. **Z. Ivinskis:** Kirchengesang in Litauen im XVI.-XVII. Jh., Commentationes Balticae, I, 1953, Bonn, p. 105.

[113] Kantičkos 1859, p. 855-856 p.

TURINYS

Psl.

Autoriaus Žodis 7

I. MARIJOS APMĄSTYMAS 11
1. Marijos amžius 13
2. Marija kaip paslaptis 20
3. Keliai į Mariją 24
4. Marijos savisąmonė 31
5. Liturgijos žvilgis į Mariją 35

II. MARIJOS APREIŠKIMAS 43
1. Moters vaidmuo buvime 45
2. Marija kaip dieviškasis pažadas 49
3. Marija kaip bendrininkė išganyme 52
4. Marija kaip žmonijos lūkestis 55

III. MARIJOS SUKŪRIMAS 63
1. Marija kaip nauja pradžia 65
2. Nekaltasis Pradėjimas kaip atpirkimas 68
3. Nekaltasis Pradėjimas kaip džiaugsmas ir grožis 77

IV. MARIJOS MOTINYSTĖ 87
1. Nekaltybės įžadas 89
2. Marijos "tebūnie" reikšmė 93
3. Dievo Motinos didybė 98

V. MARIJOS AUKA 109
1. Auka šventykloje 111
2. Auka Kalvarijos kalne 117
3. Visuotinė Marijos Motinystė 124

VI. MARIJOS UŽTARIMAS 133
1. "Brolių skundėjo" vaidmuo 135
2. Vestuvės Galilėjos Kannoje 141

VII. MARIJOS PERKEITIMAS 153
1. Perkeitimo reikalas Marijos būtyje 155
2. Marijos dangun paėmimas 160
3. Marijos mirties klausimas 167
4. Saulėtoji Moteris 175

VIII. MARIJOS GARBINIMAS LIETUVOJE 187
Prof. Z. Ivinskis
1. Marijos kulto reikšmė Lietuvai 189
2. Marijos garbinimas Lietuvoje 194
3. Švč. Mergelės kulto suklestėjimas Lietuvoje 211
4. Baigiamosios pastabos —
Lietuvos pasiaukojimas Šv. Marijai 221